

СВІТ МОВИ – СВІТ У МОВІ

МАТЕРІАЛИ
VII Міжнародної наукової конференції

Київ 2023

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
Інститут мовознавства імені О. О. Потебні НАН України
Лодзинський університет
Шуменський університет
імені Єпископа Костянтина Преславського

СВІТ МОВИ – СВІТ У МОВІ

МАТЕРІАЛИ
VII Міжнародної наукової конференції 27 жовтня 2023 р.

Київ – 2023

УДК 811
ББК 81.2

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету
іноземної філології Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова (протокол № 5 від 14 грудня 2023 р.)

Світ мови – світ у мові: матеріали VII Міжнародної наукової конференції (м. Київ, 27 жовтня 2023 р.; Український державний університет імені Михайла Драгоманова): тези доповідей / уклад. І. В. Воловенко, Т. В. Слива; за заг. ред. Ю. В. Кравцової. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. 285 с. електронне видання

ISBN 978-966-931-299-0

Збірник містить тези доповідей учасників наукової конференції, де розглядаються актуальні проблеми історичного розвитку мови, взаємозв'язку мови та мислення, мови як феномена культури, її ролі в міжкультурній комунікації, мовної семантики, лексико-граматичних інновацій, функціонування мовних засобів у різних типах дискурсу, сутності мовної особистості, прикладні аспекти вивчення мови.

Призначено для філологів – учених, викладачів, студентів.

© Автори статей, 2023

ISBN 978-966-931-299-0

© Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, 2023

О. С. Андрощук
Кривий Ріг, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-СЕРВІСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У сучасних умовах проведення воєнних дій на території нашої держави більшість навчальних закладів працює у форматі онлайн. Такий вид викладання для педагогів не є новим, адже пандемія COVID-19 унеможливила проведення освітнього процесу у звичайному очному режимі в 2019-2020 навчальному році. У зв'язку з тим, що педагоги використовують дистанційне навчання вже протягом кількох років, на даному етапі вони успішно працюють онлайн або поєднують різні форми надання освіти. Зрозуміло, що залишається багато питань стосовно оптимізації процесу навчання, адже постійно з'являються нові освітні платформи та інструменти, які можна використовувати для онлайн-навчання.

Методика дистанційного навчання учнів не є поки предметом системних спеціальних досліджень дидактів, хоча існують окремі розвідки, публікуються статті, проводяться тренінги та відеоконференції. На даному етапі педагог має можливість використовувати різноманітний інструментарій дистанційного навчання, але це потребує систематизації.

Визначимо інструментарій дистанційної освіти:

- платформи для дистанційного навчання;
- відеоресурси для навчання;
- онлайн-дошки;
- тести та інструменти формувального оцінювання, інтерактивні сервіси миттєвого опитування;
- інструменти для цифрової творчості педагогів і здобувачів освіти.

В останні роки постійно збільшується кількість платформ для дистанційного навчання, серед них такі: Moodle, Google Classroom, Cisco Networking Academy, Human. У профільних класах зручно працювати на платформі Google Classroom, адже цей сервіс є безкоштовним для всіх користувачів, до нього можна увійти з комп'ютера, планшета, з мобільного пристрою. Окрім того, значною перевагою є наявність підтримки українською мовою, можливість користування безкоштовними інструментами і службами Google. Викладачі створюють курси, можуть надсилати завдання та повідомлення учням і студентам. Педагоги можуть індивідуально контролювати виконання завдань кожним здобувачем освіти, а також

мають можливість змінювати зміст матеріалу відповідно до рівня складності. Викладач бачить як загальну картину виконання завдань, так і наявність робіт кожного користувача окремо, є календар, за допомогою якого зручно переглядати заплановані та виконані завдання.

Jamboard – інтерактивна віртуальна дошка. Це безкоштовний інтерактивний сервіс від Google, який базується на хмарних технологіях. Перевагою цього сервісу є зрозумілий інтерфейс і відсутність обмежень за розміром вільного місця на екрані та за кількістю користувачів.

Використання цього інструменту дозволяє педагогу демонструвати найважливішу інформацію під час конференції в Zoom чи Google Meet, тобто взаємодіяти з усією групою здобувачів освіти чи з деякою частиною її в режимі реального часу. Дошка може використовуватися для створення нотаток, схем, записів найважливішої інформації на етапах мозкового штурму, пояснення, узагальнення, рефлексії чи для створення індивідуальних і групових проєктів.

Важливою деталлю є те, що дошка Jamboard сумісна з будь-якими гаджетами, тобто з мобільними телефонами, планшетами, ноутбуками, комп'ютерами, які працюють на будь-якій операційній системі. Дошку можна створювати на одному ґаджеті, а потім продовжувати працювати з нею на іншому пристрої, адже всі раніше внесені зміни зберігаються.

Jamboard дозволяє створювати записи і спільно працювати над ними, ділитися дошкою і вносити зміни в режимі реального часу. Цей інструмент підходить як для синхронної, так і для асинхронної роботи. На кожному слайді дошки (максимальна кількість слайдів – 20) можливо розміщувати стікери для виділення певних думок, а через буфер обміну можна завантажувати необхідні малюнки чи таблиці.

Наведемо приклади використання інструментів сервісу Jamboard на уроках української мови в профільній школі. Так, актуалізацію опорних знань можна проводити у вигляді:

- флешкарток, які створюються за допомогою двох стікерів; при цьому на верхньому стікері вказуємо речення, слово або термін, на нижньому – його визначення, розділовий знак, букву тощо; користувач, рухаючи стікери, поєднує їх;

- тестів, логічних пар; прийоми «Закінчи фразу», «Маркування знань» (є можливість створити окремі сторінки для індивідуальної роботи).

Один із найпоширеніших способів використання онлайн-сервісів на уроках української мови – використання відеоуроків. Відеоматеріали можуть бути створені педагогами і здобувачами освіти

або взяті з відкритих джерел, таких як YouTube або Всеукраїнська школа онлайн, де викладено уроки з різних предметів.

Деякі онлайн-платформи (Classtime, Kahoot, ClassMarker, Learningapps тощо) спеціалізуються на наданні інтерактивних завдань і вправ для відпрацювання практичних навичок (завдання з правопису, лексикології, морфології та інших розділів). Завдяки цим інтерактивним платформам педагоги можуть створювати індивідуальні завдання для здобувачів освіти і відстежувати їхній прогрес у реальному часі.

Для покращення комунікаційних навичок учнів і студентів доцільно використовувати онлайн-форуми, на яких можна обговорювати лінгвістичні й мовні теми, створювати онлайн-дискусії, що сприяє формуванню й розвитку як предметної, так і ключових компетентностей.

Мобільні додатки також можуть бути корисними на уроках української мови під час дистанційного навчання. Деякі з них пропонують вправи на аудіювання, читання, переклад тощо. Наприклад, мобільний додаток Mova, який створено на базі освітнього проєкту «Мова – ДНК нації» спрямований на відпрацювання правопису, засвоєння лексичних і фразеологічних одиниць. Додаток «ЙОЙ», який був розроблений для дітей, моделює різні життєві ситуації і шляхом гри збагачує словниковий запас користувачів. Для вивчення української мови, культури, історії можна скористатися додатком «Р.І.Д».

Актуальним є використання технології штучного інтелекту на уроках української мови. У лютому 2023 р. став доступним для українців чат-бот ChatGPT, який створено за принципом LLM (large language model). Цей продукт не є досконалим, тому що всі його дані спираються на інформацію, яка була оприлюднена до 2021 р. Освітянам особливо уважними потрібно бути до текстів українською мовою, адже ChatGPT поки що краще відповідає на запити англійською, адже був створений як англомовний ресурс. Є й значні плюси у використанні програми: вона може створювати поурочні плани за запитом учителя, готує покрокові інструкції для здобувачів освіти, формулює завдання для самостійних робіт, а також низку питань і перелік ключових слів, що допоможе перевірити знання учнів і студентів з конкретних тем. Чат-бот генерує тематичні групи слів і речень, які можна використовувати як підказки під час написання творчих робіт. Тексти, створені за допомогою штучного інтелекту, потребують критичного осмислення, а тому в класах філологічного профілю можуть використовуватися для роботи з редагування.

Використання онлайн-сервісів на уроках української мови є зручним і ефективним засобом інтегрування дистанційного навчання

в освітній процес. Це формує у здобувачів освіти компоненти предметної і ключових компетентностей, дає змогу урізноманітнити форми й методи організації навчання української мови, сприяє швидкій адаптації здобувачів освіти до вимог часу.

Література:

1. *Адамова І., Головачук Т.* Дистанційне навчання: сучасний погляд на переваги та проблеми. Витоки педагогічної майстерності. 2012. Вип. 10. С. 3–6.
2. *Екстрене дистанційне навчання в Україні*: монографія. Харків: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.
3. *Ковальчук В. І.* Моделі використання елементів дистанційного навчання в школі. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Т. 60, вип. 4. С. 58–76.
4. *Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації МОН України*. Київ, 2020. 71 с.
5. *Організація середовища дистанційного навчання в середніх загально-освітніх навчальних закладах*. Київ: Педагогічна думка, 2012. 160 с.

О. С. Анненкова,
О. А. Коваленко
Київ, Україна

СЕМАНТИКА І ФУНКЦІЇ НОВОТВОРЕНЬ ДЖ. РОУЛІНГ В ГЕПТОЛОГІЇ ПРО ГАРРІ ПОТТЕРА

Актуальність дослідження семантики та функцій новотворень, створених Дж. Роулінг в гептології про Гаррі Поттера, обумовлена декількома ключовими чинниками. По-перше, Гаррі Поттер є однією з найуспішніших літературних франшиз у світі та має величезний вплив на культуру, освіту та мову. По-друге, ця тема відкриває можливість ретельніше вивчити творчий підхід до мови та словотворення в літературі. По-третє, інтерес до семантики та функцій новотворень може сприяти покращенню розуміння того, як мова може глибше впливати на сприйняття та інтерпретацію тексту. Хоча існує багато досліджень і критичних аналізів щодо серії романів про Гаррі Поттера, але відсутні комплексні дослідження, які б охоплювали усі аспекти семантики та функцій цих новотворень.

Метою тез є поглибити розуміння унікальних лінгвістичних елементів, використаних Дж. Роулінг в гептології про Гаррі Поттера, та проаналізувати їх роль, функції у формуванні оповіді, персонажів і вигаданого світу Поттеріани; проаналізувати процеси словотворення,

які використовує Дж. Роулінг, та як ці новоутворення передають конкретні значення та асоціації в контексті серії романів про Гаррі Поттера.

Дж. Роулінг використовує широкий спектр мовних новотворень в серії романів про Гаррі Поттера, включаючи словозлиття, словоскладання, афіксацію та акроніми. Ці форми словотворення відіграють важливу роль в світобудові та формуванні мовного середовища всесвіту Поттеріани.

Словозлиття чи телескопія – це процес створення нових слів шляхом поєднання фрагментів інших, вже наявних слів у нові комбінації, наприклад:

- *Animagus* (*анімаг* чи *анімагус*) = *animal* (тварина, звір) + *magus* (маг, волхв) – означає здатність в будь-який момент перетворюватися на певну тварину;

- *Pensieve* (сито спогадів) = *pensive* (задумливий, вдумливий чи замислений) + *sieve* (сито, решето, просіювати) – це магічний предмет, який використовується для перегляду спогадів;

- *Slytherin* (*Слизерин*) = *sly* (хитрий, підступний, лукавий) + *slithering* (ковзати чи повзати, часто вживається в контексті «slithering snake», що перекладається, як «повзуча змія») або *sly* + *slither* (ковзати, якщо використовується разом з прийменником місця «in» буде перекладатись, як прослизати) + *in* (в) – це один із факультетів школи Гоґвортс, емблемою якого є змія; представники цього факультету відомі своєю амбітністю та хитрістю;

- *Dementor* (*дементор*) = *demon* (демон) чи *demented* (божевільний) + *tormentor* (мучитель) – це темна істота, яка харчується щастям і може викликати почуття відчаю в тих, хто поруч;

- *Patronus* (*патронус*) = *patron* (покровитель, заступник) + *bonus* (бонус) – це захисник, магічний охоронець відьм та чарівників проти дементорів.

Словоскладання – це слово, яке утворилося шляхом поєднання двох або більше лексичних одиниць, наприклад:

- *Flobberworm* (*флоберв'як*) = *flobber* (провисати, згортатися і хитатися, як повітряна куля, що здувається) + *worm* (хробак) – це травоїдний десятидюймовий беззубий коричневий чарівний хробак; флоберв'як виділяє слиз, який іноді використовують для згущення зілля;

- *Wrackspurts* (*руйносмик*) = *wrack* (руйнувати) + *spurt* (ривок, стрибок, сплеск) – невидима чарівна істота, яка проникає в мозок людини через вуха та викликає відчуття збентеження, відстороненості, змушуючи мозок людини розфокусуватися;

- *Bubotuber* (*буботруб*) = *bubo* (набряк лімфатичних вузлів, схожий на великий пухир, який супроводжує такі інфекції, як бубонна

чума, туберкульоз тощо) + *tuber* (відноситься до м'ясистого, потовщеного або роздутого підземного стебла певних видів рослин або кореня рослини, з якого можуть виростати нові рослини, як у картоплі) [1] – це чарівна рослина, видима частина якої нагадувала великого товстого чорного слимака. Поверхня цієї рослини вкрита блискучими виступами, при стисненні яких виділяється густий жовтувато-зелений гній.

Афіксація – це процес додавання морфеми або афікса до слова, щоб створити або іншу форму цього слова, або нове слово з іншим значенням. Афіксація є найпоширенішим способом утворення нових слів в англійській мові. Афіксація входить до сфери морфології, де зв'язані морфеми є або коренями, або афіксами. Префікси (афікси, які передують кореню) і суфікси (афікси, які слідують за коренем) є найпоширенішими типами афіксів у міжмовному відношенні [2]. Наприклад: *Omniocular*s (*всеноклі*) = *omni* (є типом зв'язаної морфеми, зокрема префіксом, що означає все або скрізь) + *ocular*s (очний, очні, пов'язані з очима або зором. Може бути обрізаною формою слова *binocular*s, що означає «біноклі») – чарівний еквівалент маґлівського бінокля, але з додатковими функціями – здатністю відтворювати та сповільнювати дії.

Акронім – це слово, утворене шляхом взяття початкових літер назви, імені або фрази та складання їх разом, у результаті чого вони вимовляються як слово, наприклад: *W.O.M.B.A.T.*, що розшифровується як «Звичайний тест на магічні здібності та базовий тест на обізнаність для чарівників» («The Wizards' Ordinary Magic and Basic Aptitude Test» [3]).

За своїми характеристиками ці новотворення часто: 1) включають елементи зовнішнього вигляду, поведінки чи певні характеристики істоти, людини або групи людей, надаючи читачам миттєве розуміння їхньої природи; 2) описують функціональність і призначення чарівних об'єктів та заклинань, роблячи їх зрозумілими в контексті історії; 3) представляють складні магічні концепції та ідеї, заключаючи своє значення в одному слові чи фразі. Наведемо приклад: *Смертежер* (*Death Eater* = *death* / смерть => загибель => вбивство + *eater* / пожирач => людожер) – терористичне угрупування темних чарівників і відьом, які хотіли знищити маґлонароджених, щоб очистити чарівну спільноту.

З огляду на викладене вище, можна зробити висновок, що новотворення відіграють важливу роль у світобудові та розробці персонажів, виконуючи такі функції, як:

1. Світобудування (розбудова світу Поттеріани), тобто створення ілюзії повного та живого світу, що додає глибини та автентичності розповіді.

2. Характеризація персонажів, істот, заклинань та предметів.

3. Функції прихованої сатири чи підказки, наприклад анаграми в іменах $\frac{Dolores\ Umbridge}{Go\ Sir\ Dumbledore}$, $\frac{Harry\ Potter}{Part\ hero\ try}$ тощо.

4. Новотворення часто служать засобами розвитку сюжету та мають певні емоційні, культурні чи історичні значення (*горокракси, С. С. Е. Ч. А., дементори, сквіби, Експекто патронум*).

Отже, дослідження семантики і функцій новотворень Дж. Роулінг в гептології про Гаррі Поттера відкрило багатогранний світ лінгвістичної та літературної креативності авторки. Її винахідливість у створенні слів та концепцій стала ключовим фактором у побудові чарівного світу, характеризації персонажів та створенні захопливого сюжету. Ці новотворення виконують різні функції, включаючи поглиблення іммерсивності світу Гаррі Поттера, адже семантика цих новотворень заснована на контексті та часто має асоціативний характер, що допомагає читачеві легше та швидше зрозуміти значення певних предметів чи заклинань, проаналізувати характери та особливості персонажів, чарівних істот і рослин, до відображення змін у настрої та тоні оповіді.

Література:

1. *Електронний словник англійської мови* DICTIONARY.CAMBRIDGE.ORG. URL: https://dictionary.cambridge.org/
2. *Manova S.* Affixation. Oxford Bibliographies, 2014.
3. *Rowling J. K.* Harry Potter: series. Bloomsbury Publishing, 1997–2007.

Ye. O. Artomova
Kyiv, Ukraine

‘FLAMER’ AS A TYPE OF VIRTUAL LINGUISTIC PERSONALITY AND SOME ESSENTIAL FEATURES OF ITS COMMUNICATIVE BEHAVIOUR

Being a deep and diverse source of plentiful research, the Internet has been attracting the attention of specialists in various fields (in particular linguistics) for many years, and with the advent of the World Wide Web, scientific works not only do not lose their relevance, but are also of great importance. Continuous rapid emergence of different phenomena on the Internet, which we are faced with and are able to experience, allow carrying out a wide range of research, making discoveries, understanding the modern world, its development, different events, etc.

Based on the fact that anthropocentrism has recently been the core of modern research, in our opinion, studying of *Linguistic Personality* (LP) is a rather relevant topic. That is why, in our works, we have repeatedly noted that the Internet caused a kind of transformation of *Linguistic Personality* into a so-called *Virtual Linguistic Personality* (*VLP*), thereby fostering a lot of new thorough, interesting research that do not lose its importance, significance and priority. With this in mind, among a great number of domestic and foreign researchers in the field of internet studies and *VLP*, we would like to highlight the works of D. Crystal, C. Cheung, L. Humenyuk, O. Horoshko, I. Hrabovets, H. Khodorenko, O. Kompantseva, S. Matveyeva, Ye. Nikiforova, S. Nowson, O. Zhygalina, and many others.

As for the main purposes and tasks of our current paper, in which *VLP* is the area of focus, they are as follows: to define the terms «*flaming*» and «*flamer*»; to monitor the functioning of the mentioned above phenomena on the Internet, and to provide some basic characteristics of the communicative behaviour of *VLP*; to highlight the main topics on the internet space, in which *flaming* and *flamers* are most common and active.

Returning to our central topic, it should be noted that we adhere to the following definition of *flaming*: «… flaming is the act of posting or sending offensive messages over the Internet. These messages, called '*flames*', may be posted within online discussion forums or newsgroups, or sent via e-mail or instant messaging programs. The most common area where flaming takes place is online discussion forums, which are also called bulletin boards» [5]. Following one of the main rules of the word formation of the English language (adding suffixes after the base or stem of a word in order to show what class of word it is), we dare to say that *flamer* is any *VLP* that tends towards *flaming*.

Among some modern studies that seem significant to us, it is important to pay attention to the works of Ye. Nikiforova who has distinguished such types of *VLP* as *moderator*, *expert*, *troll*, *adviser* and *off-topic speaker*, and has given them a detailed description and characteristics: «… each *VLP* reveals some certain verbal signs, and also uses certain communicative strategies and tactics to achieve their own communicative intention» [4, c. 13].

Following the above-mentioned types of *VLP*, we consider *flamers* to be in this list, and, after studying their functioning, we are bound for the main idea of L. Humenyuk, who writes about communicative behaviour and emphasizes that «… the desire to put any interlocutor in an awkward position with the help of their own remarks has become a necessary aspect of lots of daily internet dialogues, and various articles in the online media do not do without sarcastic and caustic comments» [3, c. 172]. D. Crystal, studying Graphological Distinctiveness, writes that «… conversational messages wholly in capitals are considered to be 'shouting' (flaming)…»

[1, c. 431]. This fact can be also referred to communicative behaviour of *flamers*.

Since «*flaming* often leads to the trading of insults between members within a certain forum» [5], we are not giving the examples of such dialogues operating with the highest ethical standards. Instead, we have found out the main topics, in which *flaming* is prevalent, and *flamers* are active. The latter are mainly focused on the latest «hot» news, something that is of vital importance. Among the variety of topics, we have established the fact that war, relationships and money are the main factors that causes *flamers'* involvement.

We have classified the major topics in so-called sections: 1) Section *Politics*, which includes war, migrants, elections, national issues, refugees, etc. 2) Section *Society* – family, relationships, education, parenting, salary, celebrities, charity, etc. 3) Section *Health and Sport* – alternative medicine, healthy lifestyle, fitness, plastic surgery, junky food, etc. The results of using a particular topic (section) by *VLP* are shown below in Diagram 1.

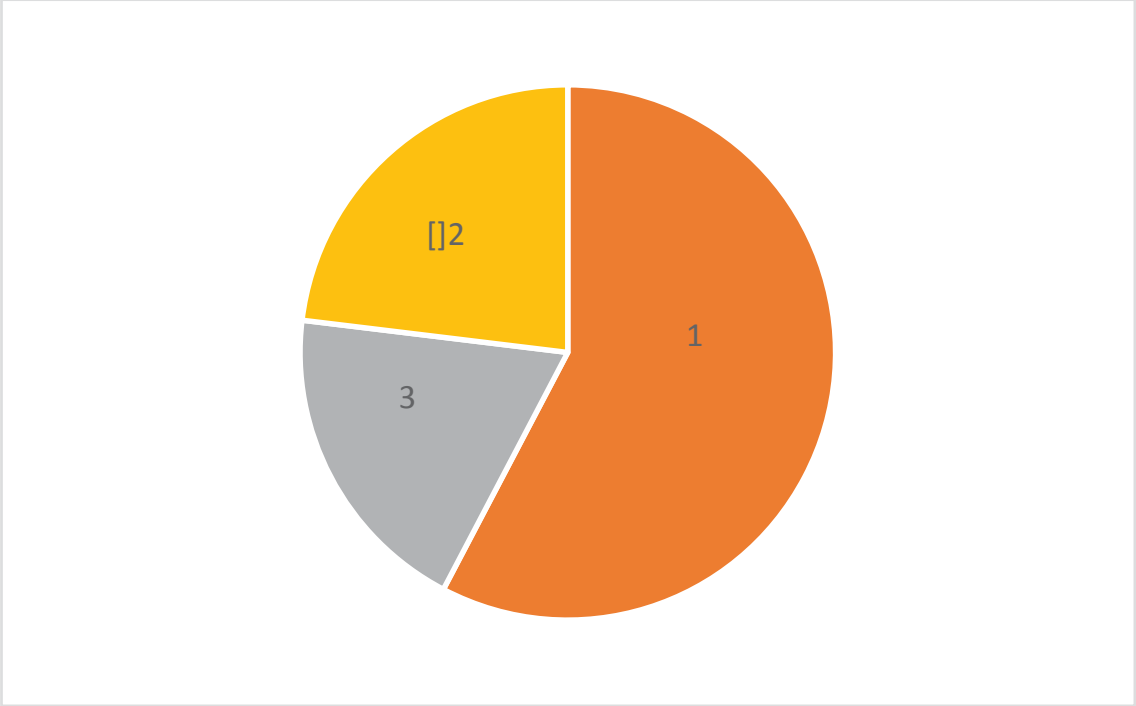

Diagram 1.

As it has been illustrated, the highest rate belongs to Sector Politics 75% (1), Section Society takes the second place 14% (2), and Section Health and Sport (3) – 11%. It's worth noting that the results, which one can see on the Diagram 1, show that *war* has been a much-discussed topic nowadays.

Of course, the topics mentioned above, are not limited to those listed, and it's no wonder that these themes bound up with each other. We believe strongly that such data let us understand better the nature of *VLP* and its

communicative behaviour. It also should be noted that «While some *flaming* is intentional, some is not. This is because users may misunderstand the intent of another user's message or forum posting» [5]. Let us add that we believe the communicative behaviour of *VLP* depends on various factors, and such aspects as age, occupation, social class, nationality, confession, and many others can help any researcher to study *VLP* from different perspectives. Along with that, as it has been noted aptly by I. Hrabovets, «… the development of social networks provides a person with new communicative opportunities for realizing their own creativity, exchanging information, creating their own personality, and simulating various types of social behaviour» [2, c. 104]. We could only add that our paper certainly has not been covered enough, thus, leading us to the conclusion that the study needs a more detailed and coherent picture of this issue.

Література:

1. *Crystal D.* The Cambridge encyclopedia of the English language. Second edition. Cambridge University Press. 2015. 465 p.
2. *Грабовець І. В.* Фреймінг та медіамейкерство як форми комунікативної поведінки. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2019. Вип. 83. С. 102–108.
3. *Гуменюк Л. Й.* Мережевий тролінг як вид комунікативної поведінки. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. 2014. Вип. 1. С. 172–180.
4. *Нікіфорова Є. Ю.* Типи віртуальних мовних особистостей у форумному просторі (на матеріалі англійської мови): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Київ, 2018. 20 с.
5. *Електронний словник* комп'ютерних та інтернет-термінів. URL: https://techterms.com.

І. А. Аскерова
Київ, Україна

ЛІНГВОЕМОЦІОЛОГІЯ: СУЧАСНІ ПОЛОНІСТИЧНІ СТУДІЇ

Пропонована розвідка присвячена висвітленню теоретичного й методологічного осмислення мови емоцій у сучасній лінгвополоністиці. Усю наукову літературу, видану в Польщі й присвячену вивченню номінації, дескрипції чи експресії внутрішнього світу людини, умовно можна розподілити на три групи, першу з яких репрезентують теоретичні розробки, в яких робляться

спроби уніфікувати і впорядкувати невідповідності в термінологічно-поняттєвому апараті, обґрунтувати методологічно різні засади й підходи до дослідження лексики на позначення внутрішнього світу людини, запропонувати власні класифікаційні схеми тощо. Цим питанням присвячено, зокрема, праці Я. Пузиніни «Uczucia a postawy we współczesnym języku polskim», К. Дати «W jaki sposób językoznawcy opisują emocje?», Д. Шумської «O emocjach bez emocji», І. Новаковської-Кемпної «Język ciała czy ciało w umyśle, czyli O metaforyce uczuć» та ін.

Важливий внесок у розробку концепції про культурну зумовленість позначення й вираження емоцій належить польсько-австралійській дослідниці А. Вежбицькій, яка стверджує, що «емоції та культура нерозривно пов'язані між собою. Щоб досліджувати роль емоцій у певній культурі і значення культури у формуванні й концептуалізації емоцій, ми повинні звертати особливу увагу на мову в усіх її аспектах – лексичному, граматичному та прагматичному» [3, с. 189]. Дослідниця слушно зауважує, що, подібно як і окрема людина, кожна нація відрізняється від іншої підвищеною чи низькою емоційністю, а тому особливий інтерес становить вивчення концептуалізації емоцій у певній мовній родині, групі, окремій мові чи навіть ідіолекті. Авторка створює своєрідну семантичну метамову й описує емоційні стани людини за допомогою компонентів «X відчуває Z = X почувається так, як хтось, коли…» [там само]. Як ранні, так і пізніші праці мовознавиці заклали важливий фундамент для польських учених щодо подальших роздумів, дискусій, наукових пошуків.

Значно чисельнішою є друга група праць, яку складають розвідки, присвячені семантичному описові вибраних назв психічних феноменів. До перших спроб аналізу емотивної лексики у польській лінгвістиці належать статті Д. Буттлер, яка ще в 70-х рр. минулого століття, використовуючи метод компонентного аналізу, досліджувала групу польських прикметників зі значенням «такий, що перебуває у зв'язку із радістю». А. Вежбицька, враховуючи не психологічні дані, а інтуїцію, мовне чуття, описала явища внутрішнього світу людини й представила результати своїх семантичних «медитацій» у монографії «Kocha, lubi, szanuje». Е. Сятковська досліджувала назви позитивних і негативних емоцій у польській та чеській мовах XIV–XX ст. на матеріалі пам'яток писемності й історичних словників. А. Спаґінська-Прушак опрацювала лексико-семантичну групу з домінантою *strach* і *gniew* у польській, російській, сербській і хорватській мовах. Загалом варто зауважити, що лінгвоемоціологія зародилася в руслі саме системно-структурного мовознавства, але значно розвинулась у межах антропоцентричної парадигми.

Ґрунтовними дослідженнями лексики на позначення афективної сфери особистості в польському мовознавстві є праці І. Новаковської-Кемпної. У розвідці «Konstrukcje zdaniowe z leksykalnymi wykładnikami predykatów uczuć» авторка представила семантичні моделі і класифікацію предикатів, що виражають емоції та почуття людини. У монографії «Konceptualizacja uczuć w języku polskim» вже у дусі когнітивізму здійснено аналіз метафор на позначення емоцій у польській та болгарській мовах з метою виявлення специфіки концептуалізацій у мовній свідомості обох народів. А. Пайдзінська досліджувала особливості вираження емоцій на матеріалі польської фразеології. У. Копець займалася вивченням розвитку лексики емоцій у мові дітей і молоді.

У листопаді 2002 р., а потім і 2003 р. у Варшаві було проведено дві знакові наукові конференції: перша з них мала назву «Anatomia gniewu. Emocje negatywne w językach i kulturach świata», а друга – «Anatomia szczęścia. Emocje pozytywne w językach i kulturach świata», результати яких представлені у збірниках під тими ж назвами.

Вагомий внесок у розробку досліджуваної проблематики зробила сучасна польська дослідниця, професор Варшавського університету А. Миколайчук. Мовознавиця, спираючись на погляди А. Вежбицької, Дж. Лакоффа, М. Джонсона та інших авторитетних учених, у 90-х рр. минулого століття почала досліджувати механізми взаємозв'язку нейробіології, з одного боку, і культури, з іншого боку, у тлумаченні й мовному вираженні душевних переживань людини. У 1997 р. А. Миколайчук захистила кандидатську дисертацію під керівництвом проф. Р. Ґжеґорчикової «Nazwy gniewu we współczesnym języku polskim (Analiza semantyczna podstawowych leksemów)». Результати праці авторка представила в монографії. Свої подальші наукові пошуки у галузі відповідної проблематики мовознавиця представила у докторській дисертації, комплексно і всебічно відтворивши образ радості у польській мові, за матеріалами якої вийшло монографічне дослідження «Obraz radości we współczesnej polszczyźnie». Найновішою працею авторки є «Wstyd i duma. Generalia i kontrasty w badaniach nad konceptualizacją przeżyć samoświadomościowych w języku polskim (na tle porównawczym)».

Загалом серед сучасних польських дослідників, окрім згаданих вище, які займаються вивченням вибраних назв емоцій та почуттів людини, слід назвати імена таких учених, як Р. Ґжеґорчикова, М. Якубович, М. Ґуґала, К. Томчак, А. Карась, А. Кшижановська, Е. Новак, А. Роля, Е. Єнджейко, Й. Попович та ін.

Вивчати «портретування» емоцій лінгвістам допомагають тексти. За словами А. Миколайчук, досліджуючи слова на позначення емоцій у їхніх текстових переплетіннях, а не лише через призму

лексикографічних дефініцій <…>, ми вивчаємо сховані за ними моделі психічних переживань, що являють собою складні концептуальні структури, які часто створюються на основі концептульних метафор і метонімії [2, с. 15]. Отже, остання група праць стосується вивчення особливостей функціонування назв емоцій і почуттів у художній літературі. Так, Б. Серадзька досліджувала емоційні стани Бруно Шульца у світлі лексики з «Księgi Listów», її авторству належить також монографія «Jana Kochanowskiego renesansowy świat uczuć: Analiza językoznawcza». Предметом дослідження А. Кіновської є концептуалізація кохання й ненависті в романі «Буревій» Е. Бронте та в його польських перекладах. Особливостям функціонування назв емоцій у мові й у тексті присвячений 14-й том серії «Język a Kultura».

Усі польські мовознавці, які працюють у галузі лінгвістики емоцій, одностайні щодо необхідності комплексного, багатоаспектного семантичного дослідження мови емоцій. У сучасній польській лінгвоемоціології простежуються чіткі інтеграційні тенденції поєднання структуралістських, когнітивних і культурологічних підходів [2, с. 13]. У своїх працях учені використовують методи структуралізму (метод лексико-семантичних полів, компонентний аналіз, опис предикатно-аргументних структур) та когнітивізму (реконструкція мовного образу емоцій за допомогою аналізу фразеології, концептуальних метафор). За словами Е. Єнджейко, лінгвістику кінця XX ст. характеризує своєрідний синкретизм теорій і певний методологічний комплементаризм [1, с. 59].

Таким чином, на сьогоднішній день уже чимало зроблено в галузі вивчення лексики на позначення афективної сфери особистості. Однак, незважаючи на ці здобутки, низка теоретичних і методологічних питань вироблення схем та моделей опису лексики на позначення емоцій усе ще є не розв'язаною, а чималі масиви відповідних мовних одиниць досі не дістали наукового висвітлення. Найменше опрацьованим у сучасній лінгвістичній полоністиці залишається історичний аспект цього лексичного поля, який розкриває походження назв емоційних станів, їх формально-деривaційну і значеннєву еволюцію, моделі первісної номінації та закономірності подальшого смислового розвитку. Цим питанням присвячені, зокрема, праці українських полоністів – І. А. Аскерової «Семантичне поле назв емоційно-афективних станів у польській мові» та Л. І. Ніколаєнко «Репрезентація емоцій заздрості і співчуття в польській, російській та українській мовах: семантико-когнітивний і лінгвоаксіологічний виміри».

У 2014 р. львівська дослідниця О. Г. Лозинська захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук «Польська кінематична фразеологія на позначення емоцій:

структура, семантика, функціонування». Наукова новизна цієї праці полягає в тому, що авторка особливу увагу приділила інноваціям (інновації-розширення, інновації-скорочення, інновації-заміни тощо) у корпусі польської емотивної фразеології.

Відповідний шар лексики цікавить не лише теоретиків мови, а й практиків, викладачів польської мови як іноземної, адже потреба в комунікації емоцій, особливо в наш буремний час, відчутно зросла. У Варшаві у 2022 р. вийшла друком перша, наскільки нам відомо, в лінгводидактиці монографія Б. Лукашевич «Emocje – kultura – język. Wyrażanie emocji negatywnych w polonistycznej praktyce glottodydaktycznej».

Отже, зі зміною парадигми гуманітарного знання в бік антропоцентризму дослідження відображення в мові внутрішнього світу людини і, зокрема, її емоційної сфери, зайняло одне з ключових позицій у сучасній лінгвістиці. Результати, отримані в ході емотиологічних досліджень, мають велике значення для суміжних мовознавчих напрямів, зокрема, для лінгвокультурології, де вони використовуються для підтвердження гіпотези про національно-культурну специфіку вираження емоцій різноманітними мовними засобами з урахуванням їх універсального та національно-специфічного, інтегрального характеру. Накопичений лінгвополоністикою досвід вивчення механізмів вербального втілення внутрішніх переживань є важливим внеском у загальну теорію й методологію вивчення багатої і складної, але водночас яскравої й загадкової мови емоцій та почуттів людини.

Література:

1. *Jędrzejko E.* O językowych wykładnikach pojęcia Wstyd w różnych koncepcjach opisu. Język a Kultura. Wrocław: Wyd-wo Un-tu Wrocławskiego, 2000. T. 14. S. 59–77.
2. *Mikołajczuk A.* Obraz radości we współczesnej polszczyźnie. Warszawa: Semper, 2009. 357 s.
3. *Wierzbicka A.* Emocje. Język i «skrypty kulturowe». Język. Umysł. Kultura. Warszawa: PWN, 1999. S. 163–189.

А. А. Астахова
Київ, Україна

МОТИВ ПЛИНУ ЧАСУ В ХУДОЖНІЙ ПАРАДИГМІ ФІЛОСОФСЬКОЇ ЛІРИКИ Л. КОСТЕНКО

Як відомо, філософська лірика – це поезія, «спрямована на на філософське осмислення світу, людини». Як зазначається в «Літературознавчому словнику-довіднику», її «характерними особливостями є художня настанова на пізнання сутнісних проблем буття, часу і простору» [2, с. 710]. Це властиво і філософській ліриці Л. Костенко, в якій нерозривно пов'язані проблеми буття, його осмислення та проблема часу. Цей зв'язок, на нашу думку, реалізується, перш за все, через мотив плину часу, який в тій чи іншій формі присутній у всіх віршах поетеси. Про сприйняття нею часу як важливої субстанції, яка допомагає зрозуміти і осмислити сенс буття, свідчить те, що у віршах «Нехай підождуть невідкладні справи» і «Душа вертає на свої руїни» слово «*Час*» поетеса пише з великої літери. В першому вірші Час асоціюється з диригентом, який «перегортає ноти на пюпітрі». І ці «ноти» – епізоди людського життя, яке є миттю в Часі, «бо час – віки і вічність», бо «не час минає, а минаєм ми» в цьому вічному Часі. У вірші ж «Душа вертає на свої руїни» лірична героїня підкреслює, що час людині ніколи собі не підкорити, адже в його «зіницях... предковічний лід». Одна з головних особливостей часу, вважає поетеса, – його швидкоплинність. Вона в віршах передається дієсловами. В вірші «Ой ні, ще рано думати про все» ця швидкоплинність підкреслена словом «*пролітає*»: *час **пролітає** з реактивним свистом*. А у вірші «Життя іде, і все без коректур» використано те ж дієслово: *час **летить**, не стишує галопу*.

Цікаво, що по суті першим, хто звернувся до мотиву плину часу, був римський поет Горацій. Він використав його в знаменитій оді «До Мельпомени», більше відомій під назвою «Пам'ятник». В оді «До Манлія Торквата» поет ілюструє плин часу змінами, що відбуваються в природі, і позначені ці зміни саме дієсловами:

*Зиму **змагає** весна, її ж **переборює** літо*
*Й **гине** само, як лише*
*Осінь **розсипле** плоди, за нею – на сон лиш багата –*
*Вже **підбігає** зима* [1, с. 99].

Цю оду перекладач А. Содомора вважає перлиною Горацієвої лірики, «де схвильованість лірика вилилась в найдосконалішій поетичній формі» [3, с. 10].

Л. Костенко розуміє і констатує, що рух часу проявляється в змінах, які відбуваються навколо, але вона звертає увагу не тільки на

картини природи в різні пори року. Як людину і поета її більше цікавлять зміни в людях, культурі, мистецтві і моралі. Саме про них вона пише у вірші «Коли замовкли мінуети...»:

Ішли віки, мінялись люди.
Адреси змінював Парнас.
Було все так, як вже не буду,
Як вже при них, а не при нас.

Констатуючи зміни в культурі й мистецтві, поетеса використовує метафоричний вислів «адреси змінював Парнас». Тобто вона починає цю історію з античної міфічної гори, місця перебування Аполлона і муз. Біля цієї гори, згідно міфу, било Кастальське джерело, вода якого давала творче натхнення поетам. І дійсно, центр розвитку культури, мистецтва і літератури з часом перемістився в Рим; в добу Відродження – в Італію, зокрема, у Флоренцію, Англію і Францію. Поява бароко пов'язана з Іспанією, класицизм сформувався у Франції, Просвітництво – в Англії і Франції, а романтизм в Німеччині, хоч і свого апогею досяг в поезії англійця Дж. Байрона. Лірична героїня Л. Костенко усвідомлює і констатує незворотність цих змін і підкреслює свій висновок рефренами в кінці кожної строфи, в тому числі і фінальними рядками вірша:

Усі ж бувають молоді.
А все не так, як після того,
І все не так, як при тоді.

І ці зміни, на думку поетеси, пов'язані не тільки з мистецтвом, а й з людиною взагалі, її смаками, манерою поведінки.

Думка про те, що час змінює, поглинає і знищує все, але вже за допомогою інших художніх прийомів, втілена в вірші «І де той храм, і де тепер сади ті...». Він побудований у формі риторичних запитань, які допомагають поетесі передати сум, викликаний усвідомленням нею цієї властивості часу.

Якщо ж Л. Костенко і говорить про природу, то про природу в історичному часі. У вірші «Ще назва є, а річки вже немає» вона розповідає про зниклу річку, де тепер «*усохли верби, висохли рови*». Така річка, з сумом костатує поетесса, не одна. Замість річок – «*тільки спека, спека, і озерявин проблиски скупі*», і мости стоять вже над мертвими річками, а «*очерети із чорними свічками ідуть уздовж колишніх берегів...*». Почуття і сум ліричної героїні, викликаний побаченою картиною, допомагають передати епітети «*мертвими*», «*чорними*», «*колишніх*». Очерети ж у читацькому сприйнятті, безумовно, асоціюються з поховальними свічками.

У вірші «Три принцеси» час взагалі сприймається як страшний, невидимий, безжалісний чаклун, що причаївся в «годиннику з зозулькою». Цей чаклун поселився в домі маминих кузин. Їх героїня

пам'ятає молодими і красивими, як «*три грації, як три принцеси із казок*». Пройшли роки, і чаклун-час перетворив їх «*у сивих зморщених бабусь*».

В інших віршах Л. Костенко мотив плину часу допомагає їй не тільки констатувати закони часу, а й передати свої роздуми про життя. Ліричну героїню цікавить проблема взаємин і взаємодії людини і часу, визначення людиною свого місця в часі, і історичному, і культурному. Життя людини сприймається поетесою як мить у вічному часі. В свою чергу, воно теж складається з миттєвостей, які треба відчувати і цінувати. Вірш «Сташний калейдоскоп: в цю мит десь хтось загинув» поетеса закінчує словами:

Благословенна кожна мить життя
На цих всесвітніх косовицях смерті!

Про це і вірш «Звичайна собі мить». В ньому відображена думка про необхідність бачити красу в кожній миті життя.

Звичайна собі мить. Звичайна хата з комином.
На росах і дощах настояний бузок.
Оця реальна мить вже завтра буде спомином,
а післязавтра — казкою казок.

Швидкоплинність часу, вважає поетеса, примушує людину замислитися над тим, чи встигне вона залишити щось після себе, адже, як зауважує вона у вірші «Життя іде, і все без коректур», «*єдиний, хто не втомлюється, – час. А ми живі, нам треба поспішати*». Не мусить втомлюватися і людина. У вірші «Була я ще вчора висока як вежа» лірична героїня перелічує всі свої втрати:

Руйновище віри, і розпач, і розпач!
Під попелом смутку похований шлях.
Зажурені друзі сахнулися врозтіч.
Посіяне слово не сходить в полях.
Від усього пережитого в часі вона не впадає у розпач, бо
Найвище уміння – почати спочатку
життя, розуміння, дорогу, себе.

По суті з цим твердженням перегукуються і рядки вже згаданого нами вірша «Життя іде, і все без коректур», в якому вона закликає:

Прозрінь не бійся, бо вони як ліки.
Не бійся правди, хоч яка гірка,
не бійся смутків, хоч вони як ріки.
Боятися треба тільки аморальних вчинків:
Людини бійся душу ошукать,
Бо в цьому схибиш – то уже навіки.

А вірш «Пісенька з варіаціями» починається з ствердження: «*І все на світі треба пережити*». І хоч «*може бути гірше*» і «*може бути зовсім, зовсім зле*», але це дає людині досвід, вчить витримці та гартує.

Саме тому поетеса звертається до читача з закликом-порадою:

...поки розум од біди не згірк ще, –
Не будь рабом і смійся, як Рабле!

Час вимагає від людини певних зусиль, роботи, долання перешкод. Образно цю думку поетеса втілює у вірші «І засміялась провесінь: - Пора!», дві строфи якого закінчуються словами «*усі ідуть за часом, як за плугом*». До себе ж лірична героїня звертається з риторичним запитанням: «*І я іду за часом, як за плугом?..*». Тобто вона розуміє, що мусить так ставитись до життя, як і її пращури: невтомно працювати, обробляти ниву свого життя. Безумовно, рефрени вірша навіяні відомим українським прислів'ям «*В житті, як на довгій ниві, всяке буває*».

Мотив плину часу допомагає поетесі донести до читача і дуже важливу для неї думку: час не повинен змінювати вічні цінності, їх не можна губити. Саме про це вірш «Вже почалось, мабуть, майбутнє», в якому вона закликає:

І не знецінюйте коштовне...
Шукайте посмішку Джоконди,
вона ніколи не мине.
Любіть травинку, і тваринку,
і сонце завтрашнього дня,
вечірню в попелі жаринку,
шляхетну інохідь коня.

У пам'яті людей також мусять залишатись творчі та історичні особистості, які зробили щось важливе для свого народу. До них Л. Костенко відносить Григорія Сковороду, з яким подумки спілкується і розповідає про це у вірші «Ой ні, ще рано думати про все». Цей вірш свідчить про розуміння поетесою того, що людина мусить відчувати себе частиною світового часу. Це дає їй можливість подумки перенестись в іншу епоху і «поспілкуватись» з видатними митцями минулого через їхні твори. Видатною історичною особистістю є і княгиня Ольга. На Русі вона була однією з перших християнок княжого роду. Дивлячись зараз на хвилі Дніпра, Л. Костенко уявляє човен, на якому княгиня пливла в Візантію, де і прийняла хрещення. Про це вірш «По цьому Дніпру пливли човни з Візантії»:

І Київ стоїть. І стоїть кам'яний Володимир.
І в пам'яті їхній царівна пливе і пливе.
Вічною в часі залишається природа.

У вірші «Притча про ріку» Л. Костенко згадує історію, як персидський цар Кір, щоб перейти ріку Діалу, «*смертний вирок їй оголосив*», але пройшов час і

Піски пустель засипали канали.

Ріка в русло вернулася своє.
Царя немає. Є ріка Діала.
Немає Кіра. А Діала є.

Час не має влади над геніями. Звичайні люди старіють, а генії, як Данте, ні. У вірші «Під вечір виходить на вулицю він» є рядки:

Він тихо іде, він повільно іде.
У нього й чоло ще таке ***молоде!***
Хто скаже про нього: старий він як світ?
Він – Данте. Йому тільки тисяча літ.

Епітет «*молоде*» підкреслює, що те, про що писав Данте, зокрема в «Божественній комедії», залишається актуальним.

Залишаються в пам'яті людей і в історії і ті люди, яких ми називаємо праведниками,

Бо так воно у Господа ведеться –
Дорога ниць в землю западеться!

Цими слова завершується вірш «Давидові псалми. Псалом 1». Він є вільним перекладом поетесою біблійного псалма.

Отже, як бачимо, в філософській ліриці Л. Костенко мотив плину часу реалізується по-різному, позв'язується з різними образами і допомагає поетесі донести до читача, що саме, на її думку, треба усвідомити людині, щоб розуміти закони часу і життя.

Література:

1. *Квінт Горацій Флакк.*Твори. З лат. Київ: Дніпро, 1982. 254 с.
2. *Літературознавчий словник-довідник*. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. Київ: ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
3. *Содомора А.* Горацій і його поетична творчість. Квінт Горацій Флакк. Твори. З лат. Київ: Дніпро, 1982. 254 с.

М. Є. Бабич
Київ, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ЗАСВОЄННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНІКИ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ, ПОБУДОВАНИХ НА ОСНОВІ АСОЦІАТИВНО-СЕМАНТИЧНИХ ГРУП

Сучасний стан і тенденції розвитку світового суспільства визначають вимоги до компетентностей, яких мають набути студенти протягом навчання у ЗВО, для успішного здійснення професійної діяльності. При цьому велике значення надається рівню сформованості

іншомовної компетентності фахівця та прагнення до подальшого навчання та самовдосконалення. Процес іншомовної підготовки фахівців традиційно пов'язаний із розвитком усіх видів мовленнєвої діяльності, а саме читання, говоріння, аудіювання та письма, базовими аспектами удосконалення яких у професійній діяльності є термінологічний вокабуляр та засвоєні правила граматики. Основою для ефективного засвоєння термінології стають методи і технології, що сприяють підвищенню мотивації до навчання та заохоченню студентів до самостійної роботи та дозволяють уникнути непродуктивного процесу механічного запам'ятовування. В умовах обмеження кількості та тривалості занять, коли відсутня можливість практичного застосування набутих знань у реальних ситуаціях та виникають певні проблеми із залученням студентів до самостійного вивчення термінології, одним з методів, який успішно застосовується для сприйняття, обробки, зберігання, аналізу та передачі інформації, є технологія інтелект-карт, тобто ментальних (mind-mapping), яка базується на принципі радіанного мислення [1] чи мислення «від центру до периферії» та являє собою структуру чи діаграму, де навколо основного слова або ідеї розташовуються асоціативно пов'язані елементи. Такий тип мислення відноситься до природних асоціативних розумових процесів, і ступінь організації матеріалу таким чином впливає на легкість його засвоєння.

У процесі іншомовної професійної підготовки метод ментальних карт може бути використаний на різних етапах роботи з матеріалом: на початковому, коли тема лише представлена, або для закріплення вже вивченого матеріалу, на заключному етапі – під час перевірки набутих знань. Інтелект-карти можна складати за будь-якою темою, що вивчається, їх можна створювати самостійно, спільно з викладачем або іншими студентами, виконуючи різноманітні завдання на основі наданих та власних інтелект-карт, таким чином здійснюючи переведення відповідної термінології з пасивного словника до активного.

Створення студентами інтелект-карт на основі асоціативно-семантичних груп, пов'язаних з відповідною термінологією, сприяє оптимізації процесу засвоєння професійної лексики та підвищенню мотивації й розвитку самоосвітньої компетентності студентів.

Складання та аналіз інтелект-карт є результатом глибинних розумових процесів, пов'язаних із встановленням зв'язків між головним об'єктом та асоціатами, що виникають у студентів під час вивчення професійної лексики, та вмінням пояснити побудовану структуру та її складові. Ефективність запам'ятовування та відтворення термінів при використанні методу інтелект-карт під час

вивчення професійної лексики іноземною мовою була доведена експериментальним шляхом [3].

Уперше технологія створення інтелект-карт була запропонована в 70-х рр. XX ст. англійськими науковцями Тоні та Баррі Бьюзенами, які розглядали інтелект-карти як «можливість структурувати та відточити свої ідеї й думки, виділити основні моменти та виявити зв'язки між ними» [1] і рекомендували широко використовувати їх для конспектування лекцій. Надалі проводились дослідження психологічних основ використання та засобів оформлення ментальних карт, впровадження технології в освітній процес (Б. Санто, В. Хартман, Т. Б'юзен, Й. Шумпетер), різноманітних IT інструментів, комп'ютерних програм та вебсервісів (MatchWare, MindJet, XMind, MindJet Mindmanager, iMindMap) для створення інтелект-карт та використання цифрових інтелект-карт у навчальному процесі [2], можливості використання інтелект-карт для самоосвіти [4]. Оскільки їх основою є асоціації, то розуміння типів асоціативних зв'язків, вміння їх визначати та об'єднувати слова, пов'язані передусім спільним змістом, дозволяє підходити до процесу включення асоціатів більш свідомо та структуровано.

У мові виділяються групи асоціативно пов'язаних слів, відносини між членами яких визначаються також наявністю спільних сем: сема, яка є ядерною для одного слова, представлена в значенні іншого на периферії. Такі поєднання слів можна позначити як асоціативно-семантичні групи (АСГ). За визначенням Т. В. Сливи, асоціативно-семантична група являє собою сукупність лексем, що позначають поняття, які поєднані причинно-наслідковими зв'язками, мають при цьому однакові семи і перебувають в особливих відношеннях [5]. Ці відношення виявляються в синонімічних рядах, антонімічних парах, меронімічних та гіпо-гіперонімічних групах тощо.

Виділення членів асоціативно-семантичної групи певного терміна передбачає передусім аналіз його дефініцій, наведених у тлумачних словниках або спеціалізованих довідниках. Після цього окремо розглядаються складові значення слова та можливі асоціації до кожного компонента значення. Наприклад, при аналізі студентами терміна 'freight' спочатку порівнювалися різні його значення у тлумачному словнику, словнику ділових термінів та енциклопедії «Британіка». З урахуванням цих дефініцій були виявлені слова, асоціативно та семантично пов'язані з терміном 'freight', підібрані синоніми, контекстуальні антоніми, гіпоніми. Наступним кроком були завдання на читання тексту за темою «Freight transportation», а вже після того студенти працювали в групах, складаючи інтелект-карту терміну 'freight' з подальшим аналізом та порівнянням інтелект-карт різних груп та поясненням відібраних термінів. Через певний час для

перевірки запам'ятовування визначення терміна студентам було запропоновано скласти власну інтелект-карту, не використовуючи додаткові джерела. Порівняно з груповими інтелект-картами були певні відмінності, але рівень володіння термінологією, пов'язаною з терміном 'freight', був достатньо високим, причому були використані не лише загальні асоціати, а й індивідуальні з наданням логічного пояснення включення відповідних слів до схеми. Такі інтелект-карти, створені до різних тем та термінів, дозволяють ефективно використовувати час при повторенні матеріалу та підготовці до підсумкового контролю.

Застосування принципу формування асоціативно-семантичних груп, їх типології при роботі з дефініціями слів-термінів, представлених у різноманітних письмових та усних джерелах, полегшило та спростило процес створення інтелект-карт та призвело до збільшення кількості компонентів, що включаються студентами до інтелект-карти теми, тобто до покращення якості запам'ятовування та вживання професійної лексики. Усвідомлення семантичних відношень між асоціантом і асоціатами дає також можливість, використовуючи нову лексику, визначати та пояснювати принцип включення слів до інтелект-карти, полегшуючи процес інтерпретації та формулювання визначення терміна, що зі свого боку сприяє ефективному запам'ятовуванню та свідомому використанню слів у мовленні.

Отже, перевагами викладання за допомогою ментальних карт, побудованих на основі асоціативно-семантичних груп, є ефективність засвоєння професійної лексики, економія часу, вільний вибір та залучення студентів до самостійного пошуку за рахунок варіативності складових, можливість швидкого аналізу та впорядкування інформації.

Література:

1. *Clayton M., Buzan T.* Mind mapping. Management Pocketbooks. URL: https://www.pocketbook.co.uk/blog/2016/09/27/tony-buzan-mindmapping/
2. *Krzywicka M., Grudziński J.* Digital mind maps in teaching materials science at the university level, January 2019, E3S Web of Conferences.
3. *Орда О. Ф., Новицька Д. Є.* Інтелект-карти як ефективний метод навчання іноземної мови майбутнього інженера. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія. 2020. Т. 31 (70). № 4. С. 230–234.
4. *Сабадош Ю.* Використання інтелект-карт у процесі розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх інженерів. Педагогіка безпеки. 2018. Т. 3. № 1. С. 57–63.
5. *Слива Т. В.* Асоціативно-семантична група як форма парадигматичної організації лексики (на матеріалі назв сезонів у російській мові): дис. … канд. філол. наук: 10.02.02. Київ, 2005. 218 с.

О. О. Балабан
Київ, Україна

ГНОСЕОЛОГО-ОРІЄНТОВАНА КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ КОГНІТИВНО-СЕМАНТИЧНИХ УНІВЕРСАЛІЙ У СПОРІДНЕНИХ МОВАХ

З появою когнітивної парадигми у мовознавстві з'явилась перспектива пояснити процеси мислення, що відбуваються під час продукування мовлення. Висловлюється думка про те, що з універсальної точки зору за допомогою елементарних концептів можна дослідити будь-яку понятійну галузь (див. праці E. Bach, D. Crystal, L. Talmy, D. Zaefferer, А. Вежбицької, О. М. Образцової, Д. Ф. Рахімової та ін.). Адже елементарні концепти належать до універсальної «абетки людської думки», і в усіх мовах світу для них є еквіваленти. Відповідно, понятійна галузь є незалежною від конкретної мови, а одна і та сама понятійна система може знаходитись в основі семантичних структур багатьох мов [1]. Так, А. Вежбицька [1], засновуючи свій аналіз на лексичних універсаліях, вважає, що (незалежно від конкретної культури) універсальним є не лише процес пізнання в цілому, а й людські емоції, зокрема, тому пошук і пояснення семантичних універсалій мови є актуальним для сучасного мовознавства.

Аналіз семантичних універсалій з когнітивної позиції, на нашу думку, може надати вагомі результати для дослідження, оскільки в одному з положень когнітивної семантики підкреслено те, що «значення має концептуальну природу та ґрунтується на прототипній категорії, яка активізується в будь-яких контекстах використання цього значення» [3, с. 240], з позиції когнітивної граматики у граматичних категоріях наявні відповідні прототипні структури; відносно теорії ментальних просторів, то вони реалізують когнітивні моделі (фрейми, концепти, сценарії, стереотипи тощо); а теорія інтеграції взагалі «претендує на універсальність і ґрунтується на наявності в людини образного мислення, яке зумовлює встановлення зв'язку між ментальними просторами» [3, с. 240]. Так, систему семантичних універсалій утворюють ті семантичні процеси, що відбуваються у структурі лексичного значення слова, яке воно реалізує в мовленні, оскільки «глибинна семантика слів виявляється через експліцитні й імпліцитні семантичні ознаки, які супроводжують значення слів, взаємодіючи в мові та мовленні» [2, с. 235]. А поняття семантичних універсалій тісно пов'язане з об'єктами пізнавальної діяльності, що закріплені в значеннях та відображають універсальні, об'єктивні смисли.

Перехід від спостереження (споглядання) до пізнання, тобто гносеології, навколишнього світу в свідомості людини відбувалось поступово у процесі історичного розвитку людства – від давньої людини до *homo sapiens*. Особистістно-орієнтовнане ставлення до людини зреалізувало гносеологічний підхід, розроблений у межах античної антропології, раннєхристиянського персоналізму та персоналізму Середньовіччя, де епістемологічні питання вирішувались феменологічним аналізом, десриптивним описом редукованих, апріорних за своєю сутністю, чистих ноематичних структур свідомості особистості, вільних від будь-яких догматичних настанов.

Згодом пріоритетні позиції займають ціннісні інтенції в свідомості людини. Люди почали диференціювати, що для них має цінність, а що ні. Так був актуалізований аксіологічний аспект особистісної проблематики, пов'язаний із розглядом змістових та формально-динамічних особливостей ціннісних ставлень людини, тобто люди почали давати оцінку та надавати певну реакцію на те, що відбувається навколо.

Від конкретного до абстрактного (генералізація). Генералізація (розширення) лексичного значення або абстрагування найбільш поширених типів змін лексичного значення та особливостей в історії розвитку слів. У більшості випадків розширення значення слова супроводжується більш високим ступенем абстракції у його новому значенні у порівняння з попереднім. Більшість слів зв'являються в мові як певні імена для конкретних понять. Частіше нове поняття ширше оригіналу, а нове значення розширено та узагальнено. Таку тенденцію, наприклад, спостерігаємо з досить поширеним англійським іменником ***friend*** прогерманського походження, який до XVII ст. мав значення «lover», потім із появою в Англії християнського релігійного руху та товариства «Quakers» значення розширено до «a member of a Society of Friends», у XX ст. згенералізовано до «a person who you know well and you like a lot, but who is usually isn't a member of your family», а на початку XXI ст. із появою комп'ютерних соціальних мереж, і Facebook зокрема, з 2005 р. «to be subscribed to your account in Facebook» (Online Etymology Dictionary). До речі, перетворившись у дієслово, в англійській мові ***to friend*** зі значенням «to join in friendship, to befriend», миттєво знайшло своє транслітерування в російській (*зафрендиться*) та українській (*зафрендитися*) мовах, виникли і реверсивні запозичення англійського дієслова ***to unfriend (to defriend***) «to delete, to eliminate someone's account from your account list», в російській – *разфрендить*, в українській – *розфрендити*.

Від абстрактного до конкретного (спеціалізація). Спеціалізація (звуження або обмеження) значення – це зворотній процес розширенню лексичного значення. Він є поступовим процесом, коли

слово переходить із загальної сфери до деякої специфічної сфери, тобто навпаки, від абстрактного до конкретного. Класичним прикладом у цьому сенсі є англійський іменник ***case***, який з моменту виникнення його в XIII ст. позначає «state of affairs; a particular situation», а з XIV ст. почав набувати термінологічних тлумачень у найрізноманітніших галузях «an instance of litigation» у юриспруденції, «an instance of a disease» у медицині та «one of the forms which make up the inflections of a noun» у граматиці (Online Etymology Dictionary). Різниця між цими тлумаченнями визначається в контексті.

Позитивізація (меліорація). Процес покращення або меліорації лексичного значення заснований на тому, що, на відміну від первісного негативного значення, слово набуває позитивного сенсу з плином часу. Доволі яскравим прикладом є англійський іменник ***marshal***, який спочатку мав значення «stable officer, horse tender, groom», а згодом позитивація відзначилась у понятті «military commander, general in the army» (Online Etymology Dictionary).

Невелювання (деградація). Протилежний процес покращенню лексичного значення має назву деградація або пейорація. Це процес пониження значення в соціальній сфері його використання, що супроводжується появою принизливого та зневажливого емоційного тону в значенні того чи іншого слова. Спочатку значенням слова ***clown*** латинського походження було «man of rustic or coarse manners, boor, peasant», у той час як зараз воно використовується в двох сенсах: «a clumsy, boorish, uncouth and ignorant man» та «one who entertains as in a circus, by jokes, antics» (Online Etymology Dictionary).

Протиставлення (поляризація). Формування поняття, а відповідно і розвиток лексичного значення слова, може ґрунтватись і на протиставленні, тобто за дуальним принципом. Протилежний смисл, що презентують контрарні поняття характеризується протиставленням сигніфікативних (денотативних) сем.

Антоніми, як парні різнокореневі слова з протилежним значенням, теж складють значний лексичний фонд мови. Їх лексичний категоріальний смисл, що заснований на протиставленні, має досить виразні показники збереження ядерної категоріальної семи (англ.) *distant – close*, (франц.) *distant – éloigné*, (укр.) *великий*, (рос.) *большой* та додавання нових диференційних сем (англ.) *space, time, distance*, (франц.) *l'èspace, temps, distance*, (укр.) *простір, час, відстань*, (рос.) *пространство, время, расстояние*, як наприклад, у опозитивних прикметників (англ.) ***far*** *– smth. distant, remote, more distant of two things, extreme* [OED, I, p. 472] та ***close*** *– smth. near in space or time; at a short distance* [OED, I, p. 259]; (франц.) ***proche*** *– près de; qui est à peu de distance; voisin, contigu (dans l'èspace), attenant, avoisinant, environnant* [LPRDLF, p. 1786] та ***lointain*** *– qui est à une grande distance dans*

l'èspace (du lieu où l'on est ou de celui don't on parle = distant, éloigné, loin; qui n'est par proche, direct = éloigné [Le Petit Robert, p. 1301]; (укр.) ***далекий*** – який знаходиться, відбувається на великій відстані [СУМ, ІІ, с. 207] та ***близький*** – який є або відбувається на невеликій відстані; недалекий [СУМ, І, с. 198]; (рос.) ***далекий*** – находящийся, происходящий на большом расстоянии или имеющий большое протяжение. *Д. берег. Д. выстрел. Д. путь.* [ТСРЯ, с. 147] та ***близкий*** – находящийся, происходящий на небольшом расстоянии, недалеко отстоящий. *Близкие выстрелы. Б. путь (недалекий)* [ТСРЯ, с. 48].

Зауважимо, що сучасна когнітивна семантика займається переважно вирішенням загальних проблем понятійних процесів та описом окремих концептів у межах базових концептуальних теорій (когнітивна граматика, теорія ментальних просторів, теорії інтеграції тощо), а основною категорії вважаємо когнітивно-семантичну універсалію. Перспективним стане проведення когнітивних досліджень, саме пояснюючи універсалогічні понятійні процеси, що відбуваються в семантиці.

Таким чином, дуальна система бінарних опозицій, протиріч, завдяки якій людський мозок мислить і пізнає світ, наприклад, що таке «ДОБРО» чи «ЗЛО» тощо, а саме, полярність значень в лексичній системі мови репрезентовано такими онтологічними категоріями, як антонімія, енантіосемія, омонімія, гіперо-гіпонімія та конверсія, а саме, від конкретного до абстрактного (генералізація), від абстрактного до конкретного (звуження), меліорація (позитивізація), деградація (невілювання) та поляризація (протиставлення), що відображені у таких онтологічних категоріях лексичної семантики, як полісемія, омонімія, синонімія, антонімія, гіперо-гіпонімія, конверсія тощо.

Література:

1. *Вежбицька А.* Семантичні універсалії і базові концепти. М.: Мови слов'янських культур, 2011. 568 с.
2. *Потье Б.* Типологія. Нове у зарубіжній лінгвістиці. Вип. XXV. Контрастивна лінгвістика. М.: Прогрес, 1989. С. 187–205.
3. *Селіванова О. О.* Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844 с.

Список лексикографічних джерел

LPRDLF – Le Petit Robert Dictionnaire de la Langue Française, (1996). Paris: Dictionnaires Le Robert. 2432 p.

OED – Oxford English Dictionary, (1970). Oxford: Oxford University Press. V. I–XII.

Online Etymology Dictionary – URL: https://www.etymonline.com

ТСРЯ – Тлумачний словник російської мови С. И. Ожегова. URL: https://slovarozhegova.ru/

СУМ – Словник української мови, (1970–1980): в 11 т. К.: Наукова думка.

А. В. Безруков
Дніпро, Україна

ФЕНОМЕН ‘FAKE NEWS’ У КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНИХ МАСМЕДІА

Суперечливі тенденції глобалізації запускають процеси розвитку й становлення тих явищ, які спричиняють значний вплив на соціокультурне середовище і усвідомлення сутності комунікації. Медіавиклики сучасності, спровоковані стрімким поширенням інтернет-технологій і масмедіа у посткультурному суспільстві, викликають стійкий інтерес у дослідників. З-поміж найрозповсюдженіших медіазагроз сьогодення, зокрема фейк-ньюз, ескалації радикалізму, екстремізму тощо, особливу увагу привертає поширення неправдивої інформації, фейкового контенту, псевдоновин.

Технології, які характеризують розвиток комунікативних практик, передбачають перехід від двомірного до тривимірного простору. Нове середовище породжує майже необмежені можливості для використання комунікативного інструментарію. Реконструювання мовної картини світу і моделювання позамовних практик в інтернет-просторі, зокрема через дослідження форм поширення фейкових новин, представляється важливим завданням для розуміння, переосмислення й подолання цього феномену у сучасних масмедіа.

Проблема фейкових новин порушує питання про природу справжніх, правдивих, новин. Дефініції новин містять найрізноманітніші аспекти, від повідомлення про нову, цікаву і значиму подію (Дж. Кершнер), події, які суттєво впливають на людей (Б. Річардсон), до драматичного повідомлення про щось новеньке чи девіантне (К. Джеймісон, К. Кемпбелл). Новини часто розглядаються як продукт журналістики, яка має надавати «незалежну, надійну, точну і вичерпну інформацію» [2, с. 11]. Центральним елементом у професійному визначенні журналістики є дотримання певних стандартів, як-от об’єктивність і точність, а журналісти як «виготовлювачі» новин посідають доволі впливове місце у суспільстві і можуть певним чином легітимізувати ті повідомлення, які ними надаються [5, с. 140]. Водночас новини є соціально сконструйованими, тому журналісти часто суб’єктивно оцінюють, яку інформацію зарахувати до повідомлення, а яку ні.

На переконання дослідників, «фейкові новини походять з біономії родових упереджень, освіти без медіаграмотності, поширення й множення ЗМІ» [3, с. 137]. Фейк-ньюз часто базуються на практиці мікротаргетингу, яка забезпечується аналізом метаданих і браком медіаграмотності широких кіл суспільства. Фейкові новини працюють,

націлюючись на конкретні бажання, ставлення та емоції. Розглядаючи чинники, які можуть вплинути на довіру людей, важливо розрізняти два принципово різних підходів до концептуалізації довіри до правдивих і фейкових новин. Один з них полягає у тому, щоб зосередитися на «розпізнаванні» правди або на тому ступені, до якого дезінформація вважається «належною» до правди. Інший підхід полягає у тому, щоб зосередитися на загальній довірі або на тому ступені, до якого новинам – незалежно від їх точності й правдивості – можна довіряти. Важливо, що чинники, які моделюють загальну довіру, не впливають на здатність людей розрізняти правду від брехні: підвищення або зниження рівня довіри до правдивих або фейкових новин в цілому не впливає на переконання людини, тобто не впливає на розпізнавання істини [4, с. 388–389].

Таксономія фейкових новин містить явища, кожне з яких функціює у сьогоденному соціально-політичному і соціокультурному ландшафті і переплітається з іншими: *жартівливі*, або *сатиричні новини* (спираються на іронію і незграбний гумор, пародіюючи й імітуючи справжні новини), *пародії на новини* (відрізняються від сатиричних тим, що використовують неправдиву інформацію з метою розваги; пародія будується на безглуздості висвітлюваної проблеми, репрезентуючи її як справжню серйозну новину), *фабрикації новин* (стосується повідомлень, які не мають фактичної основи, але публікуються у стилі новинних статей для створення ефекту легітимності репрезентованого матеріалу), *фотоманіпуляції* (використовуються для маніпулювання реальними зображеннями або відео для створення фейкового наративу), *рекламні/PR-матеріали* (фейкові новини використовуються для опису рекламних матеріалів під виглядом справжніх новин, а також для посилань на прес-релізи, опубліковані як новини), *пропаганда* (стосується новин, створених політичним суб'єктом для впливу на громадську думку з метою маніпулювання правдивими або вигаданими новинами) [5].

Сатиричні новини публікуються в Інтернеті майже з моменту його поширення. Одним із перших сайтів, де висвітлюються новини у сатиричному, а також пародійному форматах, є *The Onion*. Вміст сайту, який почав роботу у 1996 р., синдикується через сайти основних ЗМІ, зокрема CNN і CNET. Сьогодні в Інтернеті сотні новинних сатиричних сайтів, серед яких *The Babylon Bee*, що вважається політично консервативним аналогом *The Onion*, а також більш відвідуваним. Такі сайти, як *Hollywood Leek*, спеціалізуються на сатиричних статтях про знаменитостей і розважальних новинах Голівуду. *El Koshary Today* – єгипетський вебсайт, який містить фейкові міжнародні новини. Інші сатиричні сайти намагаються імітувати справжнє джерело новин певного типу.

Прикладом сфабрикованої новинної історії є історія про Папу Франциска, який начебто підтримав Дональда Трампа. Було підраховано, що сфабриковані новини про Дональда Трампа поширювалися у Facebook 30 мільйонів разів, а про Гілларі Клінтон – 8 мільйонів разів. Приблизно половина тих, хто пам'ятав ці історії, вірили їм [1]. Водночас існує два відносно нових підходи у питанні фабрикації новин: перший – це фінансовий мотив автора новини, другий – новинні боти, які створюють ілюзію широкої зацікавленості новиною.

Поширення дезінформації через фотографії майже таке ж давнє, як і власне медіа, і є багато історичних прикладів інсценування чи зміни зображень з метою політичної пропаганди чи з іншою метою. Цифрова ера, однак, продемонструвала нові підходи і новий рівень редагування зображень і технологію 'deepfake'. Сьогодні через Інтернет неправдиву або оманливу інформацію можна поширити по всьому світу за лічені секунди. Зображення можна змінювати або використовувати поза контекстом для підтримки політичного або іншого наративу. У гіршому випадку фейкові новини можуть бути використані, щоб вплинути на вибори, розділити суспільство та спробувати змінити історичні факти.

Сьогодні для привернення уваги в інтернеті дедалі частіше використовуються clickbait-заголовки, призначені, щоб спонукати користувача натиснути на заголовок, переміщаючи його на комерційний сайт. Наприклад, рекламований пост у Facebook, який став вірусним у березні 2017 р., показував заголовок і фотографію того, що виглядало як новина про заможного чоловіка з Близького Сходу, заарештованого за перевищення швидкості у Сполученому Королівстві. У заголовку випливало, начебто він сказав поліції, що його автомобіль дорожчий за річну зарплату поліцейського. Цей матеріал викликав негативні, навіть расистські, коментарі, дехто з користувачів вважав, що чоловіка слід депортувати. Однак, натиснувши на публікацію, користувач потрапляв не на новинну статтю, а на маркетинговий вебсайт. Цей тип матеріалів також можна описати як фейкові новини, які роблять ставку на цінність новин, щоб привернути увагу, але вводять людей в оману.

Поширення фейкових новин має реальні наслідки, що робить їх важливим предметом дослідження. Водночас теоретизування на цю тему має базуватися на уточненні власне концепції фейк-ньюз, чіткому визначенні терміна і наукових підходах до студіювання цього феномену у комунікативному просторі сучасних масмедіа.

Література:

1. *Allcott H., Gentzkow M.* Social Media and Fake News in the 2016 Election. Journal of Economic Perspectives. 2017. Vol. 31, no. 2. P. 211–236.
2. *Kovach B., Rosenstiel T.* The Elements of Journalism: What Newspeople Should Know and the Public Should Expect. New York: Three Rivers Press, 2001. 205 p.
3. *Pasławska P., Popielska-Borys A.* Phenomenon of Fake News. Social Communication. 2018. Vol. 4. P. 136–140.
4. *Pennycook G., Rand D. G.* The Psychology of Fake News. Trends in Cognitive Sciences. 2021. Vol. 25, no. 5. P. 388–402.
5. *Tandoc Jr. E. C., Lim Z. W., Ling R.* Defining «Fake News»: A typology of Scholarly Definitions. Digital Journalism. 2018. Vol. 6, no. 2. P. 137–153.

І. А. Блинова
Київ, Україна

ПОВТОР ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ЧОРНО-ГУМОРИСТИЧНОГО ЕФЕКТУ (на матеріалі англомовної прози)

Аналіз англомовної прози чорно-гумористичного спрямування кінця XX – початку XXI ст. доводить, що основним засобом створення стилістично актуалізованого контексту на мовному рівні є повтор. Під повтором розуміють, по-перше, принцип, що лежить в основі побудови деяких стилістичних прийомів; по-друге, загальну назву низки стилістичних прийомів. Повтор є дієвим засобом створення комічності, зокрема чорного гумору [1, с. 404].

Відповідно до належності повторюваної одиниці до того чи іншого мовного рівня виокремлюють: звуковий повтор (алітерацію, асонанс, рифму, звукову анафору тощо); морфемний повтор; лексичний повтор (позиційно-лексичний повтор, лексичну анафору тощо); морфологічний повтор (повторення граматичних форм); синтаксичний повтор (синтаксичний паралелізм) [5, с. 72–73; 6, с. 341–342]. Згідно з розташуванням повторюваних одиниць у тексті виділяють повтори контактні та дистантні, які поділяються на впорядковані і невпорядковані.

Стилістична функція повтору значною мірою залежить від лексичного значення повторюваних елементів. Для будь-якого різновиду повтору характерна емфатизація висловлювання. Повтор актуалізованої одиниці, що супроводжується порушенням передбачуваності її розгортання і безпосереднього оточення, виступає

текстотвірним засобом, який концентрує навколо себе всі інші компоненти.

Розглянемо більш детально позиційно-лексичний повтор. Це різновид повтору, сутність якого полягає в тому, що в синтаксичній конструкції (реченні або складному синтаксичному цілому) декілька разів повторюється синтаксична позиція (позиції) з таким самим лексичним наповненням. Така повторюваність пов'язана з вираженням додаткової інформації експресивного характеру.

Матеріалом дослідження є оповідання Раймонда Карвера «Why, Honey?» («Навіщо ж, дорогий?») [4]. Очевидно, Р. Карвер є найбільш значною і впливовою фігурою на хвилі американського реалізму минулого століття: йому приписується не тільки відродження короткого оповідання як художньо виправданої форми, а й удосконалення мінімалістичної прози [2; 3]. Дослідники творчості Р. Карвера констатують факт використання письменником чорного гумору в прозі, наводять цінні інтерпретації естетики, а також звертають увагу на психосоціальне значення творів. Наявність невизначеної «загрози» в гнітючих ситуаціях чорного гумору – порівняно з європейською традицією екзистенціального письма та його американських попередників – пом'якшується через гумор та жарти [7].

Так, чорно-гумористичною тональністю оповито аналізоване оповідання, в якому суперечливо зображено стосунки сина та матері, а центральними мотивами є брехня та погрози. Оповідь ведеться у формі листа, у якому мати розповідає незнайомцю історію дорослішання її дитини – хлопчика, який з п'ятнадцятирічного віку почав дурити матір і брехати їй (спочатку стосовно дрібниць, пізніше – серйозних речей, наприклад: знущання над тваринами, вбивство людини), а після закінчення коледжу досяг успіху в політичній кар'єрі.

Наскрізно в тексті позиційно-лексичним повтором є фраза «Why, honey?»: *I keep asking myself why but I don't have the answer. Why, honey?* [4, с. 132]. Повторювана предикативна одиниця являє собою односкладне питальне речення, ускладнене звертанням «*honey*». Це питання постає риторичним, а позиційно-лексичний повтор сприяє актуалізації таких емоційно-експресивних значень, як жалю, осуду, любові, страху.

Повторювані одиниці розташовані дистантно. У зазначеному творі спостерігаємо варіативність наведеного висловлювання, зокрема: *Why didn't he just tell the truth? I couldn't understand* [4, с. 130]; *Why did you? Please tell me why?* [4, с. 133]. Таке часткове граматичне перетворення (доповнення / розширення) риторичних питань з питальним словом «*why*» у наведених прикладах призводить до якісних зрушень – нарощування семантики, лексико-семантичної

структури: з одного боку – стурбованість матері, безумовно, викликає співчуття, з іншого – розпач, до якого можуть довести підлітка постійний материнський контроль і підозри.

Позиційно-лексичний повтор є явищем поліфункційним. На основну, виокремлювально-підсилювальну функцію, що реалізується в актуальному членуванні речення, нашаровуються і часто набувають у конкретному контексті першочергове значення інші функції, які можуть бути вираженням як синтагматичних особливостей тексту, так і його різноманітних емоційно-експресивних характеристик. Як бачимо, в аналізованому оповіданні з більшим спектром контекстних реалізацій наявні такі функції, як-от: характерологічна, де є характеристика психологічного стану персонажа (страх, манія переслідування), а також функція створення ефекту внутрішнього мовлення, де повтор є монологом-звертанням (матері) до уявного співрозмовника (сина або незнайомця).

Зазначимо, що вказане речення є назвою твору – «Why, Honey?». Як правило, у прозовому творі (оповіданні) заголовок уособлює одну з його сильних позицій: він є актуалізатором практично всіх текстових категорій. Серед інших важливих і визначальних функцій заголовка розкриття концептуальної значимості твору, без сумніву, є основою: цілісний, повністю завершений текст несе змістовно-концептуальну інформацію, а головне авторське її формулювання міститься в заголовку.

Отже, заголовок виражено концептуально маркованими одиницями, які, занурюючись у конкретний контекст, що їх оточує, несуть на собі навантаження смислу всього твору і привносять нове значення. За допомогою позиційно-лексичного повтору відбувається набуття читачем концептуально нового знання: картина, представлена читачеві, є суб'єктивною і відображає лише точку зору одного з учасників подій – матері, чий неспокій зумовлений погрозою фізичного насилля сина над нею. Однак допускається й інше прочитання цієї історії, в якій різка, часом груба поведінка сина пояснюється материнською гіперопікою та вторгненням в його особисте життя, а страх матері – її власним навіюванням. Аналізоване висловлювання-повтор при цьому відіграє важливу роль у сюжетно-композиційній будові твору.

Література:

1. *Стилістика української мови.* Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. Київ: Вища школа, 2003. 462 с.
2. *Bloom's Major Short Story Writers. Raymond Carver*. USA: Chelsea House Publishers, 2002. 87 p.
3. *Campbell E.* Raymond Carver: A Study of the Short Fiction. New York: Twayne, 1992. 177 p.

4. *Carver R.* Collected Stories. N.Y.: The Library of America. 2009. 1019 p.
5. *Kukharenko V. A.* A Book of Practice in Stylistics. Вінниця: Нова книга, 2000. 160 с.
6. *Wales K.* A Dictionary of Stylistics. London, New York: Longman, 2001. P. 341–342.
7. *Zhou J.* Black humor in Raymond Carver's short fiction: Thesis. University of Hong Kong, Pokfulam, Hong Kong SAR, 2004. 257 p.

О. А. Боговик
Дніпро, Україна

МОВНО-КУЛЬТУРНИЙ КОНТИНУУМ У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Мова відіграє роль найкращого способу трансляції усної та писемної культури будь-якого суспільства, що відбувається завдяки її участі у розвитку соціального знання. Зв'язок мови і культури очевидний, адже мова, як і культура, містить символи, які допомагають ідентифікувати окреме суспільство. Окрім того, мова – важливий інструмент міжкультурного посередництва, за допомогою якого відбувається обмін культурною спадщиною та спонукання представників різних культур до діалогу. Для здійснення якісної комунікації представників різних соціокультурних систем необхідний посередник, яким виступає переклад. За невдалого перекладу повідомлення може отримати помилкову інтерпретацію, а дискурс – призвести до непорозуміння, коли адресат виявляється не здатним зрозуміти передбачуваний мовцем контекст.

Оскільки культура – це спосіб мислення та поведінка, притаманні певному суспільству [1, с. 99], то кожна спільнота мислить, висловлює ідеї та тлумачить повідомлення на власний розсуд. Обов'язковим учасником комунікації є адресант, який кодує повідомлення, яке надсилається адресату. Останній має декодувати повідомлення, зберігаючи передбачуваний відправником зміст за допомогою коду, який є мовою. Процес обміну інформацією ускладнюється, якщо йдеться про спілкування представників двох культур: «Весь репертуар комунікативної поведінки значною мірою залежить від культури, в якій ми виховувалися. Отже культура є основою спілкування, а якщо культури різняться, методи спілкування також відрізняються» [3, с. 32].

Кордони сучасного світу дедалі стають все більш прозорими, не лише завдяки можливості подорожувати або працювати у різних

куточках світу, але, на жаль, і через соціальні й політичні потрясіння та воєнні конфлікти. Здається, що ізоляція, якою можна описати життя ще у недалекому минулому, зникла назавжди. Значна кількість громадян опиняються далеко від місця свого народження і змушені жити на «чужій» землі, в іншому культурному та мовному середовищі. Проблема спілкування з представниками іншої культури стає однією з найсуттєвіших серед інших, що постають між людьми, які є представниками різних культур, що змушує до розвитку навичок сумісного проживання та толерантного ставлення до представників різних культурних кодів. На першому етапі такого спілкування проблема міжкультурної комунікації вирішується адекватним перекладом.

Поле міжкультурної комунікації складається з трьох елементів:

- проксеміка, яка вивчає соціальний та особистий простір;
- паралінгвістика – вивчення вимови, із урахуванням інтонації, темпу мовлення та пауз;
- кінетика, що вивчає рухи, жести, погляд та міміку [3].

Розуміння стає повним, якщо у процесі комунікації або перекладу враховуються усі вищезазначені елементи, які можуть містити як навмисні, так і ненавмисні повідомлення. Знання перекладу словникових одиниць, які використовуються у певній мові, не стають запорукою правильного розуміння інтенцій мовника, особливо за умови здійснення дослівного перекладу, як наприклад ідіоматичних виразів або фразових дієслів, що призводить до непорозуміння у міжкультурному спілкуванні, оскільки кожна мова має свій специфічний лексичний запас, який нерозривно пов’язаний з тією чи іншою культурою: «Деякі фактори, такі як використання словникового запасу у мові, різні моделі дискурсу, різні функції мови або різна концепція часу у різних культурних середовищах може перешкоджати міжкультурній комунікації. Крім того, ці фактори можуть також породжують хибні стереотипи щодо інших людей чи націй. Таким чином, аби подолати міжкультурне непорозуміння, не достатньо вивчати лише мову; натомість потрібно дізнатися про культурне оточення» [5, с. 36].

Основною перешкодою для здійснення комунікації є мовний бар’єр. Різниця у мовах призводить до появи перекладу, який є складною інтелектуальною діяльністю, зумовленою двома домінантними факторами: мовою та культурою. Незаперечним для здійснення перекладу є культурний фактор, який неможливий, якщо адресат і адресант розуміють повідомлення на різному рівні. Таке розуміння може бути досягнуто, лише якщо відправник має повну інформацію про мову та культуру людей однієї мовної спільноти, їх традиції, звички, загальні знання про країну, наприклад географію,

історію, клімат; політичний, економічний, соціальний та культурний інститути; загальноприйняті норми поведінки, мораль, забобони тощо. Тобто, переклад – це створення еквівалентного повідомлення з мови перекладу на вихідну, процес зіставлення різних частин мови та відтворення загального динамічного характеру спілкування, увага до тексту і контексту, адже останні базуються на культурі та системах знаків, у яких створено вихідну мову. Отже, культура посідає важливе місце у здійсненні перекладу, оскільки впливає на те, як члени певного суспільства бачать, відчувають і сприймають світ.

Для перекладу важливі два підходи:

- семантичний – означає збереження оригінальної культури «місцевого колориту», що може спричинити проблеми для широкої аудиторії, обмежуючи розуміння певних аспектів;

- комунікативний – орієнтується на цільового читача, враховуючи культурний компонент. Саме цей підхід є найточнішим перекладом, що включає культуру та підкреслює релевантність повідомлення [4].

Міжкультурні відмінності, такі як моральні цінності, переконання, поведінка членів певного культурного середовища, призводять до непорозумінь між представниками різних спільнот. Для уникнення помилкового сприйняття у перекладі необхідно також дотримуватись функціональної еквівалентності, яка є умовою досягнення адекватного відтворення тексту в іншому контексті [2]. Усупереч тому, що культурні еквіваленти зазвичай є неточними, вони містять емоційну складову і «переміщують» адресата в іншомовне культурне середовище.

Культура та мова нероздільні, адже культура завжди інтегрована у мовний контекст. Перекладач повинен здійснювати майстерний перехід від простої ретрансляції лексичних одиниць, до повідомлення інформації із врахуванням культурного контексту, що підвищує культурну обізнаність адресатів для яких здійснюється переклад повідомлень.

Література:

1. *Cooper D. E.* Philosophy and the Nature of Language. London: Longman Group Ltd., 1973. 222 p.
2. *Juliane H.* Translation as Communication across Languages and Cultures. London: Routledge, 2016. 168 p.
3. *Mindess A., Holcomb T. K., Langholtz D.* Reading Between the Signs: Intercultural Communication for Sign Language Interpreters. 2006. 312 p.
4. *Newmark P.* A Textbook of Translation. London: Prentice Hall. New York: Prentice Hall, 1988. 311 p.
5. *Tiono N. I.* Language and Culture in Relation to Intercultural Communication in a Business Context. Journal of letters. 2002. Vol. 4, no 1. C. 36–41.

М. І. Бойко,
Т. О. Горохова
Київ, Україна

ДИНАМІКА ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД 2022-2023 РР.

Повномасштабна війна Росії проти України докорінно змінила погляди українців на питання утвердження української мови, викликала помітні зрушення лексичного складу та зумовила появу неолексем. Сьогодні особливої уваги, виваженого фахового аналізу потребують ті зміни, яких зазнала українська літературна мова у зв'язку з військовою агресією.

Російсько-українська війна кардинально змінила життя багатьох людей. Як зазначає О. Стишов, «кількість неосемантизмів неухильно зростає та урізноманітнюється, заповнюючи номінативні лакуни, що постійно виникають, збагачуючи емоційно-експресивні засоби загальнонародної української мови» [3, с. 366]. Уважаємо, що нові слова органічно входять у наявну українську мовну картину світу, детерміновану процесами соціодинаміки. Найпоширенішими способами творення неологізмів в українськомовних текстах є семантичний, словотвірний та запозичення.

Найекспресивнішими неолексемами, пов'язаними з тематикою сучасної війни, виявилися ті, що характеризують й описують ворога. Вони становлять найбільшу частку серед лексичних інновацій.

Одним із найпопулярніших неологізмів стала лексема «*рашизм*» (від англ. *Russia* – росія та італ. *fascismo* – фашизм) – маніпулятивна, популістська квазіідеологія і практика політичного режиму рф кінця XX – початку XXI ст., основу якої становлять суміш великоросійського шовінізму і реакційного православ'я, ідеалізація та спроба відтворення радянського минулого, месіанське уявлення про «богообраність» та особливу цивілізаційну місію російського народу в сучасному світі. Рашизм розглядають як різновид нацизму, неофашизму. Прихильників рашизму називають «рашистами» або «ватниками».

У термінологічно-поняттєвому плані неологізм «рашизм» почали вживати від 2008 р. Набув значного поширення з 2014 р. Від початку широкомасштабної війни, розв'язаної рф проти України 24 лютого 2022 р., активно використовують на міжнародному рівні.

У корпусах українських текстах бачимо вживання цих понять у таких сполученнях: предикативних (*рашисти обстріляли, випустили, вдарили, атакувати, здійснили, намагаються, влучили, вбили, розстріляли, зруйнували, викрали, захопили, втратили, поцілили,*

пошкодили, знищили тощо); субстантивних (*пересічні, сучасні, російські, місцеві, навіжені, відверті, відкриті ватники*) тощо [1].

На окрему увагу заслуговують лексеми, які із початком повномасштабного вторгнення набули нових або додаткових значень, – семантичні неологізми або неосемантизми. Дослідники динамічних процесів у лексиконі нове значення наявного слова, наслідок його семантичної деривації виділяють як різновид неологізма [2, с. 73].

Нових значень після повномасштабного вторгнення набула лексема «*бавовна*». «Бавовною» називають вибухи на тимчасово окупованій території України та на території рф. Наприкінці 2010-х рр. російський уряд дав вказівки всім ЗМІ називати вибухи (переважно – газу) «*ляскáми*» (рос. *хлопкáми*). У російського слова «*хлопóк*» є омограф − «*хлóпок*», який українською означає «*бавовна*».

Аналіз корпусу текстів української мови [1] підтверджує динаміку вживання лексеми «*бавовна*» в таких сполученнях: 1991−2021 рр.: предикативних (*бавовна дорожчає, росте* тощо); дієслівних (*вирощувати, утеплювати, виробляти, виготовляти, збирати, експортувати, дорожчає, росте* тощо); субстантивних у поєднанні з прикметником (*натуральна, імпортна, стовідоткова, щільна, органічна, тонка, прядильна* тощо); субстантивних у поєднанні з іменником (*сировина, ціна, кілограм, виробник, збір, збирання, врожай, експорт, фабрика, альтернативи, врожай, суміш, волокна, плантації, щільність, неврожай* тощо); після 2022 р.: предикативних (*трапилася, завітала, сталася, пролунала, почастішала, прилетіла* тощо); дієслівних (*чути, побільшає* тощо); субстантивних у поєднанні з прикметником (*чергова, масштабна, кримська, потужна, ранкова, постійна, регулярна, нічна, гучна, раптова* тощо); субстантивних у поєднанні з іменником (здебільшого в місцевому відмінку: *на мості, на складах, у Криму, у Севастополі, у Джанкої, у Білгороді* тощо).

Варто зауважити, що неосемантизми можуть впливати на утворення інших груп лексики на основі нового значення слова. Як приклад можна навести утворений міфонім *«Бавовнятко»* – назва міфічної істоти, яка палить бази російських окупантів. Нині Бавовнятко постає персонажем дитячих пісень й анімаційних фільмів, мемів, втілене в іграшках, сувенірах тощо. Істота символізує «бавовну» – вибухи на стратегічних об’єктах росіян, які російська пропаганда пояснює тим, що хтось курив або бавився з вогнем.

Активне творення неологізмів зумовлено низкою чинників позамовного характеру: 1) відображення зрізу розвитку сучасного українського суспільства; 2) відкритість України до інновацій; 3) інтенсивне підвищення ролі комп’ютеризації та інтернетизації; 4) інтелектуалізації українців тощо. Однак ми не применшуємо

значення внутрішньомовних чинників, які є також надзвичайно важливими.

Уважаємо, що мовним маркером російсько-української війни 2022–2023 рр. є неологізми, які вміщують у собі увесь набір емоцій українського народу до повномасштабного вторгнення 2022 р. На наше переконання, неологізми органічно входять у наявну українську мовну картину світу, детерміновану процесами соціодинаміки.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні динаміки лексичного складу української мови в періоди глобальних історичних змін, закономірностей засвоєння мовою лексичних інновацій, спроможності неолексем відображати зміни навколишньої дійсності.

Література:

1. *Генеральний регіонально анотований корпус української мови.* URL: http://uacorpus.org/
2. *Клименко Н., Карпіловська Є., Кислюк Л.* Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: монографія. Київ: Вид. дім Д. Бураго, 2008. 336 с.
3. Стишов О. Динаміка лексичного складу сучасної української мови. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. Біла Церква: Авторитет, 2019. 198 с.

В. І. Боліла
Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ ГОЛОВНОГО ГЕРОЯ В РОМАНІ У. С. МОЕМА «ТЯГАР ПРИСТРАСТЕЙ ЛЮДСЬКИХ»

Формування цілісного та довершеного образу головного героя є важливим етапом до написання літературного твору, оскільки це надає глибину й автентичність тексту, дозволяючи читачам співчувати герою, зрозуміти його мотивацію, суть конфліктів з оточенням і самим собою та його еволюцію протягом сюжету. Головний герой – це літературний персонаж, який є найбільш залученим у дію, його доля та вчинки перебувають у центрі уваги автора і читачів [1, с. 137].

Ця робота зосереджена навколо деяких особливостей формування образу головного героя Філіпа Кері у романі У. С. Моема «Тягар пристрастей людських». Роман розповідає про життя Філіпа Кері, його намагання знайти своє місце у людському складному світі та змиритися з власними обмеженнями. Через перипетії, пов’язані з

головним героєм роману, читач пізнає складну і суперечливу тему кохання, пошуку сенсу життя, значення мистецтва, творчості, релігії та самореалізації. Роман високо оцінили за його психологічну глибину та розуміння людської природи.

Мета роботи полягає у огляді і дослідженні специфіки створення образу головного героя Філіпа Кері в романі У. С. Моема «Тягар пристрастей людських», особливо в контексті жанру виховного роману та його автобіографічної складової.

Формування героя як особистості та долання ним труднощів автор змалював, обравши найбільш логічно придатний для цього жанр роману виховання (становлення). Філіп Кері протягом свого зростання і становлення як дорослої психологічно сформованої людини пізнає повний людських пристрастей світ і своє місце в ньому, свої слабкості. У романі ми спостерігаємо еволюцію цього персонажа: від самотнього хлопчика до юнака в пошуках себе і до молодого чоловіка, що врешті бачить себе у лікарській справі і у тихому сімейному житті. Головний герой роману – це неідеальна людина, без визначних якостей, яка до того ж схильна до нелогічних і згубних дій (найяскравіше читач може побачити це у його відносинах з Мілдред). Герой проходить довгий шлях до перемоги над тягарем людських пристрастей, своїми комплексами, ірраціональними вчинками, до розуміння відсутності єдиної істини людського існування. У цьому полягає виховна складова роману.

Автор розкриває і підсилює образ головного героя і через образи другорядних персонажів. Рідні і друзі головного героя так само мають власні недоліки та негативні риси характеру, вони підвладні звичним пристрастям, шкідливим звичкам, гордині, самовпевненості, непотрібній жертовності тощо. Характери, обрані життєві шляхи і негативний досвід другорядних персонажів стають поштовхом до подальшого руху і розвитку головного героя. Хоч Філіпу Кері притаманно робити ірраціональні вчинки за покликом підсвідомого, його розум був здатен до осмислення долі людей зі свого оточення і до раціонального рішення – не повторювати їхніх помилок.

Проте, як відомо, зазвичай, жанрові різновиди роману у літературі не реалізуються в чистому вигляді, а часто поєднуються один з одним. Роман «Тягар пристрастей людських» також спочатку і приблизно до середини твору розгортається як роман про митця (окремий різновид романного жанру, особливо розвинутий в літературі наприкінці XIX – початку XX ст.). Головний герой на одному з етапів свого розвитку поринає повністю у мистецтво, у навчання живопису, у відвідування картинних галерей, у богемне середовище. Проте, на відміну від героїв «роману про митця», герой Моема відмовляється від творчої реалізації, усвідомивши недостатність свого обдарування і

особливо зважаючи на приклади життів своїх приятелів-художників з богеми, й обирає йти шляхом кар'єрного розвитку у сфері медицини. На користь для самого головного героя, йому не судилося переживати злети і падіння митця, адже Філіп – це типова, пересічна людина свого часу, що знайшла своє призначення у практичній роботі лікарем і допомозі хворим. Так твір Моема, розпочавшись як роман про митця (виняткову особистість), далі розвивається і завершується як реалістичний роман про типового героя в типових обставинах.

У романі Моема наявне також поєднання роману виховання та елементів роману випробувань. Філіп постійно стикається з випробуваннями, пов'язаними з його кульгавістю. Автор вдало використовує ці переживання для яскравого зображення психологічного розвитку героя. Випробування коханням і їх вплив на внутрішній розвиток героя натякають на схожість з розвитком героїв класичного психологічного роману. Протягом всього процесу свого дорослішання та особистісного розвитку герой проходить через випробування у сфері творчості і самореалізації. Прагнення знайти своє життєве призначення, розпізнати і розвивати у собі талант митця визначає всі важливі рішення героя, включаючи зміни в стилі життя, освіті та спробі професійної самореалізації в кар'єрі лікаря.

Головний герой також є до певної міри співвіднесеним з автором: у його образі і пережитому досвіді можна побачити автобіографічний відбиток. В автобіографічному романі «The Summing Up» (1938 р.) У. С. Моем вказував, що його як успішного драматурга постійно наздоганяли важкі спогади про минулі події. Тоді як після видання роману, він назавжди звільнився від них [2]. Однак, письменник наполягав на тому, що його твір не є автобіографією, а скоріше він представляє собою частково автобіографічний роман. Використання фактів з біографії самого автора не робить головного героя тотожним з Моемом. Герой роману Філіп Кері долає важкий шлях пізнання, а пізнавши просту істину свого життя (робота лікарем, сім'я, життя в маленькому селищі), він здобуває бажану свободу, а автор отримує власну розраду.

До складових побудови образу головного героя роману «Тягар пристрастей людських» також належать: художні портретні деталі; психологізм, глибина якого досягається розлогими описами подій та почуттів, безпосередніми і без моральної оцінки автора, розкриттям поглядів і переживань героя через символи (персидський килим як істина людського буття, ворота та сад як ідеальний світ в дитинстві героя), яскравим змалюванням протиріч в душі героя, прагненням знайти оптимальний баланс при відтворенні персонажа та його оточення; портрет головного героя; його мовні характеристики.

Варто звернути увагу на поглиблення психологізму образу головного героя завдяки постійним суперечностям між ірраціональним і раціональним в думках та вчинках Філіпа. Вчинки і характер героя мають багато протиріч: він відмовляється від релігії, але не відкидає від себе християнську мораль, токсичні відносини руйнують його життя, але він занадто прив'язаний серцем до Мілдред і не може покинути її, він намагається поводити себе достойно і поважно у суспільстві, але часом практично несвідомо маніпулює іншими через їх жаль до його каліцтва. Головний герой доходить висновку, що, коли настає час діяти раціонально, на людину тисне вантаж підсвідомих бажань і палких почуттів. Головний герой еволюціонує у своїй боротьбі в подоланні пристрастей логічними рішеннями і висновками.

Отже, У. С. Моем у своєму романі створив живий образ пересічного героя-протагоніста, неідеального, з типовими переживаннями, притаманними кожній молодій людині у процесі її становлення як особистості та пошуку власного сенсу буття.

Література:

1. *Бовкунова О. В.* Проблема становлення жанру новоєвропейського роману: риторична та поетико-літературна традиція. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2023. № 59. Т. 1. С. 136–140.
2. *Maugham W. S.* The Summing Up. URL: https://gutenberg.ca/ebooks/maughamws-summingup/maughamws-summingup-00-h.html

А. О. Бондаренко
Київ, Україна

ТЕХНОЛОГІЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ В ІНТЕРАКТИВНОМУ НАВЧАННІ ГРАМАТИКИ У 5–6 КЛАСАХ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Одним з найважливіших завдань сучасної освіти є формування основних компетентностей навчання, зокрема розвитку граматичної компетентності в навчанні іноземних мов.

Формування наукової думки з питань граматичної компетентності здійснювали такі вчені, як О. Вєтохов, Г. Воронцова, Р. Мартинова, Н. Скляренко, В. Цетлин та ін. Їхні дослідження були присвячені питанням визначення змісту навчання граматичного матеріалу та пошуку ефективних методів викладання. Такі вчені, як Ю. Павлов,

П. Сисоєв, С. Ніколаєва, В. Сафонова, A. Hirsh та ін. досліджували питання формування компетентності. Їхні дослідження спрямовані на вдосконалення методів і підходів до навчання, щоб забезпечити більш ефективний розвиток граматичної компетентності у студентів та учнів.

Формування та розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій практично в усі сфери життя людини ставлять перед сучасною освітою завдання щодо застосування нових технологій та перегляду підходів до навчання і подання навчальної інформації з урахуванням тенденцій сьогодення [1]. Зокрема, це стосується іноземних мов, де актуальність полягає у формуванні граматичної компетентності. Інформаційна перенасиченість сучасного світу вимагає особливої підготовки та адаптації навчального матеріалу для його максимально доступного подання учням. І в цьому контексті використання візуалізації навчальної інформації стає найбільш доцільним. Це вимагає врахування когнітивних особливостей сучасного покоління учнів і представлення навчального матеріалу у формі, яка б була більш зручною для їх сприйняття, розуміння, засвоєння і запам'ятовування [4].

Теоретичні основи візуалізації навчальної інформації були розглянуті в роботах таких авторів, як О. Асмолов, Ф. Бартлетт, А. Вербицький, В. Давидов, П. Ерднієв, З. Калмикова та ін. Специфіку використання візуалізації в навчальному процесі досліджували вчені, такі як С. Арюткін, С. Герасимова та ін. Такі дослідники, як Л. Білоусова, Н. Житєньова, О. Мансуров, активно розробляють нові підходи та методики використання комп'ютерної візуалізації навчального матеріалу в конкретних дисциплінах. Психологічні особливості мислення сучасних учнів досліджувались в роботах Дж. Коатс, Г. Солдатова, О. Стрикун, Д. Фельдштейн та ін. Ця направленість досліджень відображає необхідність адаптації освіти до вимог сучасності та використання новітніх технологій для більш ефективного інтегрування навчальної інформації.

Дослідженню питань формування граматичної компетентності учнів при вивченні англійської мови приділено значну увагу. Низка вчених, таких як Т. Бабенко, О. Бігич і В. Куліш, проаналізували особливості навчання учнів 5-6 класів англійської граматики. Дослідження також спрямовані на пошук ефективних технологій навчання іноземних мов. Великий внесок у ці дослідження внесли вчені такі як, Е. Берн, Л. Виготський, В. Гатальська, І. Зимня, Р. Роджерс та ін. Сучасні дослідження вчених, а саме О. Бігич, Н. Гальськова, О. Негневицька, В. Редько та ін., свідчать про успішне використання різних технологій та засобів навчання для формування граматичних компетентностей в учнів основної школи [2].

Незважаючи на існування численних наукових досліджень, які стосуються цієї проблеми в сучасній науці, вона залишається нерозв'язаною в повній мірі, дуже важливою та значимою на сьогоднішній день. Саме тому актуальним завданням на сьогодні є підвищення рівня граматичної компетентності учнів за допомогою інтерактивного навчання граматики з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій [3]. Це дозволить зробити процес навчання більш ефективним, а також враховувати сучасні тенденції в освіті та особливості сприйняття інформації учнями основної школи.

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні та розробці комплексу вправ для формування граматичної компетентності учнів 5-6 класів на уроках англійської мови з використанням технології візуалізації на основі теоретичного аналізу попередніх досліджень та практичного досвіду впровадження інтерактивного навчання з використанням візуалізації.

У рамках вирішення актуального наукового завдання було поставлено та вирішено наступні завдання: визначено особливості використання інтерактивного методу навчання в основній школі; проведено аналіз психолого-вікових особливостей учнів 5-6 класів в аспекті вивчення англійської мови; здійснено аналіз технології візуалізації в інтерактивному навчанні граматики учнів 5-6 класів; здійснено аналіз етапів навчання граматики в основній школі; розроблено комплекс вправ для формування граматичної компетентності учнів 5-6 класів з використанням технології візуалізації; проведено аналіз пробного навчання.

За результатами досліджень особливостей використання інтерактивного методу навчання в основній школі встановлено, що інтерактивні методи навчання з використанням технологій візуалізації відіграють важливу роль у сучасному навчальному процесі, особливо у вивченні іноземних мов, таких як англійська. Вони спрямовані на активізацію учнів, створення сприятливого середовища для розвитку творчого мислення та комунікативних навичок.

Для забезпечення підвищення ефективності навчання граматичної компетентності англійської мови учнями 5-6 класів було проведено аналіз психолого-вікових особливостей учнів відповідної вікової групи в аспекті вивчення англійської мови. За результатами чого було встановлено, що однією з особливостей цього віку сучасних дітей є «кліпове» мислення, властивістю якого є надшвидке сприйняття та опрацювання візуальної інформації (при цьому слід розвивати навички критичного мислення, які дозволяють глибше розуміти та аналізувати інформацію, подану у формі кліпів). Зазначені нові здатності та зміни в когнітивному розвитку учнів важливо враховувати в сучасних

педагогічних підходах та методиках навчання, щоб найкращим чином підготовити учнів до життя в цифровому суспільстві [4]. Проведений аналіз підтвердив гіпотезу, що підвищення ефективності навчання з граматики англійської мови учнями 5-6 класів можливо досягти шляхом застосовування технологій візуалізації.

Для забезпечення вибору технологій візуалізації для інтерактивного навчання граматики учнів 5-6 класів було проведено їх аналіз та розроблено критерії вибору платформ для візуалізації в контексті вивчення граматики на уроках англійської мови.

З метою забезпечення визначення порядку та місця застосування технологій візуалізації для формування граматичної компетентності учнів 5-6 класів було здійснено аналіз етапів навчання граматики в основній школі. За результатами чого зроблено висновок, що технології візуалізації доцільно використовувати на всіх трьох основних етапах у розвитку граматичної компетентності, а саме: ознайомлення, тренування та застосування [1].

Застосування технологій візуалізації допомагає досягти комплексу завдань, які важливі для інтенсифікації навчального процесу, а саме:

1. Підвищення інформаційної насиченості навчання шляхом подання навчального матеріалу у збільшеному та зосередженому вигляді.

2. Зменшення часових та енергетичних витрат учнів на сприйняття та розуміння матеріалу через адаптацію способу подання до психофізіологічних особливостей учнів.

3. Підтримка високого темпу навчання за рахунок скорочення неефективних фаз навчального процесу.

4. Раціональна організація навчально-пізнавальної діяльності учнів на різних етапах уроку за допомогою спеціально розроблених візуальних інструментів для узгодження дій.

Саме тому були розроблені комплекси вправ для формування граматичної компетентності з використанням технологій візуалізації, а саме комплекс вправ для формування граматичної компетентності учнів 6 класу для засвоєння граматичних структур видочасових форм Present Simple (питальна форма) та Past Simple (питальна форма).

Для перевірки ефективності розроблених комплексів вправ було проведено пробне навчання з використанням технологій візуалізації для формування граматичної компетентності учнів основної школи. Результати дослідження в цілому підтверджують ефективність розроблених комплексів вправ, ефективність застосування технологій візуалізації та доцільність їх застосування на уроках англійської мови у процесі формування граматичної компетентності учнів основної школи.

Робота не претендує на остаточне розв'язання поставлених завдань щодо формування граматичної компетентності учнів 5-6 класів з використанням технологій візуалізації. Перспективи подальших досліджень за цим напрямом вбачаються в розробленні методів та методологій навчання англійської мови учнів з використанням адаптованих до учня програмних засобів, що застосовують ресурси штучного інтелекту та технології візуалізації для підтримки інтерактивної навчальної діяльності з вивчення англійської мови.

Література:

1. *Модельна навчальна програма* «Іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (Зимомря І. М., Мойсюк В. А., Тріфан М. С., Унгурян І. К., Яковчук М. В.).
2. *Ніколаєва С. Ю.* Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник. Київ: Ленвіт, R2013. 590 с.
3. *Редько В. Г., Полонська Т. Н.* Особливості навчання іноземної мови учнів 5–6 класів гімназії з кліповим мисленням. Український педагогічний журнал. 2022. № 2. С. 95–104.
4. *Староста В. І.* Методи інтерактивного навчання: сутність, класифікація. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2018. № 2 (61). С. 256–262.
5. *Токарєва Н. М., Шамне А. В*. Вікова та педагогічна психологія. Київ, 2017. 548 с.

Я. О. Бондаренко
Київ, Україна

НАЦІОНАЛЬНО МАРКОВАНІ АМЕРИКАНСЬКІ ЮРИДИЧНІ ТЕРМІНИ

Оскільки будь-яка мова є прямим відображенням відповідної етнокультури, всі мовні рівні і всі типи дискурсу так чи інакше мають етноспецифічний характер. Не є винятком і юридичний дискурс, етнокультурна специфіка якого обумовлена, з одного боку, специфікою національної юридичної системи і законодавства, а з іншого – історичними і внутрішньомовними чинниками.

У цій роботі запропоновано дослідити етнокультурний компонент на прикладі сучасних національно маркованих американських юридичних термінів. Актуальність цієї проблематики обумовлена важливістю врахування національно-специфічної американської юридичної термінології під час перекладу з англійської мови на

українську і навпаки, у процесі викладання англійської мови для юристів, а також філологічних курсів за вибором, пов'язаних з юридичним дискурсом. Такі дослідження також становлять інтерес для фахівців з американістики, а також для всіх шанувальників сучасної американської медіа- і попкультури, адже юридичні терміни, зокрема й національно марковані, широко використовуються в американських кіно, літературі та медіа і відповідно їх коректна інтерпретація є важливим аспектом не лише юридичної, а й медіаграмотності і допомагає розширити фонові знання всіх користувачів сучасної англійської мови.

З іншого боку, юридична термінологія становить важливу концептосферу американської мовної особистості, оскільки для американської культури характерним є підвищений інтерес до юридичних аспектів суспільства в цілому, а також ділових та міжособистісних відносин зокрема. Не випадково багато відносно нових сучасних юридичних термінів було створено саме в американському юридичному дискурсі, зокрема, наразі загальновідомий термін *harassment* (*гарасмент*).

Аналіз сучасної американської юридичної термінології, зокрема й крізь призму її зіставлення з сучасною українською юридичною термінологією, дозволив виділити декілька основних груп національно маркованих американських юридичних термінів.

Велику групу національно-маркованих американських юридичних термінів становлять терміни, пов'язані з юридичними прецедентними текстами, насамперед Конституцією США. До таких одиниць належать, зокрема, ключові поправки до американської конституції: *The First Amendment* (*Перша поправка до Конституції США*), яка гарантує забезпечення демократичних прав і свобод; *The Second Amendment* (*Друга поправка до Конституції США*), яка надає дозвіл носіння вогнепальної зброї; *The Fifth Amendment* (*П'ята поправка до Конституції США*), яка надає кожному громадянину США право на юридичний захист і унеможливлює повторне притягнення до кримінальної відповідальності за той саме злочин (*double jeopardy*) [1]. Слід зауважити, що для пересічного носія української мови ці поправки, як правило, потребують додаткових пояснень, у той час як для американців вони є загальновживаними термінами. Слід особливо виділити Другу поправку, навколо якої регулярно розгортаються палкі дискусії після чергової масової стрілянини.

Частина національно маркованих американських юридичних термінів самі є прецедентними текстами. Як правило, це клішовані юридичні формули або назви конкретних судових кейсів, наприклад, *Roe v. Wade*, який відіграв надзвичайно важливу роль у зміні ставлення

американського суспільства до проблеми права жінок на аборт [2]. Варто зазначити, що знакове рішення Верховного Суду США 1973 р., яке визначило право жінок на аборт як конституційне, було скасоване в 2022 р. Як і згадувана вище Друга поправка до Конституції США, проблема законодавчого обмеження абортів залишається одною з ключових не тільки для американського юридичного, а й для політичного дискурсу, суттєвим компонентом окремих політичних програм.

Іншими прикладами юридичних термінів цієї групи є: *«Son of Sam» law* (*закон сина Сема*), який унеможливлює отримання злочинцями прибутку від публікацій про їхні злочини [3]; *AMBER alert* (*система сповіщення про зникнення дітей AMBER alert*) [4]; *Code Adam* (*Код Адама*) – програма безпеки зниклих дітей у США та Канаді [5]; *the Mathew Shepard and James Byrd Jr. Hate Crimes Prevention Act* (*закон Метью Шепарда і Джеймса Бірда молодшого*), який розширив спектр злочинів на ґрунті ненависті [6] тощо.

Сюди ж відноситься й чи не найвідоміший національно маркований американський юридичний термін *Miranda warning – правило Міранди.* Хоча цей термін вийшов за межі американської юридичної системи і став інтернаціональним, він зберігає етноспецифічний компонент, оскільки базується на американському судовому прецеденті 1966 р. [7].

Найбільш прозоро національно-культурний компонент виявляється в американських юридичних термінах, які є словами-реаліями або містять слова-реалії. Сюди відносяться зокрема й фразові терміни *grand jury* (*велике журі*), *petit jury* (*мале журі*), абревіатура *FBI* (*ФБР*) тощо.

Національно-специфічними є також американські юридичні терміни, які обумовлені самою специфікою американської юридичної системи і законодавства. Для американського кримінального права характерною є розгалужена класифікація вбивств, зокрема, *first-degree murder* (*вбивство першого ступеня*), *second-degree murder* (*вбивство другого ступеня*), *voluntary manslaughter* (*вбивство за раптово виниклим умислом*), *involuntary manslaughter* (*ненавмисне вбивство*). З іншого боку, для англійської мови характерною є більш розвинена синонімія терміну *homicide,* яку коректніше визначити як гіперо-гіпонімічні відносини з гіперонімом *homicide* і гіпонімами *assassination, murder, manslaughter, contract killing.* Зазначені терміни викликають неабиякі труднощі перекладу з англійської мови на українську. Додатково ускладнюють американську юридичну термінологію суттєві розбіжності в законодавстві окремих штатів.

Отже, наявність значної кількості національно маркованих юридичних термінів у американському юридичному дискурсі

обумовлені насамперед специфікою національного законодавства і юридичної системи і меншою мірою внутрішньомовними чинниками, які обумовлюють національно специфічні процеси концептуалізації і категоризації американської юридичної термінології. Оскільки основними способами відтворення таких одиниць засобами української мови є транскодування (*гарасмент, імпічмент*) та калькування (*вбивство першого ступеня, велике журі*), ці терміни зберігають національний колорит навіть у мові, на яку перекладають. У випадках описового перекладу національний колорит американських юридичних термінів значною мірою втрачається (*mugshot – фотографія під арештом*).

У подальших дослідженнях плануємо проаналізувати аксіологічний аспект сучасних американських юридичних термінів.

Література:

1. https://www.senate.gov/about/origins-foundations/senate-and-constitution/constitution.htm#amendments
2. https://www.britannica.com/event/Roe-v-Wade
3. https://www.merriam-webster.com/legal/Son%20of%20Sam%20law
4. https://www.merriam-webster.com/dictionary/Amber%20Alert
5. https://definitions.uslegal.com/c/code-adam-program/
6. https://www.justice.gov/crt/matthew-shepard-and-james-byrd-jr-hate-crimes-prevention-act-2009-0
7. https://www.britannica.com/topic/Miranda-warning

М. І. Вакулич
Київ, Україна

SLAVICA ЧИ BALTICA: ПРОБЛЕМА ЕТИМОЛОГІЇ АНТРОПОНІМА НА ПЕРЕТИНІ МОВ

Походження значної групи онімів української мови досі лишається неоднозначним. Низку антропонімів, які знаходяться «на перетині» балтійського і слов'янського ономастиконів, а отже, мають різні версії тлумачення етимології, розглянемо нижче.

Бияло (*Бияло*, Житомир, 1618) [1 3/I, с. 247].

Аналогічних пропріативів у проаналізованих джерелах нами не зафіксовано. Схиляємося до думки, що імовірною вихідною формою могло стати балтійське одноосновне ім'я **Bijala*. Особову назву можна пов'язати з основою **bij-* (< лит. *bijoti(s)* 'боятися'), яка була

ускладнена суфіксом *-al-* (у литовській мові має демінутивне чи пейоративне значення, активний у прусській антропонімії).

У науковій літературі наводять споріднені антропоніми: прус. *Byot* (1312), *Byote* (1319), *Byocke*, (1357). Порівняймо литовські ойконіми і гідроніми: с. *Bijautonys* (Кайшядориський р-н), с. *Bijeikiai* (Анікщяйський р-н), с. *Bijotai* (Шилальський р-н), с. *Bijūnai* (Йонішкиський р-н), р. *Bijotas*, р. *Bijunas,* оз. *Bijotė*; сучасні литовські прізвища: *Bijaika, Bijanskas, Bijeika, Bijevičius, Bijunaitis*.

Існує, однак, імовірність зіставлення *Бияло* і з онімами слов'янського походження (сучасні українські прізвища*: Биюн*, *Бияк*, *Біюн*, *Біян* < укр. 'бити'; р. *Біянка* ліва притока р. Інгул < псл. **bijati* < **biti* «бити».

Борейко (Остафей *Борейко*, Луцьк, 1569) [1 2/I, с. 6].

М. О. Демчук вважає укр. *Борейко* суфіксальним утворенням від усіченого автохтонного слов'янського композита (д.-р. *Борислављ*, болг. *Боривой*, схв. *Želibor*, ч. *Čstibor*) (її позицію підтримують Р. І. Осташ, П. П. Чучка, Ю. І. Блажчук). На слов'янському походженні імені **Borějьko* наполягає Р. М. Козлова: розглядаючи мікросистему **Bor*, мовознавець відносить згадану форму до похідних із опірним *j* у суфіксах.

Аргументи щодо балтійського походження розглядуваного антропоніма не менш вагомі. З. Зінкевичус витлумачує особову назву *Борейко* як суфіксальний дериват від скороченого давнього двоосновного імені (наприклад, від *Daubaras*, *Eibaras*, *Kybaras* [4, с. 240, 133].

У литовській мові на різних синхронних зрізах функціонує велика кількість тотожних антропонімів (і похідних форм), ойконімів: *Boreyka*, *Boreykowna Rrzeznikowa* (поч. XVII ст.), Catharina *Boreykowna* (1709), Anna *Boreikienia de Boreiki* (1749), Dorothea *Boreikowa de Boreiki* (перша пол. XVIII ст.); с. *Bareikiai* (Молетайський р-н), с. *Bareikiškės* (Кайшядориський і Вільнюський р-ни), с. *Bareikiškiai* (Ширвінтоський р-н), с. *Bareikos* (Клайпедський р-н); с. *Borejkiany* (Росієнський пов. Віленська губ.), *Borejkiszki*, околиця у Троцькому пов.).

Білоруські форми розуміємо як пряме продовження території поширення литовських топонімів: с. *Барэйкі* (Верхньодвінський і Поставський р-ни Вітебської обл.), с. *Барэйчына* (Бешенковицький р-н Вітебської обл.); с. *Барэйкі* (Костюковицький р-н Могильовської обл.); с. *Барэйкаўшчына* (Ив'євський р-н Гродненскої обл.); с. *Барэйчыха* (Мядельський р-н Мінскої обл.).

У прусській мові фіксуються пропріативи *Bareyke*, *Boreike* (1397), а також одиниці з коренем *bar-*, ускладнені іншими суфіксами – *Barike*, *Barim* (1354), *Barislo* (1348).

Буйвид (з. в. Матея *Буйвида*, Луцьк, 1597) (1 I/6, с. 203).

Антропонім уже привертав увагу мовознавців: П. П. Чучка слідом за М. О. Демчук *Буйвид* вважає давнім слов'янським ім'ям-композитом (прикметникова основа *Буй-* та дієслівна основа *-вид*). Учений водночас підкреслює, що згадане ім'я «ніколи не належало до популярних» [2, с. 89].

Гадаємо, що особову назву *Буйвид* можна кваліфікувати і як похідну від балтійських онімів: лит. *Buivydas*, лтс. *Buivids*.

В історичних документах Великого князівства Литовського засвідчені імена і їхні деривати: д. в. *Буивиду* Вилевъдовичу (між 1440 – 1492); Наришъ *Буйвидовичъ* («бояре рuдоминскии киделковцы») (1528), Юшко *Буивидовичъ* («двор г(о)с(по)д(а)рьскии Велена») (1528), Юркгисъ *Буивидаитисъ* («волость Росеини») (1528), *Буйвидайтис* (1537), *Buiwid* (XVI ст.), *Buywid* (XVII ст.).

Композит став основою для формування сучасних топонімів Литви (с. *Buivydai* (Вільнюський, Радвілішський, Шалчінінкайський, Швенчьоніський р-ни), с. *Buivydiškė* (Шилальський р-н), с. *Buivydiškės* (Вільнюський р-н), с. *Buivydiškiai* (Рокишкиський р-н), с. *Buivydonys* (Кайшядориський р-н), с. *Buivydžiai* (Йонішкиський, Рокишкиський, Вільнюський р-ни)) і Латвії (хут. *Buividas*, Айзкраукленський край, хут. *Buividas*, Тукумський край). Ойконімна паралель фіксується і на території Білорусі: с. *Буйвіды* (Пастовський р-н Вітебської обл.).

Довгайлович (Юшко *Довгайлович*, Луцьк, 1463) [3 I, с. 55].

Трактування походження пропріатива неоднозначне.

Виникнення патроніма можна виводити від українського прикметника *довгий*, який ускладнено формантом *-ай-л-о* (пор. зафіксовані П. П. Чучкою у словнику «Слов'янські особові імена українців» прізвища *Довга*, *Довган*, *Довгій*, *Довгович*, *Довгунчак* і т. д., а також низку топонімів України (балки, потоки, річки, ойконіми *Довга, Довге, Довгий*; потік *Довгалець*, п. Дніпра; балки, ліси, річки, ручаї *Довжик*; р. *Довжанка*, л. Завадки тощо). Такого тлумачення притримується М. В. Бірило, вважаючи білоруські антропоніми *Даугала*, *Даугяла*, *Даугайла* відапелятивними дериватами (букв. 'висока людина'). Укладачі «Словника староукраїнської мови XIV–XV ст.» походження патроніма не пояснюють.

Особову назву *Довгайлович* як литовську ідентифікували Л. Л. Гумецька, З. Зінкевичус; ім'я *Daugailas* вводять до «Словника імен литовського походження» К. Кузавініс і Б. Савукінас.

Ще К. Буга фіксував *Dowgojł* Możytewicz (1528), *Dawgal* vexillifer Wylnensis (1433). Документи Литовської Метрики реєструють антропоніми: з. в. *Довкгаило* (між 1440 – 1492), з. в. *Довъкгяило* Жодвидовиц (між 1440 – 1492), д. в. *Довкгаилу* Воишвиловичу (1449), з. в. Анъдрейка *Довъкгаловича* (1542) і т. д. На географічній карті

Литви знаходимо: с. *Daugalioniai* (Пакруоїський р-н), с. *Daugalaičiai* (Йонішкіський р-н), с. *Daugaliai* (Укмерзький р-н), м-ко *Daugailiai* (Утенський р-н), пагорб *Daugailiu piliakalnis* (Утенський р-н) тощо.

В. М. Топоров наводить курш. *Dovsegayle* (1355–1362) (= лтс. * *Daudzi-gailis* < * *Daugi-gailis*).

Підсумовуючи, варто сказати, що подібні студії дозволяють як виявскравити стратиграфію власне балтизмів, так і окреслити коло онімів, етимологія яких, нерідко навіть не передбачає різкого протиставлення балтійського і слов'янського елементів. Проблема тлумачення походження проаналізованих вище антропонімів, на нашу думку, не зможе знайти категоричного однозначного вирішення. Балтійські і слов'янські мови генетично споріднені і упродовж тривалого часу контактували між собою (що, зрештою, продовжується й нині) – цим пояснюється існування низки спільних лексем, які лежать в основі пропріативів як сучасних, так і архаїчних. Маємо також брати до уваги високу ймовірність міжмовної онімної омонімії (стосується багатьох пропріативів). «Різночитання» етимології почасти провокують також позалінгвістичні фактори (наприклад, політичний), які часом мають значний вплив на науковців і провокують «перетягання» мовного матеріалу чи то на балтійський, чи то на слов'янський бік.

Література:

1. *Архів Південно-Західної Росії, вид. тимчасовою комісією для розбору давніх актів* […]. Київ, 1859–1914. Ч. I–VIII.
2. *Чучка П. П.* Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник. Ужгород: Ліра, 2011. 432 с.
3. *Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie*. We Lwowie, 1887–1910. T. I–VII.
4. *Zinkevičius Z.* Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. Pradžioje. Vilnius: Mokslas, 1977. 304 p.

Г. С. Весельська
Житомир, Україна

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ РЕСТОРАННОЇ ГАЛУЗІ

Мова – це скарбниця духовних надбань нації, досвіду співжиття, праці й творчості багатьох поколінь. Це своєрідний інструмент, що віддзеркалює інтелект кожної людини, увиразнює її культурний

рівень. На жаль, сьогодні з екранів телевізорів та інших засобів масової інформації з уст тих, хто покликаний бути взірцем гідності для українців, можна почути думки, викладені неграмотно, а найгірше те, що ми перестали говорити про це, бо сприймаємо висловлення таких осіб як еталон, вважаючи, що це і є нормою в українській мові.

Мета наукових тез – підкреслити роль культури мовлення майбутнього фахівця готельно-ресторанної справи, вказати на вагоме значення навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» у процесі становлення мовної особистості.

Культура спілкування, мовлення перебували й сьогодні є об'єктом зацікавлення багатьох культурних діячів, мовознавців, етнолінгвістів, педагогів (В. Александрова, М. Вашуленко, І. Вихованець, К. Городенська, С. Караман, А. Коваль, Л. Лушпинська, Л. Мацько, О. Пазяк, Л. Паламар, М. Плющ, О. Пономарів, В. Русанівський, І. Огієнко, В. Сухомлинський, І. Фаріон, І. Ющук). Дехто з українських дослідників силу нації вбачав у «силі її культури», адже «соборна літературна мова – найміцніший ґрунт для зросту здорової духовної культури, а тому кожний громадянин, що хоче щастя своєму народові, мусить повсякчас працювати й для збільшення культури своєї літературної мови» [2, с. 43].

Незважаючи на велику кількість наукових доробок про культуру спілкування, культура мовлення майбутнього фахівця готельно-ресторанної галузі не була об'єктом спеціального наукового студіювання в українському мовознавстві, що увиразнює актуальність цієї розвідки.

В Україні в закладах фахової передвищої освіти вагоме місце в переліку обов'язкових дисциплін для вивчення відведено дисципліні «Українська мова за професійним спрямуванням», у процесі опанування якої майбутній фахівець певної галузі стане конкурентноспроможним професіоналом на міжнародному ринку праці. Після набуття предметно-фахових компетентностей досить важливим є комунікативний аспект, адже сучасний професіонал має вивчити мову в її культурно-часовому вимірі. Фахівець із вищою освітою належить до еліти українського суспільства, є носієм високої духовності й культури, прикладом для інших, зокрема й своїх підлеглих, оскільки володіє нормами сучасної української літературної мови.

Культура професійного спілкування – це невід'ємна складова ефективної діяльності спеціалістів готельно-ресторанної справи. Сьогодні для розвитку й упевненого становлення української держави досить важливо мати фахівця, котрий гідно представить себе на міжнародній арені праці, бо «лінгвістичне обличчя» професіонала справи сприяє його самоствердженню.

До актуальних питань у процесі опанування української мови за професійним спрямуванням для студентів спеціальності «Ресторанне обслуговування» належить лінгвальна грамотність у всіх аспектах – лексичному, орфографічному, фонетичному, граматичному. Звідси, основне завдання цього курсу – виховати грамотного й компетентного фахівця сфери послуг із достатнім мовно-комунікативним рівнем.

Готельно-ресторанна галузь – одна з найбільш успішних сфер життя, адже має перспективний розвиток, а тому й вимагає належної підготовки особистості, яка б володіла відповідними професійно значущими якостями. М. Стахів зауважував, що «сила нації» знаходиться в «силі її культури». На його переконання, «спілкування людей завжди здійснюється в межах певної культури з використанням конкретної етнічної мови, неповторних мовних картин світу, а також законів спілкування, відпрацьованих у межах цієї мови і культури» [3, с. 12].

Представники готельної галузі мають власний мовленнєвий етикет, послуговуючись яким спеціалісти презентують свої досягнення задля розбудови ресторанної індустрії. Приміром, для обслуговування в готелях персонал залучає різні етикетні формули, у яких пропонує обрати вишукані страви. Відвідувач формує уявлення не лише про заклад, а й про склад працівників, які своїм мовленням демонструють високий культурний рівень розвитку.

Недопустимими вважаємо етикетні формули «Доброго дня!», «Що Ви бажаєте замовити», «широкий асортимент блюд», «Вибачте мене» замість «Добрий день!», «Пропонуємо Вашій увазі», «великий вибір страв», «Вибачте мені», «Перепрошую». Крім того, фахівець цієї галузі повинен доступно, послідовно, лаконічно висловлювати свої думки, дотримуватись основних мовних норм і правил у спілкуванні, залучати до повсякденного вжитку експресивні засоби, наприклад шанобливі форми звертання «Дозвольте, пане..», «Перепрошую, пані…», відтворюючи національні традиції у використанні мовних конструкцій.

На практичних заняттях з дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» запропоновано широкий перелік завдань із залученням диференційованого підходу. Студенти складають діалоги, ураховуючи етикетні вимоги до ведення розмови, обговорюють у доповідях найважливіші питання, спрямовані на вдосконалення фахового мовлення, визначають причини мовленнєвої збіднілості в процесі комунікації.

Для того аби сформувати культурно зрілу мовну особистість, яка представлятиме себе фахівцем готельно-ресторанної сфери, необхідно використати в процесі навчання ефективні прийоми, засоби, зокрема ініціювати спонтанне ділове спілкування для здобувачів фахової

передвищої освіти, пропонуючи різні мовні ситуації на вибір, а також запропонувати дослідити одну з тем, що передбачає ретельну самостійну підготовку й пошук інформації. Погоджуємось із переконанням мовознавців, що поки ми ігноруватимемо «роль мовного виховання, нам не домогтися високого рівня загальної культури суспільства» [1, с. 7].

Отже, мовленнєва культура професіонала ресторанної галузі – це поетапне становлення особистості, що вимагає послідовних зусиль у вивченні дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням», пріоритетне завдання якої полягає у формуванні культурно освіченого спеціаліста, здатного протистояти викликам епохи.

Література:

1. *Бабич Н. Д.* Основи культури мовлення: навч. посіб. Львів: Світ, 1990. 232 с.
2. *Огієнко І.* Рідна мова. Упоряд. авт. передмови та коментарів М. С. Тимошик. Київ: Наша культура і наука, 2010. 436 с.
3. *Стахів М.* Український комунікативний етикет: навч.-метод. посіб. Київ: Знання, 2008. 245 с.

І. В. Воловенко
Київ, Україна

МОВНА ОРГАНІЗАЦІЯ МЕТАМОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ (РЕФЛЕКСИВІВ) СУЧАСНОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

У фокусі уваги дослідників, які вивчають метамовну діяльність мовця, знаходяться термін «метамова» та й інші корелятивні з цим терміном – «метатекст», «метадискурс», «метазасоби», «метамовні нитки», «рефлексив», «метамовна рефлексія» тощо.

Усі ці поняття можна об’єднати в одне – метатекстові елементи. Варто зазначити, що вони є «метаорганізаторами» тексту, засобом зв’язності тексту, служать для перемикання уваги одержувача на найістотніші, з погляду автора, фрагменти тексту, допомагають орієнтуватися у просторі тексту, активізуючи анафоричні та катафоричні зв’язки.

Зазначимо, що «такі метатекстові авторські «помітки на полях»» спрямовують адресата усвідомлювати текст «потрібним шляхом», вказують, у якому саме уривкові тексту слід шукати ту чи іншу інформацію, визначають відносну інформаційну цінність різних його

фрагментів. Це, свого роду, – прагматичні інструкції щодо того, як має бути розподілена увага адресата при сприйнятті інформації, щоб вона була засвоєна оптимальним для адресанта чином.

Кожен текст містить метатекстові елементи, але, за А. Вежбицькою, у кожному тексті вони «є стороннім тілом» [2]. Причиною є те, «що подібні слова і вирази порушують однорідність тексту, який стає не тільки повідомленням про свою референтну ситуацію, а й повідомленням про себе як ще про одного референта» [2]. Автор називає двотекстом будь-який текст, зв'язність якого неоднорідна («гетерогенна»), зазначає, що наші висловлювання, багаторазово гетерогенні, гетерогенні також у тому сенсі, що в них часто переплітається власне текст із текстом метатекстовим. Ці метатекстові нитки можуть виконувати різні функції, вони проясняють «семантичний візерунок» основного тексту, з'єднують різні його елементи, посилюють, скріплюють. Іноді їх можна висмикнути, не пошкодивши решту. Іноді – ні» [2].

Гетерогенність тексту порушує зв'язність тексту, але тільки з теоретичної точки зору, оскільки використання метатекстових елементів пересічним носієм мови та споживачем тексту, навпаки, надає тексту більшої зв'язності та сприяє кращому розуміння адресатом.

А. Вежбицька аналізує метатекстові утворення типу «у цьому розділі я говоритиму про …, наведу приклад…, повторюю, що… тощо». Для таких «метаорганізаторів» тексту характерний ситуативно-прагматичний зміст.

В іншій концепції, запропонованій Р. Якобсоном, метатекстовими елементами є не будь-які частини тексту, що мають референцію до нього самого, а лише ті, що виконують метамовну функцію, коли «предметом мови стає … код» повідомлення (тексту) [3].

А. Вежбицька говорить про дискурсивну природу метамовної діяльності, тому що «метаорганізатори» тексту можуть бути представлені в різних текстових формах: 1) як канонічний текст-рефлексив, окремий мовний твір; 2) як рефлексиви всередині цілого тексту: а) як авторське супутнє зауваження, словесна репліка, ремарка, коментар до основного тексту; б) як метамовне висловлювання; 3) як ланцюжок взаємопов'язаних висловлювань – текстовий фрагмент [2].

Отже, «метаорганізатори» тексту є стройовим компонентом тексту, що виконує:

- іллокутивну функцію, тобто певний ментальний акт, здійснення якого прагне від слухача мовець, або ментальний стан, у який мовець має намір увести слухача;

- функцію координації адресата в мовленнєвому потоці, що є відображенням мовленнєвої поведінки адресанта.

Спільним між метатекстовими елементами за А. Вежбицькою та Р. Якобсоном є те, що вони не є текстовими знаками. Вони є або мовні знаки, або мовні кліше і стійкі словосполучення, які виконують метатекстову функцію. Залучення їх з мовної системи до тексту «не завдає їм жодних істотних змін у семантиці». Це зумовлено тим, що вони в основному виконують функцію зв'язності до цілісності, не пов'язані семантично з усім простором тексту, не є знаками, здатними до подання змісту тексту або значної його частини в стислому виді, вони єдині для всіх текстів та утворюють частину словника метатекстових засобів мови.

Отже, метатекстові елементи забезпечують соціально допустиме, ситуативно детерміноване, ефективне спілкування щодо реалізації комунікативних намірів адресанта, а також психологічно комфортний перебіг комунікативного акту на всіх його етапах. Ситуативна детермінованість пов'язана з тим, що залежно від характеру екстралінгвальної реальності учасникам комунікативного процесу треба постійно обирати оптимальні метакомунікативні одиниці для реалізації своїх комунікативних намірів. Від оптимальності окреслених висловлень, а також від того, наскільки реципієнт схильний до перцепції повідомлення, залежить успіх мовленнєвого спілкування [1].

Література:

1. *Воловенко І. В.* Неузуальні одиниці як компонент метамовних елементів у політичному дискурсі. Світ мови – світ у мові: матеріали VI Міжнар. наук. конф. (Київ, 29 жовтня 2021 р.). Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2021. С. 22–24.
2. *Wierzbicka A.* Lexicography and conceptual analysis. Ann Arbor, 1985.
3. *Jakobson R.* La Génération qui a gaspillé ses poètes, Allia, 2001.

Є. І. Волощенко
Дніпро, Україна

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ КУЛІНАРНИХ ВІДЕОБЛОГЕРІВ

Інтернет став джерелом поширення значної кількості відеоблогів. Їх авторами стають люди, про яких раніше нічого не знали, але зараз відеоблогери – це дуже популярні персони, лідери думок. Ці люди створюють якісний, цікавий і корисний контент, який залучає чимало глядачів. Ця відеопродукція асоціюється саме з певною людиною –

відеоблогером. Він має потреби в самопрезентації та зворотному зв'язку від аудиторії.

Успіх відеоблогу значно залежить від низки чинників – таких, як: актуальна тематика, якісна та цікава інформація, комунікативні тактики та стратегії, лексико-семантичні, граматичні, стилістичні та прагматичні особливості мовлення, особисті якості ведучого (ерудованість, обізнаність у тематиці створеного відеоблогу, почуття гумору, харизматичність тощо) [1, с. 83].

Наша мета полягає в аналізі кількох комунікативних стратегій самопрезентації російськомовних відеоблогерів, які створюють відеоконтент з кулінарної тематики.

Згідно з концепцією І. Джонса та Т. Пітмана [5, с. 231–262], авторська самопрезентація – це сукупність кількох стратегій, необхідних для бажаного впливу на аудиторію.

Перша зі стратегій – це інграціація, коли відеоблогеру важливо сподобатись іншим, стати привабливим для глядачів [5, с. 235]: *Я готовлю разную выпечку (торты, пироги, пирожные), сладкие блюда, очень вкусные супы, мясные блюда, а также варенье, консервацию и т.д. Я стараюсь подбирать самые вкусные рецепты. Я ни в коем случае не претендую на звание шеф-повара, мои рецепты домашние, которые очень нравятся моей семье и близким мне людям* [3]. Тут ведуча постійно вживає займенник «*я*», дієслова (*готовлю, стараюсь, не претендую*) та однорідні додатки (*выпечку, мясные блюда, консервацию* тощо). Ці засоби привертають увагу до авторки відеоблогу, показують те, яка вона обізнана в кулінарній сфері, що вона здатна приготувати тощо. Помітно, як фудблогерка старається сподобатися аудиторії й чітко зазначає факти – і саме це має вплинути на глядачів, щоб вони звернули уваги на її відеоблог.

Схожою на попередню стратегію є інша – самопросування, де більше акцентовано на демонстрації компетентності, знань, умінь, тобто тут відеоблогер – це передусім експерт [5, с. 241]: *Здесь есть все для тех, кто хочет научиться готовить и декорировать, так же много разных обучающих видео с полезными советами! Много практических уроков для начинающих кондитеров или любителей. Я ознакомлю вас, как работать с разными техниками, исправлять ошибки, готовить, не бояться трудностей при работе! Покажу интересные идеи оформления тортов и десертов. Поделюсь своими оригинальными экспериментами и личным опытом!* [4]. Тут ведуча кулінарного відеоблогу чітко зазначає, чому може навчити своїх глядачів (*ознайомлю, покажу, поделюсь*) Цей опис спрямований на розуміння того, що перед нами постає надзвичайно досвідчена людина, яка знає чимало технік приготування їжі, а також є чудовим викладачем (*здесь есть все, много практических уроков, работать с*

разными техниками, идеи, оригинальные эксперименты). До речі, у попередньому прикладі також помітно елементи експертності, адже не кожен фудблогер здатний приготувати десерти, випічку, супи, основні страви, консервацію та ще багато інших страв.

Ще одна важлива стратегія для само презентації відеоблогера – це екземпліфікація, коли щось поясняють за допомогою прикладів. Тут відеоблогер стає не лише експертом, другом або помічником, а ще й наставником. Тут теж помітна демонстрація талантів, знань, умінь і навичок задля того, аби кожен глядач мав зрозуміти, до чого йому треба прагнути, який йому потрібен зразок для наслідування – і це не завжди лише експертність [5, с. 245]: *Я не профессиональный кулинар, я музыкант, работаю в оркестре, играю на скрипке, а кулинария – это моё хобби. Я очень люблю баловать и радовать своих родных и друзей вкусным угощением. Всегда хочется удивить чем-то новым и интересным. Но так как все мы люди работающие, занятые решением проблем семейных, материальных, и, если, вдруг, появляется возможность полениться, то это становиться удовольствием, а вкусно полениться – двойным удовольствием. Поэтому у меня на канале вы найдёте очень простые, очень быстрые, очень ленивые, но, уверяю вас, очень вкусные рецепты* [2]. Відеоблогерка у своїй промові (опис відеоблогу) апелює до певних життєвих цінностей і до звичайних радощів у житті (*баловать и радовать своих родных и друзей вкусным угощением, все мы люди работающие, занятые решением проблем семейных…*). Вона протиставляє свою справжню роботу (*музыкант, работаю в оркестре, играю на скрипке*) та фудблогерську діяльність (*моё хобби*). Глядачі після цих фактів мають бути вражені, що ця людина чудово поєднує такі дві непрості та несхожі види діяльності. Ведуча згадує про перешкоди, які є в багатьох, і знає, як їх швидко подолати. Вона використовує також займенник *я (у меня)*, що допомагає привернути увагу. Текст відеоблогерки чудово поєднано сполучниками (*но так как…*; *и, если…, то…*; *поэтому...*), що створює ефект експертності, упевненості у своїх словах і діях.

Таким чином, ми розглянули кілька комунікативних стратегій, за допомогою яких відеоблогери представляють себе та свій кулінарний відеоконтент – екземпліфікацію, самопросування та інграціацію. Автор відеоблогу може обрати одну чи кілька стратегій задля впливу на свого потенційного глядача. І ці стратегії презентують нам відеоблогера як експерта, друга, помічника чи наставника, створюючи образ такої людини (зразок для наслідування), без якої глядацька аудиторія не впорається навіть із найпростішим рецептом.

Література:

1. *Карпова К. С.* Мовний портрет кулінарного блогера. Мовні і концептуальні картини світу. Вип. 59. 2017. С. 82–89.
2. *Лініві рецепти з Анною Дашевською*. URL: https://www.youtube.com/channel/UCh8kfu7eTe91vACzDG7eelA
3. *Ольга Матвей*. URL: https://www.youtube.com/@vkysnueveschi
4. *Тортоманія*. URL: https://www.youtube.com/@user-lc5ul7yh6w/featured
5. *Jones E., Pittman T. S.* Toward a General Theory of Strategic Self Presentation. Psychological Perspectives on the Self. Hillsdale, NY: LawrenceErbaum, 1982. V.1. P. 231–262.

Т. С. Гарлицька
Кривий Ріг, Україна

РОЛЬ КЕЙС-МЕТОДУ У ФОРМУВАННІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ І (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ

Сучасна науково-технічна революція трансформувала уявлення про пріоритети в навчанні індивідів, тому сьогодні першочергового значення набуває обізнаність, креативність, здатність до самостійного навчання, мобільність та вміння вести міжкультурний діалог. Відповідно, надзвичайно важливим аспектом є правильний добір методів навчання іноземної мови.

Новітні методи в навчанні іноземних мов є об’єктом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців (О. Бігич, Д. Марєєв, С. Ніколаєва, Р. Нан (Nunn), Д. Річардс (Richards), Т. Цепко). Більшість мовознавців наголошують на важливості крос-культурної лінгводидактики в освітньому просторі XXI ст. (З. Бакум, І. Дирда, В. Дороз, Ф. Кайалар (Kayalar), С. Костюк). Така позиція є цілком виправданою, оскільки міжкультурний та освітній обмін, підписання міжнародних угод, міжкультурне спілкування загалом актуалізують крос-культурність в освіті.

У наукових розвідках Г. Дідук-Ступ’як крос-культурність розглядається «як методологічна передумова розвитку гуманітарних наук у полікультурному світі, як гарант толерантного спілкування людей різних національностей, як основа антропоцентризму» [2, с. 88]. С. Радул справедливо зазначає, що виклики сучасності висувають на перший план культуроутворювальну концепцію вивчення іноземної мови – оволодіння іноземною мовою для вступу в міжкультурний діалог, ознайомлення та залучення до іншої культури, при умінні

презентувати свою культуру співрозмовнику. Міжкультурна компетентність (МКК), яка формується у процесі навчання іноземній мові з урахуванням культурних та ментальних розбіжностей носіїв мови, своєю чергою, є необхідною умовою для успішного діалогу культур [5, с. 305].

Формування МКК бакалаврів-філологів відбувається в три етапи: 1) базовий (оволодіння лексико-фразеологічними, синтаксичними конструкціями, пов'язаними з культурними аспектами); 2) основний (набуття міжкультурних теоретичних знань, комунікативна обізнаність, інтегрування в міжкультурну атмосферу); 3) периферійний (уміння послуговуватися перекладними інструментами та керувати психофізіологічними механізмами).

Одним із основних методів у формуванні МКК здобувачів бакалаврського рівня є метод кейсів, прихильниками якого є С. Алгарбі (Alharbi), А. Дмитрик, О. Коваленко, А. Малій, К. Роель (Roell) та ін. Кейс – це опис моделей реальної ситуації та роз'яснювальний пакет завдань, необхідний студентам для вирішення змодельованої професійної проблеми. Цей метод спрямований на вирішення професійних ситуацій, які можуть виникнути в майбутній професії, він готує до реальної професійної діяльності, допомагає застосовувати набуті знання, виробляє практичні педагогічні навички аналізу проблемних ситуацій, забезпечує ефективну адаптацію до реального мовного середовища. Під час вирішення кейсу реалізується принцип співтворчості, а репродуктивне засвоєння знань перетворюється на продуктивну навчальну діяльність [3, с. 183].

На наш погляд, кейс-метод є одним із найефективніших для формування МКК, оскільки під час роботи з кейсом використовуються різноманітні автентичні матеріали, які допомагають суб'єктам навчання здобути знання про мовний код (лексику й граматику) та культуру країни, мова якої вивчається. Перевагами означеного методу, за переконанням С. Гаврілової, є те, що основний акцент робиться на самостійному мисленні студентів і студенток, здатності демонструвати свої думки перед аудиторією та конструктивно відповідати на критику своїх одногрупників; індивіди також мають змогу творчо застосовувати вже засвоєний мовно-культурний матеріал та формувати нові іншомовні навички [1, с. 38].

Під час застосування кейс-методу провідним є розвиток творчої активності здобувачів освіти, який має три фази: 1) передбачає психологічну розкутість, відмову від стереотипності, страху видатися невдахою; 2) «мозковий штурм» – породження потоку ідей; 3) творчий аналіз ідей задля пошуку конструктивного вирішення проблеми.

Ми підтримуємо думку О. Паламарчук [4, с. 111] у тому, що на заняттях з іноземної мови, зокрема у процесі формування МКК бакалаврів-філологів, найефективнішими є такі види кейсів:

1. Практичні

Пов'язані з популярними розмовними темами, як от: відрядження, вибір місця проведення конференції, міжкультурна етика. Завдання такого кейса може бути представлене як аналіз конкретної ситуації і моделювання аналогічних ситуацій. Він повинен містити інформативний аспект у вигляді проблемної статті та активну лексику обговорення, необхідні граматичні конструкції, моделі можливих діалогів.

2. Аналітичні навчальні

Робота над кейсом передбачає аналітичне читання матеріалу, аналіз лексико-граматичних структур, заучування й тренінг нової лексики, пов'язаної з країнознавчими аспектами, і, зрештою, постановку проблеми. Окрім філологічних завдань, статті з використанням текстів за фахом та країнознавчого характеру розширюють професійні знання здобувачів освіти, удосконалюють навички читання оригінального та адаптованого тексту.

3. Компаративно-дослідні

Використовуються під час вивчення країнознавчих аспектів, проблем культурних відмінностей країн, мова яких вивчається, та України. Для аналізу можуть бути використані матеріали з порівнянням систем освіти, національної кухні, ставлення до спорту, перспективами кар'єрного росту тощо.

Основною метою методу кейсів є максимально активізувати іншомовне мовлення здобувачів освіти, залучити їх до процесу аналізу ситуацій, прийняття рішень та міжкультурного діалогу.

Приклади тематики кейсів:

- найпопулярніші професії молодого покоління: переваги й недоліки;
- складіть список культурних пам'яток України та англомовних країн, які можна вважати новими дивами світу;
- причини зростання кількості людей із надлишковою вагою;
- запропонуйте план розвитку країни, мова якої вивчається.

Залучення бакалаврів-філологів до аналізу реальних або змодельованих ситуацій упливає на їхню профорієнтацію, формує інтерес та мотивацію до навчання, сприяє формуванню особистості, здатної до адекватної соціалізації в багатокультурному просторі.

Література:

1. *Гаврілова С. В.* Особливості використання кейс-технологій на уроках. Англійська мова та література. Вересень 2018. № 25–26 (575–576). С. 37–45.

2. *Дідук-Ступ'як Г.* Формування крос-культурної компетентності студентів-іноземців у процесі вивчення іноземної мови. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка. 2015. № 3. С. 87–92.
3. *Малій А.* Case study як сучасний метод викладання англійської мови. Вісник науки та освіти. Сер. Філологія, культура і мистецтво, педагогіка, історія та археологія, соціологія. 2023. № 5 (11). С. 180–190.
4. *Паламарчук О., Білоус О.* Формування соціальної компетентності засобами «кейс-методу» на уроках англійської мови. Педагогічне Криворіжжя: педагогічний альманах: зб. науково-педагогічних праць. Кривий Ріг, 2017. Вип. 3. С. 109–112.
5. *Радул С. Г.* Концепція діалогу культур як теоретична основа формування міжкультурної компетентності вчителя іноземної мови. Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. Філологічна. 2013. Вип. 33. С. 305–308.

І. С. Горбач
Київ, Україна

НАРАТИВНІ ТЕХНІКИ В НОВЕЛІ О. ГЕНРІ «ОСТАННІЙ ЛИСТОК»

Твори відомого американського письменника О. Генрі приваблюють літературознавців-дослідників упродовж довгого часу. Вони нагадують калейдоскоп, розглядаючи який, власник тримає в руках звичайну річ, а заглядаючи всередину, відкриває неймовірний світ візерунка. Його новели відрізняються оригінальними сюжетами, несподіваними кінцівками та яскравою характеристикою персонажів. Тому цікаво розглянути його твори з точки зору наратології. Зокрема привабливим об'єктом аналізу з цього погляду виглядає новела «Останній листок», яка вирізняється ускладненою структурою.

Основою нашої роботи є праці Ж. Женетта, французького літературознавця, чільного представника структуралізму та одного із засновників сучасної наратології. Вчений запропонував п'ятичленну структуру наратологічного письма (1982) [6], об'єднавши «саме однотипні тексти, а не різноманітні. Ж. Женетт визначив основу наратологічного аналізу» [3, с. 274].

Саме поняття «наратив» давно вийшло за межі наратології, літературознавчої дисципліни, яка присвячена саме йому, і його з неабиякою зацікавленістю почали вивчати в різних галузях, а саме в історії, філософії, психології [1, с. 67–88].

Розглянемо новелу О. Генрі «Останній листок», яка належить до найвідомішого циклу американського письменника «Палаючий світильник» (The Trimmed Lamp and Other Stories, 1907), застосувавши до неї такі поняття Ж. Женетта, як «тип наратії», «тип фокалізації», «наратор», «оповідний час» та «обрамлення історії».

Новела «Останній листок» – одна з найкращих новел у світовій літературі, присвячених темі відданості людини, любові до ближнього. Сюжет розгортається в невеличкому районі Нью-Йорку на горищі «присадкуватого триповерхового цегляного будинку» [4, с. 5]. Фабула оповіді представлена послідовним перебігом подій, які на початку твору пояснюють появу молодих дівчат в «старому чудернацькому Грінвіч-Вілиджу», їхні походження та сферу діяльності, спільні інтереси та погляди на мистецтво, споріднені смаки в їжі та моді.

У новелі автор в основному використав другий тип наратії, а саме «дієгезис». Головна мета цього типу надати читачу найважливішу інформацію якомога ефективнішим способом. Сюжет стрімко набирає обертів з перших рядків. З трьох абзаців читач дізнався про улюблене місце нью-йоркських художників («захід від площі Вашингтона») та причину цієї прихильності («пошук вікон, що виходять на північ гостроверхих дахів XVIII ст., голландських мансард і низької квартирної платні») [4, с. 5] та одночасно про головних героїнь, молодих художниць Сью та Джонсі. З певною долею іронії О. Генрі розповідає про епідемію, яка шириться містом, називаючи містера Пневмонію «*благородним старим джентльменом*», «*підтоптаним задишкуватим бовдурем з червоними кулацюрами*» [4, с. 6], який «*напосівся на мініатюрну дівчину*». Таким чином, ми дізнаємось про основну сюжетну лінію – недугу Джонсі та її боротьбу з цією небезпечною хворобою.

Автор використовує не тільки дієгезис, а й мімезис. Послідовність подій для читача створює певну ілюзію, яка розкривається в кінці новели (ми бачимо, як героїня опиняється на межі життя та смерті, придумуючи собі причину померти – «*коли опаде останній, я помру*», «*я хочу, поки не стемніло, побачити, як обірветься останній. Тоді помру і я*», «*мені хочеться розслабитися, ні за що не триматися й полетіти – дедалі нижче й нижче – як один із отих нещасних, виснажених листків*») [4, с. 8]. І несподівано для нас, дівчина починає одужувати, спостерігаючи за листком плюща, який так дивно перестав колихатись від вітру. На жаль, сумна розв’язка чекає читача в кінці оповіді – «*від запалення легень помер містер Берман*» [4, с. 15].

Що стосується типу фокалізації («перспективи») [3, с. 276], тобто позиції, з якої розказано історію, то О. Генрі використовує два її типи: внутрішню і зовнішню. Внутрішню фокалізацію розкрито через почуття Сью, подруги Джонсі. Вона дуже хвилюється за колежанку,

боїться, що дівчина помре. «*Сью перестає насвистувати, подумавши, що Джонсі заснула*», «*Сью стривожено подивилась у вікно*» [4, с. 8] і т.п., поспішаючи закінчити картину, щоб мати гроші на лікування, підтримувала подругу і постійно підбадьорювала.

Через діалоги, тобто зовнішню фокалізацію, читач має можливість бачити внутрішній стан героїв. Коротенький діалог між лікарем і Сью розкриває нам всю серйозність ситуації та шанси Джонсі на одужання:

«*У неї один шанс… ну, скажімо, з десяти, – … – і цей шанс полягає в тому, щоб вона хотіла жити. Та коли люди починають діяти в інтересах гробаря, то вся фармакопея – марнота… Які в неї були наміри на майбутнє?*

Вона … вона хотіла намалювати коли-небудь Неаполітанську затоку…» [4, с. 6]

В діалозі між Сью та Джонсі ми бачимо, які ніжні та турботливі відносини між подругами. Розкриваються найяскравіші риси характеру дівчат, а саме: доброта, милосердя, готовність допомогти, стриманість та толерантність.

«– Що таке, серденько? – спитала Сью.

– Шість, – ледь чутно мовила Джонсі. – Тепер вони падають швидше. Три дні тому їх було майже сто. Аж голова боліла рахувати… Он іще один упав. Тепер залишилося тільки п'ять.

– П'ять чого, серденько? Скажи своїй Сьюді.

– Листків на плющі. Коли опаде останній, я помру…

– Таких дурниць я ще ніколи не чула…» [4, с. 8]

І нарешті зустріч читача з містером Берманом, за плечима якого ціле життя «*минуло за 60*», «*сорок років тримав пензель, але й на крок не наблизився до своєї Музи, хоч би торкнувся краю її мантії*» [4, с. 9]. Через діалог з трьох реплік розкривається найвиразніший образ новели. Автор зобразив старого художника занадто прямолінійним і відвертим, навіть трохи зухвалим та грубуватим. Не виникає навіть відчуття, що ця людина настільки справжня, благородна та здатна на самопожертву заради інших.

«– Що, – репетував він із жахливим німецьким акцентом, – хіба ще є такі дурні, щоб умирати через листя, яке осипається з клятого плюща?..

– Вона дуже хвора й геть знесилена …а від високої температури ще наче й схибнулася, бо в голові в неї повно всяких химер.

– .. Тут зовсім непідходяще місце хворіти такій гарній дівчині.. Колись я намалюю шедевр, і ми всі виберемося звідси» [4, с. 11].

У підрозділі «Особа» від V розділу «Стан» Ж. Женетт аналізує твір за наявністю або відсутністю оповідача. Хто розповідає нам історію в новелі «Останній листок»? Наратор не має імені. Це ніби

голос, який ми можемо схарактеризувати тільки «як свідомість, що фіксує події» [3, с. 277]. За термінологією Ж. Женетта – наявність нульової фокалізації.

З точки зору вираження часу, твір цікавий наявністю флешбеку, або «ретроспекції» [3, с. 279], повернення до подій, що сталися в минулому, і ці події пов'язуються з теперішнім (розповідь про минуле містера Бермана стала ключиком для розуміння суті в кінці твору, розкриваючи несподівану кінцівку, автор повертається до історії життя художника, розказаної на початку оповіді). Такі елементи називаються «аналептичними» («аналепсис» – що означає «нагадування» [3, с. 279]). В оповіді знаходимо також і «пролептичні» елементи («передбачення» [3, с. 280] – натяки на те, що станеться пізніше «Колись я намалюю шедевр»).

Стосовно обрамлення історії за Ж. Женеттом, ми можемо сказати, що обрамлення симетричне, але наявне і пунктирне (епізод, коли історія переривається, і автор створює ретроспективу на минуле життя Бермана, про що викладено вище).

Отже, у творах О. Генрі наявні такі наративні техніки, як дієгезис, мімезис, фокалізація внутрішня та зовнішня, наявність нульової фокалізації, послідовність в оповіді дуже часто не співпадає з тим, як відбувалися події, наявні оповіді-обрамлення (несиметричні, симетричні та пунктирні), а також використання різних способів репрезентації слова й думки. Саме вони і дозволяють відзначати унікальність та глибину авторського стилю американського письменника-новеліста О. Генрі.

Література:

1. *Афанасьєв А. І.* Гуманітарне знання і гуманітарні науки. Одеса: Бахва, 2013. 288 с.
2. *Бовсунівська Т. В.* Жанрові модифікації сучасного роману. Харків: Діса-плюс, 2015. 368 с.
3. *Баррі П.* Вступ до теорії: літературознавство та культурологія. Київ: Смолоскип, 2008. 360 с.
4. *Генрі О.* Вождь червоношкірих. Київ: Рідна мова, 2020. 112 с.
5. *Кросслі М. Л.* Наративна психологія. Харків: Гуманітарний Центр, 2013. 284 с.

Н. М. Горідько
Київ, Україна

АВТОНОМНЕ ІНШОМОВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ПОДАЛЬШОГО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Сьогодення, позначене стрімким розвитком інформаційних технологій, вимагає від української педагогіки вищої школи, що інтегрується у світову систему науки й освіти, активно розвивати методику навчання іноземних мов, зорієнтовану на формування в особистості стійкої потреби в неперервній самоосвіті, уміння автономно оволодівати знаннями, необхідними для професійної й соціальної реалізації.

Концепція автономного навчання вивчення іноземної мови досить поширена й успішно застосовується в освітніх системах провідних країн світу. Ключові документи Ради Європи щодо мовної освіти наголошують на необхідності підвищення рівня навчальної автономії студентів у процесі вивчення іноземної мови для професійного спілкування. Водночас аналіз сучасного стану викладання англійської мови у ЗВО України засвідчив, що проблемі реалізації автономного навчання в освітньому процесі не приділяється належної уваги, про що свідчить наявний стан організації вивчення іноземної мови майбутніми фахівцями, зокрема, відсутність теоретичного і практичного обґрунтування педагогічних умов автономного навчання, розробки відповідного навчального контенту та невисокий рівень готовності студентів до здійснення автономного навчання професійно орієнтованого англомовного спілкування майбутніх фахівців. Отже, аналіз сучасного стану реалізації автономного навчання професійно орієнтованого англомовного спілкування дає підстави стверджувати, що підготовка сучасного фахівця високої кваліфікації потребує теоретичного обґрунтування, розроблення й практичної реалізації нових концепцій навчання, однією з яких є автономне навчання професійно орієнтованого англомовного спілкування майбутніх фахівців.

Варто зазначити, що визначення терміна «автономне навчання» викликає чимало дискусій серед вітчизняних та зарубіжних науковців, тому до сьогодні не існує єдиного вичерпного розуміння феномену «автономного навчання» іноземних мов. Деякі науковці, зокрема Д. Літтл та ін., трактують автономне навчання як ступінь відповідальності студента за свою навчальну діяльність [3], а Н. Дмітренко та інші визначають його як ступінь свободи студента під час вивчення іноземної мови, який виражається через зміну відношень

«викладач – студент» [2]. Автономія означає здатність контролювати власне навчання самостійно чи у співпраці з іншими. Автономний студент бере на себе більше відповідальності за навчання та, швидше за все, буде ефективнішим, ніж студент, який покладається на викладача. Наприклад, автономний студент встановлюватиме власні цілі, розмірковуватиме про свій прогрес у їх досягненні і шукатиме можливості для практики поза аудиторією. Тобто, автономне навчання – це навчальний процес, у якому особистість виявляє бажання і здатність виступати відповідальним суб'єктом процесу навчання, здійснювати самостійну навчальну діяльність і саморозвиватися в освітньому та професійному аспектах.

Серед інших особливостей автономного навчання слід відзначити наступні: викладач стає менше інструктором, а більше «фасилітатором», тобто викладачем, який полегшує процес навчання; у студентів знеохочують покладатися на викладача як на основне джерело знань; заохочується здатність студентів навчатися самостійно; студентів заохочують приймати рішення щодо того, що вони вивчають; заохочується усвідомлення студентами їх власних стилів навчання; студентів заохочують до розробки їх власних стратегій навчання [5]. У межах вивчення іноземної мови студенти повинні мати можливість обробляти інформацію самостійно, тобто автономно у різноманітних мовленнєвих ситуаціях [1; 4]. Найбільш поширені ситуації, що вимагають навичок спілкування, є дискусії, усні доповіді, участь у різноманітних зустрічах, нарадах, переговорах, зборах, телефонних бесідах та інших подібних формах спілкування.

Так розвиток навчальної автономії студентів буде сприяти більш ефективному навчанню професійно орієнтованого англомовного спілкування, оскільки автономне навчання мотивує, стимулює студентів до активної, свідомої навчальної діяльності, посилює ініціативність і відповідальність студентів. Автономне навчання дозволяє студентам якнайкраще використовували можливості навчання в аудиторії та поза нею, покращує якість вивчення мови.

Таким чином, реалізація автономного навчання, поза всяким сумнівом, є однією з необхідних умов для становлення сучасного фахівця. Сучасні тенденції методики навчання англійської мови для професійного спілкування розкривають успішність формування професійно орієнтованої англомовної комунікативної компетентності студентів у процесі саме автономного навчання англійської мови. При цьому організація автономного навчання є обов'язковою умовою успішного оволодіння іноземною мовою та готує людей до навчання протягом усього життя, що є правом людини, і сприяє демократичному суспільству.

Література:

1. *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання.* Наук. ред. укр. вид. д. пед. н., проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. URL: https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-referencelanguages/level-descriptions.
2. *Дмітренко Н. Є.* Автономна особистість як суб'єкт навчального процесу. Організаційно-методичне забезпечення підготовки фахівців в умовах міжнародної наукової та освітньої інтеграції: зб. матеріалів Всеукр. наук.-метод. Інтернет-конференції з проблем вищоїосвіти і науки. Харків: ХНАДУ, 2018. С. 162–164.
3. *Little D.* Learner autonomy in action: adult immigrants learning English in Ireland. *In* F. Kjisik, P. Voller, N. Aoki and Y. Nakata (eds), Mapping the Terrain of Learner Autonomy: Learning Environments, Learning Communities and Identities, Tampere: Tampere University Press, 2009. Pp.51–85.
4. *Bihych O.B.* Practitioner of EFL for non-English *Majors:* Specific Professional Needs. Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes, 6 (3), 2018. Pp. 467– 474.
5. *Benson Phil.* Autonomy in Language teaching and learning. Language Teaching. Cambridge University Press, 40, 2006. Pp. 21–40.

I. V. Horokhova
Kyiv, Ukraine

MODERN CHINESE BORROWINGS IN ENGLISH

Mobility, variability, the drive for change, and the growth of vocabulary constitute the most significant distinctive aspects of any language. To a greater or lesser extent, every language is regenerated with new words (developing its vocabulary) either through loans or its tools. Every language tends to ~~be~~ the enriched vocabulary internally and externally namely, borrowed words.

The issue of borrowing ~~is~~ has been elaborated in numerous works of domestic and foreign scholars (V. N. Yartseva, R. S. Ginzburg, S. S. Khidekel, G. Y. Knyazeva, A. A. Sankin). The functioning and the degree of foreign word adaptation are mentioned by E. Haugen and I. N. Bahinska, who did not only discover the way of loanwords transformation, but also showed the difference between the original meaning and the developed meaning, the latter being a straightforward result of loanword adaptation. Others such as A. V. Bulakhovsky, M. H. Dahokova, L. P. Krysin, T. H. Linnik, E. F. Volodarskaya made a detailed overview of foreign language vocabulary.

In defining the principle of borrowing, there are numerous opinions. L. Bloomfield describes borrowing as a certain form of linguistic change: 1) lending of ideas of culture; 2) «external» borrowing arising from direct contacts in languages; 3) dialectal borrowings integrate into the literary vocabulary.

Linguists L. P. Krysin and R. M. Butina approach borrowing, as a transition of different components (linguistic units) from one language to another (to another linguistic environment), as well as the product of this process, namely, a loanword.

The East Asian Chinese borrowings in English have been studied by many foreign scholars such as Boyé Lafayette De Mente, Garland Cannon, N. N. Bykhovets, Z. G. Proshina and others. Culture dictionaries of Chinese, Japanese and Korean languages were collected by the famous American linguist Boyé Lafayette De Mente, who was the first to introduce Asian terms to the Western part of the world.

The report aims to analyze the language contacts between Chinese and English languages in 21st century by studying modern Chinese borrowings which entered or may be entered to Modern English thesaurus. We intend to examine the- recent studies about about Chinese borrowings; to investigate modern Chinese borrowed words and their frequency of use in language-receiver, namely, in English.

The object of the study entails borrowed vocabulary, which entered Modern English in the process of language-contact. The adaptation and frequency of borrowed Chinese constitutes the subject of our research.

The Oxford English Dictionary is a prime resorce with additional materials such as the Merriam-Webster Dictionary, Collins Online Dictionary, the Great Chinese-Russian Dictionary (GCRD), and Etymologeek.com.

To complete the objectives, we used the following methods: the definition analysis to study the meanings of lexical units; the etymological method for studying the origin of Chinese borrowings in English; the descriptive method for characterization and classification of semantically adapted borrowings; the quantitative method for processing the obtained results and determining the level of semantic adaptation of Chinese words to the norms of the recipient language; the contextual method to identify features of the semantic component of Chinese words in different English texts; the comparative method helps to identify differences between the compared values of Chinese borrowings in the language-donor and the language-recipient.

The novelty of the investigation lies in the analysis of the degrees and history of semantic adaptation of Chinese borrowings within Modern English. The classification of Chinese words in terms of the chronology of their entry into the recipient language has been improved. For the first time,

semantic changes (methaphorical and metonymic transfers) and their consequences (narrowing and extention) of Chinese borrowings` meanings were studied.

The practical value of the research is that its results can be used in teaching courses (Lexicology, Translation Theory, Language History and Linguoculturology of English or Chinese).

Professor Garland Cannon at Texas A&M University is considered the first linguist who did a detailed investigation about the adaptation of Chinese borrowing in English. In 1987, he illustrated that General English has already borrowed 196 words from Chinese. The study of Chinese borrowings by Cannon includes language origins, linguistic morphology, language grammar, and general views on the discrepancies between Chinese borrowings and their meanings.

The contribution to the development of Chinese borrowings issue did such scholars as Andrey J. Moody, Chan M. & Kwok, Fan Fang, Megan Eaves, Zhichang Xu, S. M. Ihnatova and others.

In 1996, Professor of University Macau Andrey J. Moody claimed «the relevant linguistic transmissions and semantic fields where these borrowings create» and eventually shortened than half of the Chinese loanwords from Cannon`s investigation, only 92 of them were left.

When it comes to borrowing issues from Chinese to English and the Collision of Cultures, it is necessary to refer to N.H.Bohachenko «History of East Asian loanwords in English», who researched terms of chronology and semantic adaptation of Asian loanwords and classified foreign words according to their historical period, namely, analyzed the chronology of their entry into the English language, as follows: 1000 (*galingale*); 1577–1598 (*Japan, li', litclii, Tangut, te*); 1613–1620 (*cha, sampan, tutang*); 1671–1699 (*Ming, Shang, yang, yin*); 1701–1747 (*kaolin, longan, pekoe*); 1755–1798 (*chin chin, feng-shui, kang*); 1804–1848 (*kalanchoe, kongsi, kow-tow*); 1850–1874 (*Canton, foreign devil, Hakka, hoey. Hong Kong*); 1876–1899 (*kwai-lo, Lapsang souchong, likin*); 1900–1925 (*Min, pai-hua, pai-kau*); 1925-1950 (*tangpu, Tao Kuang*); 1951–1976 (*Capitalist road, Capitalist roader, cheongsam*). Analyzing Bogachenko's classification of Chinese loanwords, we can see that mostly new arrivals to the English language were from the eastern and southern regions of China, especially from such Cantonese and Guadong dialects, since England and the USA had the greatest influence in this part of China and most immigrants came to the English-speaking countries from the southeastern regions of China.

Chinese borrowed words belong to the field of linguistic phenomena because their history of development underwent more than a thousand years. The beginning of maritime commerce between England and China became the first precondition of developing the Chinese English language contact.

In the time from 1570 to 1639, nine Chinese loanwords were used in the English language belonging to the following subject groups: flora (*litchi*), drinks (*tea*), natural phenomena (*typhoon*), measures (*li*), transport (*junk*), history (*Ming*), clothing (*silk*), society (*Tangut*) [1].

In the period of 1730s, Chinese borrowings, which were usually connected with merchandise, began to enter the English language system. There were just hundreds of words, like *silk* and *porcelain*, derived from it. In the early 18th century there was the intensive enlargement of Chinese borrowings, especially with the trade words e.g. *tea, Wuyi tea, ginseng, galingale, litchi, nankeen,* etc. After tea became popular in the UK, the Chinese vocabulary of famous teas entered English: *oolong*, *bohea*, *congou*, *hyson, twankay tea*, *brick tea*, *lungching tea*, etc. [2].

China became a semi-colony of Western powers after the defeat in the First Opium War (1839-1842), which was triggered by the Chinese government's ban on production and trade of opium in the region. The words that entered the English language from the beginning of the Opium Wars until the end of the nineteenth century are very thematically diverse - a large number of geographical names that have passed into the category of nouns in English: religious and philosophical concepts (*Lohan* - a Buddhist saint); new varieties of tea (*oolong*, *oopack)*; names of various plants (*ling* - water chestnut, *pakchoi* - a kind of cabbage) and many others [3].

By the 20th century, a big amount of Chinese loanwords was connected with such cultural fields as teas and food. Various teas, including *bohea, pekee, conqou, hyson,* and *souchong* are the major origins of Chinese borrowings in English. Aside from numerous teas, food such as *jiaozi* and *loquat* is popular Chinese cuisine also borrowed to the west. Besides, in the 1900s Chinese borrowing of culture, currency, language, arts were also included in General English, for example, *Confucian, Pinyin, fen, renminbi, yuan, Tai Chi, Kung Fu*.

Chinese borrowings experienced the greatest decline in the 20th century, namely during the period of formation and development of the People's Republic of China. According to the Oxford Dictionary, the English language enriched its vocabulary with such Chinese borrowings as: *semi-proletariat* (1951), *Acupuncture point* (1932), *functional* (1990), *barefoot doctor* (1971), *gang* (1976), *dragon* (1981), *snakehead* (1965), *martial arts* (1920), *meridian* (1959), *money tree* (1934), *pillow book* (1906), *moon gate* (1924), *potsticker* (1968), *war-lord* (1922), *reform through labor* (1957), *to ride a tiger* (1902), *capitalist road* (1966), *struggle meeting* (1966), *running dog* (1937), *splittism* (1962), *capitalist roader* (1967).

Due to the rapid popularization of the Internet and cultural communication, Chinese words continue to be borrowed into modern English. In the 21st century, according to Urban Dictionary and English-

Corpora.org, such modern Chinese borrowings *as tuhao* (2013), *hukou* (2010), *diaosi* (2013), *hongbao* (2011), *dama* (2013), *jiaozi* are beginning to be actively used among English-speaking youth. Although the aforementioned Chinese loanwords have been entered into the Urban Dictionary and Oxford Dictionaries Online, unfortunately they are not yet included in the Oxford English Dictionary. According to the editor of the dictionary Jula Kliman, the «trendy words» *tuhao, hukou, dama* must go through a series of attestations and a period of time before being included in the Oxford English Dictionary.

Studying the main types of adaptation of borrowings, we analyze various statements about the distinction between the concepts of adaptation, assimilation and development. Moreover, semantic assimilation deserves special attention in our research. The latest definition of semantic assimilation was proposed by the Chinese scientist Zhou Ying, who defines it as «semantic regeneration» of the recipient's vocabulary, which leads not only to the acquisition of new words, but also to the possibility of arming the borrowed word with new meanings.

When introducing a foreign language, borrowing can be semantically adapted in various ways:

1. Borrowing only one meaning of a multi-meaning word.
2. Narrowing or expanding the value of borrowings.
3. Increasing the number of meanings in the recipient language.
4. Changing the first value to passive, and the second to dominant.

As a rule, during the process of semantic adaptation, a borrowed word can acquire a wide range of new word meanings, which leads to the development of the vocabulary of the recipient language. Semantically adapted loanwords can expand not only their lexical context, but also their syntactic functions. This can be seen in the semantic development of a Chinese loanword such as *Ming*, which entered the English dictionary with two initial meanings, first in 1671 and later in 1982. By *Ming* we mean the dynasty that ruled China from 1368 to 1644 and was the last dynasty controlled by the Han. During the reign of the Ming Dynasty, a significant number of inventions and cultural achievements were achieved, which include Ming porcelain in their list. As a result of metonymic relations, in 1926 the borrowed word *Ming* expanded its semantic meaning, receiving an attributive form in the characteristics of the color features of the porcelain of this dynasty.

Furthermore, the output meaning may even cause the loanword to lose its original meaning, and the identification of this displacement can only be determined after a detailed etymological analysis. It is also often possible to find the displacement of a word from the vocabulary of the recipient language by a new synonym, namely borrowing.

For example, the loan word *sampan* – instead of meaning any type of Chinese boat, has evolved into boats consisting of a flat bottom (made of one plank) tied on two sides (two other planks), as well as boats, who have a house on board as their permanent residence. It can also be seen as a process of word specialization, where a loan acquires a narrower meaning than the previous one.

Numerous foreign borrowings have led to a significant number of etymological doublets and interchangeable pairs (synonyms). Despite this, all borrowings were semantically subordinated to the requirements and features of the English language.

This part of our investigation characterizes the basic types of adaptation of borrowed words (phonetic, grammatical, graphic, and semantic) in relation to the norms and rules of the English language. Most attention is paid to the study of the process and methods of semantic adaptation.

The process of Chinese borrowed words becoming a part of modern English has been examined in details in our research. The main borrowing periods with analysis of their relationship to historical events and phenomena have been distinguished there. On the basis of classified borrowings, two groups of Chinese words have been analyzed: semantically adapted and non-adapted.

Semantic adaptation directly depends on the time of borrowed words` entry into language-recipient, so most Chinese borrowings of the early late periods of modern English adapted their semantics through the metaphorical and metonymic transfer.

The main consequences of semantic word change are considered to be narrowing (specialization) and extending (generalization) of meaning, which are integral components in the study of semantic adaptation of Chinese borrowed words within Modern English.

Despite the geographical variations, it is very difficult for the Chinese to have a direct influence on English. For this very reason, moreover, certain European languages have borrowed English words even more than Chinese. This circumstance has only significantly changed in recent years, with the promotion of commercial communication and the help of media and communication technologies. Since then, the growth of China has been represented and implemented by a large number of news and newspapers, the reach of Chinese language promotion has expanded, and the role of loanwords has been enriched.

The Chinese borrowings in English in the process of economic globalization are increasingly growing in economics, politics, culture, society, and, especially, in the social media. To summarize, the semantic assimilation of Chinese borrowings in English consists of expanding the

compatibility with the words of the recipient language and transforming the semantic structure of some loanwords.

References:

1. *Yang Kangze.* Borrowings from the Chinese. URL: tinyurl.com/3qbhhon5
2. 袁颖 (2018). 浅谈英语词汇中汉语借词的来源. 青年文学家,中国。URL: tinyurl.com/3cr86z8t
3. 张 滢 (2013). 南京师范大学 外国语学院，江苏 南京。URL: tinyurl.com/49pq9a36
4. *Ginger Huang* (2014). China's Gilded Tuhao. URL: tinyurl.com/y3824ssj
5. *Raymond Zhou* (2013). Dama dames: China's secret weapon. URL: tinyurl.com/vkj7luln.

Т. О. Горохова
Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОМОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Загальноприйняті тенденції швидкого розвитку дистанційного, змішаного та онлайн-навчання у світі вимагають перегляду підходів до організації освітнього процесу та актуалізують проблему впровадження сучасних дидактичних методів, засобів і технологій у навчанні на різних рівнях освіти. Змішане навчання, яке поєднує в собі традиційні та дистанційні методи, стає ключовим складником освітнього процесу у вищій школі, відповідно, важливо усвідомити його роль у формуванні та становленні культуромовної особистості здобувачів освіти.

Аспектам формування культуромовної особистості в лінгвістиці, психолінгвістиці та лінгводидактиці приділяли увагу О. Біляєв, А. Богуш, І. Воронюк, М. Вашуленко, О. Горошкіна, І. Зимня, О. Караман, С. Караман, О. Леонтьев, Л. Мацько, Г. Онкович, Л. Паламар, М. Пентилюк, О. Семеног та ін. Аналіз наукової та науково-методичної літератури свідчить й про значну увагу до впровадження інноваційних технології в освітній процес закладів вищої освіти. Окремі аспекти мовної освіти на засадах електронної лінгводидактики представлено в працях В. Бадер, Л. Златів, К. Климової, Т. Путій, О. Семеног, Н. Сороко та ін.

Аналіз праць О. Горошкіної, С. Карамана, О. Семеног та інших дослідників свідчить про складність і багатоаспектність поняття

«культуромовна особистість фахівця». Думки науковців збігаються у тому аспекті, що культуромовна особистість виявляється не тільки в знанні української мови, а й в здатності до творчого самовираження рідною мовою, пропагування її, захисту і розвитку, тобто свідомого ставлення до неї, з почуттям відповідальності за мовний вчинок. До змісту культуромовної особистості важливо зарахувати і такі компоненти, як ціннісний, світоглядний (систему цінностей або життєвих смислів), культурологічний (рівень засвоєння культури), особистісний (індивідуальний) [3].

Зауважимо, що змішане навчання, яке орієнтоване на поєднання традиційних та онлайнових форм освітньої діяльності, потребує впровадження принципово відмінних прийомів, методів і технологій. З-поміж переваг змішаного формату навчання у формуванні культуромовної особистості можна виокремити:

1. Індивідуалізація, що дає змогу кожному студенту узгодити навчання зі своїми потребами та сприяє глибшому засвоєнню мови і розвитку особистісних комунікативних стратегій.

2. Інтерактивність, що передбачає використання найсучасніших засобів для здобуття інформації, ІКТ та можливостей Інтернету. Застосування різноманітних ресурсів у віртуальному просторі, зокрема аудіо- та відеоматеріалів, дає змогу створити ситуації, що наближені до реального мовленнєвого оточення. Це поліпшує розуміння і використання мови в різних контекстах. Крім того, можливо урізноманітнити й інтенсифікувати освітню діяльність через залучення різних програм та онлайн-ресурсів, що допомагають студентам систематизувати та розширювати свої мовні знання.

3. Гнучкість, яка дає змогу викладати матеріал відповідно до рівня підготовки та базових знань студентів, створюючи додаткові сайти з необхідною інформацією та сайти, на яких студенти можуть комунікувати між собою.

4. Відсутність географічних бар'єрів, можливість спілкування з викладачами та студентами в усьому світі без обмежень.

5. Зворотний зв'язок та оцінювання. Використання платформ для навчання забезпечує зворотний зв'язок учасників освітнього процесу через різні канали, що сприяє постійному вдосконаленню мовних навичок.

Водночас, умови змішаної освіти можуть створювати труднощі у формуванні культуромовної компетентності, оскільки недостатня взаємодія між студентами та викладачами може призвести до зниження мотивації та інтересу до вивчення мови. Зауважимо, що для оптимізації, інтенсифікації та урізноманітнення освітнього процесу варто звертатися до різних електронних ресурсів, пропонуючи студентам варіації завдань для опрацювання, відтворення,

репрезентування навчального матеріалу та вироблення мовленнєвих навичок.

Результати окремих досліджень свідчать, що включення різних типів взаємодії (соціальної та спільної) у процес онлайн-навчання сприяє підвищенню мотивації студентів, формуванню позитивного ставлення до навчання з використанням інтернет-технологій та покращує результативність навчальної діяльності [4].

Важливе місце у формуванні культуромовної особистості студентів ми відводимо ігровим методам і технологіям навчання, зокрема вебквестам. Вебквест є інноваційною ресурсно-орієнтованою технологією навчання, основною метою якої є самостійний пошук учасниками освітнього процесу необхідної для навчання інформації. Застосування цієї технології має мотиваційний вплив на студентів, забезпечує формування в них ключових, загальнопрофесійних і професійних компетентностей, передбачає набуття досвіду пошукової діяльності, групової взаємодії, розширення світогляду, розвиток креативного потенціалу, навичок опрацювання великих обсягів інформації, її аналізу, систематизації і подальшої презентації [2].

Окрему увагу варто звернути на онлайнові тренувальні вправи, як, наприклад, на ресурсі Learningapps (https://learningapps.org). Цей ресурс дає змогу викладачеві створювати інтерактивні завдання для перевірки отриманих знань з культури мовлення та відпрацювання навичок реалізації мовних норм. Зокрема, тут представлені вправи на класифікацію, об’єднання в пари, тести у вигляді вікторин, складання слів з літер, додавання слів до тексту, кросворди, лінгвістичні пазли та ігри. Студентам можна пропонувати завдання на знаходження відповідників до іншомовних слів, відповідників-зображень до архаїзмів, зіставлення зображень із фразеологізмами, розподіл словосполучень на правильні на неправильні, вікторину на знання чинної редакції «Українського правопису», кросворд та інші. Такі завдання допомагають студентам узагальнювати набуті знання з культури усного і писемного мовлення, відпрацьовувати навички правильного і доцільного вживання мовних одиниць, а також мотивують та урізноманітнюють їхню освітню діяльність.

Для організації творчої комунікативної діяльності ми зупинили увагу на онлайновій дошці Padlet, яка передбачає індивідуальну і групову роботу. На ній можна залишати коментарі, запитання, ставити оцінки, завантажувати роботи, додавати фото- і відеоматеріали. Padlet має потенціал для збору всіх відповідних видів творчих робіт або проєктів в одному місці, якими можна поділитися з усіма учасниками діяльності. Цей ресурс допомагає узагальнити великий обсяг інформації та структурувати її у візуально прийнятний спосіб,

продемонструвати як індивідуальну роботу студентів, так і результати їхньої групової взаємодії.

Отже, за умови правильного і доцільного використання електронних ресурсів, змішане навчання може мати низку переваг у процесі формування культуромовної особистості студентів, зокрема можливість інтерактивного навчання, використання різних мультимедійних матеріалів, можливість використання ігрових елементів для мотивації студентів. Спільні форуми, чати, онлайнові дошки створюють простір для практики мовленнєвих умінь та взаємодії з іншими студентами.

Література:

1. *Воронюк І. О., Хижняк В. В.* Особливості реалізації мовної особистості в інформаційному суспільстві. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. Т. 32 (71). № 4. С.13–16.
2. *Горохова Т. О., Зарудня О. М.* Використання е-ресурсів як дієвого засобу організації навчального квесту в закладі вищої освіти. Освітологічний дискурс. 2023. № 3 (42). С. 68–82.
3. *Семеног О. М.* Українська культуромовна особистість учителя (шляхи її формування в системі професійної підготовки): монографія. За ред. Л. І. Мацько. Київ, 2007. 303 с.
4. *Gherghel C., Yasuda Sh., Kita Y.* Interaction during online classes fosters engagement with learning and self-directed study both in the first and second years of the COVID-19 pandemic. Computers & Education. Vol. 200, July 2023, 104795. URL: https://doi.org/10.1016/j.compedu.2023.104795.

С. О. Гудзь
Київ, Україна

ТОРГІВЛЯ «БАШ НА БАШ»: ОСВОЄННЯ ТЮРКСЬКИХ ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Мова відображає всі процеси, що відбуваються у суспільстві, тому вивчення її словникового складу є важливим аспектом не лише у лінгвістиці, а й в історії, етнографії та культурології. Наразі зростає науковий інтерес до міжкультурної та міжмовної комунікації, зокрема до взаємодії тюркських мов і культур з іншими. Отже, дослідження тюркізмів в українській мові є актуальним.

Особливості лексичного складу української мови, у тому числі запозичень із тюркських мов, були предметом дослідження багатьох

лінгвістів. Вітчизняні вчені вивчали вплив тюркських мов на українську та процес переймання тюркізмів у сучасну українську лексику. Результати досліджень представлені у роботах А. Ю. Кримського, О. М. Гаркавця, А. Д. Чолакова, Р. В. Болдирєва, Р. А. Юналаєва, Н. Ф. Клименко, Г. І. Халимоненка, Л. Т. Масенко, В. В. Лободи, В. Д. Познанської та інших дослідників. Ці розвідки стосуються різних аспектів взаємодії української та тюркських мов, зокрема фонетичної, морфологічної та семантичної адаптації тюркізмів, а також зміни їх значень на українському лексичному грунті.

Незважаючи на значний обсяг наукових досліджень у цій галузі, існує певна кількість тюркізмів в українській мові, які потребують подальшого вивчення.

Системний опис тюркських запозичень неможливий, на нашу думку, без тематичної класифікації цих мовних одиниць. Вивчення лексики за тематичними групами, які являють собою коло слів, об'єднаних на основі позамовної спільності позначуваних ними предметів, доцільно та зручно. У тематичних класифікаціях слова об'єднуються в групи на основі їх співвідношення з об'єктами реального світу (за екстралінгвістичними ознаками), причому група слів, узятих в окремих значеннях, відтворює угруповання позначуваними цими словами предметів, подій, процесів у позамовній дійсності.

У процесі дослідження на основі аналізу певних історичних торгових документів, літописів, законодавчих актів, службових записок, листів та словників було відібрано 32 лексеми та поділено на 7 основних тематичних груп торгово-економічної лексики: «Предмети торгівлі (товари)» – 8 (*товар, балик, бакалія, харч, йогурт, ковбаса, алмаз, ізумруд*); «Місця торгівлі» – 6 (*кіоск, магазин, базар, духан, балаган, амбар*); «Вимірювання товарів» – 3 (*аршин, терези, кантар*); «Економіка держави» – 7 (*деньга, алтин, туман, тамга, тариф, ясак, казна*); «Маркування на товарах» – 2 (*ярлик, тавро*); «Види прибутку» – 4 (*калим, бакшиш, могорич, бариш*); «Різновиди торгівлі» – 2 (*баш на баш, огулом*). Ця класифікація може бути розширена та доповнена у подальшому дослідженні цієї проблеми.

Далі більш детально розглянемо шляхи проникнення та особливості освоєння та засвоєння лексем на прикладі фразеологізму *баш на баш,* який ми внесли до тематичної групи «Різновиди торгівлі».

Лексему *баш* вживають тільки в розмовному сталому виразі *баш на баш* у значенні «одне на інше (обмінювати, отримати), без збитку та без прибутку» [3, с. 25]. Імовірно, вираз, що в буквальному перекладі означає «голову на голову», потрапив до української мови з арго оптових торговців худобою, адже саме її рахують по головах.

У кочових народів голова рогатої скотини була звичайною розрахунковою одиницею на ринку натуральних товарів. З XVIII ст. кальку «голова на голову» почали використовувати купці при товарообміні.

В. І. Даль вказував на те, що *баш* – споконвічне татарське слово; М. М. Шанський також припускав, що, найімовірніше, воно було запозичено з татарської мови. За вирахуванням мов Алтаю і Саян пише М. К. Дмитрієв: «залишається занадто багато мов, де це слово вимовляють саме *баш* (татарська, башкирська, узбецька, туркменська, киргизька, азербайджанська, кумицька, турецька)» [1, с. 9]. М. Фасмер, слідом за Ф. Миклошичем, пояснює *bas* («голова») запозиченням з турецької мови. В. В. Радлов вказує на можливість належності лексеми *баш* кільком мовам: турецькій, туркменській, узбецькій, татарській, киргизькій, азербайджанській тощо. Він наводить приклади словосполучень у турецькій мові, які мають аналогічне російському значення: *баш баша вэрмэк* (*baş başa vermek*) – «радитися, міняти»; *баша баш гаЬжак* – «зійтися без збитку і без виграшу» [2, с. 1546].

Згідно з даними турецького етимологічного словника [4] вперше письмово лексема «*баш*» була зафіксована в Орхонських написах 735 р.: *başlıgıg yükündürmiş tizligig sökündürmiş* (*він схилив голову та став на коліна*) [4, с. 36]. У сучасній турецькій мові вираз *başa baş* (*баша баш*) потрактовано як «рівноцінний, врівноважений, беззбитковий», «не надаючи комусь переваги». *Başabaş noktası* («*точка беззбитковості*» – економічний термін) – це точка в економіці та бізнесі, особливо в обліку витрат, де вартість або витрати дорівнюють прибутку. На цьому етапі немає ні прибутку, ні втрат [5, с. 10].

Незважаючи на те, що турецька лексема *baş* («голова») формально корелює із запозиченням в українській мові, не можна однозначно віднести вираз *баш на баш* до якоїсь конкретної мови. Форма *baş* є загальнотюркською, що розширює коло можливих мов-донорів.

Фонетична адаптація ідіоми *баш на баш* реалізувалась в українській мові шляхом транслітерації виразу *başa baş* [баша баш] («рівноцінний обмін»), при цьому прийменник *на* розділив 2 слова, змінивши закінчення *-а* давального відмінка в першій частині турецького виразу.

Фразеологізм *баш на баш,* запозичений українською мовою, зберіг свою первісну семантику та вживається у розмовній мові у значенні «бартер» або «послуга за послугу». Цілком можливо, що раніше вислів означав саме обмін голови на голову (у контексті торгу худобою), але в сучасній турецькій та українській мовах цей фразеологізм використовують в переносному значенні. Ідіому широко

вживають у художній літературі та розмовній українській мові. Вираз відомий більшості носіїв мови, але все ж таки належить до пасивного словника мови. Вираз не входить до повсякденного лексикону пересічного мовця, його використовують здебільшого як художній засіб у мовленні та літературі, також можуть вживати у торговій діяльності.

Географічне розташування України між країнами Європи, Азії та Близького Сходу, тобто на перетині торгових шляхів найбільших імперій світу, сприяло активному розвитку торгівельних відносин. У результаті такої взаємодії в українську мову проникли безліч іншомовних слів, які використовували у сфері торгівлі. Запозичення із тюркських мов, які виникли внаслідок торгово-економічних відносин, широко використовують в українській мові й в повсякденному житті.

Незважаючи на значну кількість досліджень тюркізмів у лексиці української мови, досі наявні номінації, етимологія яких залишається спірною. Тому ми вбачаємо необхідність у розвитку таких досліджень для уточнення етимології лексем і підтвердження даних попередніх досліджень тюркізмів в українській мові.

Література:

1. *Дмитрієв Н. К.* Про тюркські елементи російського словника. Лексикографічний збірник. Вип. 3. М.: Вид-во Ін-ту мовознавства АН СССР, 1958. С. 3–47.
2. *Радлов В. В.* Досвід словника тюркських діалектів: у 4 т. Т. 3. СПб. 1905. 2230 с.
3. *Словник фразеологізмів української мови.* Відп. ред. Винник В. О. Київ: Наукова думка, 2003. 788 с.
4. *Eyüpoğlu İsmet Zeki.* Türk dilinin etimoloji sözlüğü, Sosyal Yayınları. 1991. 394 s.
5. *Meydan Laroysse-Buyuk Lughat Ve Ansiklopeda-Ensiklopeda* – 03 Bas-Cam-Sefa Qilicliogh lu-Nezihe Araz-Haqqi Devri, 1992. 610 s.

Л. В. Давидюк
Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ СТІЙКОСТІ УЧНІВ СЕРЕДНІХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ

Одним із пріоритетних завдань освіти є виховання нового покоління «компетентних носіїв мови зі сформованим мовним чуттям, мовними смаками і мовною стійкістю» [1, с. 5]. Мету вивчення української мови автори Модельної навчальної програми з української

мови для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти вбачають у формуванні «компетентного мовця, носія духовності, культури й традицій українського народу» [1, с. 2]. Домінантним мотиватором у вивченні української мови, на їхню думку, мають стати необмежені можливості, які вона дає, а саме: «виражати й обстоювати свою позицію; пізнавати світ і себе в ньому; самовизначатися; критично оцінювати подію, ситуацію, явище, вчинок тощо; гармонізувати стосунки, досягати порозуміння; бути сприйнятим і прийнятим у колективі; одержувати естетичну насолоду та ін.» [1, с. 2]. Зрозуміло, що мовне чуття, мовні смаки і мовна стійкість формуються у процесі вивчення не тільки української мови, але й інших навчальних дисциплін, особливо гуманітарного циклу, до яких належить і література.

В українському мовознавстві першим до проблем мовної стійкості і мовної стабільності звернувся О. Ткаченко, який з 1990 р. висвітлював у наукових працях питання, пов'язані з поняттям мовної стійкості [2]. Мовну стійкість науковець розглядав у комплексі з поняттями національної традиції, національної свідомості та солідарності, національної культури та національного миру і співпраці з іншими етносами, що живуть на території відповідного народу, а також з іншими народами світу [3]. Проблему мовної стійкості з погляду соціокультурного й соціолінгвістичного підходів висвітлено в наукових розвідках Т. Бурди, Т. Гуменюк, Л. Масенко, Л. Мацько, О. Михальчук, Л. Підкуймухи, С. Соколової, Г. Стойкової та ін. У лінгводидактичному науковому просторі до розгляду означеної проблеми в контексті формування мовної особистості в умовах реалізації компетентнісного підходу до навчання української мови зверталися Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Груба, Н. Дика, С. Караман, О. Кулик, Л. Мамчур, А. Нікітіна, М. Пентилюк й ін. Чітку дефініцію мовної стійкості надає Т. Симоненко. Під мовною стійкістю науковиця розуміє «якість, намір, психологічний орієнтир індивіда непохитно користуватися у щоденному спілкуванні певною мовою, мовними засобами, які є для людини природовідповідними та близькими з погляду її виховання та освіти» [4, с. 46–47]. А О. Горошкіна вважає мовну стійкість складником предметної компетентності з української мови, розглядаючи останню як «системне особистісне утворення, у якому інтегровано знання української мови, володіння мовними засобами в різноманітних навчальних і життєвих ситуаціях, мовну стійкість, комунікативно-мовний досвід учня, усвідомлення й сприймання ним ціннісних орієнтацій, прагнення до мовленнєвого самовдосконалення» [5, с. 9]. Як бачимо, поняття мовної стійкості набуває поширення в наукових колах лінгвістів та лінгводидактів, стає ознакою сучасних нормативних документів. У той же час бракує

методичних рекомендацій щодо формування мовної стійкості на уроках української мови й інших навчальних дисциплін. Оскільки мовна стійкість як якість та психологічний орієнтир індивіда має базуватися на володінні мовними засобами (фонетичними, лексичними, граматичними), застосуванні їх в різноманітних навчальних ситуаціях, на власному комунікативному досвіді учня, необхідна систематична, послідовна і цілеспрямована робота зі збагачення мовлення школярів лексичними і граматичними засобами, розвитку комунікативних умінь не тільки на уроках української мови, а й на уроках і з інших навчальних дисциплін, особливо літератури.

Одне із завдань, яке вирішується у процесі формування мовної стійкості учнів на уроках літератури, – досягти усвідомлення учнями багатства та краси української мови, її необмежених можливостей для відображення різноманітних ситуацій та вираження різних емоцій та почуттів. Бачимо декілька шляхів формування мовної стійкості на уроках літератури, серед яких насамперед збагачення лексичного й граматичного запасів мовлення учнів та створення умов для творчого використання засвоєної лексики і граматичних конструкцій. Широкі можливості для такої роботи відкривають надання історичного, культурологічного й лексичного коментаря до творів, які вивчаються, та порівняння різних перекладів творів зарубіжної літератури, як поетичних, так і прозових. Методика порівняння оригіналу і перекладу та різних перекладів художнього твору у процесі вивчення зарубіжної літератури в школі розроблялася українськими науковцями Р. Зорівчак, Ж. Клименко та ін. Під час порівняння, окрім усвідомлення перекладної природи та інокультурного походження твору, більш глибокого розуміння теми, ідеї та проблем твору, відбувається поповнення словникового запасу, збагачення мовлення учнів синонімами та синонімічними конструкціями, усвідомлення поняття *контекстуальні синоніми*, поповнення мовлення граматичними конструкціями, усвідомлення поняття *граматичні синоніми* тощо, що створює підґрунтя для вільного користування мовою, формування мовної стійкості. Для такої роботи необхідна наявність як мінімум двох якісних перекладів. Зацікавленість українських перекладачів знаковими творами світової літератури дозволяє проводити цю роботу систематично, послідовно і цілеспрямовано.

Наведемо декілька прикладів. Балада Р. Л. Стівенсона про напій з вересу існує у двох перекладах: Є. Крижевича «Вересовий трунок» та О. Самари «Вересовий ель». Учитель на уроці у вступному слові знайомить учнів з особистістю письменника, повідомляючи деякі цікаві факти, надає історичний, культурологічний та лексичний коментар до балади (пропонує довідку про піктів, розповідає історію

написання балади, пояснює значення слів *трунок* (якщо учні будуть читати переклад Є. Крижевича), та *трунок і ель* (переклад О. Самари)), знайомить з текстом балади в одному з перекладів. Учні діляться емоціями, викликаними сприйняттям поетичного тексту та сюжетом балади. Після бесіди за змістом та опрацюванням композиції та ідеї балади, можлива робота з порівняння окремих фрагментів балади. Учитель пропонує порівняти різні переклади початку балади.

Із вересового квіту
Пикти варили давно
Трунок, за мед солодший,
Міцніший, аніж вино.
Варили і випивали
Той чарівний напій
І в темрявих підземеллях
Долі раділи своїй.

(Переклад Є. Крижевича)

З червоних дзвіночків вересу
Варили колись давно
Трунок солодший від меду,
Трунок міцний, як вино;
Маленький народець пікти
(Господарі тих земель)
Пили в домівках підземних
Свій вересовий ель.

(Переклад О. Самари)

Учні читають уривки та відповідають на запитання вчителя: Як перекладачі називають персонажів балади? (ЄК – *пикти*; ОС – *Маленький народець пікти / Господарі тих земель*). // Як перекладачі називають напій? (ЄК – *трунок, чарівний напій*; ОС – *трунок, вересовий ель*). // Як перекладачі характеризують напій? (ЄК – *за мед солодший*, *міцніший, аніж вино*; ОС – *солодший від меду*, *міцний, як вино*). // З чого пікти варили напій? (ЄК – *із вересового квіту*, ОС – *з червоних дзвіночків вересу*). // Де жили пікти? (ЕК – *в темрявих підземеллях*, ОС – *в домівках підземних*).

Доцільно також запитати учнів, чому, на їхню думку, О. Самара використовує для позначення напою з вересу два слова – *трунок* і *ель*. Доречним буде і питання *Який з перекладів, на думку учнів, «веде в країну автора», а який «повертає в Україну»?* Відповідь на питання необхідно обґрунтувати. (В основі питання вислів Г. Кочура про порівняння перекладацьких засад та творчих манер, своєї і М. Лукаша: «Я намагаюся повести читача в країну автора, тоді як Лукаш своїми перекладами повертає в Україну».)

На уроці може застосовуватись і такий цікавий та творчий вид роботи, як створення власної інтерпретації балади на основі міксування двох перекладів. Це завдання доцільно виконувати в парах або малих групах (3-4 особи), що спонукатиме учнів до діалогового обговорення змісту та використання відповідної лексики. Як домашнє може бути запропоновано таке завдання: перекажіть батькам, родичам зміст балади, спираючись на обидва переклади і додаючи свій коментар про те, хто такі пікти, де вони жили, коли відбувалися події, про зацікавлення Стівенсона народною баладою про таїну вересового напою, що таке ель тощо.

Порівняння різних перекладів одного й того ж твору є цікавим та корисним і при вивченні прозових творів, зокрема повісті-казки А. де Сент-Екзюпері «Маленький принц». Пропонуємо для цієї роботи використовувати фрагменти з повісті у перекладах О. Жупанського за редакцією І. Малковича і А. Перепаді (вид-во «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2022), А. Перепаді (вид-во «Час майстрів» (2022), Л. Кононовича (вид-во «РІНА МОВА», 2022). Можливі варіанти: усний або письмовий переказ одного з невеликих розділів повісті-казки з попереднім опрацюванням лексичних та граматичних особливостей усіх трьох перекладів (учні об'єднуються в три групи, кожна працює з одним із варіантів перекладу, а потім під час колективної підготовки до переказу фрагменту повісті-казки учні, відповідаючи на питання вчителя, висвітлюють лексику та особливості граматики того варіанту перекладу, з яким працювали) та інсценізація одного з фрагментів (доцільно у невеликих групах по три особи (автор і два персонажі)). Для переказу доцільно використовувати фрагмент IV розділу від слів «Дорослі вельми полюбляють цифри» до слів «Діти мають бути до них вельми поблажливими» (переклад О. Жупанського за редакцією І. Малковича і А. Перепаді) або XVI розділ. Для інсценізації – початок VII розділу (до слів «Ти все плутаєш… ти геть усе переплутав!», початок XXI розділу (до слів «І я буду єдиний для тебе у цілому світі…»).

Зауважимо, мовна стійкість є невід'ємною рисою мовної особистості, індивідуальної та колективної. Індивідуальна й колективна мовна стійкість стають підґрунтям збереження стабільності національної мови. Запорука збереження стабільності української мови полягає в послідовній, систематичній, цілеспрямованій роботі зі збагачення та розвитку мовлення учнів, створенні умов для творчого використання мови у процесі вивчення усіх шкільних дисциплін, зокрема літератури.

Література:

1. *Голуб Н. Б., Горошкіна О. М.* Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL:

http://surl.li/amuhn
2. *Ткаченко О.* Проблема мовної стійкості та її джерел. Мовознавство. 1990. № 4. С. 3–10.
3. *Ткаченко О.* Українська мова: сьогодення і перспектива. Київ: Наукова думка, 2014. С. 363–503.
4. *Симоненко Т.* Стимулювання студентів до українськомовної стійкості. Українська мова і література в школі. 2004. № 1. С. 46–47.
5. *Горошкіна О.* Формування предметної компетентності учнів ліцею на уроках української мови: предметний аспект. Українська мова і література. 2020. № 1. С. 9–13.

Я. В. Демченко,
О. О. Гордієнко
Київ, Україна

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ПЕРЕФРАЗУВАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО МІЖНАРОДНИХ ІСПИТІВ

У сучасному світі знання англійської мови та мовна підготовка до міжнародних іспитів є важливими навичками, які відкривають безліч можливостей та надають конкурентну перевагу на ринку праці. IELTS займає особливе місце серед них і вимагає високого рівня володіння мовою.

Одним із ключових елементів підготовки до IELTS є перефразування. Вивчення різних способів перефразування та застосування їх у процесі навчання полегшить вам досягнення бажаних результатів у цьому тесті.

Існує кілька практичних підходів до навчання перефразуванню. Переписування речень з використанням синонімів та виразів є важливою технікою. Переклад також важливий як спосіб зміни структури речення. Антоніми та подібні вирази можна використовувати для заміни слів і фраз.

Перефразування має вирішальне значення для успішного складання тесту IELTS. Оволодіння цією навичкою допоможе кандидатам не лише правильно розуміти запитання та завдання, але й ефективно на них відповідати.

Вчителі відіграють важливу роль у розвитку навичок перефразування в учнів. Викладачі повинні створити навчальне середовище, у якому студенти почуватимуться безпечно і вільно практикуватимуть перефразування. Вчителі можуть надавати зразки

перефразованих речень і давати корисні поради щодо ефективних технік перефразування.

Розвиток навичок перефразування важливий для успішної підготовки до майбутніх міжнародних іспитів, таких як IELTS, TOEFL та GRE, які вимагають не лише вільного володіння мовою, а й уміння висловлювати свої думки та ідеї різними способами. Одним із таких способів є перефразування, яке передбачає вираження тієї самої інформації або ідеї іншими словами.

Мовний рівень студентів, які складають міжнародні іспити, повинен бути не тільки різноманітним, але й точним. Перефразування вчить їх розширювати свій словниковий запас, покращувати граматичні навички і, що найголовніше, обирати найкращий спосіб вираження своїх думок.

Ефективне засвоєння навичок перефразування вимагає можливостей для практики. Використання різноманітних практичних вправ і завдань може значно полегшити процес навчання. Наприклад, студенти можуть розвивати цю навичку, виконуючи завдання, у яких вони перефразовують речення. Аналіз і перефразування текстів та аудіозаписів також може допомогти розвинути словниковий запас і навчити вправлятися у різних методах перефразування.

Бажано також використовувати різноманітні навчальні ресурси, зокрема підручники, онлайн-курси та навчальні матеріали. Роль викладачів у допомозі та підтримці студентів неможливо переоцінити. Слід організовувати регулярні тренінги та оглядові сесії для перевірки навичок перефразування та надання конструктивного зворотного зв'язку.

Підготовка до розділу IELTS «Письмо» вимагає практичного підходу та роботи з наявними джерелами. Існує кілька практичних міркувань, які варто взяти до уваги, щоб надати студентам ефективні поради та підходи:

1. Ігровий підхід: вирази перефразовуються без використання синонімів. Це розвиває креативність і дає можливість учням вибрати правильний вираз.

2. Аналіз тексту: текст аналізується та реконструюється його зміст. Учні повинні підкреслити ключові ідеї та висловити їх своїми словами.

3. Порівняльні вправи: учні порівнюють різні методи перефразування та обирають найкращий.

4. Спільне навчання: сприяє спільній навчальній діяльності, де студенти можуть допомагати один одному та виправляти інтерпретації один одного.

По-перше, важлива спільна практика. Робота в групах, де студенти перефразовують речення один одного, може допомогти їм

вивчити різні техніки усного перекладу та покращити свої навички. Це також дозволяє студентам зрозуміти, що існує багато різних варіацій одного й того ж речення з різними техніками. Це може бути як синонімічне перефразування, так і заміна граматичної конструкції.

По-друге, важливо використовувати практичний матеріал. Використання реальних текстів та аудіоматеріалів з попередніх тестів IELTS допоможе ознайомитися з типами завдань, які, ймовірно, будуть запропоновані у тесті. Наприклад, розділ IELTS «Письмо» вимагає перефразування, у дослідженні, яке було проведено для отримання інформації щодо письмової частини IELTS, де потрібно використовувати перефразування, респонденти зазначили, що вивчення та опрацювання попередніх іспитів допомогло їм отримати кращі бали.

По-третє, онлайн-ресурси з відеоуроками та платформами роблять навчання більш доступним і зрозумілим. На різних онлайн-платформах є багато майстер-класів про те, які техніки перефразування використовувати, як перефразовувати різні стилі письма та які ресурси для цього залучати.

Регулярне тестування та редагування допомагає перевіряти та розвивати навички. Це дає змогу студентам розвинути практичний підхід, надаючи їм можливість вирішувати завдання на перефразування за обмежений час, як під час іспиту. Тому що час, як зазначили респонденти, відіграє важливу роль при написанні тексту, а саме в тому, що учасники тесту намагаються підібрати потрібні слова чи продумати план, як композиційно правильно оформити свою відповідь. Такий практичний підхід, заснований на практичній підготовці, допомагає підготуватися до письмового розділу IELTS та підвищує можливість отримати вищий бал на цьому іспиті.

Обмін досвідом зі студентами є важливим компонентом розвитку навичок перефразування. Викладачі можуть визначити конкретні завдання та способи допомогти студентам краще розуміти та використовувати перефразування під час навчання. Практика показує, що індивідуальний підхід до кожного студента та ретельний моніторинг його прогресу дає кращі результати.

Один із найефективніших варіантів, який пропонують викладачі для підготовки студентів до іспитів, – зосередитися на практичному застосуванні. Наприклад, перефразовуючи реальні новини або аудіоматеріали, студенти вчаться підбирати синоніми та нові способи самовираження. У результаті навчання застосування методу перефразування бали студентів на іспиті IELTS значно зросли.

Розвиток навичок перефразування – це ключ до вдосконалення мовних навичок та досягнення успіху на іспитах з англійської мови.

Інтеграція практичних вправ з попередніх тестів і завдань у навчальний процес сприяє ефективному розвитку цих навичок.

Важливо підкреслити, що результати такого підходу значно покращуються під час складання іспитів IELTS. Студенти, які систематично практикують перефразування, отримують вищі бали і легше справляються з вимогами іспитів.Тому розвиток навичок перефразування за допомогою практичного підходу та обміну досвідом є важливим аспектом підготовки до IELTS.

Література:

1. *Гаврилюк Т. І.* Особливості перефразування в українській та англійській науковій мові. Вісник Львівського університету. 2015.
2. *Семеног Т. В.* Перефразування в англійському і українському науковому дискурсі: специфіка, функції, особливості. Мовознавство. 2014. № 4. С. 54–59.
3. *Baker M.* Paraphrasing as a means of transmitting information. Linguistics. 2012.

O. V. Dovhan
Kyiv, Ukraine

SPECIFICS OF POLITICAL INTERNET DISCOURSE IN THE CONTEXT OF LINGUISTIC RESEARCH

Discourse (from Late Latin *discursus* – reasoning, proof; originally – running around, fussing) is a multivalent term that means, in a general sense, speech, processes of speech activity, and the systems of concepts that underlie them; in other words, a coherent text. Traditionally, the concept of discourse in linguistic studies is correlated with such concepts as the speech mentioned above activity, speech itself, utterance, text, dialogue, monologue/polylogue, communicative act, etc., which leads to the understanding of this concept in several phenomena, on the one hand, and contributes to creating a false idea of the identity regarding the latter, on the other. Thus, discourse in linguistics is defined as a way of communicating and exchanging information through textual structures, i.e., it is considered a socio-cultural product that represents the specifics of speech activity in a certain context. Thus, it is well known that discourse is a text in the process of its formation before the interpreter's mental gaze, and the nature of this phenomenon is atomized: discourse consists of sentences or fragments. In addition, the Internet discourse includes all forms of communication on the Internet, including social networks, blogs, forums, e-mail, etc. [4].

Noteworthy, the content of discourse is often, though not always, concentrated around a certain cornerstone – a «core» concept – *a discourse topic* or *discursive topic*, while the logical content of individual sentences – discursive components – is called *propositions*, the latter performing a cohesive (connecting) role in relation to logical relations (*disjunction* – «or», *conjunction* – «and», *implication* – «if – then», etc.). The mechanism of discourse is as follows: the interpreter, understanding it (discourse), accumulates the generalized meaning of elementary sentences while introducing new data segments, which, in turn, are a kind of announcement of the next interpreted sentence, within the limits of the already obtained ones – the results of the previous or intermediate interpretation.

It is significant that the connection between politics and language is that no political regime can exist without the process of communication: politicians use the language polysystem to inform, instruct, call for, legislate, persuade, etc. At the same time, the identity of politics in relation to other types of human activity lies in its predominantly discursive nature: the latter is due to the fact that most political actions entail essentially speech. Some scholars even believe that political activity should be positioned as a speech activity, while in contemporary political science, there appears a tendency to consider language not as a representative of political reality, but as a component of the political field.

This, in turn, is probably due to the ontological and axiological ranking of politics as a phenomenon of human existence: it is not without reason that its essence is represented in a number of special (sociological, philosophical, political science) dictionaries. In fact, as for modern political linguistics, it is characterized by the following features: a) *anthropocentrism* (linguistic personality becomes a point of reference when studying phenomena); b) *expansionism* (linguistic field of research includes related issues, expanding it); c) *functionality* (language is studied in the process of everyday life, i.e. in action); d) *explanatory* (desire to describe linguistic phenomena along with explaining the essence of what is happening), etc [1].

It is natural that the main sources of studying political language include political Internet discourse (including the press, radio, and television) and political (institutional) discourse itself, which functions in the form of leaflets, parliamentary debates, speeches at rallies, political party documents, etc., in all their diversity of intersections and types. For the purposes of our research, we are interested in the first type of political Internet discourse, which possesses a syncretic construct by its nature, resulting from a merger of two discourses – political and Internet discourse, which, in turn, produces a number of specific features. Thus, this entity inherited the above-mentioned features from political discourse:

1. *Subject matter* (representation of the life of a political group or person).

2. *Specific functionality* (the leading role is played by the dissemination of information since at the present stage the Internet has become a source of information for many, while other functions include: a) shaping specific political realities; b) representation of disagreement and protests against the actions of the authorities; c) manipulation of public consciousness; d) magical function).

3. *The emotionally colored influential nature of texts:* political online discourse has a significant impact on public consciousness and political processes, as it is the medium through which political actors interact directly with voters and other citizens; the above influence can be both constructive, facilitating discussion and understanding of complex political issues, and destructive, increasing political polarization and a sense of distrust in the political system.

4. *Critical pathos*, as one of the tasks of online texts is to assess the actions of the authorities.

5. *Language* (clichés, clichés, terminology).

The political Internet discourse is not as biased as the discourse of other media, which is why its texts are characterized by a greater degree of democracy and freedom of opinion. For example, it is characterized by the absence of a monopoly regarding the information dissemination process. Thus, the speaker (addressee) has the opportunity to express their opinion: at the same time, the transition from one level of information to another can turn into a long process. This ~~is~~ happens due to the fact that in a number of cases, the above process does not imply completion, as the network is constantly updating data and adding new information to the resource base. Nevertheless, the Internet provides ample opportunities for creating a virtual dialogue, which results in a modification of the addressee factor: while in political discourse the addressee is usually active, while the addressee is passive, in the political Internet discourse both participants in communication are active.

The above is due to the fact that the addressee has the opportunity to interact directly with the addressee: to express his or her attitude to a particular problem by means of a message (in messengers, an e-mail, etc.), which causes the diffusion of genres, their constant modification and updating. Thus, political online discourse serves as an important component of the modern information space, where political thoughts, ideas, reactions, etc., as well as communication as such, play a pivotal role. This is due to the fact that it (political Internet discourse) is a fundamentally different type of discourse that deserves the attention of linguists because of its originality and breadth of influence on public opinion [2].

Thus, political Internet discourse is a distinctive construct that differs from both political and Internet discourse in its specificity and targeted focus: in particular, its core features are

1. *Political orientation:* active discussion within political issues, public administration, governance (including good governance), and significant socio-political ideas and topics.

2. *Active participation of citizens:* the poly-instrumentalism of the Internet environment allows citizens (both politicians and voters) to actively participate in political debates, and express their opinions and views.

3. *The originality of language tools:* we are talking about specific vocabulary, and jargon inherent in the political language.

4. *Information saturation:* the core of this discourse type is information saturation, realised through the rapid exchange of news and its analysis.

5. *Variety of forms and types:* political online discourse can take different forms – from text messages to video blogs (for example, «circles» in Telegram) or live broadcasts.

In the context of linguistic science, the political online discourse appears productive for research:

a) *lexicology*: studying the original vocabulary actualized within allows to understand the peculiarities of the existence of certain ideas and specific concepts in the context of pragmatics (message, speech, visualization, etc.)

b) *syntax*: analysis of syntactic constructions used and the structures of establishing the way political messages are formed and arguments for certain ideas are presented;

c) *stylistics*: tracking the diversity of styles and genres in the political online discourse illustrates a full range of expressive means and communication tools;

d) *semantics*: the identification of sense centers and structures of political online discourse provides an understanding of the peculiarities of perception of a particular message, as well as the dynamics of its axiological ranking and determination of its impact on citizens.

We consider *speech analytics* one of the relevant areas of linguistic research into the political Internet discourse, which investigates the peculiarities of interaction between political actors and information consumers via language means, as well as the language strategies used to achieve their goals. Thus, the core aspects of this process in the context of political Internet discourse are [3]:

1. *Argumentation*: tracking the arguments and logical strategies used to persuade citizens (logical operations, statistics, data science, anecdotes, emotive appeal, etc.)

2. *Frames*: the study of the specifics of the correlation between certain words and expressions and the perception of the message, including manipulative practices of establishing a specific language frame to control the dynamics of discussion of a particular topic.

3. *Rhetoric*: analysis of the frequency of use of certain rhetorical figures (metaphors, analogies, antitheses, etc.) to enhance the effect of the message and its memorability.

4. *Language techniques/structures*: identifying the structure of texts and their style (the use of active/passive constructions, the difference between written and oral messages, and the actualization of different language levels).

5. *Communication strategies*: coverage of the algorithm of political actors' response to criticism and attacks in social media and other online platforms (retreat, ignoring, accusations, etc.).

Another important component of the political Internet discourse is to *overcome its negative challenges and improve communication processes in societ*y, which, in turn, includes [5]:

a) *media education*: it produces a critical assessment of certain data available on the Internet, which will significantly reduce the spread of fakes, disinformation, misinformation, propaganda, etc. (for example, courses on «Disinformation: Types, Tools and Methods of Protection», «Information Hygiene in Time of War», etc);

b) *information hygiene*: Internet users can help improve the discussion by showing tolerance for different views and engaging in constructive dialogue, not responding to provocations, etc. (for example, by consuming verified information from the Hybrid Threat Analysis Group, «How Not to Become a Vegetable» initiative, the Center for Countering Disinformation, etc;)

c) *fact-checking (data verification)*: organizations and professionals should work more actively on analyzing data in political online discourse to provide users with reliable information, and users should know the basics of such work;

d) *resource sharing*: social media and other online platforms play an important role in shaping online political discourse, which is why cooperation with them to identify and remove disinformation, etc. is productive.

Thus, political Internet discourse is an integrated construct of the modern information space, and this type of discourse is distinctive because it is characterized by democracy, lack of monopoly, etc. The main feature of the aforementioned discourse is its political orientation, active participation of citizens, originality of language, information saturation and variety of forms/types. Thus, the study of the political online discourse appears important for understanding its role in shaping political discourse and its

impact on public consciousness. From the linguistic point of view, this type of discourse remains an important object of study, for it reveals the complexity of speech strategies implementation and the language impact on political activity. Therefore, the study of this discourse type helps to better understand the mechanisms of influence of the language polysystem on the formation of political beliefs and perception of social phenomena, which, in turn, can affect political decisions and the development of society as a whole. In addition, the analysis of political Internet discourse highlights the dominant speech and communication strategies of political actors, the peculiarities of influencing political decisions and shaping public consciousness. At the same time, being a dynamic phenomenon that is constantly evolving with the use of new technologies (in particular, artificial neural networks), our future research will focus on the impact of artificial intelligence, analysis of speech bots, and development of methodologies for detecting false data in the political online discourse.

References:

1. *Bagchi K., Banker E., Ogunleye I.* Disrupting the Narrative: Diving Deeper into Section 230 Political Discourse. The Center for Growth and Opportunity. 2023. URL: https://goo.su/IrNLpN
2. *Chaves-Montero A.* Social Services and Twitter: Analysis of Socio-Political Discourse in Spain from 2015 to 2019. Sustainability. 2023. Volume 15, Issue 4. URL: https://goo.su/neFjrnT
3. *Kuchina D. D.* Metaphor as Invective in the Genre of Internet Commentary: A Focus on German Political Discourse. Professional Discourse & Communication. 2023. Volume 5, Issue 3. P. 61–75. URL: https://goo.su/rILi
4. *Longo G. M.* The Internet as a social institution : Rethinking concepts for family scholarship. Family Relations. 2023. Volume 72, Issue 2. P. 621–636. URL: https://goo.su/5G7WP
5. *Rajandran K., Lee C.* Politics in Malaysia: A discourse perspective. Discursive approaches to politics in Malaysia: Legitimising governance. Singapore: Springer, 2023. P. 1–15. URL: https://goo.su/dxqjyV

М. І. Жадлун
Дніпро, Україна

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ПАРИЖАНКИ В РОМАНІ І. КАРПИ «ДОБРІ НОВИНИ З АРАЛЬСЬКОГО МОРЯ»

З часу публікації роману сучасної української письменниці І. Карпи «Добрі новини з Аральського моря» (2019) текст твору потрапив у площину філологічного осмислення О. Деркачової [1],

М. Крупки [3], І. Лощинової [4], Р. Тхорук [5]. Проте проблема вербалізації образу парижанки як досить упізнаваної представниці французької етнокультури залишилася поза увагою науковиць, що стало поштовхом до її дослідження.

Спираючись на авторське змалювання узагальненого портрета парижанки у «Добрих новинах з Аральського моря», ідентифікуємо її як жінку французького походження, корінну мешканку Парижа, репрезентантку неспорідненого для українців етнокультурного простору. Зауважимо, що І. Карпа довгий час проживає у столиці Франції, що дає підстави вважати створений нею образ реальним, сучасним і типізованим.

Ретельне студіювання твору мисткині дало змогу виокремити текстові фрагменти, в яких об'єктивовано аналізований жіночий образ, зафіксувати його номінації, а саме *парижанка, француженка, жінка, бабуся, власниця,* а також оприявнити низку його конститутивних ознак, із-поміж яких:

1. Візуальний портрет (привабливість, вік, зачіска, одяг, взуття): *Богдана ... не була ні менш* ***гарною****, ні менш* ***упевненою*** *в собі, аніж* ***ці парижанки*** [2, с. 126]; *Маша провела очима* ***красиву парижанку років тридцяти п'яти: волосся абияк заколоте, легкі туфлі на босу ногу, шовкова сукня, кардиган*** [2, с. 124]; ***Красива жінка зі скуйовдженим волоссям*** *...* ***парижанка*** *... з ніг до голови* ***вбрана у традиційний паризький чорний колір****...* [2, с. 321]; ***Коротковолоса, в традиційному для Парижа чорному одязі й із типовою паризькою посмішкою****, яку тут носять так само, як білі кросівки під сукню* [2, с. 236].

2. Зовнішня і внутрішня свобода: *Французи називають це* ***«мати чи не мати клас»*** *– і для тих, хто його має, неважливо, скільки коштує твій одяг.* ***Парижанка носить «Монопрі» з такою гідністю, наче це Channel. A Channel – із такою легкістю, наче це «Монопрі»*** [2, с. 288]; *Одного Маша поки не могла собі дозволити: отак-от* ***запросто накинути плащ на піжаму, щоби вийти до кав'ярні біля дому, як*** *то роблять* ***парижанки*** [2, с. 453]; *Вона не була схожа на всіх цих* ***парижанок, що змалечку привчилися добре porter son âge*** («Porter son âge» – фр. «носити свій вік» – французький вираз, що характеризує здатність людини приймати чи ні свій біологічний вік, носити роки з достоїнством чи «молодитися», виглядати насправді молодшим чи зарано постарішати [2, с. 467]); *...* ***француженки*** *починають фарбуватися і носити підбори після сорока. Бо доти впевнені, що і природної краси їм вистачає. А в 40 нарешті приходить спокійне прийняття себе* [2, с. 466–467].

3. Стереотипне сприйняття парижанок: *Маша прочитала в інстаграмі Вікі Бекхем, що* ***щастя істинної парижанки – носити***

плащ Burberry, а під ним не носити нічого. *Маша дуже хотіла бути* ***істинною парижанкою***. *Вона теж щосили* ***постила багети, чашечки кави на терасі, капелюшки, овочеві ятки на базарі й кроликів на моріжку біля Інвалідів***. *… це життя непересічної особистості з вишуканим смаком та елегантними думками* [2, с. 45]; *Блідо-блакитний мопед «Веспа» стояв спокійно з учорашнього вечора. … тепер вона* ***справжня інстаграмна парижанка. У Burberry й на «Веспі»*** [2, с. 17].

4. Уміння бути гарною господинею: ***«Базарний день – свято для парижанки*** [2, с. 384]; *…****парижанка з повними руками продуктових пакунків****…* [2, с. 232]; *Але бідна* ***Луїза переймалася через свої кулінарні не-здібності*** *(«Я єдина тут в родині, хто не вміє готувати! Дуже* ***неправильна французка!»)*** [2, с. 220].

5. Дотримання родинних ритуалів: *…****ці парижанки*** *… вони були місцевими. А отже,* ***у них є мама****, яка їх fait chier* («Fait chier» – фр. «вибішує» [2, с. 126]), *але* ***яку вони бачать регулярно. І є недільний обід з трьох страв і сиру, на який їх чекають****…* [2, с. 126].

6. Ставлення до дружби: *…****ці парижанки*** *…* ***у них є*** *…* ***оці-ось подруги ще з коледжу, з якими можна прогулювати пари*** *у кав'ярні просто посеред понеділка* [2, с. 126]; *…****французки, наплівши їй, яка вона прекрасна, які у них спільні погляди і пообіцявши разом пообідати на наступному тижні, зникають безвісти.*** *То батько захворів, то непередбачувана нарада, то ще сто тисяч причин* [2, с. 319].

7. Повага до особистих кордонів інших людей: *А так* ***спробуй глянь комусь у вічі*** *– навіть* ***ті жіночки****, які ввічливо при цьому посміхнуться, однаково* ***нервовим жестом поправлять собі ґудзика чи окуляри. Погляд не може тривати довше, аніж кілька секунд*** [2, с. 409]; *…Богдана вперлася поглядом* ***у жінку років сорока. Та*** *якраз сповільнилася і з цікавістю* ***розглядала Богдану.*** *…* ***Жінка,*** *заскочена зненацька, швидко* ***взялася пояснювати: – Я дивилася на вашу потилицю*** *– у вас така гарна будова потилиці!* [2, с. 236].

8. Любов до тварин як прояв гуманності: *Собака ганялася за чайками,* ***паризанка*** *гукала її час від часу на ім'я, і собака щоразу поверталася.* ***Жінка … то ухилялася від собачих радісних стрибків, то сама кликала її, щоби потріпати за вухами й поцілувати в шляхетний писок*** [2, с. 322].

9. Упереджене ставлення до іноземців: *…****власники паризького житла не дуже охоче здавали його іноземцям.*** *…в цю графу неблагонадійності міг потрапити хто завгодно: від індонезійця до американця. Тут уже розігрувалася лотерея стереотипів і особистих вподобань…* ***Власниця квартири біля театру Одеон у 6-му була***

прекрасною натхненною жінкою, і щиро вибачалася, коли здала квартиру з балконом не Ритi [2, с. 33–34].

10. Нехтування загальноприйнятими правилами дорожнього руху: *Маша не дуже любила* ***перебігати на червоне, як це робили парижани****. От і зараз одна* ***добре вдягнена бабуся кинулася*** *буквально* ***під колеса мотоциклістові*** [2, с. 122].

Досліджуваний текстовий матеріал показав, що лексико-семантична портретизація образу парижанки в романі І. Карпи «Добрі новини з Аральського моря» вміщує її візуальну (зовнішня привабливість, вік, зачіска, уподобання в одязі та взутті), соціальну (повага до особистих кордонів оточуючих, можливість порушення обов'язків пішоходів) та моральну репрезентацію (взаємини в родині, ставлення до подруг, представників інших національностей, тварин). Зазначимо, що письменниця часто змальовує сучасну парижанку через її зіставлення або протиставлення з українками. Виокремлені вербальні характеристики мешканки французької столиці вважаємо визначальними ознаками лінгвокультурного типажу парижанки в мовотворчості І. Карпи. Надалі доцільно розглянути аналізований жіночий образ у паризьких текстах інших українських авторів задля ґрунтовнішого моделювання образу парижанки в мовній свідомості українців.

Література:

1. *Деркачова О.* Паризький простір у творчості сучасних українських письменників: спроба самоідентифікації. Ідентичність: текстуальні виміри: колективна монографія. За ред. О. Бігун. Івано-Франківськ: Вид-ць Кушнір Г. М., 2021. С. 27–47.
2. *Карпа І.* Добрі новини з Аральського моря. Київ: Книголав, 2019. 592 с.
3. *Крупка М. С.* Жіночий персонаж як alter ego авторки у романі Ірени Карпи «Добрі новини з Аральського моря». Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог: Вид-во НаУОА, 2021. Вип. 11(79). С. 163–165.
4. *Лощинова І. С.* Оказіоналізми в романі Ірени Карпи «Добрі новини з Аральського моря». Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах: XI Міжнар. наук. конф.: матеріали. Уклад. і заг. ред. О. К. Куварова. Дніпро, 2023. С. 98–101.
5. *Тхорук Р. Л.* Тероризм, війна та еміграція в романі Ірени Карпи «Добрі новини з Аральського моря». Україна у Світових війнах та локальних конфліктах XX – на початку XXI ст.: зб. матеріалів. Харків: ХНУРЕ, 2019. С. 95–97.

М. М. Жовнір,
О. М. Шевченко
Полтава, Україна

МУЛЬТИМОДАЛЬНИЙ ТЕКСТ: ДО ПИТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СПРИЙМАННЯ ЗАКОДОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Мультимодальні тексти перетворилися на невід'ємні компоненти модернізованого й глобалізованого простору. Семіотично ускладнені тексти оточують людей скрізь, а їхнє значення для сучасного суспільства складно переоцінити, оскільки беззаперечним лишається той факт, що своєю інформативністю, різноманітністю та прагматичним потенціалом вони частково здатні замінити традиційні тексти, сформовані словесними знаками.

У пропонованій розвідці апелюємо до проблеми взаємозв'язків складників мультимодальних текстів та їхнього сприймання й розуміння. Мета праці – проаналізувати особливості сприймання мультимодального тексту як цілісного словесно-знакового комплексу. Для досягнення окресленої мети доцільно виконати кілька завдань: розглянути специфіку мультимодального тексту як нового засобу трансляції інформації; описати фази сприймання мультимодального тексту; проаналізувати декодування інформації із залученням позалінгвальних паралелей.

Актуальність праці вмотивована панівними тенденціями в сучасній мовознавчій науці, спрямованими на комплексне вивчення закономірностей репрезентації, використання та взаємодії різноформатних семіотичних кодів для трансляції інформації та дослідження механізмів декодування інформації, представленої на мультимодальних текстах.

Загальновідомо, що людина пізнає навколишній світ через п'ять модальних каналів відчуттів, зосібна через візуальний, аудіальний, ольфакторний (смак і нюх), пропріоцептивний (відчуття рівноваги / положення тіла) і тактильний. Дослідники переконані, що наше життя сприймається в мультимодальності: через зір, звук, рух, а найпростіша розмова є маніфестацією мовлення, інтонації, жестів та інших засобів. На думку, професора психології А. Меграбіана, «55 % інформації передається за допомогою міміки, жестів, положення тіла, одягу, руху головою тощо, 38 % – голосу, його гучності, дихання, вимови, ритму, наголосу й лише 7 % – за допомогою вербальних засобів (слів, речень, мови)» [4, с. 42–43]. Вітчизняний лінгвіст Ф. Бацевич з цього приводу зазначає, що «більша частина спілкування здійснюється без участі засобів мовного коду, але з орієнтацією на інші його складові:

паралінгвістичні елементи, елементи інших семіотичних систем тощо» [1]. При цьому мовлення модифікує знаки дійсності, які ми сприймаємо, через полімодальність відчуттів, перетворюючи їх у мовні.

Усі ці міркування суголосні постулатам класиків, які свого часу заклали теоретичний підмурок мультимодальної лінгвістики. У працях Г. Креса фіксуємо: «Мультимодальність є теорією, яка розглядає процес спілкування через варіативність модусів, які в свою чергу представлені усним мовленням, письмом, жестами, візуальними елементами тощо» [5]. Мультимодальна комунікація вимагає залучення кількох типів модусів одразу. Насамперед це стосується тексту – результату мовленнєвої діяльності, складника дискурсу – та джерел ілюстративного характеру. У руслі цього мультимодальні тексти перетворюються на своєрідний комунікативний простір для трансляції та сприймання інформації, що й умотивовує цікавість лінгвістів до їх усебічного студіювання.

Новий погляд, скеровування уваги на текст і його модифікації увиразнює гетерогенність новочасних текстових зразків і ускладнює можливість відмежувати в них візуальний і словесний контенти один від одного. Людство ніби повертається до витоків давнього письма, поява якого невіддільна від печерного й наскельного мистецтва, піктограм чи ідеограм. Не складно простежити й відтворити хронологію розвитку писемності від перших графічних знахідок – малюнків на камені – до традиційного лінійного тексту й мультимодальності як нового жанру, що поєднує словесний масив із графічними зображеннями, аудіо- чи відеовізуальними ефектами.

За допомогою мультимодального тексту ми отримуємо новий спосіб передачі інформації. Можемо висновувати, що інформація передається за допомогою інтеграції й міксування вербальних і невербальних компонентів, а саме завдяки цьому виникає новий зміст. Потреба в подібних текстах виникла через те, що сучасна людина живе у знаково-символічному світі. Іноді візуальні елементи легше опрацьовувати і вони мають потужний емоційний ефект, тому їх краще зберігати в пам’яті, ніж мовні зразки. Завдяки комбінації елементів розглядуваних текстових та іконічних комплексів виникає взаємодія, яку позначають як когеренцію картинки й тексту. З одного боку, слова надають картинкам однозначну інтенцію, з другого, візуальні елементи надають словам додаткове значення.

Попри те, що наразі в лінгвістичній традиції немає єдиного підходу щодо номінації, теоретичного осмислення і тлумачення терміна «мультимодальний текст» та його можливих еквівалентів (креолізований текст, відеовербальний текст, полікодовий текст, лінгвовізуальний комплекс, семіотично ускладнений текст,

ізовербальний комплекс (ізоверб), гібридний текст, гетерогенний (негетерогенний текст), «текст нової природи», словесно-зображальний синтез, комунікат), його традиційно вважають текстовим утворенням, фактура якого складається з двох негомогенних частин: словесної і несловесної, тобто такої, що співвідноситься з наявними варіативними невербальними компонентами (І. Білюк, Л. Головіна, Н. Град, Г. Винокур, В. Ейгер, В. Єфименко, Ю. Зацний, В. Зірка, М. Карп, Л. Кияк-Редькович, Н. Коломієць, Г. Костенко, Г. Кресс, Т. Крутько, Т. ван Ліувен, Л. Макарук, І. Морозова, К. Сережим, О. Реформатський, О. Ткачук, М. Шукало тощо).

На наш погляд, мультимодальний текст доцільно інтерпретувати цілісним, поліморфним і полісеміотичним утвором, виформованим двома гетерогенними частинами – словесною та несловесною. Матеріалізація останньої можлива за допомогою відмінних від мовних знакових парадигм.

Зауважимо, що натепер традиційні визначення тексту, які переконують, що його багаторічне лінгвістичне студіювання, скероване на з'ясування й аналіз особливостей структурно-семантичної будови текстової тканини без урахування фактора рефлексії автора й реципієнта, а також комунікативної ситуації в цілому, доповнюють нові ідеї й варіанти його розгляду. Такі зрушення закономірні, адже узвичаєне розуміння тексту й однобічне студіювання помітно обмежують референтне значення. Натомість розширення меж дослідження суті та специфіки тексту дає можливість розглядати його складним і динамічним комунікативним феноменом з окресленим змістом, який реципієнт може сприйняти й інтерпретувати. Той, хто сприймає мультимодальний текст, концептуалізує, категоризує й інтерпретує його, екстраполюючи на систему аксіологічних установок суспільства і власний ціннісний кодекс.

Знаки вербального й іконічного компонентів поєднані в спільному графічному полі. При цьому вони можуть позначати й однакові, і різні, пов'язані між собою тематично чи асоціативно, предмети / ситуації. «Розкриваючи тему як важливі композиційні елементи цілісного мультимодального тексту іконічні елементи корелюють із частинами вербальної компоненти: зв'язок зображення з буквою, словом, словосполученням, реченням чи його частиною, текстом загалом тощо» [3, с. 187].

У мультимодальному тексті слова й несловесні елементи взаємодоповнюють одне одного і сприяють тому, що реципієнт сприймає, інтерпретує, швидко і правильно розкодовує інформацію, представлену на ньому. Візуалізація ідеї подібна до її ословеснення.

Будь-які інформаційні блоки, міркування, значення, концепти тощо можна омовити за допомогою мовних знаків і зобразити графічно, з використанням невербального коду, оскільки в комунікативному континуумі паралельно функціонують дві форми комунікації – узвичаєна система звукових і письмових знаків для трансляції смислів та візуальна мова. Обидві – носії інформації та компоненти етнокультури.

Візуальне сприймання кожного мультимодальних текстів умовно складається з двох основних фаз: оптичної зорової перцепції інформації та її когнітивного опрацювання. Спочатку реципієнт бачить візуальні об'єкти, представлені в мультимодальному тексті, та формує загальний причинно-наслідковий зв'язок сюжету. Наступний крок – усвідомлення комунікативного контексту повідомлення, закодованого в тексті. Далі реципієнт фіксує можливі приховані смисли й імпліковані ідеї та інтегрує візуалізоване словесно й іконічними засобами повідомлення в індивідуальну картину світу.

Після глибокого усвідомлення смислового навантаження мультимодального тексту й рефлексії із залученням екстраполяції особистого досвіду реципієнта мультимодальний текст може бути розкодованим, інтерпретованим, а його смислові пласти параметризованими. При цьому вибудовування репрезентації смислу полікодового мультимодального тексту безпосередньо пов'язане із семантичним осмисленням візуального компонента, а значеннєве опрацювання вербального складника дещо відтерміноване, тобто є наступним кроком процесів сприймання й розуміння. Словесний код сприймається й інтерпретується з опертям на візуальну частину. Зображення активізує процеси осмислення репрезентованої в тексті інформації, вербальний компонент моделює ці механізми.

У світовій лінгвістиці побутує міркування про те, що під час сприймання реципієнтом мультимодального тексту відбувається подвійне декодування закладеної в ньому інформації, унаслідок чого створюється загальний смисл тексту. Доведено, що в обробці сприйнятої візуальної інформації бере участь майже половина нейронів, до перцептивних процесів підключено емоційну сферу й асоціативну: «Погляд і його просторово-часове організування передує жесту, мовленню та їх координації в пізнанні, впізнаванні, навчанні: бо йдеться про образи наших думок, про самі наші думки, про когнітивні функції, яким невідома пасивність» [2, с. 18–19]. Таке увиразнення пріоритетності візуального сприймання з апеляцією до антропонімічного генезису засвідчує можливість опертя на ірраціональний емоційний досвід, стереотипи й концепти.

Зображення на мультимодальному тексті легко декодувати з опертям на масив фонових знань і досвід читача. Вербальне

обрамлення ілюстрації – факультативний компонент. У разі відсутності словесного супроводу, підписів чи слоганів на обкладинці, інформацію легко відновити за рахунок невербальних складників. Кольорова гама не лише відіграє важливу роль у процесі втілення стрижневої ідеї, а й гармонійно переплітається з вербальними компонентами та створює цілісний масив, візуалізований інформаційний згусток, наділений комунікативно-прагматичним смислом.

Функційний потенціал невербального складника мультимодального тексту уповні залежить від типу, змісту, тематичного наповнення, мети його створення, а також від аудиторії, на яку націлено візуалізовану в мультимодальному тексті інформацію. Відбувається також процес апеляції до лінгвокультурної складової, яка є контекстом, а часто й предметом спілкування. Виникає необхідність зіставлення / аналізу подібності та відмінностей культурних, соціальних, історичних реалій. Мультимодальні тексти можуть репрезентувати соціальні цінності, естетичні ідеали, світогляд різних соціальних груп. Саме мультимодальний текст можна розглядати як принципово новий спосіб передачі та засвоєння лінгвокультурних реалій, які декодують з опертям на позалінгвальні паралелі.

Приміром, військова агресія росії проти України – масштабна суспільно-історична подія для цивілізованого світу, яка потрапила у фокус уваги людей в усьому світі. Вияв солідарності з нашою країною та її народом, усебічної підтримки і протесту проти необґрунтованого вторгнення на територію незалежної держави всупереч актуальним домовленостям та логіці втілено в ЗМІ. Акумулюючи в собі гетерогенні компоненти за посередництвом різних типів кореляції і стилістичних прийомів зразки різних типів мультимодальних текстів, зосібна обкладинки світових видань активно транслюють реалії російсько-української війни, а реципієнти сприймають їх та розкодовують із залученням історії та сучасності (рис. 1).

Рис. 1.

Концептуальної ваги для інтерпретації представлених зразків набуває осмислення їхньої ролі у відстоюванні україноцентричних ідей, а також зв'язку його політичних позицій з іншими, не менш посутніми постулатами впливових світових тенденцій. Графічні елементи різного характеру завдяки ефективності декодування візуальної інформації, залежно від рівня креативності та глибини закладеного змісту можуть виконувати різні ролі. Їх використання може допомагати, суттєво не впливати, або й заважати адекватному розумінню відповідної інформації.

Оскільки візуальне сприймання як когнітивний процес містить ментальні схеми, візуальні еталони й відповідно залежить від культури в цілому, такі мультимодальні конструкти реципієнт розкодовує як демонстрацію підтримки українського народу. Це омовлено словесними елементами й посилено невербальними – відповідною кольоровою гамою (кольори жовто-блакитного прапора, чорний колір горя і смерті, сірий – печалі).

Отже, вербальний та невербальний компоненти мультимодального тексту утворюють одне візуальне, структурне, смислове та функційне ціле, що забезпечує їхню комплексний прагматичну дію на адресата. Невербальний конституент бере участь у формуванні як плану висловлення, так і плану змісту, тому повне вилучення інформації з тексту стає неможливим без їх декодування та інтерпретації. Таким чином, зображення як компонент мультимодального тексту, реалізуючи значний прагматичний функціонал, залучає адресата до процесу активного сприйняття та мимовільного інтерпретування безлічі значень, смислів та їх відтінків, які воно здатне передавати.

Література:

1. *Бацевич Ф. С.* Текст як знак: проблеми іронічності. Теоретична і дидактична філологія. 2022. № 25. С. 37–44.
2. *Вирильо П.* Машина зору. Інформаційна бомба. Стратегія омани. Луганськ: Біг-Прес. 2013.
3. *Лещенко Т. О.* Навчальний текст як мультимодальний лінгвовізуальний феномен: цілісність, зв'язність, інформативність. Інноваційна педагогіка. 2022. № 47. С. 185–190.
4. *Mehrabian A.* Silent Messages. Belmont: Wadsworth Publishing Company. 1997.
5. *Kress G. R.* The multimodal landscape of communication. Medien Journal. 2022. № 4. С. 4–19.

Ю. О. Збежховська
Київ, Україна

РИСИ АНТИУТОПІЇ В РОМАНІ Е. БЕРДЖЕСА «МЕХАНІЧНИЙ АПЕЛЬСИН»

Специфіка жанру антиутопії обумовлена низкою факторів: по-перше, перебуванням цього явища на перетині літератури, соціології та філософії; по-друге, різноманітністю дослідницьких підходів до нього. У літературознавстві досить докладно вивчено жанрову специфіку та окремі питання поетики антиутопії, спірними дотепер залишаються проблеми її ґенези, модифікації в літературному процесі ХХ ст. та типології. В останні десятиліття робляться спроби створення цілісної концепції антиутопії [5].

Зазвичай антиутопії оповідають, як правило, про товариства, в яких заради загального блага спотворюється природа людини: її психічні, соціальні або біологічні риси. Антиутопії ХХ ст., «Механічний апельсин», зокрема в якості неодмінного атрибута тоталітарної держави описують особливо ретельний контроль над інформацією, і не тільки в цьому, а й у минулому. У романі Е. Берджеса описано прагнення уряду за допомогою каральної психіатрії «перевиховати» складних підлітків. У романі «Механічний апельсин», як в антиутопії, є характерним зображення небезпечних наслідків, пов’язаних з експериментуванням над людством задля його «поліпшення», певних, часто принадних соціальних ідеалів.

Реалізуючи на сторінках своїх романів найважливіші ідеї, започатковані Платоном, автор у романі «Механічний апельсин» зобразив світ, подібний до світу грецького філософа зсередини. Антиутопія «Механічний апельсин» показує суспільство не зі стриманої позиції його творця, а з точки зору його громадянина.

Антиутопія викриває вплив невидимої та прихованої соціальної системи на життєвий досвід свого суб’єкта діалектичним способом. Критична антиутопія в цьому контексті пропонує подвійний наратив у своїй структурі; наратив критики та наратив опору та політичного натхнення. Критичні антиутопії в сучасному вигаданому просторі «чинять опір як гегемоністській, так і опозиційній ортодоксіям», навіть якщо вони відновлюють «тоталізуючу критику самої політичної економії» [4].

У «Механічному апельсині» поведінка головного героя є суперечливою. Він ґвалтує, вбиває і б’є людей. Читач потрапляє в пастку у свідомість оповідача й змушений прийняти його або його поведінку, навіть якщо вони з нею не згодні та вважають її неадекватною. Н. Естурнель [3, с. 4] зазначає, що читач симпатизує

головному герою завдяки розповіді від першої особи, на відміну від роману з розповіддю від третьої особи, де читач не може з'єднатися з персонажем на такому високому рівні.

Важливим посланням роману Е. Берджеса є те, що насильство породжує ще більше насильства. Алекса за свою поведінку покарано. Людей, які беруть участь у цьому експерименті, не хвилює, чому він любить насильство. Вони просто хочуть, щоб злочинці перестали проявляти насильство. Суспільство і влада вважають правильним змусити злочинців постраждати за свої дії.

Однією з найбільш очевидних і часто обговорюваних тем у «Механічному апельсині» є свобода волі – здатність кожної людини приймати рішення, не будучи змушеним вибирати добро. Е. Берджес каже, що вимушена доброта не є реальною чи людською. Наш власний вибір важливіший і природніший, ніж робити добро лише тому, що ми змушені це робити.

Головна ідея «Механічного апельсина» полягає в тому, щоб попередити людей про небезпеку біхевіористської та механістичної філософій, які можуть закінчитися тоталітарним світом. Усвідомлюючи репресивну політичну адміністрацію, він зобразив можливе майбутнє, де людьми маніпулюють революція засобів масової інформації та досягнення кібернетики. Алекс і його друзі є жертвами і злочинцями водночас.

Герої Е. Берджеса «бунтують» проти традиційної британської культури на тій підставі, що це – жорстка культура, яка не здатна стримати вимоги більшої індивідуальної свободи. Вони дійсно мають сильне бажання розірвати свою батьківську культуру, вважаючи її соціальним обмеженням. Герої зловживають свободою в ім'я нової моди та стилю. Усі вони займаються підривною діяльністю та порушують нормальний хід британського суспільного життя. Ці молоді люди створюють моральну паніку та жахливе насильство в британському суспільстві.

Книга Е. Берджеса вказує на те, що свобода волі є важливішою, ніж бути добрим через те, що нас змушують відповідати соціальним нормам. І навіть якщо наше рішення неправильне, це – наш вибір, і ми маємо усвідомлювати наслідки. Крім того, відчувати гнів – є частиною людської природи, гнів і подібні «негативні» почуття. Це те, що робить нас людьми. Ми повинні мати вибір відчути їх і впоратися з цим у спосіб, який ми вважаємо правильним. Насильство в книзі представлено як необхідне зло, яке закрите для соціального поліпшення або раціонального планування.

Література:

1. »A Clockwork Orange and the Critics. The International Anthony Burgess Foundation. URL: https://www.anthonyburgess.org/aclockwork-orange/a-

clockwork-orange-and-the-critics/
2. *Burgess A.* A Clockwork Orange. URL: lib.ru/inproz/ berdzhes/ mehanicheskij _apelsin_engl.txt.
3. *Estournel N.* The Relevance of Voice for Understanding Ethical Concerns Raised by Nabokov's Lolita and Burrgess's A Clockwork Orange. Optocon 1826. 2013. P. 1–8.
4. *Kumar K.* Utopia`s Shadow. Dystopia(n) Matters: on the Page, on Screen, on Stage (ed. by Fatima Vieira). Cambridge Scholars Publishing, 2013. URL: http://www.cambridgescholars.com/download/sample/58598
5. *Morrison B.* Introduction. A Clockwork Orange, by Anthony Burgess, London: Penguin Books, 2000. P. vii-xxiv. Print.

П. В. Зернецький,
О. В. Зернецька
Київ, Україна

ПОРІВНЯЛЬНИЙ КОМУНІКАТИВНО-СЕМАНТИЧНИЙ ДИСКУРС-АНАЛІЗ АМЕРИКАНСЬКИХ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ІНАВГУРАЦІЙНИХ ПРОМОВ ПОЧАТКУ XXI СТ.

Повторюваними найзагальнішими темами (макротопіками) в інавгураційних промовах президентів США початку XXI ст. є Внутрішні питання, Міжнародні питання, Американські традиції та інше (Звернення до аудиторії, Звернення до Бога, Застосування до себе). Вивчення комунікативно-семантичних особливостей вживання таких макротопіків у промовах президентів США початку XXI ст. та їх порівняння становить проблематику цієї праці.

Запропоновано модель комунікативно-семантичного дискурс-аналізу, яка описує лінійну організацію відповідних комбінацій макротопіків інавгураційних промов. У всіх інавгураційних промовах можна виокремити таке явище, як головний риторичний макротопіковий цикл (ГРМЦ). Аналіз ГРМЦ, які наявні в кожній інавгураційній промові, дозволяє створити їхній комунікативно-семантичний дискурс-опис та визначити їх спільні та відмінні риси.

Метою цієї доповіді є аналіз комунікативно-семантичної побудови вказаних промов і визначення спільних та відмінних рис їх смислових структур.

Дослідження було проведено методом дискурс-аналізу, що здійснюється у комунікативно-семантичній площині з фокусом на топікальній структурі смислу дискурсу.

Виявлена тенденція до вживання певних макротопіків у повторюваних порядках. До певної міри, у всіх інавгураційних промовах відповідних президентів ми виокремили те, що можна назвати головним риторичним макротопіковим циклом, що складається від Звернення до аудиторії – до Американських традицій – до Внутрішніх / Міжнародних питань – і до Звернення до Бога. Комунікативно-семантичні структури цих промов відрізняються між собою кількістю таких циклів, формою та підтипами ГРМЦ. Інавгураційним промовам Дж. Буша 2001 (5 ГРМЦ) та 2005 (3 ГРМЦ), як і промовам Б. Обами 2009 (2 ГРМЦ) та 2013 (3 ГРМЦ) властиві класичні за формою та змістом ГРМЦ.

Промова Д. Трампа 2017 вирізняється порівняно невеликою кількістю ГРМЦ (3), їх протяжністю (великою кількістю пропозицій у кожній ГРМЦ) та повторюваними Зверненнями до аудиторії. Окремо стоїть промова Дж. Байдена 2021, що містить велику кількість коротких ГРМЦ (18), які мають трансформовані у порівнянні з класичними ГРМЦ структури (скорочену, інвертовану, змішану).

Порівняльний комунікативно-семантичний дискурс-аналіз, що базується на солідному ґрунті добре випрацюваних відповідних концептів риторики, надає змогу отримувати нові дані аналізу смислових особливостей промов, у нашому випадку інавгураційних промов президентів США початку XXI ст.

Література:

1. *Chilton P., Schalfner Ch.* Introduction: themes and principles in the analysis of political discourse. In Paul Chilton and Christina Schalfner (eds.) Politics as Text and Talk: Analytical Approaches to Political Discourse, 2002. P. 1–41.
2. *Dijk T. A. van.* The study of discourse. In T. A. van. Dijk Discourse as structure and process. Discourse studies: A Multidisciplinary Intriduction, 1997. P. 1–34.
3. *Dijk T. A. van.* Discourse, context and cognition. Discourse studies, 8 (1), P. 159–177.
4. *Fetzer A., Bull P.* The expression of commitment in political discourse. Special Issue of the Journal of Language and Social Psychology, 2008. 27(4), P. 25–32.
5. *Fetzer A., Bull P.* Doing leadership in political speech: semantic processes and pragmatic inferences. Discourse & Society, 2012. 23(2). P. 127–144.

А. А. Іщук,
І. О. Пугач
Київ, Україна

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ МЕМІВ

Меми в сучасному інтернеті стали не тільки важливим елементом онлайн-культури, але й складним соціокультурним явищем. Англомовні меми, зокрема, мають особливі структурні та семантичні характеристики, які допомагають їм набути популярності та впливу в інтернет-середовищі.

Актуальність теми зумовлена ключовою роллю мемів у сучасній інтернет-культурі, впливі на комунікацію, культурні явища та можливому впливу на суспільні та політичні дискусії.

У сучасному інтернет-середовищі англомовні меми визначають спосіб комунікації та взаємодії в онлайн-культурі, але їхні структурно-семантичні особливості та вплив на суспільство ще не були достатньо досліджені та розкриті [1].

Нашою метою є дослідження структурно-семантичних особливостей англомовних мемів і визначення їхнього впливу на сучасну інтернет-культуру, мову та суспільство.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі завдання: провести аналіз структурних елементів англомовних мемів, включаючи текстовий та візуальний компоненти; дослідити мовні засоби, що використовуються в мемах для створення гумористичних та сатиричних ефектів; розглянути семантику англомовних мемів, включаючи їхню роль у вираженні соціокультурних та політичних поглядів; проаналізувати семіотичний аспект мемів, визначити роль символів та образів у їхньому сприйнятті та впливі на глядачів; а також вивчити вплив англомовних мемів на сучасну культуру, комунікацію та політику.

Меми можуть мати різні форми та структури, але загальна концепція полягає в об’єднанні текстового та візуального контенту. Наприклад, популярні меми можуть включати в себе фотографію або графіку, яка супроводжується коротким текстом або підписом. Ця комбінація забезпечує потужний вплив на реципієнта та допомагає виразити семантику мема [1].

Мовні засоби в мемах грають важливу роль у створенні гумористичних або сатиричних ефектів. Меми активно використовують сленг, абревіатури, каламбури, іронію та інші мовні прийоми для створення виразних повідомлень. Це дозволяє мемам

виражати складні семантичні концепції в легкому та зрозумілому для аудиторії форматі [1].

Як приклад візьмемо мем *This is Fine*. Цей мем показує собаку, яка сидить в приміщенні, що горить, і видає фразу: «*This is fine*», що буквально перекладається як «Це добре». У цьому мемі використовується іронія, оскільки ситуація суперечить звичайному розумінню того, що є «добре», і навіть фраза *this is fine* стає саркастичним коментарем до життєвих негараздів.

Мем *Too Many Tabs Open* («Занадто багато вкладок відкрито») використовує зображення браузера з безліччю відкритих вкладок і може бути супроводжений підписом, що вказує на неспроможність людини впоратися з великою кількістю завдань або інформації в інтернеті. Цей мем поєднує іронію та практичну ситуацію багатьох користувачів інтернету.

Меми можуть мати різну семантику, включаючи гумор, сарказм, сатиру, вираз емоцій, коментарі на актуальні події або культурні явища.

Семіотика мемів досліджує роль символів, образів та знаків у сприйнятті мемів. Деякі символи та образи можуть стати відомими мемами, набуваючи специфічний семантичний зміст або асоціації в інтернет-культурі [3].

Прикладом, який ілюструє роль семіотики мемів у сприйнятті та поширенні образів та символів, є *Pepe the Frog* (жаба Пепе).

Pepe the Frog (або просто *Pepe*) – це образ жаби, яка спочатку з'явилася в коміксах в Інтернеті в 2005 р. Згодом Пепе став одним із найвідоміших іконок і символів інтернет-культури. Важливо відзначити, що початково Пепе був всього лише смішним образом без конкретного семантичного навантаження. Проте з часом Пепе набув різних семантичних змістів та асоціацій в інтернет-культурі. Він став амбівалентним символом, що використовується для виразу різних емоцій, включаючи сміх, сум, злість та багато інших. Також він був використаний у політичних контекстах. Зокрема, в 2016 р. *Pepe the Frog* був навмисно зловживаний і використовуваний у популярних політичних мемах, які підтримували кандидата на посаду президента США Д. Трампа. З цього моменту Пепе став символом альтернативного правого руху. Ця зміна в семантиці Пепе стала прикладом того, як образ або символ може змінювати своє значення та асоціації в залежності від контексту та використання в інтернет-культурі.

Семіотика мемів вивчає, як символи та образи набувають нових смислів та використовуються для виразу різних ідей та концепцій у соціокультурному контексті.

Деякі меми мають значний вплив на громадську думку та політичні дискусії. Вони можуть використовуватися для висміювання політичних лідерів, коментування подій або підтримки суспільних рухів. Вивчення мемів допомагає розуміти, як вони формують сучасну культуру та політичну реальність [2].

Одним із прикладів мемів, які мають значний вплив на громадську думку та політичні дискусії, є мем, який використовувався для висміювання або коментування політичних подій і дійсно відіграв важливу роль в формуванні громадської думки, а саме *Trump-umbrella*.

Під час президентської кампанії в США 2016 р. був створений мем, в якому кандидат в президенти Д. Трамп показаний із великим зонтом у той час, як інші політичні лідери та діячі виявилися під дощем без зонта. Цей мем став символом того, як Трамп відділяв себе від інших кандидатів і відображав його рішучий стиль і незалежність.

Отже, вивчення структурно-семантичних особливостей англомовних мемів має важливе значення для розуміння їхнього впливу на сучасну інтернет-культуру, мову та суспільство, а також для аналізу мовних і культурних аспектів цифрового спілкування.

Література:

1. *Храбан Т.* Інтернет-меми як інструмент інформаційно-психологічного впливу. Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології. 2019. Вип. 8, ч. 1. С. 238–248.
2. *Чаплак Я., Чуйко Г.* Специфіка мемів у інтернет-просторі сучасного суспільства. *InterConf*. 2022. С. 337–350. URL: https://doi.org/10.51582/interconf. 19-20.01.2022.035
3. *Король А. П.* Меми та троллінг у сучасному комп'ютерному дискурсі: thesis. 2013. URL: http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/30512

A. A. Ishchuk,
O. M. Ishchuk
Kyiv, Ukraine

BANNER ADVERTISING'S CREOLIZED NATURE: MERGING VERBAL AND VISUAL ELEMENTS

In contemporary research, Internet discourse is recognized as a cognitive and communicative realm within the global network. It relies on electronic channels for communicative interactions, with hypertext serving as its structural foundation. This research aims to explore the characteristics of Internet discourse and electronic product descriptions within banner

advertising, shedding light on their unique features and significance in the digital era.

The structural organization of Internet discourse is heavily influenced by hypertext, a versatile form of text document interconnected through hyperlinks. While electronic product descriptions within banner advertising share similarities with advertising, they exhibit distinct features [1]. This research seeks to elucidate the precise nature of these features and their impact on the effectiveness of banner advertising.

The primary purpose of this research is to explore and analyze the key characteristics of electronic product descriptions in banner advertising within the broader context of Internet discourse. The specific objectives are as follows: examine the structural organization of Internet discourse, focusing on the role of hypertext and hyperlinks; differentiate electronic product descriptions from traditional advertising texts, highlighting their unique attributes.

Electronic product descriptions within banner advertising prioritize objectivity and informativeness over persuasive tactics. They typically consist of straightforward product characteristics, aiming to inform rather than persuade potential customers. For example, one product description reads, «*This is a white tunic with an appliqué flower and screen print 'Roc Love Peace*». Such descriptions emphasize product details without resorting to persuasive language.

Banner advertising employs specific linguistic strategies tailored to the digital medium [2]. These include the use of imperative verbs for calls to action, nouns for clarity, adjectives for differentiation, pronouns for personalisation, numerals for quantification, and interjections to evoke emotions. For instance, banners often feature phrases like «*Get started*», «*Shop now*», or «*Save up to 10%*» utilizing verbs, nouns, adjectives, numerals, and interjections to engage and motivate viewers effectively.

Banner advertising is characterized as a creolized text due to its fusion of verbal and non-verbal elements [3]. Verbal and visual components work together to convey messages and create a unified, multilayered sign. For instance, a banner advertising a Norelco electric shaver combines verbal and visual elements with the text «*Give your guy the best shave ever*» coinciding with an image of the razor. This integration enhances the advertising image and resonates with the target audience.

In conclusion, this research illuminates the intricate dynamics of Internet discourse and electronic product descriptions within banner advertising. Hypertext serves as the structural backbone of Internet discourse, enabling seamless communication through hyperlinks. Electronic product descriptions in banner advertising prioritize objectivity and informativeness, as demonstrated by specific product descriptions. Banner advertising leverages a range of linguistic features to engage and motivate

viewers effectively. Furthermore, the creolized nature of banner advertising, where verbal and non-verbal elements merge, plays a pivotal role in conveying compelling messages. Understanding these dynamics is essential for crafting impactful digital advertising campaigns in the contemporary era of Internet discourse.

References:

1. *Sherman L., Deighton J.* Banner advertising: Measuring effectiveness and optimizing placement. Journal of Interactive Marketing. 2001. 15(2). P. 60–64.
2. *Truong Y., Simmons G.* Perceived intrusiveness in digital advertising: strategic marketing implications. Journal of Strategic Marketing. 2010. 18(3). P. 239–256.
3. *Батринчук З. Р.* Креолізований текст як параграфемний елемент у сучасному англомовному епістолярному дискурсі. Закарпатські філологічні студії. 2018. 3 (1). С. 80–84.

О. П. Кадочнікова
Київ, Україна

СИМВОЛІЗМ ХУДОЖНЬОГО ОНІМІКОНУ (на матеріалі подкасту «Хоробрі казки»)

Сучасний український воєнний дискурс з-поміж інших текстів яскраво репрезентує жанр «терапевтичні казки» – твори, що допомагають дітям усвідомити і подолати емоційні виклики. Донедавна поширені переважно в традиційному книжковому форматі (твори О. Русіної, Н. Гербіш, О. Максименко, Л. Денисенко, О. Лущевської, В. Чернишенко, З. Живки), від початку повномасштабного війни такі тексти все частіше з'являються у форматі аудіопродуктів («Аудіоказки – дітям» О. Гуляш; «Казки від тата на війні», «Казка під час війни», «Таємні історії маленьких і великих перемог» Т. Стус; «Хоробрі казки» від «Суспільного»). Останній з названих у вересні 2023 р. отримав нагороду міжнародного фестивалю «Серце Європи». Його вирізняє також доступність і видимість у медіапросторі: розміщений на кількох цифрових платформах, подкаст охоплює широку авдиторію, а отже – потенційно має на неї великий вплив, і тому є об'єктом нашого дослідження.

Автори текстів для дітей виявляють посилений інтерес до власних назв, які є «стилістичною особливістю більшості творів дитячої літератури» [3, с. 348]. Мета художніх онімів – ідентифікувати персонажів, локалізувати хронотоп, і при цьому вони є одним із

найпотужніших засобів образотворення, адже «у літературних онімах домінує когнітивний аспект, що є результатом пізнавальної діяльності письменників» [5, с. 90]. Семантика оніма є складною мережею значень, зумовлених лінгвальними (походження назви, особливості її функціювання та мотиви називання) і позалінгвальними (суспільна значущість назви, її культурно-історичне значення, співвідношення назви з позначуваним об'єктом) чинниками [1, с. 7]. Нашу увагу привертає асоціативно-культурний мікрокомпонент значення онімів, що визначає його конотацію і перебуває на перетині поза- і власне-мовного складників.

Онімікон досліджуваної серії підтверджує загальну тенденцію співвідношення різних типів власних назв у сюжетному тексті: найпоширенішими складниками є імена персонажів (52 одиниці з-поміж усього 59 онімів).

«Хоробрі казки» – це місток між емоціями і переживаннями слухача та реальністю країни, де триває війна. Тому описані в казках ситуації мають на меті допомогти дитині зрозуміти, що відбувається з нею зараз і як реагувати на ці події. Через це образи персонажів максимально реалістичні, позбавлені гіпертрофованих рис казкових героїв, і навіть персоніфіковані образи тварин наділені виразними характеристичними рисами людей. Кожен персонаж є втіленням «психологічно достовірної» [3, с. 348] соціальної ролі. Увагу авдиторії найбільше привертають образи дітей, адже саме з ними себе ототожнюють слухачі. Імена персонажів-дітей у подкасті актуальні для сучасних українських реалій, а прикметною ознакою антропонімікону цієї серії є високий рівень його конотативності. Конотативність імен виразно асоціюється з національною культурою: *Митько, Михась, Христя, Тося, Сашко, Тарас, Іван, Настя,* актуалізуючи традиційні для української культури форми імен. Абсолютну більшість антропонімів подано в неофіційній формі, яка переважає в родинному чи дружньому спілкуванні, що зумовлено настановою створити інтимну атмосферу оповіді про історію з життя такої ж, як і слухач(ка), дитини. Найбільш продуктивними трансформаціями нейтральної (офіційної) форми імені є демінутивно-гіпокористичні форми зі скороченою основою: *Михась, Христя, Катя, Бодя, Жека, Настя, Мія, Тата, Тося*. Трапляються й суфіксальні демінутиви*: Бодько, Лесик, Женчик, Нюсик, Катрик, Сашик*, – що сьогодні активно вживані та почасти витісняють, за нашими спостереженнями, традиційні для українців суфіксальні форми, пор.: *Катя – Катрик – Катруся* і *Женя – Жека – Женчик, Настя – Нюся – Нюсик, Тарас – Тарік, Сашко – Сашик, Бодя – Бодько*. Неформальному дискурсу загалом притаманна множинність способів творення зменшено-пестливого значення, тому ця властивість, природно,

відображена і в тексті. Розвиваючи мовну компетентність слухачів, паралельні форми демонструють креативний потенціал мовних засобів, і цим заохочують авдиторію до власних експериментів із формами імен. Однак подеколи форми утворено з порушенням норм літературної української мови, що зневиразнює їхній національний колорит: *Бодя* (замість *Бодьо*) або ж *Тарік* (замість *Тарик*, усічення від *Тарасик*). Іменам персонажів-дорослих не притаманна різноманітність форм: не-членів родини позначають, використовуючи нейтральні форми імен – *дядько Андрій, пані Олеся*, натомість старших членів родини не називають на ім'я – це *мама* й *тато*, *бабуся*, *дід* / *дідусь*.

Антропонімікон казок віддзеркалює реальну мовленнєву практику, він сучасний та актуальний, відображає різні історичні пласти, містить як прецедентні українські імена *Тарас, Іван*, так і давні питомі форми *Митько, Христина, Михась, Тося*, так і поширені в другій половині XX століття *Зоя, Жека, Бодя, Катя*, й актуалізовані сучасні *Настя, Сашко, Мія*. Питому модель українського словотвору репрезентують і прізвища персонажів – *Швидько* й *Повілько*, прозора внутрішня форма яких вказує на особливості характерів позначених персонажів. Попри часто невиправдано надмірну [2, с. 131] поширеність у сучасній практиці неукраїнських варіантів імен, антропонімікон подкасту «Хоробрі казки» формується навколо українського стрижня і відтворює загалом гармонійну картину національного антропонімікону, без фонетичних чи структурних варіантів-гібридів, виниклих унаслідок змішування різних мовних кодів.

Традиційні для українського простору імена контрастують із екзотичними *Яцек* і *Марек*, носіями яких є жителі нового берега, куди герої прибули, рятуючись від війни. Фонетика й структура імен прозоро натякають на Польщу – країну, яка першою приймала українських біженців. Посилюють алюзію на реальні події й імена персонажів-антагоністів: *лихий цар Зет* і *генерал Потужний*. Додаткової актуалізації дискурс війни набуває через загальні назви, що разом із онімами утворюють двокомпонентну структуру на позначення персонажа: *пілот Привид, снайперка Косуля, інженер-розвідник Струм*.

Історично позначеними, а отже – й ідеологічно конотованими постають і найменування персонажів-дорослих. Замість віддати перевагу традиційній пошанній формі «ім'я + ім'я по батькові» [3, с. 351], яка поширилася і на решту комунікативних ситуацій формального спілкування дітей з дорослими, у текстах актуалізовано національно-специфічні традиційні формули: *пані Олесю*, пані *Миша, пан Булька*. Цікаво, що поширена в цій ситуації в багатьох регіонах країни ненормативна форма номінації в неформальній ситуації *тьотя*

(замість *пані*) + *ім'я* не трапляється, а всі звертання граматично оформлені з допомогою кличного відмінка.

Другу групу особових імен становлять назви персоніфікованих персонажів-тварин. Особливістю казки є вживання видових назв тварин у функції антропонімів. Така модель номінації притаманна тим історіям «Хоробрих казок», сюжет яких розгортається у світі тварин: їхніми дійовими особами є пані *Борсучиха,* пані *Білка,* пані *Лисиця,* поліціянт *Єнот*, його помічник *Ховрах,* тренер і волонтер *Бобер,* гінці *Горобці,* дядько *Бобер,* родина *Лисиць* і сім'я *Зайців*. Усі назви дорослих істот ужито в пошанній формі та містять загальну і власну назви (видовий апелятив → онім), а назви малих / недорослих персонажів – видовий апелятив та онім: *їжачок Лесик, лисичка Зоя, білченя Тата, зайчики Яцек і Марек*.

Онімний простір подкасту «Хоробрі казки» з огляду на його терапевтичну специфіку сконструйовано за принципом відображення реальності. Особливої значущості набувають імена персонажів: вони стають символами «свого» і позначають безпечний для дитини простір рідного дому, батьківщини. Сугестивний потенціал іменника подкасту спрямований на усвідомлення особистісної та національної ідентичности.

Література:

1. *Дука Л. І.* Прагматичний потенціал онімів та способи його актуалізації в тексті: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Запоріжжя, 2002. 20 с.
2. *Малаш О. В.* Офіційна та неофіційна антропонімія українців: лінгвофілософські питання. Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис». 2022. № 11. С. 128–135.
3. *Марченко Т. М.* Специфіка творення онімного простору літературної казки для молодшого шкільного віку (на матеріалі повісті-казки Всеволода Нестайка «Незвичайні пригоди в лісовій школі»). Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2012. Вип. 56. Ч. 1. С. 347–354.
4. *Хоробрі казки*. Аудіоказки українською. URL: https://www.youtube.com/playlist?list=PLLbKu6-NU0CUV6byAmpzDyA0o8hlStaec
5. *Юлдашева Л. П.* Літературні оніми як засіб структурування художнього світу у творах для дітей та юнацтва. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019. № 39. Т. 1. С. 89–92.

М. О. Каплінська
Київ, Україна

ЦІННІСНИЙ КОНФЛІКТ У ТВОРАХ Р. ДАЛА «ЧАРЛІ І ШОКОЛАДНА ФАБРИКА», «МАТИЛЬДА»

Р. Дал – британський письменник, автор як дитячих книг, так і творів для дорослих. У Великій Британії він вважається класиком і входить до всіх рейтингів головних письменників XX ст., він тут загальновизнаний казкар номер один.

Особливу популярність митцю принесли його твори «Чарлі та шоколадна фабрика» (1964) і «Матільда» (1988). У цих чарівних казках, що відрізняються неповторним стилем, без будь-якої знижки на вік, він створив привабливий і ні на що не схожий світ бунтарів і фантазерів.

Р. Дал – справжній майстер слова, книги якого можна прочитати на одному диханні. На перший погляд, за його власними словами, вони видаються як абсолютна вигадка, неможлива з погляду реальної дійсності. З іншого боку, у них все-таки відбито реальність, відносини між людьми, їхні вади і чесноти, боротьба між добром і злом. При цьому читач не завжди може дійти однозначного висновку про те, чи перемагає добро або зло.

Дійсно, жанр творів Р. Дала унікальний. Найчастіше його твори називають психологічними, іноді з елементами детективу, основною ознакою якого є наявність деякої загадки. Р. Дал вважається революціонером у жанрі, в якому він пише. Цей висновок можна зробити, взявши до уваги, що до нього дитячій літературі була властива наявність моралі, підкріплена добрими повчаннями. Діти у творах мали покірно наслідувати «правильний» світ дорослих. Що ж до Дала, у нього все інакше. У його творах діти та дорослі міняються місцями, при чому перші безпосередньо намагаються перевиховати останніх.

Якщо брати до уваги біографію письменника, це можна пояснити. Письменник мав трагічну долю. Вона вплинула на його творчість і навіть змінила світогляд. Коли хлопчику було лише три роки, його батько помер, і мати залишилася одна із шістьма дітьми на руках. У школі Роальд був вражений жорстокістю та лицемірством з боку дорослих, постійно піддаючись глузуванням і знущанням з боку вчителів та персоналу, і це потрясіння залишилося із ним назавжди. Свої враження від садизму, що панує в британській системі освіти, Дал, уже будучи письменником, опише у багатьох своїх творах [1, с. 113].

Не можна також не сказати про зв'язок авторського світогляду з тією кризою віри, яку письменник пережив після смерті своєї дитини. У грудні 1960 р. візок з його чотиримісячним сином Тео збило нью-йоркське таксі, малюк заробив гідроцефалію. У листопаді 1962 р. від корового енцефаліту померла дочка Олівія.

Письменник неодноразово наголошував, що писати для дітей досить складно, бо важко підтримувати зацікавленість дитини книгою, коли в сусідній кімнаті є телевізор. Дал зазначав, що процес читання надто важливий для дітей: «Я хочу навчити дітей стати хорошими читачами, навчити їх відчувати разом із книгою… Книги мають бути смішними, цікавими та дивовижними».

У творах Дала проглядається сучасність та наш світ у різних життєвих ситуаціях. За словами самого письменника, писати він почав «для себе», для читання своїм дочкам Олівії та Тесс перед сном. Так з'явилися «Чарлі та шоколадна фабрика» (1964) і «Матильда» (1988).

Герої у творах Дала знаходяться за крок від смерті, як у його культовому творі «Чарлі та шоколадна фабрика». Фабрика Віллі Вонка – це палац, повний жахів для неслухняних дітей. Персонажі роману вирушають у «казкову країну», де стикаються з різними труднощами та випробуваннями. Наприкінці шляху залишається найблагочестивіший герой, гідний стати спадкоємцем імперії Вонка. За словами Грега Літтмана «Чарлі та шоколадна фабрика» є сюрреалістичним кошмаром, де діти вибувають один за одним, прирікаючи себе на болісну смерть або незворотне спотворення» [4, с. 13].

Можна сказати, що фабрика Віллі Вонка є прямим посиланням до біблійного образу пекла. Вона найбільша у світі і зовні виглядає спорожнілою. Варто звернути увагу на те, як спроектована фабрика – вона йде глибоко під землю і складається з величезної кількості поверхів: «Ми спускаємось під землю! Усі найважливіші цехи моєї фабрики розташовані глибоко під землею! Мої володіння не мають меж. Треба тільки копати глибше та глибше» [3, с. 200]. Під час подорожі фабрикою герої опускаються все глибше під землю, примітно, що для того, щоб дістатися головної частини фабрики, їм необхідно перепливти шоколадну річку, що є алюзією на річку Стікс. Виходячи з цього, можна провести паралель між Вонкою і Сатаною, а недоліки дітей у творі виступають як смертні гріхи. Вонка, як і Сатана, знає, що треба зробити з дітьми, щоб підштовхнути до скоєння гріха.

У цьому творі Дал показує, як караються вади дітей та дорослих. Ця особливість є характерною для європейської літератури: смерть – інструмент виховання і «відплати». Дітям у вигляді гри подається урок чесноти. У книзі всі герої заздалегідь розділені на праведників та грішників, а весь сюжет є розтягнутим у часі виконанням вироку за

скоєні гріхи. Екскурсія фабрикою – це свого роду Страшний Суд, де виявляються грішники та праведники. Таким чином, сюжет побудований за схемою – «спокуса – насолода гріхом – покарання». Гріховність є композиційним базисом твору та одним із основних мотивів у повісті.

Маленька Матильда, головна героїня однойменного роману, дівчинка-вундеркінд, чиє ім'я перекладається з давньогерманської як «могуча битва», протистоїть обмеженим, бездушними батькам, яким просто начхати і на свою дитину, і на її таланти. Вони ігнорують і ображають її, більше того, донька для них тягар та «болячка». Дівчинка також веде боротьбу з незграбною, патологічно злісною шкільною директоркою Міс Трончбулл, що мріє розправитися з «нудотними прищами» – дітьми і вчиняє неймовірні лиходійства, наприклад, любить кинути дитину куди подалі, добре розкрутивши перед цим, або замикає дітей у темній шафі, під назвою «Зашморг», викладеній цвяхами та побитим склом [2, с. 56]. Створюючи портрет директорки, Дал мав для цього всі підстави: фізичні покарання учнів були скасовані повсюдно в Англії лише 1999 р. 1988 р., коли митець написав свою книжку, виповнився рік, як вони були скасовані лише в частині британських шкіл.

«Матильда» – дотепна казка про непрості взаємини дітей та дорослих, де ця типова для Даля тема подана з особливою гостротою. Дитинство показане автором як час, коли маленька людина не має жодних прав і з нею можна поводитися як з річчю, чим і користуються злі та безсердечні дорослі. І за це вони варті суворого покарання. Цей роман Р. Дала допомагає читачеві зрозуміти, що інтелект і віра в себе здатні змінити найстрашнішу несправедливість.

Р. Дал, чудовий майстер творів із елементами сюрреалізму, фантастики, тонкого чорного гумору та непередбачуваним сюжетом, ніколи не ставився до дітей несерйозно. У своїх чарівних казках, що відрізняються неповторним стилем, без будь-якої знижки на вік, він створив привабливий і ні на що не схожий світ бунтарів і фантазерів. Письменник ставив собі завдання зобразити дитину у світі, повному пороків, і показати, як діти долають труднощі, які підносить їм життя. Твори Р. Дала сповнені чаклунства, загадок і протягом усього оповідання тримають читача у напрузі, що зберігається практично до фіналу. Таким чином митець спонукає читача брати активну участь у прочитанні тексту – будувати здогадки, припущення, висновки, замислюватися над вічними проблемами добра і зла.

Література:

1. *Прокопенко А. М.* Сім'я як один із провідних мотивів творчості Роальда Дала. Мова, освіта, культура: інтеграційні тенденції в сучасному світі. 2019. № 17. С. 122–123.

2. *Роальд Дал.* «Матильда». Київ: Вид-во «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2006. 272 с. URL: https://chitaka.com.ua/knigi/matylda/
3. *Роальд Дал.* «Чарлі і шоколадна фабрика». Пер. з англ. В. Морозова. Київ: Вид-во «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2023. 240 с.
4. *Littmann Greg.* Charlie and the Nightmare Factory, Roald Dahl and Philosophy: A Little Nonsense Now and Then; edited by Jacob M. Held. Greg Littmann; Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2014. 186 p.

А. І. Кісіль
Київ, Україна

СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИНТАКСИЧНИХ ПОВТОРІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (на прикладі роману Т. Гарріса «Мовчання ягнят»)

Поняття зв'язаності тексту, або когезії, включає різні типи взаємозв'язків між складовими елементами тексту, з яких найважливішим є повторення. Повторення передають додаткову інформацію щодо емоційності, виразності та стилістики тексту, і часто використовуються для підтримання зв'язку між різними реченнями. До повторів відносять: анафору, епіфору, звичайний і тематичний повтор, перелік, ампліфікацію, акумуляцію, полісиндетон, асиндетон, симплоки, тавтологію, хіазм тощо. У тексті повторення можуть слугувати інструментом для посилення авторського впливу, вираження різних аспектів дії, а також для структурування тексту та оформлення абзаців. Вони допомагають впорядковувати мовний матеріал і створювати асоціативні зв'язки між різними об'єктами, які мають спільну тематику.

Виконуючи стилістичну функцію, повтор виступає також синтаксичним засобом побудови простих і складних речень. У деяких випадках його стилістичні властивості відходять на другий план або зникають, і повтор функціонує лише як синтаксичний композиційний засіб побудови фрази.

Матеріал цієї розвідки дібрано із сучасного англомовного роману Т. Гарріса «Мовчання ягнят» (англ. «The Silence of the Lambs»). Роман був вперше опублікований в 1988 р., є сиквелом роману Т. Гарріса «Червоний дракон» 1981 р. (англ. «Red Dragon»).

Кількість дібраних прикладів складає 541 одиницю. Встановлено, що анафора є найбільш кількісно репрезентативною у досліджуваному творі – 91 (16,82%), за якою слідує звичайний повтор – 75 (13,86%). Менш поширеними виявилися тематичний повтор – 58 (10,72%),

синонімічний повтор – 56 (10,35%) і перелік – 50 (9,24%), з майже однаковою кількістю одиниць. Значно менш представленими є анадиплосис – 33 (6,10%), ампліфікація – 24 (4,44%), паралелізм – 20 (3,70%), рамкова конструкція – 18 (3,33%), послідовний повтор – 17 (3,14%), акумуляція – 17 (3,14%) та епіфора – 16 (2,96%), діафора – 13 (2,40%), пролепса – 12 (2,22%), розкиданий повтор – 11 (2,03%), кореневий – 9 (1,66%). Спорадичні включення хіазму – 7 (1,29%), ланцюжкового повтору – 5 (0,92%), полісиндетону – 4 (0,74%), симплоки – 3 (0,55%), асиндетона – 1 (0,18%) і тавтології – 1 (0,18%) свідчать про їхню низьку залученість у досліджуваний текст через стильові преференції автора.

Для визначення специфіки функціонування хіазму розглянемо термінологічний апарат причетний до цього виду повтору. Хіазм, або хіазмус (грец. χιασμός), – хрестоподібне розміщення фраз у формі грецької літери Х. Це мовно-стилістичний прийом, що використовується в поезії або прозі, складається з перестановки основних компонентів речення (своєрідна інверсія) для увиразнення мовлення. Хіазм означає, що у двох сусідніх фразах або реченнях, побудованих на основі паралелізму, друга фраза будується у зворотному порядку, а ті самі члени двох сусідніх конструкцій перетинаються. Міняючи місцями фрази, письменник зіставляє різні або протилежні значення. На прикладах із роману визначимо функції хіазму.

«*It's too bad. He's hostile to people, people are hostile to him. It's a loop.»* (T. Harris) – у цьому прикладі «*It's too bad*» і «*It's a loop*» утворюють хіазм. Обидва фрагменти мають схожу структуру та будуються за принципом аналогії, цей хіазм створює баланс і виразність в реченні. А в прикладі «*He's hostile to people, people are hostile to him*» ми також можемо вбачати функцію хіазму, оскільки обидва фрагменти відображають одну й ту ж ідею (взаємну ворожість), але в оберненому порядку слів. Це структурне відображення додає важливості та ритму відзначаючи взаємну ворожість між «*he*» і «*people*». *«Now. See if you can apply yourself to his problem and perhaps I'll apply myself to yours. Quid pro quo. He's not listening.*» (T. Harris) – у цьому уривку структурне відображення підсилює ідею обміну послугами або угоди, яку виразив автор. А фраза «*quid pro quo*» відзначає обмін однією послугою або послідовністю дій за іншу послугу.

«*Let me help you now, and I'll trust you to help me when it's over.*» (T. Harris) – В цьому прикладі хіазм створює певний баланс та ефект важливості в висловлюванні, підкреслюючи обоюдну допомогу в майбутньому.

«Dr. Lecter, we can get along just fine. We'll treat you just as good as you treat us. Act like a gentleman and you get the Eskimo Pie.» (T. Harris) – цей хіазм створює баланс та підсилює ідею взаємодії та взаємовідносин між персонажами в романі, певної домовленності між доктором Лектором та охоронцем. Якщо доктор Лектор виконає умови, він отримає морозиво.

«You fall in love with the Bureau, but it doesn't fall in love with you.» (T. Harris) – у цьому реченні хіазм підкреслює незвичайну або однобічну природу відносин між людьми та «*Bureau*» у даному контексті.

Синтаксичні функції повтору грають важливу роль у будь-якому мовному тексті, допомагаючи створювати структуру, логіку та зв'язок між різними елементами мовлення. Вони сприяють зрозумілості тексту, створюють ритм і флексібільність, зміцнюють логічну структуру, підсилюють емоційний вплив, допомагають уникнути надмірного повторення. В окремих випадках повторення можуть бути корисними для уточнення думки, але важливо бути обережними, щоб не перебільшувати їхнє використання, оскільки це може призвести до нудьги для читачів чи слухачів. Їх використання варіюється від простих повторень до більш складних стилістичних фігур, і їхній вибір залежить від мети автора та специфіки тексту.

Повтори відіграли важливу роль в романі «Мовчання ягнят» Т. Гарріса, їх використання дозволило автору створити атмосферу напруги та загадковості, що є однією з важливих характеристик цього роману жахів.

Література:

1. *Кухаренко В. А.* Практикум зі стилістики англійської мови: підручник. Вінниця: Нова книга, 2000. 160 с.
2. *Святовець В. Ф.* Словник тропів і стилістичних фігур. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 176 с.
3. *Сидоренко І. А.* Повтор як ключовий принцип функціонування стилістичних фігур у сучасних англомовних драматичних творах. Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики. Збірник наукових праць Чернівецького нац. ун-ту ім. Ю. Федьковича. Чернівці. 2017. Вип. 2(15). С. 159–163.
4. *Синиця І. А.* Лексичний повтор як засіб реалізації семантичної зв'язності тексту. Мовознавство. 1994. № 2–3. С. 56–60
5. *Tomas Harris.* The Silence of the Lambs. Croydon. Bookmarque Ltd. 2004. 421 c.

Д. Ю. Князєв
Київ, Україна

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У КИТАЇ XIX–XX СТ. ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СХІДНО-ЗАХІДНИХ МІЖКУЛЬТУРНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ТА КРИТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ

Сучасний Китай став об'єктом абсолютної глобалізації таким чином, що наявні світові культурні феномени присутні як у країнах Заходу, так і в Китаї. Однак, вивчення китайської літератури в історичній перспективі дає змогу зрозуміти, що протягом більшої частини часу існування китайської держави її контакти з Заходом були суттєво обмежені, що сприяло осібному розвитку її літератури [1]. Історичні події XIX–XX ст. завдали істотного впливу на ізоляціоністську китайську культуру і створили передумови для реформації літератури у контексті загального руху з орієнтації на західні взірці та відмови від вироблених протягом двохтисячорічної історії стандартів, яскраво ілюструючи реалізацію східно-західних міжкультурних зв'язків. Незважаючи на критичну важливість цього етапу, наявні у вільному доступі роботи переважно обмежуються вивченням конкретних випадків міжкультурної взаємодії і не демонструють загальної картини цього масштабного явища. З огляду на це, необхідним є здійснення дослідження, мета якого – виявити процеси, які зумовили зміну траєкторії розвитку китайської літератури, і проілюструвати їх результати прикладами конкретних творів.

Глобалізаційні процеси поза літературним контекстом, хоча й переважно вже сучасного Китаю XXI ст., було розглянуто В. Г. Герасимчуком [1]. К. С. Латурет було досліджено роль діяльності місіонерів у цьому процесі [3]. Дз. Чжоу належить хронологічний опис руху із вестернізації Китаю [5]. К. Г. Мурашевич досліджує реалізацію міжкультурних зв'язків у китайській поезії [2]. В. Г. Мер надає аналіз китайської прозової літератури доби її реформації, особливу увагу зосереджуючи на критичній творчості [4].

Протягом усієї історії для Китаю характерною була ізольованість, що поєднувалось із націоналістичним світосприйняттям і зверхнім ставленням до представників інших народів [1]. Від започаткування китайської державності до становлення соціалістичного політичного ладу велику роль у суспільстві країни мав концепт відмінності між етнічними китайцями Хуа та усіма представниками некитайської національності, т. зв. «варварами», Йі. Спершу основним рушієм взаємодії цих двох категорій китаєцентричної ієрархії стала торгівля, ініціаторами якої виступали представники народів Європи та

Центральної Азії, чиї потреби у китайських товарах були більшими, ніж китайців у продукції іноземного виробництва, однак впиралися у негативну стигматизацію китайців відносно «заморських дияволів» та високий рівень економічного розвитку китайської держави. Так, контакти Китаю з Європою опосередковано реалізовувались ще у II ст. до н.е. через Великий шовковий шлях, а з XV–XVI ст. н.е. – посилились із відкриттям морського шляху та почали активно набувати прямого характеру і виходити за межі торгівлі. Зокрема, християнські місіонери ордену єзуїтів на чолі з М. Річчі стали одними із перших мовних, культурних, наукових та літературних (шляхом перекладу) посередників між Європою та Китаєм, користуючись повагою серед китайської політичної еліти через їхню ерудицію та знання мови [3]. У той самий час, китайська держава не припиняла вживання протекціоністських заходів, які сприяли обмеженості міжкультурних контактів, що унеможливлювало реалізацію на той момент вже очевидно наявної необхідності Китаю в імпорті технологій та ідей, що стало причиною його стрімкого економічного відставання [5].

Нерівний торговий баланс на користь Китаю змусив Велику Британію на початку XIX ст. збільшити поставки опіуму у країну, що стало причиною розповсюдження Китаєм наркотичної епідемії [1]. Знищення запасів речовини з іноземних факторій за наказом імператора спровокувало збройну відповідь іноземних держав: відбулись Перша (1840–1842 рр.) і Друга (1856–1860 рр.) опіумні війни. За поразки Китаю в обох з них технологічно більш розвиненим європейським арміям, було укладено низку нерівноправних угод, відповідно до яких політика ізоляції та обмеження іноземної присутності була припинена, а іноземцям було надано ексклюзивні права [1]. Це створило передумови для технічної і культурної модернізації Китаю згідно досвіду більш розвинених країн, що було зумовлено як іноземним впливом, так і внутрішніми потребами, які протягом довгого часу стримувались діями цінського уряду. Так, було започатковано «Рух із засвоєння заморських справ», на який припадає апогей розвитку глобалістичних тенденцій у Китаї.

У 1861 р. було створено Міністерство закордонних справ, а наступного року – «Тунвенгуань», учбовий заклад для навчання китайців іноземним мовам і західним науковим дисциплінам. За кордоном відкривались китайські посольства, у Китаї – іноземні. Було налагоджено виробництво товарів-досягнень західної науки, офіційно перекладалась іншомовна технічна література [5]. Однак, провідну роль у розвитку міжкультурних зв’язків все ж знову зіграли місіонери, цього разу вже протестантські. Діяльність Р. Моррісона, В. Мартіна та їх послідовників у другій половині XIX ст. сприяла розвитку у Китаї

широкої системи закладів охорони здоров'я та освіти західного стандарту.

Започаткування освіти для жінок стало викликом для китайського суспільства, тоді як англійський типографський прес, опинившись у Китаї, обернувся друкарською революцією: місіями перекладались і масово розповсюджувались художні твори європейської літератури, першими з яких стали поеми Гомера, романи Е. Булвер-Літтона, Е. Белламі, новели В. Ірвінга, видані у 1850-1860-ті рр. Основним засобом їх публікації стали газети під редакцією місіонерів, такі як «Шеньбао», «Їнхуань соцзі», «Шанхай сіньбао» та ін., які також містили і статті з географії, історії та культури країн Заходу, світові новини [3].

За поразкою Китаю у війні з Японією 1894–1895 рр. слідувала чергова нерівноправна угода, що остаточно подолало традиційний скепсис та спряло ще більшій актуалізації необхідності відтворення у Китаї іноземного досвіду. Тому, наприкінці XIX ст. інтерес китайської аудиторії до зарубіжної літератури суттєво зріс, а отримана можливість навчання у місіонерських школах та в закордонних університетах сформувала ціле покоління перших китайських художніх перекладачів, найвідоміші з них – Лінь Шу та Янь Фу, яким належать переклади популярних у Китаї романів Ч. Діккенса та Дж. Свіфта [3].

У результаті Сіньхайської революції 1911–1913 рр. монархія, яка регулярно ставала агентом стримування глобалізації, була остаточно ліквідована, і на засадах капіталізму та демократії було створено Китайську республіку. Це – період панування «Руху за нову культуру» 1910–1920 рр., ідеологи якого, такі як Чень Дусю, Цай Юаньпей, Лу Сінь, Лю Баньнун та ін., закликали до створення заснованої на західних стандартах культури, що мало на увазі написання літератури на доступній розмовній мові Байхуа, запровадження рівноправ'я та особистої свободи, ліквідацію патріархату, боротьбу за права жінок, орієнтацію на майбутнє, розуміння Китаю як «нації серед націй, а не над націями». Ці постулати заклали основу соціалістичного «Руху 4 травня» 1919–1949 рр. [4].

Наступні події являють собою серію революцій, повстань і змін режимів трьох політичних сил – протилежних, але таких, що однаково виступали за модернізацію культури, ідеологій: демократичної партії «Гоміньдан» Сунь Ятсена, мілітаристів Юань Шикая та комуністичної партії Маю Цзедуна з перемогою останньої у 1949 р. [5]. Революційно-критичні ідеї, укладені у традиційні форми Ши та Ци, яскраво помітні у поезії Цю Цзінь, зокрема у вірші «Чжегутянь» (1901). У поетичній збірці Лю Баньгуна «Помах батога» (1926) критиці піддається колоніалізм та феодалізм китайської ментальності [2]. Період XIX–

XX ст. позначено розквітом китайського викривального роману. Найвизначнішими зразками жанру вважаються твори Лі Жучженя «Квіти у дзеркалі» (1828), Хань Банцзина «Життєписи квітів на морі» (1894), Лі Баоцзя «Наше чиновництво» (1900), «Сучасність Китаю» (1904), Лю Е «Подорожі Лао Цаня» (1907), Цзена Пу «Квіти у морі зла» (1905). Ідея кожного з цих творів зосереджена на критиці вад суспільного та політичного устрою Китаю. Закладені їх авторами тенденції, вже без дотримання новоствореного канону викривального роману, продовжувались і у пізніших романах Лао Ше «Нотатки про котяче місто» (1932), Мао Дуня «Перед світанком» (1933), Лу Сіня «Старі легенди у новій редакції» (1936). Варто зауважити, що всіх згаданих митців об'єднував досвід взаємодії з іноземною культурою, здебільшого за сприяння місіонерів: вивчення мов, подорожі за кордон і навчання там, захоплення творами зарубіжної літератури та здійснення роботи з їх перекладів [4].

Отже, суттєва зміна траєкторії розвитку китайської літератури є результатом низки глобалізаційних процесів, каталізатором яких стала сформована за період ізоляції Китаю криза і поразки у війнах, з однієї сторони, та світовий місіонерський рух, з іншої. Ми розглянули шлях модернізації літератури від історичних подій та викликаної ними активізації іноземного впливу до змін у національній свідомості і, як результат, реалізації нових ідей у літературній площині. Масове звернення представників китайської літератури до критичної творчості було здійснено у результаті конфлікту реалій об'єктивної дійсності Китаю та привнесених європейською культурою ідей.

Література:

1. *Герасимчук В. Г.* Китай на шляху глобалізації 2.0. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2019. № 16. URL: https://doi.org/10.20535/2307-5651.16.2019.181640.
2. *Мурашевич К. Г.* Зародження нової поезії «4 травня» та виникнення контактних зв'язків у китайській літературі початку XX століття. Східний світ. 2009. № 4. С. 126–133.
3. *Latourette K. S.* History of Christian Missions in China. Gorgias Press, LLC, 2009. 56 p.
4. *Mair V. H.* Columbia History of Chinese Literature. Columbia University Press, 2010. 1368 p.
5. *Zhou J.* Development strategies of westernizational modernization: westernization movement and early thought of modernization in China. Palgrave studies in economic history. 2022. No. 1. P. 34–38.

Т. С. Коваль
Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ

В умовах сьогоденного університетського навчання важким викликом є підготовка перекладача-практика, проте ми можемо надати базу і зорієнтувати його для успішного розвитку набутих навичок поза межами університету та мінімізувати проблеми, які можуть виникати у подальшій фаховій діяльності.

Опанування мови можливе за умови постійного її використання. Проте лише знання мови не робить з будь-якої людини перекладача. А отже, опанування цієї професії передбачає набуття особливих, саме «перекладацьких» навичок – культурних і психологічних, а також і саме практичних аспектів майбутнього фаху. Отже, зважаючи на вищесказане, можна поставити питання наступним чином: що тоді має вміти перекладач, якими компетенціями він має володіти?

Культурна складова навчання. Культура нерозривно пов'язана з мовою, тому найскладніше перекладачам дається переклад термінів, що потребують знань своєї і чужих культур. Не лише перекладач загалом, а й перекладач, який працює у певній галузі, має проходити особливу підготовку, яка націлена на формування релевантних саме для його галузі навичок. Наприклад, хмонги (або мяо – група народів в південному Китаї, північному В'єтнамі, Лаосі, Таїланді, М'янмі) у своїй мові не мають таких слів як «*рак*» чи «*клітина*». Лікарі та лінгвісти Каліфорнійського університету спробували створити ці слова для їх мов, проте перекладачам і досі потрібно довго пояснювати, що саме це означає [4]. Вирізняються з-поміж перекладацької спільноти та потребують особливої підготовки також військові перекладачі. Перекладачі, що перебувають в зонах бойових дій, мають вищий відсоток смертності. Зокрема під час Іранської війни перекладачів вбивали в 10 разів частіше за солдат [1]. Одним з базових принципів усного перекладу в умовах війни є збереження нейтралітету. Тобто у роботі за таких умов потрібно володіти знаннями в галузі культури та психології. В окресленому контексті переклад є місцем розуміння і порозуміння культур.

Часте використання спортивних метафор у промовах американських політиків також додає складнощів перекладачам. Або ж приклад з Г. Обстом, який був перекладачем для 7 американських президентів, він консультував Президента Джонсона в питаннях ракетної оборони НАТО під час його зустрічі з канцлером

К. Кізінгергом, тобто виконував «позаперекладацькі» функції [3]. Це вкотре доводить, що перекладач має володіти не лише знаннями мов.

Сама ж практична сторона підготовки перекладача є чи не найважливішим завданням у його загальній підготовці.

У підручнику «Теорія і практика перекладу (німецька мова)» Т. Р. Кияка наведено ширший спектр вправ для пропрацювання, але це загалом стосується переважно письмового перекладу. У 8-му розділі «Функціонально-стильові труднощі перекладу», у підрозділі 8.4 «Військовий переклад» наведена певна термінологія, але одним із завдань курсу є пункт про «формування активного білінгвального (англо-українського) лексико-термінологічного мінімуму готових перекладацьких рішень...» [2]. Тут постають одразу два питання: 1. Чому в певному випадку потрібно спиратися на англо-українську лексику, а не на німецьку? 2. Що робити і як опрацьовувати ті одиниці, які з'являються безпосередньо на тлі війни?

На сьогодні, наприклад, військовий лексикон ЗСУ не перекладають французькою мовою і лише частково перекладають німецькою. У відкритих джерелах неможливо знайти сучасну військову лексику, лише у власноруч створених словниках перекладачів-практиків, які зараз працюють з іноземною пресою, військовими чи медичними асистентами.

Якщо ми говоримо про усний переклад, особливо в умовах онлайн-навчання, то всі відомі нам вправи не є на 100% ефективними:

1. Вправа на повторення тексту не може адекватно бути виконана за умов недостатнього інтернет-сигналу. У такого роду вправі має місце «відставання» між студентами на одне, два чи більше слів.

2. Інша вправа: студент чи студентка витягує випадкову картку з якимось словом і приблизно 4–7 хв. просто веде монолог, пов'язаний з ним. У цьому випадку, як і з попередньою вправою, важливо контролювати міміку, темп мови, жестикуляцію та модуляції – все, що є складовими усного двостороннього перекладу.

3. Трансформація речень, тобто беремо за основу речення і в межах дозволеного граматичними правилами починаємо перекладати кожен член речення: *Ich gehe heute ins Cafe/Heute gehe Ich ins Cafe/Ins Cafe gehe Ich heute* тощо.

4. Ще одна вправа на увагу: наприклад, студенти слухають якийсь текст, перекладають і паралельно виконують іншу, нескладну дію ,наприклад, пишуть цифри від 1 до 100.

Загалом можна сказати, що, використовуючи різні ресурси, такі як youtube, фільми чи пресу, студенти і самостійно можуть практикуватися в усному перекладі. Але однією з його складових є перформенс. За умов онлайн-навчання без спеціального програмного

забезпечення, можливості оволодіти навичками усного двостороннього перекладу в повному обсязі суттєво ускладнюється.

Література:

1. *Armed Forced Journal* by Lieutenant Colonel Paul T. Darling. URL: http://armedforcesjournal.com/terpsto-troops/
2. *Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М.* Теорія і практика перекладу. Вінниця: Нова Книга, 2006, 425 с.
3. *Obst Harry*. White House Interpreter: The Art of Interpretation. Blomington, IN: AuthorHouse, 2010.
4. *Schroepfer Tracy A., Waltz A., Noh Hyunjin, Matloub Jacqueline, Kue Viluck.* Seeking to Bridge Two Cultures: The Wisconsin Hmong Cancer Experience. Jornal of Cancer Education, 2010. 25.

Н. М. Кондрич
Київ, Україна

МОТИВ ВТЕЧІ В АМЕРИКАНСЬКОМУ РОМАНІ XX СТ.: ТИПОЛОГІЯ

Американська література XX ст., у якій відображено бурхливий розвиток суспільства та значимі історичні події, активно використовувала мотив втечі як засіб вираження особистісних конфліктів і колективних проблем. Дослідження типології мотиву втечі дозволяє розкрити його різноманітні аспекти та глибину його впливу на формування літературних творів того часу. Це дослідження може сприяти кращому розумінню культурного, історичного та соціального контексту творів відповідного періоду та поглибленню наших знань про важливі теми, які хвилювали уяву письменників XX ст.

Дослідження мотиву втечі в літературі здебільшого зосереджені на аналізі окремих текстів, з невеликою кількістю систематичних оглядів з точки зору літературної теорії. Р. Гейлман [2] дав визначення «літератури втечі» та ескапізму, прослідкував шлях розвитку цих понять; Макферсон [3] проаналізувала ескапістську літературу та літературу втечі в фемістичному русі; Цуй Дзян [4, с. 1] проаналізувала мотив втечі в романах Д. Г. Лоуренса, використовуючи його як засіб для роздумів про культурні цінності, які ставлять на перше місце реалізацію бажань; Чжао Хуан [5] дослідив зв'язок між останнім твором Вільяма Морріса «Дім» та його ранньою творчістю через призму теми «втечі як повернення».

Мотив втечі займає домінантну позицію в літературі США. С. Блуфарб пов'язує такий інтерес до цього мотиву з міграцією на Дикий Захід, яка стала важливою частиною американської ідетничності [1, с. 11]. У період між початком масової міграції та 1890 р., коли Бюро Перепису населення оголосило про закриття фронтиру, можна простежити еволіцію способів і різновидів втеч, які шукають літературні герої.

Вато зауважити, що прагнення американців до втечі не зникло із закриттям Фронтиру чи крахом віри в американську мрію. Цей імпульс, завдяки своїй стійкості в американській ментальності, залишився незмінним. Однак сам порив до втечі – зокрема після Громадянської війни, і особливо у XX ст. – був уже породжений відчаєм. У цей період втеча не була більше уособленням надії та оптимізму, як в роки експансії на захід, а радше гострим розчаруванням.

Розгляд концепту «втеча» в наративних літературних творах виявляє його багатогранну природу, і відповідно розмаїття її сюжетів і складність мотивів вимагають більш детального вивчення і класифікації цієї поведінки з точки зору мотивів, які стоять за нею. З часів античності акт втечі був тим елементом, який просував сюжет, однак з часом у втечі з'явилися і інші важливі функції у наративному процесі, зокрема: уточнення характеристик, формування середовища попереднього існування та майбутніх пошуків.

На основі аналізу найвідоміших втеч у літературному процесі можемо прослідкувати наступне: з часом герой-втікач видозмінюється із заручника обставин до свідомого борця за свою волю. А у втіленні мотиву відбувається перехід від майже фантастичних умов бігства (як це було наприклад в Дедала та Ікара, або в епізоді, де Одісей тікає від циклопа Поліфема, чи як Медея тікає від Ясона завдяки золотій колісниці бога сонця Геліоса) до розуміння, що з допомогою мудрості і досвіду можливо здолати всі негаразди (наприклад втеча Фабриціо дель Донго з роману Стендаля «Пармська обитель»).

В американській літературі перед читачами найчастіше постають два типи героїв-утікачів. Одні уособлюють фізичне звільнення, інші – моральне.

Перші у силу різних обставин (зазвичай несправедливо) опиняються за ґратами або вимушені тікати від переслідувань, наприклад політичних. Вони прагнуть звільнитися від ув'язнення. Однак, для таких героїв омріяна воля є лише щаблем до кінцевої мети – встановлення справедливості. Це втікачі-інтелектуали. Вони мають аналітичний склад розуму, чудову ерудицію та навіть в умовах увязнення залишаються чесними. Саме завдяки цим якостям їм вдається ставати неформальними лідерами у своїй спільноті.

Втіленням цього типажу і є Енді Дюфрейн з роману С. Кінга «Рита Хейворд або втеча з Шоушенка», який за нещасливим збігом обставин був звинувачений у вбивстві власної дружини і її коханця і згодом засуджений на два довічні ув'язнення. Ще одним прикладом може слугувати роман Т. Дженкіна «Навиворіт: втеча із центральної в'язниці Приторії». Головний герой Тім та його друг Стівен Лі були ув'язнені у в'язниці Приторії за спротив політиці апартеїду. Твір змальовує план, тренування та блискучу втечу із в'язниці, а пізніше – і з країни.

Другий тип героїв – це в'язні суспільних рамок та норм. Вони незадоволені тими порядками та обмеженнями, які диктує їм соціум. Найчастіше такі герої зустрічаються в ескапістській літературі. С. Блуфарб зазначає, що ескапізм як літературне явище має широкий спектр виявлення: від пошуку порятунку в наркотиках і алкоголеві до втечі на острів у Південних морях, про яку мріє Терон Вейр в одному з епізодів роману «Прокляття Терона Уера» Гарольда Фредеріка» [1, с. 23]. Головний герой цього типу часто егоцентричний. Він відчуває себе кращим за інших, у своїх діях керується перш за все власними інтересами і почуття інших його цікавлять мало. Такий герой здатний до обману, знецінення, маніпулювання. Головна мета – задоволення від здійснення планів, досягнення особистого щастя. Він намагається дати відповіді на внутрішні питання «Хто я? Для чого я існую? Яким є моє щастя?». Втіленням цього типажу є Голден Колфілд з роману Дж. Д. Селінджера «Ловець у житі». Наступним прикладом цього типажу може слугувати Сал Парадайз з роману Дж. Керуака «В дорозі». Цей роман є одою свободі, а головні герої бунтують проти ув'язення, яким їм видається повсякденне життя. Наступний утікач цього типу Рендал Макмерфі з роману К. Кізі «Політ над гніздом зозулі». На відміну від попередніх утікачів йому дійсно загрожувала в'язниця, але зрештою він опинився в божевільні. Бунт проти прийнятих рамок в крові у героя, тож зовсім скоро він починає протестувати проти правил міс Редчет, підбиває на вихід, а потім і на втечу інших пацієнтів, словом тікає від обмежень сам і спонукає до цього інших.

Отже, мотив втечі відображає складні соціокультурні та історичні реалії того періоду, спонукаючи героїв до самоаналізу та пошуку особистісної свободи. Встановлення типології мотиву втечі розкриває багатогранність його вираження та показує складність і суперечливість американського суспільства у XX ст.

Література:

1. *Bluefarb S.* The escape motif in the American novel: Mark Twain to Richard Wright. Columbus: Ohio State University Press, 1972. 173 p.

2. *Heilman R. B.* Escape and escapism varieties of literary experience. *The Sewanee Review*. 1975. 83(3). P. 439–458.
3. *Macpherson H. S.* Escapist Literature and the Literature of Escape. *Women's Movement*. 2000. P. 26–48.
4. *Zhao H.* On the Motif of «Escape» in Narration. URL: https://www.atlantis-press.com/article/125988808.pdf
5. *Zhao H.* The return of escape: A review of Morrison's new work «Home». *Foreign Literature Trends*. 2012. 06. P. 17–18.

О. М. Костюк,
Е. Д. Світлишина
Київ, Україна

СПЕЦИФІКА ХУДОЖНЬОГО ВТІЛЕННЯ ТЕМИ ВІЙНИ І МИРУ У РОМАНІ ДЖ. ЕРПЕНБЕК «ПРОКЛЯТТЯ ДОМУ»

Тема війни і миру надзвичайно актуалізувалася у наш час. Її обговорюють у політичному, історичному, філософському контекстах. Як відомо, саме війни стали віхами європейської історії ХХ ст. Означена тема стосується багатьох проблем, таких як життя та смерть, адаптація людини до нових страшних умов і боротьба за краще майбутнє, інстинкт самозбереження і обов'язок особистості, травми втрати батьківщини та близьких людей [2].

Тема війни і миру, починаючи з Першої світової війни, стала однією з провідних для мистецтва ХХ ст. Художня література стала потужним способом культурного осмислення цих феноменів. До її розкриття долучилися такі письменники, як А. Барбюс, Р. Олдингтон, Е. Гемінгвей, Е. М. Ремарк, Т. О'Брайен та ін. Воєнна тематика творів кожного з них детально досліджена літературознавцями. Є і узагальнювальні праці щодо художнього змалювання війни і миру, наприклад, Л. Ф. Хабібулліної, А. П. Саруханян, В. Б. Волкової, І. Г. Каропи та ін.

У розкритті теми Другої світової війни у західній літературі дослідники виявляють кілька продуктивних тенденцій [5]. Перша – прагнення до документального відтворення подій у перші повоєнні роки (Г. Бьолль, Дж. Олдридж, Д. Б. Прістлі). Друга тяжіє до створення епічних циклів (Р. Х'юз, Е. Повелл). Третя розглядає війну з загальнофілософської точки зору як основу для міфологізованої, метафоричної картини світу (Ж.-П. Сартр, А. Камю, В. Голдінг). Четверта – антиутопія та альтернативна історія. П'ята – детективні

романи про наслідки Другої світової війни (Я. Флемінг, Р. Харріс). Шоста досліджує самоідентифікацію героя крізь призму історичної та особистісної травми (К. Ісігуро, І. Мак'юєн). Втім, це питання залишається дискусійним.

Тему війни у сучасній українській прозі досліджували Я.І. Кулінська, Д. Білоус, Н. Герасименко, О. Максименко, Г. Скоріна, М. Рябченко та ін. [3].

Дж. Ерпенбек – спадкова письменниця, режисерка оперної сцени, авторка 8 книжок, перекладених 20-ма мовами, лауреатка престижних літературних премій – звертається до теми війни і миру у своєму проникливому романі «Прокляття дому», він через рік після виходу в оригіналі, вже у 2016 р. вийшов в українському перекладі і практично не досліджений. Виняток становлять лінгвістичні розвідки з проблем відтворення індивідуально-авторського стилю мовлення Ерпенбек у перекладі [4]. Усе це визначає актуальність пропонованої роботи.

Мета роботи – з'ясувати специфіку втілення теми війни та миру в романі Дж. Ерпенбек «Прокляття дому». Об'єкт дослідження – текст роману «Прокляття дому» в українському перекладі Х. Назаркевич, а предметом обрано художні засоби втілення теми війни та миру в романі. Застосовані елементи історико-культурного, структурного та герменевтичного методів.

У центрі художнього простору роману – невеликий літній будиночок на брандербурзьких озерах. Дія відбувається на історичному проміжку від Веймарської республіки до років після возз'єднання Німеччини. За цей час там живуть три родини, п'ять поколінь: архітектор з Берліна, єврей, який тікає від нацистів, і письменниця, яка вірить у соціалістичну ідею і нову Німеччину.

Один із трьох епіграфів – із Ф. Гьолдерліна – «*… о ви, ліси моєї юності, Чи обіцяєте мені, коли повернуся, повернення спокою*» – увиразнюють головний конфлікт – між руйнівним рухом історії і прагненням людини до спокою і гармонії. Наслідуючи Г. Г. Маркеса, Дж. Ерпенбек змальовує своєрідне століття самотності місцевих мешканців: «*Батьком солтиса був солтис, а батьком таматого – також солтис, котрого батьком і собі був солтис, і так далі аж до тисяча шістсот п'ятдесятого року. Не хто інший, як сам король, зробив батька батька батька батька солтиса солтисом»* [1].

Твір має складну наративну організацію. Оповідач виступає то від третьої, то від першої особи, вдається до прийому «чужого мовлення», про минуле говорить у теперішньому часі: «*Він знову спускається вниз, тепер риплять друга, п'ятнадцята і передостання сходинки, перила внизу він власноручно оздобив різьбленим виноградом. Зачиняю… Позачиняти. Позачиняти, а ключ залишити в замку. Щоб*

вони його не виламували. Не вибивали двері, тільки щоб не гнули чи не розрізали ґрати, що захищають скло у вхідних дверях» [1].

Переплетіння різних часових форм, використання різних стилістичних прийомів, засобів додають твору інтриги, складності, сюжетної напруги.

Важливий сюжетний пласт постає в особистих спогадах головних героїв, він зорієнтований на минулі події, але такі, що знов і знов актуалізуються у свідомості. Це спонукає порівняти споріднені катастрофи минулого та сьогодення. Авторка часто використовує ретроспекцію і створює особливу атмосферу самозаглибленості героїв у творі: «*Вона й сьогодні, коли хтось говорить про війну, думає насамперед про війну, яку її тіло розпочало проти неї в той самий час, коли на Німеччину впали перші бомби*». Ці спогади ніби охоплюють не лише їхню власну, й чужу пам'ять, пам'ять інших мешканців, дому [1].

Авторка зберігає стриманий нейтральний, навіть мінімалістичний стиль, що справляє враження хроніки, історичного документа. Але хронологія подій порушена, розповідь фрагментарна, має місце гра простором, поява і зникнення як людей, так і символічних речей визначають перебіг сюжету. Дослідники зазначають, що в Ерпенбек «повтори, виступаючи композиційним принципом, слугують цілям передачі особливостей індивідуально-авторського світогляду через позначення розгортання авторської думки, створення смислової багатошаровості тексту завдяки ланцюжку асоціацій, акцентуації центрів смислового прирощення, передавання емоцій та їх інтенсивності, реалізації естетичного впливу через структурування та ритмізацію тексту» [4].

Головну роль в романі відіграють персонажі-власники будинку. Через їхні біографії проходить війна, хоча самі бої залишаються поза сюжетом. Роман зачіпає не лише тему війни та її наслідки, він також глибо занурює читача в психологічний стан персонажів, які страждають фізично й емоційно, розкриває їхні приховані страхи, а також біль втрати дому та близьких людей. Етапи історії дому об'єднує постать Садівника – мовчазного і вічного, як сама природа. Протягом усього твору він віддано виконує свою роботу біля будинку, іноді видається зловісним провідником до потойбіччя, де час не лінійний, а циклічний і історія втрачає сенс.

У романі Дж. Ерпенбек спостерігаємо певні символи. Наприклад, символ дому, провідний у романі, занурює людей у спогади, показує як стрімко плине час. Авторка глибоко досліджує поняття «*рідного дому, рідної землі*». Люди, які застали війну, воєнні часи, завжди прагнутимуть повернутися, відчути втрачений спокій, любов і тепло.

Війна асоціюється зі зникненням людей (смерть, втеча, концтабір) та речей (порцеляна, столове срібло, реманент), які періодично то

закопують у газоні, то опускають у ящиках в озерну мілину, чекаючи на загарбників. Викупивши у євреїв, що поспіхом віддають свій маєток за безцінь, купальню, архітектор випадково витерся там «*чужими рушниками*», які навіть не встигли прибрати.

Мир, навпаки, співвіднесено із поверненням, спокоєм, зняттям чохлів, піднятими віконницями, пошуками захованих побутових «скарбів»: *«Він справді вже не знає нічого з того, що знав колись: що можна вважати скарбом, а що – ні»,– думає про себе Архітектор* [1].

Також твір багатий на неочікувані метафори та метонімії, що додає тексту забарвлення, породжує просторові, звукові та кольорові образи: «*Його професія – **проектувати батьківщину**. Поставити навколо повітряного простору чотири стіни, вирвати **кам'яними кігтями** повітряний простір з усього, що росте і бринить, зафіксувати його».* Наприклад, епітети «*сумний сміх*» або «*темне небо*» передають загальну тональність розповіді – це смуток, печаль. Риторичні питання також наявні у романі, таким чином авторка залучає міркування та емоції читача, підкреслює головні моменти твору: наприклад, *«Чи можливо взагалі забути своє минуле?»* [1].

Таким чином, екстремальний досвід війн вилучає героїв роману з повсякденного життя і зіштовхує з невідворотністю трагічного вибору, несподіваної відповідальності, смерті, самотності, втрати сенсу буття. Це повторюється знову і знову. У цьому і є прокляття дому. Специфіка втілення теми війни та миру у романі в особливій наративній організації, використанні сюжетно-композиційних прийомів, завдячуючи яким час зливається та події переплітаються одна з одною, та витончених стилістичних прийомах змалювання художнього світу.

Література:

1. *Ерпенбек Дж.* Прокляття дому. Роман. Пер. З нім. Х. Назаркевич. Чернівці. Книги–2016. URL: https://coollib.com/b/396948-dzhenni-erpenbek-proklyattya-domu/read
2. *Карпа І. Г.* Художнє осмислення війни як пограничної ситуації. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/hudozhestvennoe-osmyslenie-voyny-kak-pogranichnoy-situatsii/viewer
3. *Кулінська Я. І.* Тема війни на сході України в сучасній малій прозі (на матеріалі книжок «Рокада» Г. Цимбалюка, «Вовче» К. Чабали, «Літо-Ато» Олафа Клеменсена та ін.). Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2020. Т. 31(70) № 4. Ч. 4. С. 34–41.
4. *Літвінова М. М.* Лексична когезія в художній прозі Дженні Ерпенбек (в аспекті німецько-українського перекладу). Закарпатські філологічні студії. Вип. 15. URL: https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.15.28
5. *Хабибулліна Л. Ф.* Друга світова війна в сучасній літературі. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/vtoraya-mirovaya-voyna-v-sovremennoy-literature/viewer

Ю. В. Кравцова
Київ, Україна

МЕТАФОРИЧНА МОДЕЛЬ ЯК СЕМАНТИКО-КОГНІТИВНА СТРУКТУРА

Метафори мають істотне значення у процесі пізнання людиною дійсності, оскільки вони дають змогу виявляти подібність між різними предметами та явищами, застосовувати знання і досвід, набуті в одній сфері, для осмислення іншої сфери. Поняттєва система носіїв мови містить певний набір метафоричних проєкцій, які ніби вбудовані в повсякденне мислення, тому вони є невід'ємною частиною культурної парадигми етносу та можуть легко осмислюватися членами мовного колективу.

Метафоричні номінації, що виникають у результаті креативного когнітивного процесу, на який безпосередньо впливають мова та властивий конкретній етнокультурі спосіб концептуалізації дійсності, поступово накопичуються етносом у процесі його історичного розвитку. Внаслідок цього формується та поступово модифікується національна метафорична картина світу, виявляючи деяку стереотипність колективного мислення, тобто образна ментально-вербальна діяльність носіїв мови здійснюється за певними, порівняно обмеженими моделями. Тому актуальним є встановлення, інвентаризація та систематизація метафоричних моделей, притаманних тій чи тій етнокультурі.

У лінгвометафорології існує два основні підходи до моделювання метафоризації – семантичний (О. М. Лагута, Г. М. Скляревська та ін.) і когнітивний (А. М. Баранов, Е. В. Будаєв та ін.). У семантичних лінгвометафорологічних дослідженнях метафоричну модель загалом розглядають як схему смислотворення, регулярне співвідношення семантичних сфер мотивувального й мотивованого значень слів, пов'язаних спільним смисловим елементом. Але в окремих працях метафоричні моделі мають різні за характером і кількістю компоненти. У когнітивних лінгвометафорологічних дослідженнях є дві основні методики побудови й опису метафоричних моделей: згідно з дескрипторною теорією (А. М. Баранов) метафоричну модель розуміють як тематичне поле сигніфікативних дескрипторів, а в когнитивно-дискурсивній теорії (А. П. Чудінов) метафоричну модель розглядають як схему зв'язку між поняттєвими сферами джерела й мети метафоричної проєкції, що існує у свідомості носіїв мови. Когнітивні метафоричні моделі зазвичай описують як структуровані у вигляді фреймів і слотів сфери-джерела та сфери-цілі. Зіставлення семантичного та когнітивного підходів до моделювання метафоризації

показало, що вони мають спільні риси: розуміння метафори як модельованого об'єкта; оперування терміном «метафорична модель»; виділення подібних параметрів метафоричної моделі та використання термінології, що співвідноситься в межах їхніх метамов.

Згідно з нашою концепцією метафоричного моделювання метафоризація – це когнітивно-семантичний механізм, що допомагає виявляти спільність у різних реалій на підставі аналогово-асоціативних комплексів, що існують у свідомості представників певної етнокультури. Але природа метафори має два аспекти: з одного боку, вона являє собою об'єкт смислотворення, а з іншого – смислосприйняття. Ця властивість метафори є важливим фактором, що ускладнює моделювання метафоризації, оскільки процеси створення (кодування) метафори та її розуміння (декодування) можуть не збігатися, тому дослідник повинен мати не тільки добре знання мови та її семантичних закономірностей, але й певну інтуїцію при реконструкції смислового змісту метафори як продукту ментально-вербальної діяльності її творця. Крім того, власне результати метафоризації як когнітивного процесу емпірично можна спостерігати тільки в мові (мовленні), а метафори як мовні одиниці є експлікаціями когнітивних можливостей людини.

Семантико-когнітивна метафорична модель – це регулярна схема вербалізації корелятивних в аналогово-асоціативному плані понять, що існує у свідомості носіїв мови. Вона є трикомпонентною структурою, що вміщує такі компоненти, як-от: вихідна денотативно-поняттєва сфера (метафоричний мотиватор) → нова денотативно-поняттєва сфера (метафоричний мотиват) | семантико-когнітивний метафоричний мотивант (мотивувальна ознака метафоричної номінації). Спосіб представлення сфер метафоризації – вихідної та нової – дає можливість зрозуміти систему логіко-поняттєвих зв'язків між мотивувальним і мотивованим значеннями, актуалізувати сфери-джерела і сфери-цілі, що є спільним для семантичного та когнітивного моделювання, та елімінувати частиномовні відмінності, що є характерним для когнітивних досліджень.

На основі аналізу лінгвістичних досліджень у галузі метафоричного моделювання (А. М. Баранов, О. М. Лагута, Г. М. Скляревська, А. П. Чудінов та ін.), ідеографічних словників (О. С. Баранов, Ю. М. Караулов) і власних спостережень за фактами метафоризації в художньому дискурсі та тлумачних словниках було розроблено класифікацію сфер-джерел і сфер-цілей метафоричної проєкції на значному корпусі метафор різної частиномовної належності. Було виділено поняттєві мегасфери «Людина», «Соціум», «Тваринний світ», «Рослинний світ», «Неорганічний світ», «Час», «Артефакт», у межах яких установлено певні характерні денотативно-

поняттєві сфери як джерело й мета метафоризації. Виявлення сфер-джерел і сфер-цілей метафоричної проєкції на різному матеріалі сприятиме встановленню тенденцій і закономірностей моделювання метафоричної картини світу етносу в той або той історичний період і формуванню загального наукового уявлення про її еволюцію.

Основою метафоризації є метафорична мотивація, проте у семантичній дериватології та лінгвометафорології тлумачення цього поняття є суперечливим, оскільки його розглядають як відношення твірного й похідного значень або слів, як у морфологічному словотворі. Тому дослідження метафоризації та метафоричної номінації потребує нових підходів.

Згідно з нашою концепцією метафорична мотивація є відношенням вихідної денотативно-поняттєвої сфери і нової денотативно-поняттєвої сфери, заснованим на спільності семантико-когнітивної ознаки чи ознак у різних об'єктів дійсності, подібних в аналогово-асоціативному плані. В основі метафоризації може бути аналогове або асоціативне образне уявлення про реалії у свідомості носіїв мови. Наприклад, метафоричні значення слова *крик* – узуальне «крайній вияв відчаю, тривоги, сильного душевного переживання і т. ін.» (***крик*** *душі*) й оказіональне «сильний різкий звук, видаваний чимось» (***крик*** *паровоза* (В. Інбер)) – мотивовані прямим значенням «сильний різкий звук голосу; зойк» (*крик жінки*), де мовна метафора утворюється за мотиваційною ознакою «міра», тому актуалізується потенційна сема «крайній вияв чогось», а мовленнєва – за ознакою «звук» з актуалізацією інтегральної семи «сильний різкий звук».

У результаті проведеного семантико-когнітивного аналізу значного корпусу метафор художнього дискурсу установлено такі типи метафоричної мотивації, як формативна, колоративна, акустична, динамічна, реалізаційна, квантитативна, параметрична, кореляційна, консистенційна, ситуативна, оцінна, темпоральна, функційна. Проте в цій галузі ще багато невирішених питань, що потребують подальшого дослідження, яке сприятиме розробленню загальної типології мотиваційних ознак метафоризації та, відповідно, встановленню певних типів метафоричної мотивації.

В окремих лінгвістичних працях із проблеми метафоричної номінації (О. М. Лагута, О. М. Прохорова, О. І. Усмінський та ін.) на різному мовному матеріалі вчені здійснюють спробу встановити типи ознак, що мотивують метафоризацію. У нашій роботі при описуванні результатів метафоризації для позначення смислового компонента, що зв'язує твірне й похідне значення та виражає мотиваційні відношення вихідної й нової денотативно-поняттєвих сфер, уведений термін «семантико-когнітивний метафоричний мотивант», який розуміємо як ментально-смисловий елемент, що інтегрує різні сутності, подібні в

якому-небудь відношенні. Він слугує мотивувальною ознакою метафоризації як метафоричної проєкції з вихідної денотативно-поняттєвої сфери до нової, є показником метафоричної мотивації, який формулюємо в найбільш загальному вигляді («звук», «динаміка», «колір», «форма» тощо). Необхідно зазначити, що в наших попередніх працях для термінологічного позначення цього поняття використовувався термін «семантико-когнітивний формант», в якому термін «формант» був запозичений із морфологічної дериватології для описування семантичної деривації, одним із процесів якої є метафоризація. Але в морфологічній дериватології формант – це найменший у формальному та семантичному відношенні словотворчий засіб, яким мотиване слово (мотиват / дериват) відрізняється від мотивувального (мотиватора). У семантичній дериватології, що сформувалася відносно недавно, цей термін не відбиває повною мірою мотиваційні відношення мотивувального й мотивованого значень, оскільки мотивувальна ознака не є формальним показником семантичної, зокрема метафоричної, деривації і тому не може бути вичленована як «різниця» між мотиватором і мотиватом.

Аналіз лінгвістичних робіт із проблеми метафоричної номінації та зібраного фактичного матеріалу (узуальних та оказіональних метафор, вилучених із художніх текстів) дав змогу виділити такі основні типи семантико-когнітивних метафоричних мотивантів: форма, колір, звук, кількість, міра, кореляція, прояв об’єкта, консистенція, стан, час, функційність, оцінність. Отримані різними лінгвістами (О. М. Лагута, Г. М. Скляревська, О. І. Усмінський та ін.) дані й результати нашого аналізу показують, що виявлені на тому чи тому матеріалі мотиваційні ознаки метафоризації багато в чому збігаються, що свідчить про об’єктивність проведених досліджень. Проте в цій галузі ще чимало дискусійних і невирішених питань, які вимагають подальшого вивчення, що сприятиме розробленню загальної типології ознак, які мотивують процеси метафоричної номінації.

Згідно з пропонованою концепцією метафоричного моделювання методика побудови семантико-когнітивної метафоричної моделі передбачає такі етапи: 1) на певному мовному (мовленнєвому) матеріалі зібрати факти метафоризації, які є об’єктом дослідження; 2) встановити денотативно-поняттєві сфери-джерела та сфери-цілі метафоризації; 3) виявити семантико-когнітивні метафоричні мотиванти; 4) сконструювати метафоричні моделі за трьома параметрами: денотативно-поняттєва сфера-джерело; денотативно-поняттєва сфера-мета; семантико-когнітивний мотивант; 5) порівняти всі побудовані метафоричні моделі та визначити їхні властивості – регулярність і продуктивність, які характеризують відповідно їхню

відтворюваність і семантичну активність у різні історичні періоди розвитку певної етнокультурної спільноти [1; 2].

Розроблену методику побудови й опису метафоричних моделей як семантико-когнітивних структур можна використовувати як самостійний операційний механізм під час семантико-когнітивного аналізу окремих фактів метафоризації або в корпусному дослідженні метафорики конкретної мови, а також як обов'язковий етап семантико-когнітивного дослідження метафоричних концептів, тому вона є універсальною.

Отже, незважаючі на значну кількість лінгвометафорологічних праць із проблем метафоричного моделювання, залишається ще багато дискусійних питань щодо сутності метафори, метафоризації, метафоричної номінації, метафоричної мотивації, її типів, метафоричної моделі, її параметризації та методики побудови, тому їх подальший розгляд є перспективним.

Література:

1. *Кравцова Ю. В.* Семантико-когнітивне моделювання процесів метафоричної номінації. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2022. 170 с.
2. *Kravtsova Yu. V.* Semantic-cognitive metaphorical model: properties, parameters, and construction technique. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов: зб. наук. пр. За наук. ред. Н. Є. Леміш. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2023. Вип. 25. С. 29–42.

О. К. Куварова
Дніпро, Україна

«КОРЕКТНА ЛЕКСИКА» В СИСТЕМІ ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ МОВИ

Важливим чинником, який регулює мовленнєву поведінку людини, є правила комунікативної взаємодії, що склалися в суспільстві. Ці правила формуються поступово й конденсують увесь позитивний досвід спілкування особи з людською спільнотою. На думку В. І. Карасика, «етикет як поведінка являє собою систему способів підтримання спілкування між людьми, що належать до різних груп суспільства» [2, с. 106]. Важливе місце у мовленнєвому етикеті посідають формули ввічливості – слова, словосполучення та речення, якими ми послуговуємося в стандартних, повторюваних ситуаціях

спілкування. Утім, етикет не можна зводити до набору готових висловлювань чи їх моделей, у більш широкому розумінні етикетні приписи спрямовані на реалізацію принципів ефективного спілкування, зокрема принципу ввічливості, обґрунтованого такими науковцями, як Дж. Ліч, Р. Лакофф та ін. У найзагальнішому вигляді цей принцип вимагає бережного ставлення до особистості партнера-комуніканта в процесі спілкування. Дж. Ліч вважає, що важливою ознакою ввічливості є збереження балансу значущості між комунікантами [4, с. 8]. Розглядаючи ввічливість як комунікативно-прагматичну категорію, А. П. Болотнікова показала, що «вона репрезентує складну систему стратегій і тактик, спрямованих на досягнення гармонійного й ефективного спілкування та є регулятором мовленнєвої поведінки інтерактантів. Ці стратегії впливають на вибір засобів вербальної й невербальної комунікації» [1, с. 26].

Наш динамічний час вносить зміни до системи етикетних конвенцій, формує нові підсистеми етикету, такі, як, наприклад, нетикет – мережевий етикет, що регулює правила поведінки в мережевих спільнотах. У соціумі відбувається й переосмислення деяких правил спілкування, зокрема, це стосується комунікації з людьми, що мають певні фізичні та психічні особливості або відрізняються від більшості кольором шкіри, гендерним позиціонуванням тощо. У зв’язку з цим виникло поняття мовної толерантності, сутність якого Г. Х. Яворська та Е. В. Ларіна характеризують як «систему норм мовної та соціальної дії, що поширюється на різні рівні індивідуального, суспільного, державного та міждержавного буття, і як визначальний характер нашої взаємодії та ставлення до різних проявів соціально-культурної різноманітності» [3, с. 105]. Норми мовленнєвого спілкування, що реалізують принцип толерантності, складаються в процесі комунікації, стаючи час від часу предметом обговорення й дискусій на різних Інтернет-форумах, де збираються люди, об’єднані спільними проблемами, та фахівці, що допомагають ці проблеми розв’язувати. Активну участь в обговоренні цього питання беруть журналісти, що висвітлюють суспільно значущі теми, пов’язані з взаємодією різних соціальних верств, а також освітяни, які прагнуть не лише втілювати принцип толерантності у практиці спілкування з різними дітьми, а й формувати у своїх вихованців відповідні моральні цінності, здатність ставитися з повагою до людей, які чимось відрізняються від інших. Тож симптоматичною можна вважати появу статей «Коректна мова – як говорити про людину, а не її інвалідність» Н. Швадчак на сайті Нової української школи (https://nus.org.ua/articles/pravyla-inklyuzyvnoyi-movy-yak-govoryty-pro-lyudynu-a-ne-yiyi-invalidnist/), «Не інвалід, не аутист і не сліпий: комунікуємо про інклюзію правильно» О. Юрченко

на сайті громадської спілки «Освіторія» (https://osvitoria.media/experience/ne-invalid-ne-autyst-i-ne-slipyj-komunikuyemo-pro-inklyuziyu-pravylno/) та ін.

У центрі уваги авторів, які намагаються надати рекомендації, що забезпечують впровадження принципу мовної толерантності в повсякденному спілкуванні, постає проблема номінації людей, які потребують спеціальних умов, а можливо, і особливого ставлення до себе. Евфемістичні заміни тих назв осіб, які видаються неприйнятними, образливими (*каліка, інвалід, епілептик, ліліпут, гомік, наркоман, проститутка* тощо), об'єднують в групу «коректної лексики». Це поняття поки що не має загальноприйнятого визначення, а коло лексем і словосполучень, що належать до цієї групи, чітко не окреслено. Ю. Сачук, координаторка правозахисної громадської організації Fight For Right, зазначає, що коректна мова з тематики інвалідності в Україні лише формується, і зауважує: «Коректними термінами ми можемо вважати ті, які закріплені Конвенцією ООН «Про права людей з інвалідністю». Це міжнародний стандарт, який є найбільш прийнятним на сьогодні, саме його можна брати за основу, пишучи чи говорячи про інвалідність, але тільки англійською мовою» (https://www.the-village.com.ua/village/city/asking-question/264595-yak-pravilno-nazivati-lyudey-z-invalidnistyu).

З точки зору функційно-стилістичних властивостей, коректна лексика не становить єдності. Серед виразів, які пропонується вживати, чимало типово канцеляритних утворень, непридатних для повсякденного мовлення, наприклад: *дитина з особливими освітніми потребами; користувач крісла колісного; дитина, яка користується кріслом колісним; людина з фізичними / сенсорними / психічними / інтелектуальними / ментальними порушеннями; люди, які вживають ін'єкційні наркотики; люди, що залучені до секс-бізнесу; людина, яка зазнала каліцтва* тощо. Деякі автори пропонують для того, щоб уникнути слів *інвалід, інвалідність*, називати діагноз: *людина із церебральним паралічем; дитина із синдромом Дауна; особа з епілепсією / діабетом / депресією; дитина з розладами аутистичного спектру* і т. ін. Таким чином до широкого обігу вводиться велика кількість медичних термінів, серед яких є вузькоспеціальні: *людина зі* ***спінальною м'язовою дистрофією***, *дитина з* ***бульозним епідермолізом***, *людина з* ***біполярним афективним розладом*** **(*БАР*)** та ін. Але ці терміни, як належність спеціальної медичної мови, для переважної більшості людей незрозумілі й потребують пояснення. До того ж, даючи подібні поради, поборники етики взаємодії з різними людьми ігнорують той факт, що саме називання конкретного діагнозу не є етичним: він складає лікарську таємницю, а хвора людина не завжди хоче його оприлюднювати.

Часто «коректні» номінації є складними словосполученнями, що замінюють однослівні номінації, наприклад: *внутрішньо переміщена особа* або *людина, яка переїхала з тимчасово окупованих територій*, – замість *біженець* (https://bf.in.ua/rizni-sotsialni-hrupy-2/vnutrishno-peremishchena-osoba/). Академічний тлумачний словник української мови подає таку дефініцію слова *біженці*: ʻЛюди, що залишають місце свого проживання під час війни або стихійного лихаʼ, тож незрозуміло, чому не можна вживати це слово. Пропоновані складні номінації не лише суперечать закону економії мовних зусиль, а й бувають досить неточними, наприклад: *людина, яка спілкується за допомогою альтернативних засобів комунікації*, – замість *німа*, *людина з порушеннями зору* – замість *сліпа* тощо. В деяких випадках прихильники мовної толерантності намагаються завуалювати зміст поняття абревіатурою: *ЛЖВ* – людина, яка живе з ВІЛ, *РКС* – робітники комерційного сексу, *ЧСЧ* – чоловіки, які практикують секс з чоловіками.

Ще одна група назв у складі «коректної» лексики – метафори: *діти-метелики, сонячні діти, дитина дощу* тощо. Ставлення до таких назв неоднозначне, деякі автори рекомендують відмовитися від них і використовувати конкретний діагноз, додаючи, що «будь-яка романтизація станів, хвороб і розладів також розвиває і провокує стигму. І вона так само принижує і ображає, акцентує увагу на стані, виокремлює людину через діагноз, звужує сприйняття особистості до її діагнозу та дуже шкодить формуванню рівного інклюзивного ставлення» (https://bf.in.ua/rizni-sotsialni-hrupy/dytyna-z-buloznym-epidermolizom/). Утім, матері хворих дітей часто обирають саме ці назви, вкладаючи в них любов і лагідність, отже такі евфемізми можна вважати досить вдалими.

Творення мовних одиниць, що реалізують принцип толерантності у спілкуванні, та їх поширення у мовленнєвій практиці людей вносить певні зміни до розподілу лексико-стилістичних засобів мови між сферами комунікації. Вироблення рекомендацій щодо слововживання, адресованих широким суспільним верствам, постане більш ефективним, якщо до цього процесу, нарівні з журналістами, психологами, соціальними працівниками, буде ширше залучено представників уразливих груп, яких стосується це питання, а також мовознавців, фахівців у питаннях розвитку мови та в галузі проблем мовленнєвої комунікації. Такі рекомендації потребують коригування залежно від того, на яку сферу спілкування вони зорієнтовані.

Література:

1. *Болотнікова А. П.* Увічливість як комунікативно-прагматична категорія. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.:

Філологія. 2018. № 37. Т. 2. С. 24–27.
2. *Карасик В. І.* Мова соціального статусу. М.: Гнозис, 2002. 333 с.
3. *Яворська Г. Х., Ларіна Е. В.* Мовна толерантність у контексті соціально-гуманітарних наук. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2016. № 20. Т. 1. С. 103–106.
4. *Leech G.* The Pragmatics of Politeness. New York: Oxford University Press, 2014. 368 p.

Статтю вилучено за ініціативи автора

Статтю вилучено за ініціативи автора

О. І. Куцос
Київ, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛЯ РЕЛІГІЙНИХ КОНЦЕПТІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ СВІДОМОСТІ

Звернення до релігійних уявлень є свідченням зацікавленості науковців у дослідженні духовного підґрунтя національного характеру. Аналізуються канонічні релігійні книги, повчання моральних лідерів, авторські тексти, зразки народної творчості. Разом із тим, відсутній чіткий системний підхід, що дозволив би здійснити ґрунтовний аналіз релігійних концептів. Таке становище стало передумовою реалізації авторської ідеї характеристики відповідного

концептуального поля за допомогою методу психосемантичного моделювання.

Виходячи з принципу неупередженості, ми проаналізували матеріал, представлений в офіційних виданнях асоціативних словників. Оскільки нас цікавив передусім найновіший період часу, було прийняте рішення зосередитися на асоціативних словниках, укладених у XXI ст. [1; 2; 3]. До ядерної зони ми віднесли слова-реакції, що представлені на рівні 4,1% і більше, до приядерної зони – від 1,1% до 4,0%, до периферійної зони – від 0,5% до 1,0%.

Психосемантичне моделювання концептуального поля ґрунтується на аналізі двох рівнів – психічного та семантичного. Психічний рівень охоплює тілесно-перцептивний (відчуття, сприйняття, конкретні уявлення), логіко-понятійний (узагальнення і систематизація внутрішніх властивостей і зв'язків реальності), емоційно-афективний (суб'єктивні стани, переживання, передчуття) та ціннісно-смисловий (ідеали, цінності, духовні смисли) компоненти. Семантичний рівень полягає у виділенні категорій речі (те, що може бути назване чи описане), властивості (те, що відрізняє одну річ від іншої) та відношення (наявність зв'язку між двома або кількома речами). Ми дібрали шість слів, що характеризують релігійні концепти – Бог, добро, зло, душа, життя, смерть.

Концепт «Бог». На психічному рівні концептуальне поле представлене переважно ціннісно-смисловим компонентом, на семантичному рівні – категоріями речі та властивості. Таким чином, більшість асоціацій є: 1) абстрактними поняттями з позитивним або нейтральним смисловим навантаженням (*добро, душа, життя, істина, чудо*); 2) атрибутами з позитивним або нейтральним смисловим навантаженням (*всемогутній, всесильний, всевидящий, всевишній, добрий*). Набагато менше слів-асоціацій з фізичним компонентом (*батько, небо, світло, сонце, церква*), що свідчить про переважно духовне наповнення концепту «Бог». Крім того, на семантичному рівні майже не представлені асоціації, які означають відношення. Це можна тлумачити як розуміння абсолютної природи Бога в українській мовній свідомості, її незалежність від суб'єкта, безвідносність до точки зору.

Концепт «Добро». На психічному рівні переважають асоціації, що відносяться до тілесно-перцептивного та логіко-понятійного компонентів, на семантичному рівні – до категорії речі. Таким чином, сприйняття добра в українській мовній свідомості переважно пов'язане з конкретною особою (*бабуся, друг, людина, мама, мати*). Крім того, в межах категорії речі виділяються дві смислові лінії, що характеризують концептуальне поле – добро як матеріальний достаток (*гроші, багатство*) і добро як прояв активної життєвої позиції

(*допомога, вчинок, злагода*). Значущість дієвого компонента засвідчується також у рамках категорії відношення, де добро виступає як об'єкт дії (*робити, зробити, творити*), та категорії властивості, де воно фігурує як суб'єкт дії (*перемагає*). Слід зазначити, що емоційно-афективний компонент психічного рівня співвідноситься з такими категоріями семантичного рівня, як річ (*любов, радість, щастя*) та властивість (*гарно, приємне, приємно*), що вказує на важливе місце концепту «Добро» в українській мовній свідомості.

Концепт «Зло». На психічному рівні концептуальне поле характеризується всіма виділеними компонентами, на семантичному рівні – переважно категорією речі, дещо менше – категорією властивості. На відміну від концептуального поля концепту «Добро», в цьому випадку більшу представленість мають емоційно-афективний (*біль, горе, ненависть, нещастя, страх*) та ціннісно-смисловий (*гріх, диявол, порок, смерть, чорт*) компоненти. Таким чином, в українській мовній свідомості зло постає як те, що: 1) спричиняє страждання; 2) має антирелігійне підґрунтя. Примітно, що тілесно-перцептивний компонент реалізується переважно у словах ворог, людина, логіко-понятійний — у слові війна, тобто зло як таке нерозривно пов'язане з поняттям воєнного конфлікту, протистояння. Категорія властивості засвідчує, що зло не переможе, а отже, для української мовної свідомості характерний оптимізм, віра в те, що добро сильніше.

Концепт «Душа». Проведений аналіз демонструє, що концептуальне поле концепту «Душа» представлене майже за всіма компонентами як на психічному, так і на семантичному рівні. Це пов'язане з багатозначністю слова, адже душа – це і внутрішній світ людини, і сукупність провідних рис, і головна суть. В релігійно-філософському сенсі найбільш вираженим є ціннісно-смисловий компонент, що співвідноситься з семантичною категорією речі (*Бог, дух, рай, святість, чистота*) та властивості (*безсмертна, добра, вільна, чиста*). Вираженим є також логіко-понятійний компонент, який на семантичному рівні перетинається передусім з категорією речі (*вічність, релігія, свідомість, філософія*). Переважна більшість асоціацій має виразне позитивне або нейтральне забарвлення (*Бог, добро, життя, світло, серце*), і лише в окремих випадках присутнє негативне смислове навантаження (*грішна, темна, тінь, чорна*).

Концепт «Життя». На психічному рівні концептуальне поле складається з усіх наявних компонентів – тілесно-перцептивного, логіко-понятійного, емоційно-афективного та ціннісно-смислового, на семантичному рівні воно представлене переважно категоріями речі та властивості. В рамках категорії речі відчутно виділяються просторово-часові асоціації (*вічність, дорога, мить, поле, час, шлях*). Крім цього, присутні антонімічні (*життя і смерть*) та синонімічні (*буття, доля,*

існування) слова-реакції. В межах категорії властивості чітко простежується диференціація позитивно (*довге, веселе, прекрасне, радісне, щасливе*) та негативно (*важке, коротке, погане, складне, тяжке*) забарвлених атрибутів. Таким чином, у мовній свідомості українців життя співвідноситься не стільки з релігійною сферою, скільки з філософським пошуком і виміром буття.

Концепт «Смерть». На психічному рівні найбільш вираженим є логіко-понятійний компонент, дещо менше – тілесно-перцептивний та цілісно-смисловий. На семантичному рівні переважають категорії речі і властивості. Категорії речі відображують відповідні поняття (*гріб, коса, похорон, сльози, труна*), дії і стани (*вічність, втрата, кінець, розлука, трагедія*), емоції (*біль, горе, журба, смуток, страх*). Абсолютна більшість слів-реакцій, що охоплюється категорією властивості, мають негативне (*лиха, несправедлива, передчасна, страшна, тяжка*) або нейтральне (*легка, миттєва, невблаганна, неминуча, швидка*) смислове навантаження. Разом із тим, реакція не кінець, що відноситься до приядерної зони, протистоїть реакції кінець, що належить до ядерної зони. Можна сказати, що так проявляються релігійні мотиви, згідно з якими фізична смерть не означає припинення існування.

Проведений аналіз виявив, що для української мовної свідомості характерне: 1) сприйняття абсолютної природи Бога, її незалежність від суб'єкта, безвідносність до точки зору; 2) розуміння добра як такого, що пов'язане з конкретністю, проявом активної життєвої позиції людини; 3) сприйняття зла як сили, що спричиняє страждання, має антирелігійне підґрунтя, проте в підсумку не може бути сильнішою за добро; 4) трактування душі набагато ширше, ніж із релігійної точки зору, сприйняття її переважно у нейтральному або позитивному сенсі; 5) співвіднесення життя не стільки з релігійною сферою, скільки з філософським пошуком і виміром буття; 6) розуміння смерті як такої, що має негативне або нейтральне смислове навантаження, присутність віри у те, що з фізичною смертю існування не припиняється.

Література:

1. *Мартінек С.* Український асоціативний словник. Від стимулу до реакції. Т. 1. Львів: ПАЇС, 2008. 344 с.
2. *Мартінек С., Мітьков В.* Український асоціативний словник. Від стимулу до реакції. Т. 3. Львів: ПАЇС, 2021. 544 с.
3. *Слов'янський асоціативний словник*: російська, білоруська, болгарська, українська. За ред. Н. В. Уфімцевої. М.: ІМ РАН, 2004. 800 с.

М. А. Лавренчук
Київ, Україна

РОЛЬ СУФІКСІВ У ФОРМУВАННІ КОНОТАТИВНИХ ЗНАЧЕНЬ ІМЕННИКІВ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Оскільки проблема вивчення афіксації та напівафіксації як способу словотвору цікавить багатьох вітчизняних і китайських вчених, то відповідно існує багато різних досліджень, праць, статей на цю тему. Найбільш гідними уваги є праці А. О. Хаматової «Словотвір сучасної китайської мови», О. П. Фролової «Словотвір у термінологічній лексиці сучасної китайської мови» тощо.

У китайській мові центральне місце в лексичній системі посідає слово, що має тісний зв'язок з такими поняттями, як морфема, склад, ієрогліф. Так само, як і в українській мові, у китайській слово поділяється на склади. Однак, на відміну від української, у якій склад не є лексично самостійним, у китайській окремий склад, як правило, має смислове значення [3, с. 85]. Отже, склад у китайській мові можна вважати не лише звуковою одиницею, але й смисловою [1, с.10].

Варто зазначити, що в китайській мові, на відміну від західних мов, виділити слово і відрізнити його від словосполучення досить складно, оскільки в китайських текстах, записаних ієрогліфами, слова не виділяються так, як у мовах з використанням алфавіту, між ними немає пробілів [4, с. 9]. Тут знадобляться знання семантичних моделей китайського словоскладання.

Значення слова – одне з фундаментальних одиниць мови. Існують такі види значення слова: денотативне, конотативне, стилістичне, афективне, рефлекторне, ситуативне і тематичне [2].

М. П. Кочерган зазначає, що денотативне значення – це конкретне позначення предмета, явища, ситуації. Поряд з денотативним слово може мати конотативне значення. На думку науковця, конотативне значення – це відносна комунікативна цінність мовної одиниці, яка часто знаходиться поза концептуальним змістом. Як додатковий зміст мовної одиниці, конотація існує у вигляді паралельних семантичних відтінків, які накладені на основне значення. Вона відображає різні експресивні, емоційні, оцінювальні відтінки, може надавати певного описового відтінку всьому слову, вказувати на фізичні та психологічні ознаки предмета чи явища [2]. Наприклад, суфікс 子 zi передає конотативне значення зменшувального відтінку: 丸子 wánzi «пілюля», 棋子 qízǐ «шахова фігурка»; суфікс儿-r створює емоційну конотацію, а також надає зменшувального відтінку, наприклад: 兔儿 tùr «зайченятко», 瓶儿 píngr «вазочка».

Найбільш розповсюджені, за В. І. Горєловим, способи словотвору: афіксація та напівафіксація, транспозиція, фонетичне виокремлення, семантичне виокремлення, редуплікація і контракція [1]. Детально зупинимося саме на афіксації та напівафіксації та їхній ролі в утворенні конотативних значень слів.

Афіксація – це такий спосіб словотвору, який полягає у приєднанні афіксів до повнозначних морфем. Афіксом називають службову морфему, мінімальний будівний елемент мови, що приєднується до кореня і перетворює слово відповідно до граматичних або словотворчих цілей [2, с. 277].

Суфіксація як спосіб словотворення полягає у приєднанні суфікса до незалежної морфеми. За В. І. Горєловим, можна виокремити три основні категорії суфіксальних морфем, а саме: суфікси іменників, суфікси дієслів та суфікси прислівників [1, с. 68]. Розглянемо першу категорію – суфікси іменників: 子, 儿, 头, 家,者та巴. Визначимо їхню роль в утворенні конотативних значень.

Суфікс 子zi відіграє важливу роль в утворенні конотативного значення зменшувального відтінку, наприклад: 石子(儿) shízǐ(r) «камінчик», 鱼丸子yúwánzi «рибна фрикаделька».

Наступний суфікс 儿 **-r** створює емоційну конотацію, тобто додатковий відтінок емоційного характеру, а також надає зменшувального відтінку, наприклад: 鱼儿yúr «рибонька», 眼泪儿 yǎnlèir «сльозинка», 指头儿zhǐtour «пальчик».

За допомогою суфікса 头 **tou** утворюються іменники, що означають абстрактні поняття і в деяких випадках відображають негативну конотацію, наприклад, двоскладові слова: 苦头 kǔtou «страждання, біда», 关头 guāntóu «криза».

Суфікс 家 **jiā** утворює численний ряд іменників, що означають переважно осіб за професією, а саме в сфері науки, мистецтва, спорту тощо. Цей суфікс надає слову описову конотацію, вказує на соціальні ознаки особи, а саме приналежність до тієї чи іншої професії, спеціальності: 史家shǐjiā «історик», 作家zuòjiā «письменник».

Суфікс 者 **zhě** виник у давньокитайській літературній мові, є продуктивним і зберігає етимологічний тон [5]. Його первинне значення «той, хто». Утворює численну низку іменників, що означають людей, зайнятих тим чи іншим видом діяльності. Про це свідчать наступні слова: 作者 zuòzhě «автор», 学者xuézhě «вчений». Деякі з таких слів передають негативну емоційну конотацію, позначають людей, зазвичай з відтінком несхвалення: 背叛者bèipànzhě «зрадник», 抄袭者chāoxízhě «плагіатор».

Постпозитивна морфема 巴 **ba** не зберігає тон. Надає словам конотацію негативного відтінку. Наведемо приклади двоскладових слів: 泥巴 níbā «бруд» 锅巴 guōbā «накип».

Отже, суфіксація є достатньо сильним і продуктивним засобом словотвору для поповнення лексичного запасу мови та утворення конотативного значення слів. Кожен із наведених вище суфіксів відображає різні експресивні, емоційні, оцінювальні відтінки, може надавати певного описового відтінку всьому слову, вказувати на фізичні та психологічні ознаки предмета, особи чи явища.

Література:

1. *Горєлов В. І.* Лексикологія китайської мови. М., 1984. 216 с.
2. *Кочерган М. П.* Вступ до мовознавства: підручник. Київ: Вид. центр «Академія», 2001. 368 с.
3. *Левицький А. Е.* Вступ до мовознавства: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 104 с.
4. *Семенас А. Л.* Лексика китайської мови. М., 2005. 310 с.
5. **武占坤**. 词汇 / **武占坤**. **上海**: **上海教育出版社**, 1983. 182 页.

О. Я. Лаврінець
Київ, Україна

ДИНАМІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАСИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ У СУЧАСНОМУ НАУКОВО-НАВЧАЛЬНОМУ МОВЛЕННІ

Обсяг парадигми пасивних конструкцій, їх ієрархія, структура та нормативність ужитку були предметом досліджень і дискусій мовознавців минулого (О. Курило, М. Гладкий, М. Сулима, О. Синявський, С. Смеречинський, С. Дложевський та ін.) і сучасного (К. Городенська, Н. Непийвода, С. Караванський, М. Гінзбург, С. Харченко та ін.) періодів.

Визначальною рисою українського синтаксису книжних стилів, зокрема наукового та офіційно-ділового, традиційно називають пасивні конструкції, домінування яких над активними зумовлене довгочасним формуванням української мови під впливом норм російської літературної мови.

Після здобуття Україною незалежности лінгвісти взялися за справу відновлення національної ідентичности української мови на всіх мовних рівнях, зокрема й синтаксичному, який уважали

наднаціональним. Доцільність уживання пасивних конструкцій умотивовано лише комунікативною потребою [2, с. 262], а з парадигми пасиву вилучено дієслова на *-ся* пасивного стану [3, с. 243], що зумовило її двокомпонентність – предикативні форми на *-но, -то* та предикативні пасивні дієприкметники на *-ний, -тий*.

За нашими спостереженнями, у сучасному власне-науковому мовленні негуманітарного і частково гуманітарного напрямів та в адміністративно-канцелярському мовленні все ще досі домінують пасивні конструкції, причому суттєво переважають над іншими типами речення з дієсловами на *-ся* пасивного стану, що є даниною історії розвитку цих книжних стилів.

Динаміка функціювання пасивних конструкцій у сучасному науково-навчальному мовленні ще не була предметом дослідження. Спостереження здійснюємо за передмовами підручників і навчальних посібників із морфології та синтаксису для ЗВО. Вибір джерел зумовлений тим, що ці праці висвітлюють питання граматичних норм сучасної української літературної мови, а передмови є показовими у їх репрезентації. Для аналізу взято джерела, датовані останнім десятиріччям XX ст. (5 джерел) та другим десятиріччям XXI ст. (6 джерел), що пов'язано з активним друком граматичної науково-навчальної літератури в зазначені відтинки.

Передмови досліджуваних підручників і посібників кінця XX ст. репрезентують здебільшого традиційний обсяг та ієрархію парадигми пасиву: ядро – конструкції з дієсловами на *-ся* пасивного стану, периферія – конструкції з предикативними формами на *-но, -то* та пасивними дієприкметниками на *-ний, -тий*. Примітно, що в СУМС–1994 вживано речення лише з дієсловами на *-ся* пасивного стану, а в ГУМС ядро формують речення з предикативними формами на *-но, -то*. Функціюють переважно двокомпонентні пасивні конструкції: ***Поняття*** *текст* ***досліджується*** *з погляду його побудови* (СУМС–1994, с. 3); *Дотепер* ***підручника*** *<…> ще* ***не було створено*** (ГУМС, с. 3); ***Прислівники представлені*** *як деривати трьох ступенів адвербіальної деривації* (ГУММ, с. 4) тощо; рідше трикомпонентні конструкції, зокрема й ненормативні: ***Їх*** [вагомі здобутки] ***закладено*** *світовою* ***постаттю*** *у мовознавстві – премудрим* ***українцем*** *О. О. Потебнею* (ССУЛМ, с. 3) тощо. Пасивні конструкції різних типів подеколи вживано паралельно, що засвідчує ототожнення їхніх структурно-семантичних особливостей: *Її* [проблему] ***розв'язано*** *в основному так, як у структурно-семантичному синтаксисі, лише* ***додане*** *поняття про поділ прислівних поширювачів* (ССУМ, с. 3); *У новому підручнику, на відміну від інших,* ***обґрунтовано*** *нечастиномовний статус так званих службових слів і вигуку. Службові слова* ***кваліфікуються*** *як аналітичні синтаксичні морфеми*

(ГУММ, с. 4); *Тому в посібнику ці питання* ***висвітлені*** *фрагментарно або й зовсім* ***не розглядаються*** (ССУМ, с. 4) тощо. Нерозмежування відмінностей пасивних конструкцій зумовлює вибір за власним уподобанням речень: *До кожного розділу* ***подано*** *рекомендовану літературу* (ГУМС, с. 4) – *До кожної частини мови та всіх типів аналітичних синтаксичних морфем* ***подається*** *список наукової літератури* (ГУММ, с. 4) тощо.

У передмовах підручників і посібників другого десятиріччя XXI ст. спостерігаємо нечасте використання конструкцій із дієсловами на *-ся* пасивного стану, що репрезентує їхню периферійність у парадигмі пасиву (СУММ), або й усунення з ужитку та парадигми пасиву (ГУММСМ; МСМ; СУМС–2013), що збігається з граматичною нормою, що її зазначено в самих аналізованих джерелах (ГСУЛММ; ТМУМ). Пор.: *Значна увага* ***надається*** *формальним процедурам морфологічного аналізу* (СУММ, с. 12) – *Чільне місце в описі морфологічної системи та структури української мови* ***відведено*** *характеристиці динамічних явищ* (ГСУЛММ, с. 17); *Деякі дискусійні питання української морфології <…>* ***трактуються*** *нетрадиційно* (СУММ, с. 12) – *Як міжрівневу, морфолого-синтаксико-словотвірну* ***витлумачено*** *категорію ступенів порівняння прикметників і прислівників* (ГСУЛММ, с. 17) тощо. Водночас подеколи простежуємо паралельне функціювання різних типів двокомпонентних пасивних конструкцій: *Концепція морфології <…>* ***вибудовувалася*** *поступово і* ***відображена*** *в авторських публікаціях* (СУММ, с. 11); *Категорію способу дієслова <…> тут* ***оперто*** *на опозицію ірреальних значень <…> Опис частиномовних класів та службових слів-морфем* ***опертий*** *на широкий фактичний матеріал* (ГСУЛММ, с. 17) тощо. Примітно, що поміж конструкцій із предикативними формами на *-но, -то* та дієприкметниками на *-ний, -тий* переважають перші, оскільки інші становлять «проміжну ланку в перетворенні особових речень у безособові на позначення результативного стану» [1, с. 14], а їх активний ужиток є одним із типових впливів іменного характеру російського книжного синтаксису [2, с. 254].

Зауважимо, що інколи вибір зроблено на користь активних конструкцій як питомої риси синтаксису української мови: *У «Морфеміці» слово* ***вивчають*** [а не вивчається] *із погляду морфемної будови* (МСМ, с. 7); *Синтаксис образно й цілком підставно* ***називають*** [а не називається] *Князем мови* (СУМС–2013, с. 7); *Розділи підручника* ***об'єднує*** *спільний* ***об'єкт*** [а не об'єднані спільним об'єктом] *дослідження – слово* (МСМ, с. 7); *Тепер* ***морфологія здобуває*** [а не морфології надається] *гідне місце в теоретичних зацікавленнях мовознавців* (ТМУМ, с. 6) тощо.

Отже, передмови підручників і навчальних посібників із граматики кінця XX – початку XXI ст. репрезентують позитивну динаміку обмеженого функціювання та вилучення з ужитку конструкцій із дієсловами на *-ся* пасивного стану, а також набуття конструкціями з предикативними формами на *-но, -то* та пасивними дієприкметниками на *-ний, -тий* відповідно ядерного і периферійного статусів. Збереження такої тенденції та розв'язання проблеми «ідеального» співвідношення активних і пасивних конструкцій у науково-навчальній літературі сприятиме поверненню національної самобутности синтаксису української мови загалом та її книжних стилів зокрема.

Список умовних скорочень:

ГСУЛММ – Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія. За ред. К. Г. Городенської. Київ: ВД Д. Бураго, 2017. 752 с.

ГУММ – *Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В.М.* Граматика української мови. Морфологія: підручник. Київ: Либідь, 1993. 336 с.

ГУММСМ – *Плющ М. Я.* Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Київ: ВД «Слово», 2010. 328 с.

ГУМС – *Вихованець І. Р.* Граматика української мови. Синтаксис: підручник. Київ: Либідь, 1993. 368 с.

МСМ – Морфеміка. Словотвір. Морфологія: підручник. За ред. О. Я. Лаврінець. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2019. 524 с.

ССУЛМ – *Каранська М. У.* Синтаксис сучасної української літературної мови. Київ: Либідь, 1995. 312 с.

ССУМ – *Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф.* Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання. Київ: Вища школа, 1994.

СУММ – *Сучасна українська мова*: Морфологія: підручник. За ред. А. К. Мойсієнка. Київ: Знання, 2013. 524 с.

СУМС–1994 – *Сучасна українська мова*. Синтаксис: підручник. За ред. О. Д. Пономаріва. Київ: Либідь, 1994. 256 с.

СУМС–2013 – *Сучасна українська мова*: Синтаксис: підручник. За ред. А. К. Мойсієнка. Київ: Знання, 2013. 238 с.

ТМУМ – *Теоретична морфологія української мови*: Академічна граматика української мови. За ред. І. Вихованця. Київ: Ун-т. вид-во «Пульсари», 2004. 400 с.

Література:

1. *Городенська К.* Синтаксична специфіка української наукової мови. Українська термінологія і сучасність. 2001. Вип. IV. С. 11–15.
2. *Непийвода Н. Ф.* Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект). Київ: ТОВ «Міжнародна фінансова агенція», 1997. 303 с.
3. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматика української мови. За ред. І. Вихованця. Київ: Ун-т. вид-во «Пульсари», 2004. 400 с.

А. М. Ласкава
Київ, Україна

ЯВИЩЕ ДИСФЕМІЗАЦІЇ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Дисфемізація наявна в суспільстві дуже давно, однак варто наголосити, що зараз зацікавлення цим явищем перебуває на піку активного обговорення, адже людині завжди притаманне прагнення не лише називати ті чи інші явища, але, що ще важливіше, висловлювати власне ставлення. З огляду на сказане, не буде перебільшенням припустити, що актуальні суспільно-політичні реалії спонукають нашого сучасника до експресивнішого висловлення думки. Дисфемізація пов'язана з вибором специфічних засобів номінації – емоційно-експресивних лексичних одиниць і тих висловів, які мають негативний оцінний елемент стосовно певного явища.

Мета дослідження полягає в тому, щоб описати й проаналізувати явище дисфемізації в сучасному українському політичному дискурсі. Об'єктом нашої роботи є дисфемістичні мовні одиниці, предметом дослідження – їхні лінгвальні та прагматичні особливості в сучасному українському політичному дискурсі.

Дисфемізми – менш досліджене явище, проте зацікавлення до його глибшого осмислення інтенсивно зростає. Українська дослідниця Л. Ставицька переконана в тому, що дисфемізми є важливим прошарком обсценного лексикону. Це пов'язано з тим, що ці слова вживаються навмисно для того, аби додати лексичній одиниці негативної конотації, грубого значення, наприклад: *таманда, гівназія*. Також дисфемізмами послуговуються, на противагу від евфемізмів, для того, аби вульгаризувати поняття, що і станеться при використанні дисфемізму, який має сему-табу [2, с. 23]. Мовці вживають дисфемізми, щоб висловити негативне, зневажливе ставлення, осуд щодо певного явища дійсності чи особи (*нацики, вата, біосміття*).

До найбільш поширених традиційних лексико-семантичних груп, що найчастіше зазнають дисфемізації, належать такі тематичні групи на позначення:

1) смерті (*здохнути; відкинути копита*; *згнити*; *кикнути*; *подохнути*);

2) хвороб (*напаща; погань; чума*);

3) ментальних і фізичних недоліків, вад, фізіологічних особливостей (*йолоп царя небесного; телепень*);

4) оцінки діяльності, негативні оцінні номінації ситуацій, а також негативні побажання (*скулити; валятись*).

Проте варто зазначити, що нерідко можна почути дисфемізми від чиновників та високопосадовців, адже дисфемізмами активно послуговуються у всіх сферах життя, зокрема і в політичному дискурсі. Це можна пояснити кількома чинниками. По-перше, дисфемізація – незамінний інструмент у спробах маніпулювати суспільними переконаннями. Наприклад, використання термінів «*фашист*», «*нацист*» або «*комуніст*» може створювати негативний образ політичних опонентів та зміщувати дискусію від фактичних запитань до моральних оцінок. По-друге, дисфемізмами послуговуються з метою дискредитувати своїх опонентів і навіть створити негативний образ цілих груп населення. Наприклад, використання термінів «*терористи*», «*недоумки*» або «*вороги народу*» може викликати відразу до груп, які розглядаються як загроза. По-третє, дисфемізми часто резонують із домінантними настроями серед широких мас населення. Відповідно таке «заграванння» є нічим іншим, як способом викликати емоції, створити образ близькості певних осіб до народу через різке викривлення чи знецінення інших, що є популярною стратегією здобуття прихильників серед малоосвічених людей (*450 дармоїдів, які усе гребуть під себе; олігархічні клани; брехуни безсовісні; сволота; політичні проститутки; від'їсти мордяку*).

Неможливо визначити функції дисфемізмів, не враховуючи цілу низку соціально-психологічних чинників, що значною мірою зумовлюють їх. Так, ми можемо виокремити найважливіші серед них, до яких належать такі: засудження, навмисне зниження соціального статусу іншої особи, образа, приниження, погроза, самоствердження через знецінення інших. 2022 р. став роком перемін у свідомості багатьох українців, які десятиліттями браталися з росіянами та білорусами, однак повномасштабна війна внесла відповідні корективи у викривлене сприйняття реальності космополітів і тих, що ідентифікували себе як аполітичні. Сьогодні на позначення російських окупантів уживають безліч найрізноманітніших номінативів-дисфемізмів, серед яких можемо виділити основні: *орки, свино-собаки, лаптєногі, канапи, москалі, московити, рашисти, рашкостанці, гівнороті, туалетні злодії, зомбі, навство чекіське, вошиві, бруднодупі, путіноїди, путіністи, чорти ярої баби, мертвоблуди, орки москальські, варвари кацапські, раби пустоголові, анциболи, рашиська погань, хруні москальські, чортові хрещеники, пуйло, дебілоїди, кремлівські виродки* тощо.

Мовознавиця Л. В. Мосієвич виділяє два механізми творення дисфемізмів, зокрема, семантичний і формальний. У випадку формальної дисфемізації не вдається зауважити збіг концептуальних структур, тобто зв'язок між вихідною номінацією та дисфемізмом

формальний. Дослідниця зауважує, що творення дисфемізмів формального типу передбачає застосування найрізноманітніших засобів заміни форми номінації, зокрема: а) фонетичне викривлення слова: *університутка*, *гівназія*; б) відсікання: *гом, гемор, пед, вет*; в) какофонія: *опозиція-жопозиція*; г) абревіатура: *ХЗ* тощо. З іншого боку, семантичний тип дисфемізації описується посиленням негативних рис, для цього застосовують: а) концептуальні метафори: *біологічний непотріб, вата, гниль*; б) гіперболи: *кровожерливий, жахливий* [1, с. 103].

З погляду семантики дисфемізми поділяють на: 1) чисті дисфемізми: ці лексичні одиниці належать до низького стилю, що робить їх дисфемізмами незалежно від контексту, наприклад: *бісова ковінька*, *стерво, нікчема, паскуда, харя*; 2) контекстуально зумовлені: *прилипнути, мацати, «красуні»*. Це слова, які лише за певних умов та в певних комунікативних ситуаціях функціонують як дисфемізми.

Загалом мовці послуговуються дисфемізмами для того, щоб висловити невдоволення, засудження, додати негативної конотації певному явищу. Вони здатні виконувати різні функції відповідно до прагнень адресата, наприклад: функцію погрози, образи, приниження, звинувачення тощо. Проте дисфемізми є безпосередньою реакцією на суспільно-політичний запит певної спільноти, отже, і функції, які вони виконують, можуть дещо модифікуватися. Подібну зміну функцій вживання дисфемізмів можемо спостерігати з початком повномасштабної агресії Росії проти України. Дисфемізми на позначення росіян, російських військових, державних керманичів, журналістів та самої Росії активно використовують як у публічному, так і в політичному дискурсах для того, щоб підбадьорити громадян України, вселити віру в те, що сили та спроможності окупантів є значно обмеженішими, аніж здається. Із цією метою застосовують дисфемізми, які підкреслюють їхню нікчемність, потворність, жалюгідність. На позначення Росії надають перевагу слову *Мордор* та *Московія*, що є дуже промовистою реакцію. Лексему *Мордор* узято з трилогії Дж. Толкіна «Володар перснів», у якому Мордором іменовані землі, де володарює Саурон, володар пітьми та нечистої сили, а сама країна є осередком сил темряви та зла, що несуть загрозу всьому світу, тому що темний пан має у своїх планах встановлення нового світового порядку та підкорення інших земель і народів. Відстежити певні аналогії із сучасними ревізіоністськими поглядами та діями очільника Кремля не важко.

Отже, основною причиною вживання дисфемізмів є прагнення висловити зневагу щодо певного явища, принизити його, образити. Для того щоб правильно виокремити функції послуговування дисфемістичними номінаціями, необхідно врахувати мотивацію, з

якою комунікатор вдався до їхнього вживання. Уживання дисфемізмів часто стає причиною порушень правил комунікації, бо в цьому випадку головною метою мовця є його прагнення образити та принизити, що нівелює інші потенційні мовні інтенції. Для дисфемізмів властива емоційно-експресивна негативна конотація, що забезпечує для мовця змогу реалізувати власне прагнення негативно висловитися щодо того чи того поняття, явища дійсності. На сучасному етапі дослідження ми не маємо повної теоретичної бази, яка б забезпечила найповнішу класифікацію, але ця тема є дуже актуальною і перспективною для наших майбутніх досліджень.

Література:

1. *Мосієвич Л.* Когнітивні механізми утворення евфемізмів та дисфемізмів в сучасній англійській мові. Нова філологія. 2014 (67). С. 98–104.
2. *Ставицька Л.* Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми. Евфемізми. Сексуалізми. Київ: Критика, 2008. 455 с.

В. В. Лемещенко-Лагода
Запоріжжя, Україна

ПРИНЦИПИ ФІКСАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-МАРКОВАНИХ ОДИНИЦЬ ШОТЛАНДСЬКОЇ МОВИ СКОТС У СЛОВНИКАХ СЕРІЇ «SAY IT IN SCOTS»

Фіксація національно-маркованих одиниць як репрезентантів національної культури та історії є необхідним компонентом формування національної свідомості та характеру, збереження національної мови, особливо в умовах її міноритарності. Починаючи з 2000-х рр., можна спостерігати значне пожвавлення публікаційної активності у Шотландії, а саме активний друк нових лексикографічних праць, друкованих та електронних словників, найбільший інтерес серед яких, враховуючи актуальні націєтворчі процеси в середині країни, викликають словникові видання, що зосереджені на фіксації національно-маркованих одиниць. Одним з таких є серія словників «Say it in Scots», яка складається з 4 видань «Scottish Place Names» (Maggie Scott), «Scottish Weather» (Chris Robinson & Eileen Finlayson), «Scottish Wildlife» (Chris Robinson), («Wha's like us?» (Chris Robinson), що побачила світ у період з 2008 р. по 2014 р.

У передмові до серії автори наголошують, що головною метою укладання цих мініслoвників є фокусування на унікальності

шотландської національної свідомості, менталітету та культури, популяризація шотландської мови Скотс серед власне населення Шотландії та громадян інших країн, які виявляють свій інтерес до культури, природи та мови Шотландії. Головне завдання лексикографів, на думку авторів, це не просто визначити, коли певне слово має вживатись, а з точністю описати як це слово вживається протягом тривалого часу носіями мови як в говорінні, так і на письмі.

Мегаструктура словників серії побудована за однаковим принципом, що робить зручним та зрозумілим використання кожного з словників серії, та включає такі частини, як: Title, Say it in Scots (передмова до серії), Introduction (передмова до словника), розділи, скомпоновані за тематичним принципом (кількість розділів відрізняється між словниками), Epilogue (післямова) та Copyright.

Макроструктура налічує 791 одиницю: «Scottish Place Names» – 163, «Scottish Weather» – 221, «Scottish Wildlife» – 222, «Wha's like us?» – 185. Основними джерелами, на які покликаються автори є великі словникові видання мови Скотс – Scottish National Dictionary (SND) та A Dictionary of the Older Scottish Tongue (DOST).

У словниках представлені самостійні частини мови: переважно іменники, прикметники, дієслова, прислівники, майже відсутні числівники. Ілюстративний матеріал складають численні приклади з літературних джерел різних століть, фразові та ідіоматичні вирази; подекуди дефініції супроводжуються етимологічним коментарем та варіативним рядом з огляду на вимову, написання, використання синонімічних конструкцій тощо.

На мікроструктурному рівні важко виділити уніфіковану організацію інформації, проте доречно окреслити певні підходи до організації структури лексикографічних статей у цих виданнях:

1) лексична одиниця + тлумачення (перекладний еквівалент):

Blaw-bye – *a passing shower of rain; a quick outburst of anger* [3, с. 6–7];

Goggie – *a child's name for an egg; an unfledged bird, a nestling* [1, с. 17];

2) лексична одиниця + тлумачення (перекладний еквівалент) + ілюстрація прикладами вживання у повсякденному спілкуванні:

Bunnet – hat, cap. *Tae dae yer bunnet* is to fly into a rage or make a fuss as in: *Whit is she daein her bunnet aboot noo?* [2, с. 20];

3) лексична одиниця + тлумачення (перекладний еквівалент) + ілюстрація прикладами вживання з літературних джерел:

Sleep – *a Scottish idiom that strikes English ears as strange is to sleep in. This simply means to oversleep. To sleep in one's shoes is to die a violent death as many did in George Muir's The Clydeside Minstrelsy* (1816):

The dreary eighteenth day of June Made mony a ane sleep in their shoon;

The British blood was split like dew Upon the field of Waterloo [2, с. 44];

4) лексична одиниця + тлумачення (перекладний еквівалент) + енциклопедичний коментар:

Clydesdale – *this heavy horse, with his feathered, soup-plate feet and kind eyes, is a real gentle giant. Clydesdales come in a variety of colours but usually with a good admixture of white. Originally bred from Flemish stallions out of native Clydesdale mares, the breed today is aristocratic with an elegant action and a proud bearing. They were the pride and joy of horsemen on Scottish farms, dray horses in the cities, artillery horses in the mud of Flanders and the power behind the early days of forestry. Crossed with lighter breeds, they make rather wide-backed but otherwise comfortable and well mannered, intelligent saddle horses* [1, с. 35];

5) лексична одиниця + тлумачення (перекладний еквівалент) + етимологічні дані + ілюстрація прикладами вживання з літературних джерел:

Cairn – *Scots cairn, from Gaelic carn, has denoted a pile of stones since the Middle Ages, as demonstrated by this quotation from the Rental Book of the Cistercian Abbey of Cupar-Angus* (1557):

The croft of land callit the well medow ... is devidit be carnis of stains.

In Scots it can also indicate a stony hill. Such areas are not always conducive to cultivation, as in this Banffshire quotation from the Dictionary of the Scots Language:

His placie lay at the fit o' the cairn o' the Ord, an' wiz maistly gey peer grun [4, с. 10].

6) лексична одиниця + тлумачення (перекладний еквівалент) + синонімічний ряд + ілюстрація прикладами вживання з літературних джерел:

Centipede – *this multi-legged minibeast has almost as many names as it has feet, including Jennie-hunder-feet, Jennie-mony-feet, Meggiemony-feet, Jeck wi' the monie feet and Forty-fittit Janet. Its dancing skills and the tragic results of trying to analyse what comes naturally are recorded in the famous song The Wee Kirkcudbright Centipede by Matt McGinn* [1, с. 63];

7) лексична одиниця + фонетичний коментар + тлумачення (перекладний еквівалент) + енциклопедичний коментар + ілюстрація прикладами вживання з літературних джерел:

Dreich – *Scotland's favourite weather word! The ch is pronounced as the throaty sound in loch. If you do not have this sound in your language, you may hear it as k, and loch and lock will sound identical to you. If you have this problem, try pronouncing dreich and loch as though they ended with a strong h sound and you will get quite close to the correct*

pronunciation. Once you can do that, you will be able to train your ears to hear the sound. You will also improve your Dutch and German accent for names such as van Gogh, Bach and Munich.

Sheena Blackhall in Wittgenstein's Web (1996) enthuses:

Nae Inglis wird alane can convoy the multiplicity o thocht ahin thon ae wird dreich. Dreich is a cauld, mochy, jeelin, dowie wird – a wird fur weather, character, emotion: an yon's bit scartit the tap o't, fur there's a guid gowpenfu o the eldritch steered inno't anna.

[No English word alone can convey the multiplicity of thought behind that one word dreich. Dreich is a cold, clammy, chilling, depressing word – a word for weather, character, emotion: and that's but scratched the surface of it, for there's a good double handful of the supernatural stirred into it as well].

Dreich can be all of these things. It can also mean dry as dust (as in a dreich sermon) and with reference to weather may suggest anything and everything from merely overcast to distinctly damp, but it always carries a burden of utter joylessness [3, c. 7–8].

Підсумовуючи усе зазначене вище, варто наголосити на основних принципах фіксації національно маркованих одиниць у серії, а саме: тлумачення одиниць із зазначенням розгорнутого коментаря щодо використання кожної, підбір одиниць з урахуванням частотності вживання в щоденному спілкуванні, унікальність лексичних одиниць, їх самобутність та несхожість у порівнянні із частковими відповідниками з споріднених мов.

Література:

1. *Robinson Ch.* Scottish Wildlife (Say it in Scots). Edinburgh: Black&White Publishing. 2008. 74 p.
2. *Robinson Ch.* Wha's like us? (Say it in Scots). Edinburgh: Black&White Publishing. 2008. 80 p.
3. *Robinson Ch., Finlayson E.* Scottish weather (Say it in Scots). Edinburgh: Black&White Publishing. 2008. 86 p.
4. *Scott M.* Scottish Place Names (Say it in Scots). Edinburgh: Black&White Publishing. 2008. 71 p.

Н. Є. Леміш
Київ, Україна

ВЕРБАЛЬНІ ТА НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ АНГЛІЙСЬКИХ КАУЗАЛЬНИХ СПОЛУЧНИКІВ (на матеріалі паралельних текстів оригіналу та перекладу роману Дж. Роулінг «Harry Potter and the Prisoner of Azkaban»)

Каузальні сполучники є репрезентантами службової лексики (а саме класу сполучників). Вони є морфологічно незмінними, не є членами речення, слугують єднальними елементами у складнопідрядному реченні, реалізуючи каузальні відношення (причинно-наслідкові зв'язки включно). Стосовно головної частини речення каузальні сполучники, як правило, вживаються в постпозиції, але можуть бути й у препозиції. Дослідження засобів відтворення каузальних сполучників різними мовами залишається актуальним через їхню здатність маркувати особливості каузального мислення окремими етносами.

У межах цієї розвідки визначено й систематизовано вербальні та невербальні засоби відтворення українською мовою англійських каузальних сполучників на матеріалі паралельних текстів оригіналу та перекладу роману Дж. Роулінг «Harry Potter and the Prisoner of Azkaban», що і є метою дослідження.

Згідно з результатами нашого попереднього наукового дослідження до основних каузальних сполучників англійської мови можна зарахувати сполучники причини / підстави (conjunctions of reason) – *because, since, as, for, given that*; сполучники мети (conjunctions of purpose) – *so that, in order that, for fear that, so as to*; сполучники наслідку / результату (conjunctions of result) – *so, because*. За авторською класифікацію [1], усі причинові сполучники розподіляють на констатувально-причинові (*because, now that, seeing that, for the reason that, on the ground that, for fear that*) та контекстуально-причинові сполучники (*for, since, as, if, when, once*). Констатувально-причинові сполучники завжди вказують на причину, а контекстуально-причинові – виражають причину лише за певних контекстуальних умов. Таке розмежування сприяє більш чіткому визначенню й поясненню особливостей відтворення українською мовою англійських сполучників.

Методом суцільної вибірки з паралельного тексту англомовного роману Дж. Роулінг «Harry Potter and the Prisoner of Azkaban» [4] та його українськомовного перекладу ми виявили 4 неповторювані одиниці на позначення каузальних сполучників: 3 констатувально-

причинові (*because, now that, so that*) та 1 контекстуально-причиновий сполучник (*as*). Частотність вживання в романі «Harry Potter and the Prisoner of Azkaban» констатувально-причинових сполучників складає 75%, відповідно контекстуально-причинового сполучника *as* – 25%.

З огляду на той факт, що переклад має на меті передавати значення, а не лише слова та граматичні конструкції, англійські каузальні сполучники можна відтворювати різноманітними засобами на позначення каузальності.

Відтак, в українськомовному перекладі роману В. Морозова ми ідентифікували 19 відповідників англійським каузальним сполучникам з подальшим їх розподілом (попередньо перевіривши значення аналізованих лексем за *Словником української мови*) на 5 груп: 4 вербальні – констатувально-причинові сполучники; контекстуально-причинові сполучники; інші сполучники; інші частини мови; 1 невербальна – розділові знаки.

Проілюструємо:

констатувально-причинові сполучники в українськомовному романі «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану»:

1) *бо* (сполучник): *До того ж, спочатку їм довелося б викопати мене з могили, бо мама закатрупила б мене на місці... – Бо Блек не вартий, щоб через нього вмирати, – додав Рон* [2];

2) *тому що* (сполучник): *– ТІЛЬКИ ТОМУ, ЩО ВАС КОЛИСЬ ПОШИЛИ В ДУРНІ, ВИ ТЕПЕР НАВІТЬ СЛУХАТИ НІКОГО НЕ ХОЧЕТЕ... Гаррі чудово знав, що Дадлі терпить обійми тітоньки Мардж тільки тому, що отримує за це винагороду* [2];

3) *адже* (сполучник): *Гаррі намагався не дратувати тітку й дядька, які й так були на нього злі, адже кілька днів тому йому подзвонив його друг – чарівник. P.S. Можливо, твій приятель Рон захоче залишити собі цю сову, адже через мене він позбувся свого пацюка...* [2];

4) *оскільки* (сполучник): *– Найголовніше, що я цілий вечір не відводив від неї очей, оскільки здогадувався, що ти, Рон і Герміона спробуєте таємно вибратися з замку, щоб підтримати Гегріда перед стратою гіпогрифа. А оскільки флоберв'яки найкраще почувалися, коли їх ніхто не чіпав, то цей екзамен виявився найлегшим з усіх* [2];

5) *через те, що* (сполучник) уживається на означення причини якої-небудь дії, яка відбувається в головному реченні, наприклад: *– Через те, що Блек злигався з Відомо-Ким? – прошепотіла мадам Розмерта* [2].

Так, в українськомовному перекладі роману «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану» з констатувально-причинових сполучників найчастіше (60%, або 47 разів) використовується сполучник '*бо*', рідше зустрічаються '*тому що*' (17%, або 13 разів), '*адже*' (14%, або

11 разів) та ‘*оскільки*’ (8%, або 6 разів), тоді як найрідше (1%, або 1 раз) вживається сполучник ‘*через те, що’*;

контекстуально-причинові сполучники:

1) *щоб* (сполучник, частка) «приєднує підрядні речення мети; з відтінком причини» [3]: *Він почервонів, пригладив волосся і попрямував до дівчини з довгими кучерями, випинаючи груди, щоб вона неодмінно помітила його блискучий значок. – Та ні, звичайно! – сказав Гаррі і пошепки, щоб не почули інші, розповів про Карту мародера* [2];

2) *що* (займенник, сполучник) приєднує підрядні додаткові речення, в яких з’ясовується причина, привід, мотив якоїсь дії: *– А те, що замок захищений не тільки мурами, – пояснила Герміона. І хоч Рон пояснював це тим, що не витримає двох «персівських» тижнів, а Герміона запевняла, що мусить попрацювати в бібліотеці, Гаррі прекрасно розумів, що вони залишаються заради нього, і був їм за це безмежно вдячний* [2];

3) *тепер, коли* (сполучник; прислівник і сполучник) досить рідко використовується у значенні каузального сполучника, за словником визначається як часовий або умовний сполучник, «уживається на початку підрядного умовного речення» [3]: *Тепер, коли поблизу не було Скеберса, кіт задоволено муркотів. Тепер, коли ми всі вміли перевтілюватися, для нас відкрилися неймовірні можливості* [2].

Отже, в україномовному перекладі роману «Гаррі Поттер і в’язень Азкабану» найчастіше використовується контекстуально-причиновий сполучник ‘*щоб*’ (50%, або 6 разів), рідше можна зустріти – ‘*що*’ (33%, або 4 рази), а найрідше – ‘*тепер, коли*’ (17%, або 2 рази);

інші сполучники:

1) *тож* (сполучник, частка) «уживається звичайно на початку речення, у якому підсумовується щось, робиться висновок з попереднього, з якогось повідомлення, з чогось сказаного; таким чином, отже» [3]. Наприклад: *Персі сподівався на посаду в Міністерстві магії, тож потребував якнайвищих оцінок. – Ви всі належите до мого гуртожитку, тож прошу до Гелловіну здати мені бланки дозволу на Гоґсмід* [2];

2) *а* (сполучник, протиставний) «у сполученні з прислівниками часу або словами, що означають час, уживається для поєднання речень або членів речення, зв’язаних між собою часовою послідовністю» [3], як у наступному прикладі: *Рон для годиться почав прицінюватися до сови – гарно б вислати її Біллові в Єгипет, а Гаррі тим часом усе розглядав* [2];

3) *хоч* (сполучник, допустовий, частка) «уживається у складнопідрядних реченнях з логічною невідповідністю між змістом складових частин; відповідає за значенням словосполученню незважаючи на те, що; ужитий на початку підрядного речення,

сполучає допустове підрядне речення з головним» [3]: *Хоч учні й самі, бувало, називали Герміону всезнайкою, але тієї миті увесь клас закипів до Снейпа лютою ненавистю* [2];

4) *чи* (сполучник, з'ясувальний, частка) «уживається на початку з'ясувального підрядного речення» [3], наприклад: *Періодично прислухався, чи не тюпає хтось із Дурслів до туалету* [2].

Кількісний розподіл використання українськомовних сполучників інших груп для відтворення англійських каузальних сполучників свідчить, що найчастіше використовується підрядний сполучник '*тож*' (79%, або 11 разів), тоді як рідше можна зустріти сполучники '*а*', '*хоч*', '*чи*' (по 7%), кожен з яких зустрічаємо в перекладі роману тільки один раз;

інші частини мови:

1) *від* (прийменник) «уживається при визначенні причини якої-небудь дії або стану» [3]: *Хочеш, щоб вигнали Гетріда? – від гніву у Гаррі тремтіли руки, і він мимохіть обезголовив сушену гусінь* [2];

2) *за те, що* (прислівник) «уживається у функції прислівника у значенні: чому?, з якої причини?» [3]: *– Торік я отримав офіційне попередження тільки за те, що ельф – домовик знищив пудинг у дядьковому домі! – спохмурнів Гаррі* [2];

3) *причина* (іменник) «явище, яке обумовлює або породжує інше явище; протилежне наслідку» [3]: *– Але ж це не причина, щоб вас звільняти! – обурився Гаррі* [2];

4) *тепер* (прислівник) «уживається при зіставленні з тим, що минуло, що було раніше» [3]: *Але тепер йому заважав гуркіт грому, шалений вітер, що бився об замкові мури, і рипіння дерев у Забороненому лісі* [2];

5) *тому* (прислівник) «унаслідок чого-небудь; через те, того» [3], до прикладу: *А я ж однак хотів відвідати Гоґвортс, щоб перевірити ситуацію з Блеком, тому мене й попросили виконати цю роль* [2];

6) *через* (прийменник) «уживається на означення причини чого-небудь, якоїсь дії « [3]: *Невже через ту пригоду в поїзді?* [2];

7) *який* (займенник, питальний) «уживається як сполучне слово; людина (істота), яка…» [3]: *Десять очок Невілові, який зробив це двічі...* [2].

Кількісний розподіл використання слів інших частин мови для відтворення англійських каузальних сполучників підтверджує, що частіше для відтворення англійських каузальних сполучників використовують прийменник '*через*' (25%, або 2 рази), тоді як, рідше вживають одиниці '*від*' (12%), '*за те, що*' (12), '*причина*' (12%), '*тепер*' (13%), '*тому*' (13%), '*який*' (13%), кожну з яких зустрічаємо в перекладі роману тільки один раз.

Відзначимо, що англійські каузальні сполучники відтворені в перекладі роману не лише за допомогою вербальних засобів, тобто сполучників і слів інших частин мови, що несуть певне каузальне значення, а й за допомогою невербальних засобів, тобто розділових знаків (тире, двокрапка, дужки) та поділу англомовного складнопідрядного речення на два та більше простих в українськомовному відповіднику. Так, прикладами можуть слугувати такі речення: *Скрізь літали подерті сторінки – книжки борюкалися одна з одною в лютих сутичках і зухвало кусалися. «Мабуть, не варто було згадувати Блека: Люпин явно не хотів говорити на цю тему». І хоч відсутність новин від Сіріуса вже була гарною новиною (це означало, що з ним усе гаразд), Гаррі важко було змиритися з думкою про втрату нової домівки, яку він міг би мати.*

Таким чином, ми ідентифікували 19 неповторюваних відповідників англійських каузальних сполучників (112 вживань), використаних в українськомовному романі Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану». Кількісний розподіл використання відповідників англійських каузальних сполучників демонструє, що на констатувально-причинові сполучники припадає 54 %, розділові знаки – 22 %, інші сполучники – 10 %, контекстуально-причинові – 8 % і слова інших частин мови – 6 %.

Отже, очевидно, що каузальність може бути відтворена у перекладі не лише за допомогою прямого відповідника каузального сполучника, а й інших вербальних і невербальних засобів, позаяк завданням перекладу є саме еквівалентність, а не дослівність тексту перекладу.

Література:

1. *Леміш Н. Є.* Ізосемні причинові сполучники у різносистемних мовах (на матеріалі української, російської, англійської та іспанської мов): Монографія. Донецьк: «Ноулідж» (донецьке відділення), 2010. 171 с.
2. *Роулінг Дж. К.* Гаррі Поттер і в'язень Азкабану. В. Морозов (перекл.). І. Малкович, П. Таращук (ред.). Київ: «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2002. 384 с.
3. *Словник Української Мови*. 2020. URL: http://sum.in.ua.
4. *Rowling J. K.* Harry Potter and the Prisoner of Azkaban. Scholastic, 2004. 435 p.

К. В. Лощиніна
Київ, Україна

ТВОРЧІСТЬ ДЖ. ФАУЛЗА У КОНТЕКСТІ ПОСТМОДЕРНІЗМУ XX СТ.

Дослідження літературної творчості Дж. Фаулза з точки зору постмодернізму та його співвідношення з класичною традицією обумовлює його актуальність.

Наукова новизна дослідження – аналіз творчості Дж. Фаулза, спрямований на розкриття постмодерних аспектів та дослідження взаємодії цих аспектів із класичною літературною традицією, зокрема на прикладі роману «Колекціонер».

Постмодернізм – явище складне та суперечливе, що викликає численні суперечки та дискусії. Зазвичай, в іноземній літературознавчій спільноті аналіз творчості Дж. Фаулза проводиться в контексті постмодернізму. Дійсно, письменник використовував набір художніх прийомів та засобів, що належать до постмодерної естетики. З точки зору Дж. Фаулза, митець зобов'язаний з легкістю вміти поєднувати різні стилі та прийоми. Письменник охарактеризував цей метод як «синоптичний», тобто «зведений, оглядовий, що дозволяє побачити складне ціле», який дозволяє чітко показати постійну зміну реальності.

У літературознавчих роботах, присвячених творам Дж. Фаулза (наприклад, у роботах В. Фрейбергса, Т. Заліте, Н. Жлуктенко), часто відзначається їх експериментальний характер. У них письменник втілив постмодерністське сприйняття художньої дійсності. У творах Дж. Фаулза можна виділити низку рис, притаманних літературі постмодернізму:

- фрагментарність (і, як наслідок, оповідний хаос та наявність нерівнозначних за обсягом частин);
- нелінійність оповідання (рух сюжету по колу, читач повертається на початок сюжету залежно від оповідача) [4];
- іронія (укладена у переплетенні автором реальності з міфом, фантазією);
- наявність симулякра – прийому узагальнення явищ та процесів, пов'язаних з імітацією, заміною їх чимось схожим (так, в романі «Колекціонер», портрет головного героя зображує західне суспільство XX ст.);
- плюралізм (у романі виявляється змішування лексичних, стилістик, наявність декількох оповідачів тощо).

Незважаючи на звернення Дж. Фаулза до поетики та проблематики, характерних для постмодернізму, письменник досить

часто й водночас послідовно втілював власні світоглядні переконання, інтегруючи їх із постмодерністською філософією. Його позиція щодо багатьох аспектів постмодерної залишилася незмінною. Наприклад, Дж. Фаулз не заперечував реальність, а навпаки уважно аналізував її. Автор виступав проти надмірної складності та інтелектуальності, якими часто характеризується сучасна література. Особливе ставлення сформувалося у письменника до істини.

Відчуваючи свою відповідальність перед читачем, Дж. Фаулз мав чітку позицію щодо авторської категорії, часто висловлюючи з її допомогою власну авторську позицію. Також, він не заперечував систему цінностей, намагався дотримуватися гуманістичних традицій і створити ієрархію цінностей. В інтерв'ю 1970-х рр. Дж. Фаулз несподівано для всіх почав говорити про необхідність відродження класичної традиції. У 1971 р. він написав: «Я все ворожіше ставлюся до людей, які одержимі стилем і літературною технікою». <…> Моя мета – бути більш реалістичним –стосується не лише стилю, але й потреби бути менш штучним» [5].

І. П. Ільїн справедливо зауважує, що характеризуючи творчість багатьох письменників-постмодерністів останньої третини XX ст. (до якої належить Дж. Фаулз), необхідно «розрізняти літературну течію постмодернізму, світоглядно орієнтовану на відтворення життя як хаосу, позбавленого мети та сенсу, байдужого та чужого людині, і постмодерністську манеру письма». Незважаючи на те, що ця манера широко поширена, для її оцінки в кожному конкретному випадку необхідно використовувати диференційований підхід, оскільки різні представники цієї манери по-різному визначають свою життєву позицію та відповідно завдання мистецтва [1, с. 167].

Дж. Фаулз упевнений, що для письменника зрештою «значення буде мати задум, а не інструментарій». Важливо висловлювати авторську позицію, використовуючи багато різних стилів (а не один), обраний з огляду на те, щоб передати індивідуальність автора, а не лише щоб відповідати темі. Це може означати усунення особистості з мистецтва чи занурення художнього твору в трясовину стилів; якщо митець справді оригінальний, він може пройти крізь всі ці маски. Хоча ці твори можуть бути різні за зовнішньою формою, їх світорозуміння та авторська позиція будуть пронизувати всі твори [3, с. 390–391].

Для Дж. Фаулза творчість представляла собою рефлексію власне авторської позиції, вираженню конкретного погляду та особистого досвіду конкретного письменника. Він висловлював бажання бути «вірним життю», розглядаючи саме «життя» як обмежене знання об'єктивної реальності, яке відображає особистий погляд. «Деякі американські курси художньої творчості явно заохочують використовувати документальний підхід. Для мене це завжди було – і

назавжди залишиться –найбільшою маячнею. Роман – це особистий погляд на життя однієї людини, а не колаж із різноманітних документів» [3, с. 34–35].

Завданням Дж. Фаулза є також концептуальне оновлення традиції та її іронічне переосмислення. У його літературній творчості виражене специфічне ставлення до традиції, що А. П. Саруханян точно охарактеризувала як «любовно-іронічне» [2, с. 324]. Дотримуючись орієнтації на англійську класичну літературу, Дж. Фаулз встановлює важливі гуманістичні та виховні функції сучасного роману, пропонуючи знову «відкрити» цінності, притаманні творам письменників XIX ст., які відсутні в сучасній літературі. Паралельно, він виявляє своєрідне засудження релятивізму в сучасному мистецтві, відмовляючись від монологічності традиції. Дж. Фаулз – письменник, який балансує між двома світами – минулим та сучасним, і який відповідально експериментує з традицією, намагаючись довести, що вона все ще залишається актуальною.

Таким чином, щодо належності творчості Дж. Фаулза до постмодернізму все ще існує дискусія. Деякі теоретики постмодернізму вважають, що художній стиль і творчий підхід письменника мають значні обмеження, адже вони не відповідають загальним рисам та концепціям, які зазвичай асоціюються з постмодерністськими творами. Тому при класифікації творчості Дж. Фаулза як постмодерністської може виникнути сумнів, оскільки його манера письма має особливості, які можуть бути відмінні від того, що вважається типовим для постмодернізму. Крім того, сам письменник виражає суперечливе ставлення до постмодерної поетики та естетики.

Література:

1. *Ільїн І. П.* Посмодернізм від витоків до кінця століття. Еволюція наукового міфу. М.: Інтрада, 1998. 255 с.
2. *Саруханян А. П.* Джон Фаулз. Англійська література: 1945–1980. М.: Наука, 1987. С. 317–330.
3. *Фаулз Дж.* Кротові нори: збірник ессе. М.: Махаон, 2002. 640 с.
4. *Храпова В. В.* Композиційний лабиринт роману Джона Фаулза «Колекціонер». Наука. Университет. 2002. URL: http://20v-euro-lit.niv.ru/20v-euro-lit/dzhon-faulz/hrapova-kompozicionnyj-labirint.htm.
5. *Foulke R. A.* Conversation цith John Fowles. The Literary Imagination and the Sense of the Past. URL: https://www.jstor.org/stable/40547838?read-now=1&seq=18.

А. І. Лук'янова
Київ, Україна

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОНЯТТЯ «ІННОВАЦІЯ» У МІЖДИСЦИПЛІНАРНОМУ ВИМІРІ

Актуальність нашого дослідження зумовлена необхідністю вивчення нових реалій XXI ст., які виникають унаслідок глобалізації світу в результаті інформаційних революцій, економічних та екологічних змін, міжнародного тероризму, дискримінації в суспільстві. У цьому зв'язку особливої ваги набуває коректність визначення самого поняття «інновація». Отже, метою цієї розвідки є уточнення обсягу значення поняття «інновація» у міждисциплінарному вимірі, що уможливить й відповідне коригування інтерпретації цього терміна в лінгвістиці.

Поняття «інновація» використовується буквально у всіх галузях життя. Крім мовознавства, це й економіка, правознавство, педагогіка, культурологія тощо.

Лексему «*інновація*» в українську мову було запозичено з англійської ('*innovation*' – «новаторство, новітність, нововведення», «інноваційна зміна, експериментальний варіант, нове введення в установлений порядок»), куди воно потрапило в середині XV ст. як '*innovacion*' зі значенням «відновлення, оновлення» [5]. Більш глибока етимологія підтверджує походження цієї одиниці від пізньолатинського іменника '*innovationem*' на позначення дії від дієслова '*innovare*' («змінювати; поновлювати»); '*innovare*' = '*in*' («into» – від праіндоєвропейської ***en*** «in») + '*novus*' («new» – від прагерманської ****neuja***, що походить від праіндоєвропейської ****newo-***). Іншими словами, лексема «*інновація*» використовувалась для найменування: чогось, що було зроблено або встановлено вперше; чогось свіжого; чогось, що було виготовлено або вирощено нещодавно; чогось новаторського, нечуваного раніше; відмінного від старого; того, чого ще не було ні в досвіді, ні у використанні.

Ф. де Сосюр, А. Мейє та багато інших відомих лінгвістів XIX–XX ст. застосовували поняття «інновація» як універсальну назву для позначення нових мовних явищ. Е. Косеріу вважав інновацію мовленнєвим явищем [3]. Хоча семантичний обсяг і смислове навантаження терміна «інновація» залишались неусталеними та дискусійними, це не стало на перешкоді у розповсюдженні цього поняття як у європейській, так і у вітчизняній лінгвістиці. Інновації належали до особливої галузі мовознавства без конкретизації (В. Гак), до нової галузі лексикології, до окремої лінгвістичної дисципліни зі своїм науковим апаратом та своєю історією (Я. Рашкевич). З 1980 р.

термін «інновація» почали використовувати як нероздільне позначення всіх нових елементів мови (О. Сенько). Однак на початку 2000-х рр. українські мовознавці практично не вживали термін «інновація». Так, у працях відомої вченої Н. Клименко вжито такі традиційні терміни як «неологізм», «неолексема», «новотвір».

Українська філологиня Є. Карпіловська зауважує про інноваційні процеси як прояви динамічності мови [2], оскільки в системі мови інновації охоплюють зміни на всіх її рівнях, втрату різних одиниць та явищ, внутрішні та зовнішні фактори, що обумовлюють сам еволюційний процес. Інновацією можна називати і нову мовну одиницю на позначення нової речі / явища, і нову мовну одиницю на позначення того самого поняття через його комплексну природу (поліномінація), і актуалізовану / детермінологізовану одиницю з «периферії» або «підмови», і новий словотворчий елемент (Ю. Зацний, А. Янков).

Найбільш численними є визначення поняття «інновація» в економіці. Перше визначення у 1911 р. запропонував австрійський вчений Й. Шумпетер, розуміючи під інновацією не сам процес, а вже результат, що має місце внаслідок вагомих змін виробничого процесу [4]. П. Харів уточнює, що інновація – це результат інноваційної діяльності, відображеної у вигляді наукових, технічних, організаційних чи соціально-економічних новинок, які можна отримати на будь-якому етапі інноваційної діяльності. Український вчений С. Покропивний називає інновацією упровадження в господарську практику результатів інноваційних процесів.

Сучасна економічна наука тлумачить інновацію як зміну стану певного об’єкта. О. Дацій визначає інновацію як реалізацію змін у технології, економіці, екології та соціальній сфері, наголошуючи на важливості економічного ефекту [1]. Д. Черваньов та Л. Нейков розглядають інновацію як техніко-економічний процес, що, завдяки використанню результатів розумової праці – ідей та винаходів, призводить до виникнення нових різновидів продукції та технологій, які принесуть додатковий дохід. Згідно з А. Пересадою, інновація – це процес доведення наукової ідеї до статусу практичного використання, що дає прибуток, а також пов’язані з ним техніко-економічні зміни у соціальному середовищі.

В інноваційному менеджменті інновація інтерпретується як впровадження нових споживчих вартостей, використання яких вимагає зміни організаційних стереотипів діяльності та навичок. Поняття інновації поширюється і на новий продукт або послугу, новації у виробництві, організації, фінансовій та науково-дослідній сферах, у будь-якому вдосконаленні, що забезпечує економію витрат або створює умови для неї.

У правознавстві інновація – це використання результатів інтелектуальної діяльності, що містять нові, зокрема наукові, досягнення з метою задоволення суспільних потреб та отримання прибутку.

Інновація в освіті – це процес запровадження, творення, поширення в освітній практиці новітніх ідей та технологій, внаслідок яких підвищуються показники структурних компонентів освіти, відбувається перехід до якісно нового стану. Отже, інновація включає і власне ідею, і процес її реалізації. У вищій школі поняття «інновація» розглядається як організація науково-дослідницьких та навчально-методичних робіт з проблематики професійної освіти; вивчення, узагальнення та поширення кращого світового досвіду у питаннях організації та проведення конференцій, семінарів, лекцій, із використанням інноваційних методик викладання різних дисциплін.

У культурології термін «інновація» означає введення елементів однієї культури в іншу, наприклад, вплив європейської культури на азіатську чи африканську цивілізації.

Підсумовуючи, зазначимо, що з огляду на різні об’єкти вивчення, дослідження, опрацювання в різних галузях науки / сферах життя інтерпретація поняття «інновація» у міждисциплінарному вимірі не може бути тотожною. Так, частиною значення терміна «інновація» завжди буде щось, що є або сприймається як нове, проте чого саме стосується інновація, треба конкретизувати за окремою галуззю, а інколи і випадком / ситуацією. Щодо мовознавства, то, на наш розсуд, інноваціями в мові можна вважати нові словотворчі елементи, нові номінації (чи-то нових речей / явищ, чи відомих, але вжитих у нових контекстах, підсистемах), а також будь-які процеси, що призводять до якісних змін у розвитку конкретної мови. Перспективи нашого подальшого дослідження вбачаємо у вивченні інновацій-іспанізмів у американському варіанті сучасної англійської мови.

Література:

1. *Дацій О. І.* Інституційні зміни як основа подолання суперечностей інноваційного розвитку. Київ: Інвестиції: практика та досвід. 2010. С. 32–34.
2. *Карпіловська Є. А.* Вплив інновації на стабільність мовної системи. Мовознавство. 2008. С. 148–158.
3. *Косеріу Е.* Синхронія, діахронія та історія. Пер. з ісп. І. А. Мельничука. Нове в лінгвістиці. 2007. С. 143–200.
4. *Шумпетер Й.* Теорія економічного розвитку: дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. Київ: Вид-во «Києво-Могилянська академія», 2011. 242 с.
5. *Online Etymology Dictionary*. URL: *https://www.etymonline.com/search?q=innovation.*

S. V. Liashenko
Kyiv, Ukraine

METHODOS OF COMPARATIVE STUDY OF THE MANIFESTATION LINGUISTIC ANTHROPOSPHERE IN LINGUISTIC ANTHROPOSPHERE IN LINGUISTIC CULTURES

Today, linguistics has developed several methods for studying and describing the features of linguistic and cognitive categorization and conceptualization: the theory of vertical syntactic fields, the theory of profiling, and the theory of vertical context. Frame semantics and frame theory are devoted to the study of cognitive structures.

The use of certain methods for describing linguistic and cognitive spheres depends not only on the complexity of their structure, but also on the goal set by the researcher, on the nature of the sources that serve as empirical material for the study. It should be noted that the linguocognitive sphere as a purely linguistic formation cannot be studied without the involvement of the researcher's own intuition, which helps him or her to find confirmation of a particular hypothesis. Methods of researching linguistic spheres are determined mainly by their properties as culturally significant concepts: for example, a certain word can claim the status of a linguistic sphere if it is deeply developed in terms of its vocabulary. Accordingly, when researching any linguistic sphere, it is necessary to use data from different dictionaries: etymological, encyclopedic, explanatory, synonymous, phraseological, etc.

The principle of mandatory axiological marking of word-concepts can be proved, in particular, on the basis of the analysis of the contexts of their functioning and through the study of phraseological units (paremia), since the linguistic sphere is an axiologically marked entity, being formed as a result of the processes of moral and value categorization and conceptualization of reality. As we have already pointed out, only those words that are «key» for the mentality of a particular nation become concepts. «Key words refer to the vocabulary unique to each culture, through which an ethnic group self-identifies as a collective of native speakers who feel, think, perceive, and evaluate the surrounding reality in a certain way. reality». In our opinion, it is this property of the linguistic sphere to be a «repeater» of the thinking of the people, to embody the "spirit" of the people, their logic of thinking that is decisive in the context of analyzing the linguistic and cognitive features of categorization. A properly carried out analysis of the concept as a key word of culture makes it possible to «say something significant and non-trivial about this culture».

It can be suggested that the analysis of linguistic spheres should be carried out in the following way: at the first stage, the lexical meaning and

internal form of the word representing the name of the concept are analyzed. Next, the researcher has to identify a synonymous range of lexemes that manifest the concept. The next step is to describe the ways in which the concept is categorized in the linguistic picture of the world, which is aimed at identifying ways to redefine the relevant lexemes, i.e., to analyze conceptual metaphors and metonymy. At the final stage, we study the scenarios of deployment of categorical content. We are impressed by the idea of concept analysis, and we distinguish the following research procedures in the analysis of linguistic and cultural concepts: 1) semantic analysis of words that serve as names of concepts; 2) Etymological analysis of concept names; 3) semantic analysis of figurative and associative meanings of words that verbalize concepts; 4) interpretive semantic analysis of contexts in which words and phrases denoting concepts are used; 5) interpretive analysis of value-labeled statements (proverbs, aphorisms, quotes) that embody the concept under study; 6) analysis of short works by informants on a topic related to the concept; 7) analysis of associative reactions of informants to verbal designations of the concept. In our opinion, the variety of methods for studying linguistic spheres and their variation depending on the essence of the research concept allows us to create our own scientific approach to analysis, which will reflect not only the specifics of the subject of research, but also his individual vision of solving the problem of analysis, his understanding of the ways of describing and interpreting the linguistic sphere, the specifics of analyzing the features of categorization and conceptualization. The methodology of our study is based on the theoretical provisions of general linguistics.

The methodology for analyzing the peculiarities of categorization of the linguistic anthroposphere developed in our study involves the following analytical actions (research stages): 1. Description of the peculiarities of conceptualization and categorization of linguistic subspheres in the lexicographic linguistic world picture (based on the study of lexicographic sources). 2. Description of the peculiarities of conceptualization and categorization of linguistic subspheres of linguistic subspheres in the figurative language picture of the world (based on the study of phraseological sources and text corpora). 3. Conducting a psycholinguistic experiment and describing the peculiarities of conceptualization and categorization of linguistic subspheres in the naive worldview (based on the respondents' answers). 4. Statistical analysis of the results of the study of the peculiarities of conceptualization and categorization of the linguistic anthroposphere. 5. Comparative analysis of the research results in Ukrainian, British and American linguistic cultures. 6. Description classification of categories in the structure of the linguistic anthroposphere in the Ukrainian anthroposphere, in Ukrainian, British and American linguistic cultures. 7. Description of the dominant (categorical) features of

bipolar dominants as a factor in the categorization of linguistic cultures. We will also briefly discuss the methodology of our psycholinguistic experiment. Its purpose was to identify general patterns and national peculiarities of linguistic cognitive categorization and conceptualization of the linguistic anthroposphere in the naive linguistic worldview of representatives of Ukrainian, British and American linguistic cultures and American linguistic cultures. The psycholinguistic experiment was conducted according to the plan developed by us, which included the following stages: preparatory, experimental, and analytical and generalization. For each of these stages, we defined tasks, deadlines, and expected results. Thus, at the preparatory stage of the experiment, the goal and objectives to achieve it were formulated, and questionnaires for participants were developed in Ukrainian and English. During the actual experimental stage, respondents filled out the questionnaires offered to them. During the analytical and summarizing stage, we processed the data, entered them into the appropriate tables, and formulated conclusions. The survey was conducted on the basis of anonymity. The only restriction for respondents to participate in our psycholinguistic experiment was their age - at least 18 years old. There were no other restrictions (e.g., gender, level and profile of education, social status and financial situation, religion, etc.). The questionnaires we developed were prepared in printed and electronic form and sent to various higher education institutions in Ukraine, the UK and the US, as well as posted on our personal pages on social media and various thematic groups. The respondents had the opportunity to fill out the questionnaires in hard copy and send them to us by mail or scanned versions by e-mail. For For the purpose of analyzing the survey results, we selected only those questionnaires in which respondents answered more than 50% of the questions. This was done because the experimental stage of the study was conducted without the direct involvement of the experimenter: we could not know the reasons why our respondents were unable (unwilling) to answer more than half of the questions posed in the questionnaire (whether it was due to inattention, lack of time, lack of desire, difficulty in providing answers, etc.). Taking such questionnaires into account in the experiment could have a significant impact on the reliability of the data obtained and their statistical significance. A total of 216 participants took part in our pilot study, including 216 Ukrainian, 168 British, and 174 American.

The theoretical analysis of the peculiarities of linguistic cognitive categorization and conceptualization of the linguistic anthroposphere and conceptualization of the linguistic anthroposphere within the framework of linguistic cognitive and linguistic-cultural approaches allows us to draw the following conclusions. Categorization is a process of systematization of the acquired knowledge, being the main means of knowledge, being the main

means that allows to organize the world perceived by a person and to systematize human observations in a special way, so that the similarities of some phenomena and differences of others become obvious. Perceiving the world around us, a person can judge the identity or difference of some objects compared to others, as evidenced by the ability of a person to classify phenomena and divide them into classes, categories, and categories. In the process of categorizing reality, the infinite variety of human sensations and the objective diversity of forms of matter are reduced by his consciousness into certain headings and classified. Categorization is largely based on human experience and is not carried out according to established theoretical rules. Thus, the process of categorization as a cognitive process is not just a division of the world into categories and correlation of certain objects and phenomena with them, it is also a special selection of the basic level as the most psychologically significant, since the bulk of our knowledge is localized at this level, which is ideologically determined by human behavior, active participation in the life of social groups or society in general.

The process of categorization as a way of knowing and understanding the world is an effective tool for the formation of different types of knowledge that explicate the linguistic characteristics of discourse elements in the plane of cognitive knowledge modeling. Linguistic conceptualization is an important process of reflecting human activity aimed at cognition in language. human activity aimed at cognition. The linguistic world picture is a part of the surrounding world that has been revealed to a person or a certain ethnic group in the course of life, practical experience, and direct interaction and is fixed by means of a particular language at a certain stage of development. The linguistic picture of the world does not coincide with the cognitive one. The latter is immeasurably wider, because even at the present stage of development, not everything is known to a person, not everything is open, so not everything is fixed and named in the language. The cognitive picture of the world is fixed in the language in the form of concepts, which in turn form the conceptosphere of the people. A concept is a unit of human mental activity. It can be expressed by different linguistic signs, their combination, or it may not be expressed by means of language, but can be reflected in alternative sign systems, such as gestures, facial expressions, music or painting, sculpture or dance, etc. In our work, we investigate the linguistic anthroposphere, which is a multidimensional set of subspheres - social, emotional and sensual, value, intellectual, etc. - in which conventional and ethno-national human perceptions of the world are reflected and verbalized through linguistic and cognitive processes.

The analysis of modern linguocognitive and linguocultural studies in the field of studying the peculiarities of conceptualization and categorization of the linguistic anthroposphere and its of individual sub-

sectors allows us to say that: 1. The problems of categorization and conceptualization of the linguistic anthroposphere and its subspheres are relevant for modern cognitive linguistics, which is confirmed by numerous scientific works of Ukrainian and foreign philologists, which identify effective ways to solve them. 2. In their research, scientists develop principles for analyzing the linguistic categorization of a given linguistics. linguistic categorization of a given linguistic sphere, study the essential and structural characteristics of concepts and categories related to linguistic anthropology. with the linguistic anthroposphere, consider the peculiarities of linguistic cognitive categorization and conceptualization of human existence in individual national linguistic worldviews. 3. There is still a demand for comparative studies of the linguistic anthroposphere conducted by domestic and foreign scholars on the basis of closely related and not closely related linguistic cultures. 4. The peculiarities of conceptualization and categorization of socio-biological, emotional, axiological, etc. subjects. axiological, etc. subspheres of the linguistic anthroposphere in Ukrainian, British and American linguocultures require additional comprehensive study.

С. В. Масік
Кривий Ріг, Україна

ЗАСОБИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У XXI ст., в еру сучасних технологій, яку називають постідустріальною (інформаційною) епохою, відбуваються кардинальні зміни в усіх сферах життя людства. Цифрова епоха змінила підходи до комунікації, розваг, спостерігаються трансформаційні зміни в технологіях, в усіх галузях науки і техніки. Такі трансформаційні зміни відбуваються й в освіті, яка має адаптуватися до нових реалій і пропонувати здобувачам освіти такі інструменти, що сприятимуть формуванню і розвитку необхідних навичок для успішного функціонування в цифровому світі.

Один з таких ефективних інструментів – візуалізація навчального матеріалу на уроках української мови. Поняття «візуалазація» походить від латинського слова «*visualis*» – наочний. Візуалізація – унаочнення, створення умов для візуального спостереження, подання фізичного явища або процесу у формі, зручній для зорового сприйняття. Візуалізація допомагає педагогу створити позитивний

психоемоційний фон на уроці, формує та розвиває пізнавальні інтереси здобувачів освіти, зокрема в інформаційному середовищі, спонукає учнів до саморозвитку, самоосвіти, формує критичне ставлення до медійної інформації, сприяє реалізації міжпредметних зв'язків на уроці української мови, формуванню ключових компетенцій.

Проаналізуємо окремі засоби візуалізації з точки зору доречності їх використання на різних етапах уроку української мови в профільній школі.

Актуалізацію опорних знань можна провести за допомогою інтернет-мемів. Інтернет-меми – це інформація (афоризм, зображення, аудіо- або відеоряд, фраза), яка подається в дотепній лаконічній формі, вона відтворює власне ставлення до будь-яких подій і явищ. Інтернет-меми є ефективним інструментом зацікаленості учнів навчальним матеріалом.

На етапі систематизації знань ефективним є процес створення опорного конспекту або ментальної карти. Не всі онлайн-дошки мають інструменти, достатні для оформлення якісної ментальної карти, але опорний конспект (карту, схему) можна виконати в іншій будь-якій зручній програмі, а потім додати на інтерактивну дошку.

На більшості онлайн-дошок вміщується невеликий за обсягом текст. Якщо потрібно розмістити на екрані значну за обсягом текстову інформацію, то для цього передбачена функція «Вставлення зображення». Наприклад, скріншот сторінки підручника, виведений на екран, можна змінювати в розмірах, виділяти маркером головне.

На етапі повторення, закріплення вивченого можна використовувати дошку Jamboard для організації групової та парної роботи. У профільній школі доречно застосовувати фреймовий спосіб опрацювання матеріалу, який отримав свою назву від поняття «фрейм». «Фрейм» перекладається з англійської мови як «каркас, остов», «будова, структура, система», «рамка». Це структура, шаблон, що відображає в пам'яті людини певні ситуації, за якими створюються нові.

У методиці навчання української мови фреймом називають схему (каркас), яка складається з різноманітних елементів (порожніх комірок, вікон, рядків), що заповнюються під час як парної, так і групової роботи. Робота з цими елементами спонукає учнів до самостійності, що є актуальним завданням, наприклад, профільного навчання. Фреймова організація знань є основою глибокого розуміння лінгвістичної інформації й довгострокового її запам'ятовування.

Послідовність роботи над фреймами:

- створення каркасу змісту навчального матеріалу з певної теми (цю підготовчу роботу виконує вчитель або найбільш підготовлені учні);

- актуалізація в центрі каркасу фокусу, тобто теми;

- найменування окремих слотів;

- здійснення вербального наповнення фреймових структур під час парної або групової роботи.

Результати виконаного мініпроєкту презентуються групою, проводиться аналіз роботи. У вчителя є можливість спостерігати за процесом виконання завдань.

Візуалізація інформації засобами програм WordArt.

Учні профільних класів повинні засвоїти значний обсяг навчальної інформації з рідної мови. З метою усвідомлення здобутої інформації на уроках української мови використовують методи графічної систематизації – хмари слів. Це дає змогу зробити навчання набагато ефективнішим без значних витрат часу.

Хмара слів (хмара тегів) – це візуальне відтворення списку слів на єдиному спільному зображенні. За допомогою хмар слів можна візуалізувати термінологію з певної теми у більш наочний спосіб. Це сприяє швидкому запам'ятовуванню інформації.

Використання яскравої графіки у вигляді хмар слів на уроках дозволить зробити акценти на ключових моментах теми. Ключові теги найчастіше являють собою окремі слова, і важливість кожного ключового слова позначається розміром шрифту або кольором. Така презентація є зручною для швидкого сприйняття термінів.

Хмару слів можна використовувати на різних етапах уроку:

- на етапі актуалізації знань;

- під час пояснення нового матеріалу;

- під час систематизації, узагальнення вивченого матеріалу.

Можливості використання хмари слів на уроках української мови в профільних класах:

- кодування теми уроку, яку учні повинні визначити;

- створення опорного конспекту для опанування нового матеріалу чи його узагальнення;

- перетворення наукового тексту на цікаву головоломку;

- створення «підказок» до лінгвістичного диктанту;

- повторення основних понять теми, що вивчається.

Існує багато сервісів для створення хмар думок, один з яких – Word Art, за допомогою якого можна створювати яскраві хмари різної форми.

Ключові переваги Word Art:

- для створення хмари текст можна або додати вручну, або за вказаним покликанням;

- бібліотека форм хмар нараховує близько 400 різноманітних шаблонів, і вони постійно оновлюються;

- розширені налаштування дозволяють змінювати у відображенні хмари низку параметрів (основну форму, добирати комбінацію з 8 кольорів, шрифти, орієнтування слів, колір фону тощо);

- з 52 наявних шрифтів кирилицю підтримують 11, однак функціонал сайту дозволяє встановлювати додаткові шрифти;

- можливість відображення певних слів виключно обраним кольором;

- безкоштовне скачування зображень у форматі jpg чи png (скачування векторного зображення платне);

- наявність особистого кабінету користувача;

- для зручності проєкти можна розміщувати в тематичні теки.

Хмару слів можна зробити активною (на слова хмари подати гіперпокликання).

Застосування хмар слів при вивченні української мови в профільній школі має вагомий дидактичний потенціал: розвиває творчі, дослідницькі здібності учнів, сприяє самовираженню, підвищує інтелектуальну та соціальну дієвість.

Реалії сучасності, з якими зіткнулися громадяни України через пандемію COVID-19 та повномасштабне вторгнення російських військ, особливо гостро позначилися на освітянській галузі. За короткий термін учителі змушені були кардинально змінити форми, засоби, методи, прийоми і способи навчання. Досвід роботи педагогічної спільноти України в дистанційному форматі доводить, що виважене використання цифрових інструментів надає можливість організувати якісне навчання української мови.

Література:

1. *Вдовичин Т. Я., Когут У. П., Сікора О. В.* Цифрові інструменти Google для організації освітнього процесу педагогічного університету в кризових ситуаціях. Інформаційні технології і засоби навчання. URL: https://doi.org/ 10.33407/ itlt.v92i6.5093
2. *Войтович Н. В., Найдьонова А. В.* Використання хмарних технологій Google та сервісів web 2.0 в освітньому процесі. Методичні рекомендації. Дніпро: ДПТНЗ «Дніпровський центр ПТОТС», 2017. 113 с.
3. *Гиркин І. В.* Нові підходи до організації навчального процесу з використанням сучасних комп'ютерних технологій: навч. посіб. Київ, 2018. 202 с.
4. *Словник української мови* УКРЛІТ.ORG. URL: http://ukrlit.org/slovnyk

S. A. Matvieieva,
V. O. Babych
Kyiv, Ukraine

EYE-TRACKING CORPORA: A BRIEF OVERVIEW

Eye-tracking technology is not entirely novel; however, there's a fresh perspective on how to utilize the findings from the study of eye movements during reading. A wide range of fields, including psychology, cognitive sciences, neuromarketing, medicine, healthcare, pedagogy, and language learning methodologies, are exploring ways to incorporate the insights obtained from the examination of eye movements during reading and perceiving the surrounding environment. They aim to enhance their methodological foundations and leverage diverse research outcomes for various applications.

Eye-tracking is the «process of measuring either the point of gaze – where you are looking at – and the movements of the eyes between fixed points of gaze» [5]. This technology employs infrared sensors, specialized cameras, eye-trackers, glasses, and various other equipment and peripherals to monitor and record the positions and movements of the eyes. It offers valuable insights into visual attention and behavior by tracking eye positions and motions. The eye-tracking process relies on a comprehensive array of tools, including specific text corpora designed for reading. These corpora differ from general-purpose text corpora due to their distinct content (comprising natural or artificially created texts designed to meet specific requirements) and technical characteristics (such as fonts, line length, and line spacing) tailored to the purposes of observing eye movement and fixation during reading in various world languages like English, German, Dutch, Portuguese, and many others. In the realm of Ukrainian science, eye-tracking remains a relatively unexplored technology that researchers across different fields are just starting to delve into.

The world history of eye-tracking corpora dates back more than twenty years. Corpora designed for tracking reading have been developed since 2003. These corpora exhibit variations in terms of languages, text volumes, and types. The concept of an eye-tracking corpus revolves around the collection of stimulus texts that can be annotated based on the specific goals of experiments. In our overview, we will examine a selection of these corpora, including monolingual, bilingual, and multilingual ones. We will present them in chronological order, drawing from the information available on their official websites.

The first eye-tracking corpus was announced in 2003 – the Dundee Corpus [2]. The dataset contained a small amount of eye-tracking recordings – data from ten native speakers of English reading texts sourced

from «The Independent» newspaper, (56 212 tokens) and data from ten native speakers of French reading texts sourced from «Le Monde» newspaper (52 173 tokens); «text was presented on a screen five lines at a time, double spaced, using a line length of 80 characters» [2, p. 605]. The corpus texts were tokenised, later (in 2009) annotated with part-of-speech information. It became a very famous and important resource for psycholinguistic research and experiments.

Introduced in 2016 the Ghent Eye-Tracking Corpus (GECO) [1] consisted of two parts – a monolingual (English) and bilingual (Dutch-English) corpus. The participants read the whole novel: «English monolinguals and Dutch-English bilinguals read an entire novel, which was presented in paragraphs on the screen. The bilinguals read half of the novel in their first language, and the other half in their second language» [1, p. 602]. The authors declared it as the first bilingual eye-tracking corpus available to researchers and the first large corpus of Dutch reading of natural text.

The Provo Corpus is a corpus of eye-tracking data with accompanying predictability norms [3], i.e. it is intended for the study of prediction in reading. The corpus was first released in 2017. It included 134 sentences in total and the processed data of 84 native English-speaking participants, who read 55 paragraphs for comprehension [3, p. 827]. Each paragraph contains 2,5 sentences in average (min 1, max 5) and has predictability norms for all words. The Provo Corpus has a very specific purpose as it «contains predictability ratings for word class and (where appropriate) inflection, as well as mean semantic relatedness scores ... that represent the semantic similarity between the target word and cloze task responses. These additional ratings quantify the predictability of the morpho-syntactic (word class, inflection) and semantic information, permitting a deeper investigation into the graded nature of prediction» [3, p. 828].

The Multilingual Eye-tracking Corpus (MECO) is a joint international project «aimed at addressing the need for comparable cross-linguistic eye-tracking data on reading» [4]. The corpus was first released in 2020. It includes the processed data from 580 native readers of 13 languages (Dutch, English, Estonian, Finnish, German, Greek, Hebrew, Italian, Korean, Norwegian, Russian, Spanish, Turkish). All the texts are presented in one of the languages and in English, «all MECO data are fully available and open to the public» [4].

When it comes to the Ukrainian language, the challenge of implementing this advanced technology, along with the subsequent processing and practical application of the results, is particularly pressing. Furthermore, our review reveals that there is currently no eye-tracking corpus available for the Ukrainian language. However, there are ongoing projects that hold the potential to bridge this gap.

The MultiplEYE project (launched in 2022), aiming to «enable multilingual eye-tracking data collection for human and machine language processing research» [5], announced the future eye-tracking corpus of Ukrainian among others. Today the research groups of the project work on collecting eye-tracking data from reading in more than 40 languages by developing a unique multilingual eye-tracking corpus: «the goal is to support the development of a large multilingual eye-tracking corpus and enable researchers to collect data by sharing infrastructure and their knowledge between various fields, including linguistics, psychology, and computer science» [5]. The contributors declare that such a corpus «can then be used to study human language processing from a psycholinguistic perspective as well as to improve and evaluate computational language processing from a machine learning perspective» [5]. From the linguistic point, trying to combine Linguistics and Cognitive sciences, the project is seeking an answer to a question: how we put together the meaning and grammatical structures of a text? The project will last till 2026 and provides a perspective for the creation of such a corpus for the Ukrainian language.

Today, the market for eye-tracking corpora encompasses more than a dozen different corpora (we discussed only five of them in our work). Each corpus, tailored to its specific purpose, varies significantly from one another, including differences in languages, types and volumes of texts, and the number of participants involved in compiling such corpora. The field of Ukrainian eye-tracking is still in its early stages, but we are witnessing a rapid increase in interest in the Ukrainian language and the emergence of collaborative projects in which Ukrainian researchers have the opportunity to learn from their colleagues' experiences and apply that knowledge to develop research tools for the Ukrainian language. This gives us reason to hope for the soon-to-come rise in research interest and opportunities for the development of this scientific and applied field.

References:

1. *Cop U., Dirix N., Drieghe D., Duyck W.* Presenting GECO: An eyetracking corpus of monolingual and bilingual sentence reading, Behav Res, 2017, 49, 602–615. URL: https://doi.org/10.3758/s13428-016-0734-0
2. *Kennedy A., Pynte J., Murray W. S., Paul S.-A.* Frequency and predictability effects in the Dundee Corpus: An eye movement analysis. Quarterly Journal of Experimental Psychology, 2013, 66(3), 601–618. URL: https://doi.org/10.1080/17470218.2012.676054
3. *Luke S. G., Christianson K.* The Provo Corpus: A Large Eye-Tracking Corpus with Predictability Ratings. Behavior Research Methods, 2018, 50, 826–833. URL: https://doi.org/10.3758/s13428-017-0908-4
4. *Multilingual Eye-tracking Corpus*. URL: https://meco-read.com
5. *MultiplEYE COST Action*. URL: https://www.cost.eu/actions/CA21131/, https://multipleye.eu/

N. V. Mashtakova
Kyiv, Ukraine

LINGUOCULTURAL FEATURES OF PROVERBS WITH OMEN'S SEMANTIC EXPRESSING WEATHER INFLUENCE ON HUMAN LIVES

In the second half of the 20 th century and the beginning of the 21th century, considering the latest achievements of linguocultural investigations, we can observe a steady growth of interest in the field of phraseology [3]. Lots of world famous scientists were inspired by this topic. Among them we can name Coulmas (1979), Pawley and Syder (1983), Cowie (1988, 1992), Sinclair (1991) and Wray (2002).

Proverbs with omen's semantic have long served as cultural mirrors, reflecting societies' beliefs, values and perceptions about the natural world. This report investigates the linguocultural features of such proverbs that incorporate omens and how they convey the profound influence of weather on human lives. Proverbs with omen's semantic have often encapsulate centuries-old wisdom, offering insights into the complex relationship between humans and their environment.

Infinity of culture meanings is explained by scientists deeply enough. They rationally highlight basic characteristics or parts of this intangible phenomena due to their researching goal. All those characteristics can be identified as unique and individual things and connected with culture in general. That's why before we focus on cultural sense characteristics, that are expressed in lingual and cultural science aspect, let's form a definition of culture, which in our opinion represents it as a unique and systematic phenomenon of the highest level of distraction. We note, it's based largely on V. Ostwald and L. White views. Their representation of culture as a system was the beginning for cultural linguistic as a separate science.

The Proverbs with omen's semantic have been an integral part of human cultures for centuries, offering insights into national shared wisdom and belief systems. This scientific article explores the cognitive, cultural and evolutionary aspects of proverbs with omen's semantic, shedding light on their origins, functions, and impact on human cognition and behavior.

Examining the rich tapestry of proverbs with omen's semantic across diverse cultures, we explore how these sayings are shaped by historical events, societal norms, and religious beliefs. It delves into the ways proverbs with omen's semantic reflect the values, fears, and aspirations of different societies, offering anthropological insights into human culture.

Cognitive psychology theories, including social cognition and language processing, are applied to analyze how proverbs with omen's semantic are formulated and how they influence decision-making and

problem-solving in everyday life. Exploring the evolutionary roots of proverbs and omens, we examine how these cultural expressions might have provided adaptive advantages to our ancestors. Evolutionary different scientific language theories are utilized to understand why humans are predisposed to create and transmit such beliefs across generations.

Thorough lingua and cultural researches provide some speculations and comparisons of different proverbs with omen's semantic made by ancient people basing on their believes, mythology and folklore rituals in general (Mythological school of Grimm, Vundt, Mannhardt and others). Weather sayings are deeply embedded in cultural narratives, traditions, and rituals. It explores the symbolic and cultural meanings attached to these proverbs with omen's semantic, elucidating their role in shaping societal attitudes toward weather events, agriculture and seasonal activities. Proverbs with omen's semantic often give people an explanation of some physical, natural, astronomical phenomena that couldn't be described in a scientific way. People used to observe, analyse and sum up everything that was happening around them and subsequently made some predictions based on it. From the antique times people have been believing in omens as a part of calendar rituals. Many of them and even better part of them were written and translated in different languages. They are usually divided into three groups: 1) spontaneous; 2) scientific; 3) superstitions.

There is no doubt that in most ancient «hunting» times human had some ideas about weather and climate changes. Different weather conditions depending on latitudes endangered weakly-protected people and their existence at all. And factual sources can only confirm this assumption. Non-European «primitive hunters» often admired Europeans with their knowledge of the surrounding area, survival skills and even with primitive weather predictions. Some communities also had so-called «rains doers», who were better in nonscientific forecast procedures [4, p. 145–150]. But mostly these analyses were meant for today-tomorrow time period. And so-called «spontaneous» («agricultural») omens, if they were called that way, known among many nations in the thousands and tens of thousands, are distinguished by their extreme stability and uniformity, and at the same time, by their extraordinary diversity. Originating, of course, in distant antiquity, in the Neolithic era, they have survived to this day. The main reason for their stability is that they are connected with the entire structure of the agricultural economy, which is obviously characterized by extreme conservatism and stagnation.

Abstract concepts of time were completely alien to the primitive people. In recent years, historical and ethnographic literature has shown interest in a broad and very important issue – the perception of time in different eras of human history. All the evidence suggests that the abstract concept of time wasn't familiar to primitive people: the idea of time was

always associated with specific actions, with direct human activity. In the era of appropriating economy, there could not be any concern for the future yet. In people's minds, the future existed only as something most immediate. Therefore, there exist proverbs with omen's semantic of upcoming weather changes which cover the shortest possible time.

For instance, Ukrainian proverbs with omen's semantic: П*ризахідне сонце червоного кольору – буде сильна хуртовина*; *Хмари, що пливуть небом проти вітру – до снігу*; *Кішка залізла на піч – чекай морозу.* English picture of the world is represented by such examples: *Hen scarts and filly tails make lofty ships wear low sails*; *Red sky at night, sailor's delight*; *Red sky at morning, sailor take warning.*

Among agricultural people who were the prevailing part of primitive society a viral need of signs' weather observation increased a lot. Not to forget them all people had to write them down to let other generations know all peculiarities of bringing proverbs with omen's semantic into life. Since language is a structured symbolic system with regular observable characteristics [2, p. 254] we can use it for decoding signs and expressing our thoughts. It was important for farmer to know what kind of spring / summer to expect. It is also crucial to bear in mind what harvest will be like or when some exact grains should be harvested. These spontaneous omens remain for a long time and still exist due to their simple structure and stability. Some of them have even survived and are widely spread till today. For example, English proverbs with omen's semantic: *April wet – good wheat*; *A swarm of bees in May, Is worth a load of hay*; *Mist in May, Heat in June Makes harvest come right soon; and Ukrainian ones*: *Травень холодний – рік хлібородний*; *Багато снігу в листопаді – буде врожай хліба.*

As widely known, a great amount of or even all of folk proverb's with omen's semantic about weather are based on simple and obvious combination of words not being guaranteed of having errors. Despite that, ancient people were forced to make them in order to reach at least the easiest level of weather awareness. An amount of proverbs with omen's semantic is created by farmers to control their harvest and sowing season and often have the same pattern construction as *If ... is ... then the harvest will be ...* Ukrainian examples are as follows: *Якщо листя берези жовтіють з верхівки – належить рання весна, знизу – пізня, а якщо рівномірно по всій кроні – то терміни настання весни будуть середньо багаторічними*; and English ones: *If the 1st of July be rainy weather, it will rain more or less for three weeks together*; *If the first week in August is unusually warm, the winter will be white and long.*

One of the most illustrative examples is the widespread opinion about the connection of the seasons according to the model: if winter was such, then summer will be such. This model can't be assured properly since it is

doubtful and uncertain. Such proverbs with omen's semantic can be represented by various examples: English variations: *If February brings no rain there will be neither hay nor grain* and Ukrainian ones: *Якщо на початку зими холодно, то липень буде жарким і сухим.*

As it is figured out, scientific meteorology does not deny the existence of such a connection, but it is not so simple and does not provide any guarantees against misunderstandings (or even errors). The greater was the risk of making a mistake for the ancient farmer. But despite constant mistakes and disappointments, severe need forces a person to make his forecasts again and again. The formula – what winter (spring), what summer – continues to work. And most often it is supplemented by a very important, most important link: ... *and such will be the harvest*.

It can be certainly expressed by predictions structured in proverbs. January omens among European peoples are usually expressed in the form of proverbs with omen's semantic. Their general meaning is: dry and frosty January foreshadows a good harvest, and damp and rainy January foretells a trouble harvest.

It is clearly visible that the omens of the European and Slavic peoples have the same meaning, they completely coincide and it can be explained by similar climate conditions. Seasonal forecasts are based on, albeit inaccurate, but real observations of the relationship of weather by season. But from them there is one step to weather forecasts that are completely devoid of any real basis – based on fixed days. For many centuries now, the Christian Church in all European countries has marked the days of the calendar with the names of their Saints, and under these designations the days of the month and year have firmly entered the popular calendar. Some of them became widely known for one reason or another: Winter and Spring Nikola / Michael, George; John the Baptist, Peter and Paul, Elijah the Prophet, the Annunciation of the Theotokos, the Dormition of the Theotokos, etc. Most of the Saints (and there are many hundreds of them) are known to few people, except the clergy. Nevertheless, folk imagination (but not at all idle, but generated by severe economic necessity) defined certain weather forecasts, and thus the timing of agricultural work and crop prospects, that coincide with the names and days of different Saints.

There are two models here: one transitional – «if on a Saint... then...», the other fixed – «on a Saint... such and such weather», and because of this the most important for the farmer: «for the Saint ... do such and such a work». Most often (and for obvious reasons) this timing recommendation concerns the start of plowing and sowing.

Ukrainian proverbs with omen's semantic: *На Аріну – кінець білих грибів. Якщо на Аріну журавлі полетіли, то на Покрову* (*14 жовтня*) *треба чекати першого морозу, а якщо їх в цей день не видно, то раніше Артемія* (*2 листопада*) *чи не вдарить жоден мороз*; *Коли на*

Анну інній на деревах – буде врожай. But especially in spring as a less stable season omens were connected to a Saint and its day which were actually less accurate. English omens: *Rain on Good Friday and Easter day, A good year for grass and a bad year for hay*; *If there is rain on St. Matthew's Day, we will sow the seeds soon*; *If St Paul's Day be fine expect a good harvest.*

Spring is the most unstable time of the year, and the timing of agricultural work in the spring is the most unreliable. Late with plowing and sowing – the harvest is smaller; Hurring (especially with planting vegetables) – a spring frost destroyed the seedlings. With the summer-autumn harvest, it's still easier: you can clearly see when the rye and oats are ripe, then start mowing them, catch only good days.

It is quite obvious that not all days of the year are equal in this regard for the farmer. The maximum number of proverbs with omen's semantic, and the most important ones, fall on those key points of the year when the most noticeable changes occur in the surrounding nature. There are four such main fixed points in the year: winter and summer solstices, spring and autumn equinoxes. The maximum number of folk superstitions about the weather and harvest are attached to three of them.

These fixed calendar points are the basis of folk agricultural holidays and the customs and rituals associated with them.

In conclusion, this scientific exploration of proverbs with omen's semantic sheds light on their cultural significance, cognitive underpinnings, and evolutionary origins. Understanding these phenomena enriches our knowledge of human perception, decision-making, and cultural diversity. Proverbs with omen's semantic represent a fascinating fusion of cultural heritage and meteorological knowledge. While some proverbs display surprising accuracy in aligning with meteorological principles, others reflect cultural interpretations of natural phenomena. Integrating traditional wisdom with meteorological science not only enriches our understanding of weather patterns but also highlights the importance of preserving indigenous knowledge in the face of climate change challenges. Further interdisciplinary research is crucial to unravel the complexities of proverbs with omen's semantic and their implications for both linguocultural heritage and scientific inquiry. This interdisciplinary research is encouraged to unravel the intricate web of cultural wisdom and its impact on the human mind. To sum up, the investigation of verbalization of proverbs with omen's semantic gives a possibility to form more complete idea of their influence on people's lives and their role in general.

References:

1. *Сорокопуд Н.* Календар корисних порад. Харків: Панорама, 1993. 96 с.
2. *Annual Review of Linguistics*, Language across the disciplines, Volume 9, 2023, P. 253–272. URL: https://doi.org/10.1146/annurev-linguistics-022421-070340

3. *Applied Linguistics*, Volume 29, Issue 1, March 2008, P. 161–163. URL: https://doi.org/10.1093/applin/amn003
4. *Radin P.* Primitive religion. New York, 1937. 268 p.

І. М. Мирошніченко,
Т. Г. Файчук
Київ, Україна

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ В ЗАГОЛОВКАХ УКРАЇНСЬКИХ І ПОЛЬСЬКИХ ЗМІ НА ВІЙСЬКОВУ ТЕМАТИКУ

Тези присвячені дослідженню фразеологізмів у складі заголовків статей військової тематики в українських та польських інтернет-виданнях. Основною метою є проведення лінгвістичного та соціокомунікаційного дослідження використання фразеологізмів у таких заголовках. Дослідження вирізняється науковою новизною завдяки порівняльному підходу та аналізу мовленнєвих особливостей української та польської журналістики, що системно залучає фраземи для підсилення ефективності комунікації в контексті військової тематики.

З початком широкомасштабного військового нападу Російської Федерації на Україну фразеологічний вираз ***гарматне м'ясо*** в значенні «той, ті, кого посилають на несправедливу, загарбницьку війну, на очевидну загибель» [3, с. 414] представлений у заголовках матеріалів військової тематики, зокрема для називання російських призовників, яких країна-агресорка масово мобілізує на війну з Україною. Додаткові суб'єктно-об'єктні конотації у структурі назв сприяють чіткому розумінню семантичного та стилістичного навантаження: ***Мобілізоване гарматне м'ясо*** *рашисти комплектують речовими мішками часів Другої світової війни* (URL: bit.ly/44FJ1rc); ***«Гарматне м'ясо» окупантів*** (URL: bit.ly/3Z4lbnK); *Путіну потрібно більше* ***російського гарматного м'яса****, – міністр оборони Британії* (URL: bit.ly/484rgoc); *Генштаб: Луганщина всіяна трупами окупантів, а* ***поранених*** *Росія кидає на «****гарматне м'ясо****»* (URL: bit.ly/47VXpOZ).

Примітно, що у польських словниках, на відміну від українських, фразеологізм ***mięso armatnie*** має вужче значення: пор. ***mięso armatnie*** «солдати, яких відправили на війну, яким судилося загинути» [4, с. 445], ***mięso armatnie*** «солдати, яких посилають у зону бойових дій, які найбільше ризикують загинути» [5]. Щоправда, у заголовках польських ЗМІ медичної та освітньої тематики фразема набуває нового значення «люди, яких наражають на небезпеку»: *Pielęgniarki o sobie:*

jesteśmy ***mięsem armatnim*** (URL: http://surl.li/krvcz); *Ratownik medyczny: Czujemy się jak państwowe mięso armatnie* (URL: http://surl.li/kqzsf); *Przedszkola siedliskiem koronawirusa. «Jesteśmy* ***mięsem armatnim****»* (URL: http://surl.li/kqzsi).

Фразеологізм ***mięso armatnie*** представлений у складі заголовків польських статей військової тематики для називання солдатів країни-окупанта: ***Mięso armatnie*** *uciekło z frontu Putina* (URL: http://surl.li/kqzsd); *Kucharz Putina pichci* ***mięso armatnie*** *z morderców i rabusiów* (URL: http://surl.li/krugw); *Kucharz Putina grasuje w łagrach w poszukiwaniu* ***mięsa armatniego*** (URL: http://surl.li/lviqj); *Kreml ma kim zastąpić Grupę Wagnera.* ***Mięso armatnie*** *dostarczą firmy energetyczne* (URL: http://surl.li/lvhsm). Засвідчуємо також приклади вживання фраземи на позначення призовників самопроголошеної Придністровської Молдавської Республіки (*Mieszkańcy Naddniestrza uciekali, by nie zostać* ***mięsem armatnim*** (http://surl.li/lviga)), солдатів самопроголошеного президента Республіки Білорусь (*Putin jedzie do Łukaszenki po* ***mięso armatnie*** (URL: http://surl.li/kqzrz).

Фіксуємо випадки фраземи в початковій частині назви з наступним розширеним коментарем, що розкриває, уточнює, деталізує зміст статті: ***Гарматне м'ясо****: куди кинуть мобілізованих росіян?* (URL: bit.ly/3r48KvB); *Шукає нове «****гарматне м'ясо****»? Держдума готує зміни для призовників* (URL: bit.ly/3PrEFj9); *«****Mięso armatnie****» się buntuje. Nie chcą dalej ginąć* (http://surl.li/lvjgk); ***Tanie mięso armatnie*** *Putina: rekruci z podbitych terenów Ukrainy* (URL: http://surl.li/kruhm).

Засвідчуємо також приклади вживання фразеологізму у якості порівняльного: *Росія використовує нацменшини* ***як гарматне м'ясо*** *– екпрезидент Монголії* (URL: bit.ly/3ErANIu); *Роспропаганда поширює маніпуляцію, що Захід використовує Україну* ***як «гарматне м'ясо»*** *для послаблення рф* (URL: bit.ly/3ErANIu); *Muzycy z Doniecka przymusowo wysłani na front. Rosjanie użyli ich* ***jako mięsa armatniego*** (URL: http://surl.li/kruic); *«Wysyłają ich wyłącznie* ***jako*** *mięso armatnie». Rosyjski opozycjonista o rekrutach* (URL: http://surl.li/lvlbt); *«Jak za Stalina». Gen. Polko: Rosja traktuje żołnierzy* ***jako mięso armatnie*** (http://surl.li/lvlgx). Конструкція порівняльного фразеологізму має на меті викликати відповідну негативну реакцію у читача – засудження, несприйняття, обурення.

Виділяємо приклади заголовків із порівняльними фраземами-складниками для відображення складних процесів в Україні. Мета таких конструкцій – привернути увагу суспільства до гострого питання належної професійної підготовки мобілізованих: *Добровольців кидають в бій,* ***як гарматне м'ясо*** *– Віктор Шишкін* (URL: bit.ly/44Kbuff); *«****Як гарматне м'ясо*** *відправили людину»: брат Богдана Покітка з Тернополя розповів про загибель мобілізованого*

(URL: bit.ly/44DM3w3). У цьому контексті примітною є заголовкова назва із використанням фраземи із заперечною часткою не: *«Мої бійці – **не гарматне м'ясо**», – командир роти з 14 ОМБр* (URL: bit.ly/45S9XVq).

Українські електронні видання досить активно послуговуються у заголовках статей на військову тематику фразеологізмом ***удар у спину*** *кому, чому* «підступний вчинок, зрадницька поведінка когось у ставленні до кого-, чого-небудь» [3, с. 732]. Натомість його польський відповідник ***cios w plecy*** «підступне заподіяння кривди» [4, с. 594] у меншій мірі представлений в заголовках матеріалів військової тематики.

Контексти стосуються переважно тих загроз, які очікують на Росію: *РФ загрожує ще один «**удар у спину**»: з'явилося перехоплення розмови росіян в Україні* (URL: bit.ly/47Y6O8t); *Гіркін пообіцяв Путіну **«удар ножем» у спину*** (URL: bit.ly/3LxOn15); *Данілов про заколот Пригожина: режиму Путіна завдано «**удар ножем у спину**»* (URL: bit.ly/3sHz7YR), *Rosyjski generał Iwan Popow: Odwołano mnie za mówienie prawdy o froncie. Armia dostaje **cios w plecy*** (URL: http://surl.li/kqzsp); *Generałowie docisnęli Prigożyna, twórcę najemniczej Grupy Wagnera. Nawet Kadyrow zadał mu **cios w plecy*** (http://surl.li/kqzsl).

Виокремлюємо складні назви статей з фраземою на початку у формі питального (рідше розповідного) речення та розширеним коментарем-відповіддю, що розкриває головний зміст статті, зокрема в матеріалах міжнародної політики: ***Удар в спину**? Пашинян заявив, що Вірменія не є союзником Росії у війні проти України* (URL: bit.ly/3Re90mB); *«**Удар в спину**»? Союзник путіна хоче допомогти відбудовувати Україну* (URL: bit.ly/3qXk7Wd); *«**Удар ножем у спину**»: Саакашвілі дав інтерв'ю BBC* (URL: bit.ly/3R81klu).

Заголовкові комплекси з фраземою-складником досить часто формуються шляхом зіставлення або протиставлення понять у початковій частині, та повідомлення смислової суті матеріалу в наступній «розмовній» частині: *Заколот, зрада чи **удар у спину**. Що означає конфлікт Пригожина з владою РФ для України* (URL: bit.ly/45EDDpl); *Контракт століття чи **удар в спину** – як світова преса відреагувала на нову оборонну угоду між Австралією, Великою Британією та США* (URL: bit.ly/3L954zw).

Фразеологічний вислів ***Висіти (повисати) на волосинці (на волоску, на волосині)*** уживається у кількох значеннях: 1) перебувати в дуже непевному, критичному становищі; бути непевним, невизначеним для когось щодо досягнення, здійснення; 2) бути в небезпеці, під загрозою; 3) постійно загрожувати своїм настанням (про лихо, нещастя і т. ін.) [3, с. 509]. Його польський відповідник ***wisi na***

włosku має два значеннях: 1) у будь-який момент може трапитись щось погане; 2) чомусь або комусь загрожує небезпека, катастрофа [4, с. 974].

Найбільше прикладів уживання фраземи в заголовках матеріалів про загрози життю людей, відповідно, досить часто в контекстах наявне слово ***життя***: ***Життя висіло на волосині****: дніпровскі лікарі врятували бійця, тіло якого прошили уламки снаряду* (URL: http://surl.li/kvdia). Натомість у значенні непевного, невизначеного, критичного становища в контекстах фіксуються додаткові складники ***доля*** + конкретизація *чия?*: *«**Доля України на волосині**»: МЗС Британії закликало Захід передати ЗСУ бойові літаки* (URL: http://surl.li/kvdmu). Засвідчуємо також приклади вживання фразеологізму в цьому значенні з іншими додатковими компонентами: *Коморовський про Україну: **«Санкції висять на волосині»*** (URL: http://surl.li/kvdyb); ***Мир між Росією і НАТО висить на волосині*** (URL: http://surl.li/kveap); *Pokój **wisi na włosku**. Co może zatrzymać Kreml?* (URL: http://surl.li/kqzvh); *Światowa wojna **wisi na włosku**. Generałowie wyznają, komu zależy na wielkim konflikcie* (URL: http://surl.li/kqzvg).

Дослідження семантики та структури фразеологізмів у заголовках показало, що вони загалом використовуються без порушення структури й семантики. Фразеологізми в заголовках статей практично не використовуються самостійно, а виступають складниками, доповнюються додатковими суб'єктно-об'єктними компонентами та авторськими коментарями.

Література:

1. *Григораш А. М.* Трансформація складу фразеологізмів у газетних текстах. Система і структура східнослов'янських мов: зб. наук. пр. Київ, 1999. С. 56–61.
2. *Прадід Ю. Ф.* Структурно-граматичні групи фразеологізмів та їх функції у мові газети. У царині лінгвістики і права: монографія. Сімферополь, 2006. С. 5–8.
3. *Словник* фразеологізмів української мови. Уклад. В. М. Білоноженко та ін. Київ: Наукова думка, 2003. 1098 с.
4. *Müldner-Nieckowski Ł.* Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego. Pomoc dla piszących. Warszawa: Aula, 2022. 1184 s.
5. *Wielki słownik* języka polskiego. URL: https://wsjp.pl/

Г. С. Мітіна
Київ, Україна

ПЕРВНІ ФЕМІНІЗМУ В РОМАНІ «ЖІНОЧИЙ ПОРТРЕТ» ТА ПОВІСТІ «ДЕЙЗІ МІЛЛЕР» Г. ДЖЕЙМСА

Г. Джеймса не безпідставно вважають одним з найяскравіших письменників кінця XIX – початку XX ст., творчість якого відрізнялася як глибоким психологізмом, так і актуальністю соціальної проблематики. Теми, які він зачіпав в своїх творах, виявлялися новаторськими та піднімали гострі й суперечливі питання тогочасного суспільства.

Однією з наскрізних тем, стійко присутніх у його творах, можна вважати взаємовідносини між Старим та Новим світами. Г. Джеймс належав до плеяди трансатлантичних письменників, які жили на дві країни та й писали про таких же людей – мігрантів, які намагаються віднайти та побудувати своє нове життя в новому для себе суспільстві, яке часто неохоче приймає новачків до свого середовища, а якщо і приймає, то намагається перекроїти поведінку, погляди та думки під загально прийнятні установки. Автор майстерно описує великі та маленькі здобутки та програші своїх героїв саме з точки зору відносин людей у суспільстві Америки та Європи, двох схожих світів, які насправді постають перед нами кардинально протилежними і часто є жорстокими до новоприбулих.

Крім теми взаємовідносин суспільства Америки та Європи, у своїх творах Г. Джеймс акцентував свою увагу ще на одному феномені тогочасного суспільства – на образі нової жінки. Жінки сильної, незалежної, такої, що прагне сама керувати своїм життям, своєю поведінкою та своїм майбутнім. Літературні втілення такого жіночого типу набувають шаленої популярності тому, що саме наприкінці XIX ст. в суспільстві починає зароджуватись активний рух за права жінок. Тонко відчуваючи все нове в своїх творах, Г. Джеймс показує відповідні соціальні зміни та їх наслідки, в тому числі такі, як, з одного боку, зростаюча роль і влада жінок у суспільстві, а з іншого – гостра конфліктність, в атмосфері якої стверджує себе новий тип жінки.

Г. Джеймса можна назвати одним з перших письменників, які поставили питання про можливість жінок досягти одночасної самореалізації в сім'ї, на роботі, в політиці та інших сферах суспільного життя. На сьогодні це питання є таким же актуальним, що залишає твори Г. Джеймса резонансними, потужними та популярними і сьогодні. Тому досить часто автора називають одним з перших «провідників» феміністичного руху, руху жінок за свої права та належне місце в патріархальному суспільстві.

Найпопулярніший роман Г. Джеймса «Жіночий портрет» також розглядають, як один із знакових літературних творів, які містили в собі феміністичні ідеї. Таку ж славу має і коротенька повість «Дейзі Міллер», що передувала «Жіночому портрету» і була спробою зацікавити читача та познайомити його з певним прототипом нової жінки, який Джеймс підвів у повний зріст в образі Ізабелли Арчер. Героїні його романів протиставляють себе суспільству і кидають виклик суспільним очікуванням щодо прийнятної поведінки жінки та щодо обов'язкового заміжжя, як єдиного «правильного» шляху. У цьому очікуванні закладено традиційні гендерні уявлення про роль жінки в суспільстві. І драма життя головних героїнь вказаних творів полягає в тому, що вони наважуються кинути виклик цим очікуванням і спробувати вибудувати свою незалежну лінію поведінки, що часто закінчується трагічно.

Романи та оповідання Г. Джеймса представляють нам погляд автора на фемінізм через розвиток жіночих характерів та літературних образів, а також через ситуації, які виникають у взаємовідносинах цих персонажів з іншими представниками суспільства. В романі «Жіночий портрет» письменник підіймає ідеї фемінізму через різноманітність стосунків героїв, в тому числі наставництво, шлюб, любов і дружбу, наближаючи своїх героїнь до ідеалів сили та рівності. Г. Джеймс подає ідею незалежності для жінки як внутрішню реалізацію своїх особистих бажань, які розвиваються через соціальні взаємодії та стосунки.

І мова тут йде не про право голосу чи можливість навчатися в університетах, а лише б хоча про можливість самій обирати свій шлях в житті, відкинувши зобов'язання перед суспільством. Коли Г. Джеймс писав, тема фемінізму ще не була досить важливою, але все ж таки вона була новою для суспільства і невпинно набувала популярності. Автор приєднується до її руху, використовуючи свої романи, показуючи, що фемінізм для нього – це саме внутрішній шлях жінки до реалізації, а не лише політична боротьба.

Багато критиків та дослідників творчості Г. Джеймса поєднують роботи автора з питаннями феміністичного руху. Так, вважається, що він підтримував гарні стосунки з жінками, мав багато приятельок, вів активну переписку з ними, використовував деяких з них як прототипи своїх героїнь. Певна близькість у стосунках дає свої плоди – Г. Джеймс, як ніхто інший, бачить, розуміє життя жінки того часу, підтримуючи ідею її незалежності і права обирати напрямок свого життя.

Є також думки, що Г. Джеймса зовсім не можна поєднувати з феміністичними рухами. Але проаналізувавши роман «Жіночий портрет» і повість «Дейзі Міллер», ми з упевненістю можемо сказати, що автор підтримує жіночий рух. Може не в тому обсязі, щоб ми

могли назвати його ярим прихильником та борцем за права жінки, але все ж таки він підтримував жіночий рух, навіть якщо зовні яскравого вираження цій підтримці знайти важко. Будучи дещо консервативним, Джеймс відкрито не виражав радикальних думок стосовно багатьох спірних питань. Ніколи не проголошував себе ярим прихильником феміністичних ідей, був навіть противником радикальних проявів, таких, як масові протести та демонстрації, що проходили в той час у великих містах. Але він був зосереджений на питаннях самореалізації та незалежності жінок. І жіночі образи його романів демонструють нам власні індивідуальні шляхи до незалежності, тоді як трагічні обставини в житті його героїнь, як правило, пов'язані з неможливістю здійснення ними вільного вибору свого життєвого шляху, підкоренням стереотипам консервативного суспільства, психологічною неготовністю до самодостатності.

Література:

1. *Джеймс Г.* Жіночий портрет. М.: Наука, 1984. 592 с.
2. *Джеймс Г.* Закрут гвинта. Дейзі Міллер. Пер. з англ. Г. Гнедкової, О. Ломакіної. Київ: Знання, 2020. 238 с.
3. *Boockoff Emily.* Leading Women: Henry James and Feminism in The Portrait of a Lady, The Bostonians and The Golden Bowl. In BSU Honors Program Theses and Projects. Item 85.

D. O. Mikheieva,
A. A. Ishchuk
Kyiv, Ukraine

A VALUABLE COMPONENT OF THE CONCEPT *TRUTH* IN THE AMERICAN LINGUISTIC PICTURE OF THE WORLD

The concept of TRUTH belongs to the most controversial concepts that appeared rather an oft-recurring object of study by linguists, philosophers, and cultural scientists. Such brunches as language, culture, politics, and religion are meant to be closely intertwined with the target concept.

The study aims to perform a profound analysis of the concept TRUTH in the American society and culture. Such research methods as context analysis, desthecriptive analysis and sociolinguistic research were used to achieve this goal.

The results of the study can be profitable for linguists, cultural scientists, psychologists, and other researchers who study the interconnections between language, culture, and values.

A concept serves as a main unit in our research, which is represented as a cognitive unit that determines our understanding of the world around us [1]. In addition, associative conceptual spaces which comprise a set of conceptual tropes that spread the meaning of the concept of TRUTH [4].

It seems important to outline the historical and cultural foundations the concept TRUTH formation in the American society.

The document «The Mayflower Compact», which was signed in 1620, as the first documentation of Puritan society, proves helpful in defining the initial aspects of the concept TRUTH.

For example, the expression *«advancement of the **Christian faith** and honor of our king and country»* [3] indicates an aspect of the concept of TRUTH, namely CHRISTIANITY. This shows that faith was an important part of the identity of the first settlers.

The following example makes it possible to single out such a conceptual metaphor as TRUTH IS LAW: *«…and by virtue hereof do enact, constitute, and frame such just and **equal Laws, Ordinances, acts, constitutions, and offices**...»* [3].

The verbalizer of the target concept can be considered the phrase *«just and equal laws»*.

We distinguish from the following quotation unquestioning faith and obedience to the king, which embodies the concept of TRUTH as KING or AUTHORITY, as well as loyalty to the country, which can be characterized as PATRIOTISM: *«… and honor of our King and Country <...> we promise all due submission and obedience»* [3].

This quote verbalizes these concepts through the words *«submission and obedience»*. From here we can single out another interpretation of the concept of TRUTH as a PROMISE in the words *«we promise»*.

It is important to add, that American society has always been diverse in religious and cultural aspects, which suggests an idea about different points of view according to the concept of TRUTH.

The Declaration of Independence of the United States of America, adopted on July 4, 1776, is one of the most important historical events in the history of the United States. This historic document defined the basic principles and values upon which the American nation was founded and had a crucial role in shaping individual and collective perceptions of truth.

Using the example of the opening words of the declaration *«we hold these truths»*, we distinguish several conceptual metaphors, namely TRUTH IS EQUALITY, where the verbalizer is the phrase *«all men are created equal»*, TRUTH IS RIGHTS, the implication is in the word *«Rights»*, TRUTH IS LIFE, the implication is in the word *«Life»*, TRUTH IS FREEDOM, the implication is in the word *«Liberty»*, TRUTH IS HAPPINESS, the implication is in the phrase *«pursuit of Happiness»*: *«**We hold these truths to be self-evident**, that all men are created **equal**,*

that they are endowed by their Creator with certain ***unalienable Rights****, that among these are* ***Life, Liberty and the pursuit of Happiness****»* [2].

On the example of this document, the role of the king in American society has changed in a negative direction, the society seeks to get out from under his *«tyrannical»* power, which leads to the definition of a new concept, namely INDEPENDENCE: *«The history of the present King of Great Britain is a history of* ***repeated injuries and usurpations****, all having in direct object the establishment of an absolute* ***Tyranny*** *over these States»* [2].

Another similar concept of FREEDOM is well expressed in the following quote: *«That these United Colonies are, and of Right ought to be FREE AND INDEPENDENT STATES».*

Verbalization of the concept of FREEDOM takes place in the words *«Right ought to be FREE AND INDEPENDENT STATES»* [2].

Since the document is aimed at criticizing the British government, the authors of the Declaration swear in support of their dignity, according to which we understand the concept of TRUTH as DIGNITY: *«…we mutually pledge to each other our Lives, our Fortunes and our sacred Honor»* [3].

The phrase *«sacred honor»* actualizes this concept of truth.

Summarizing the interpretive and textual analysis of documents, we can create a figurative space of the concept of TRUTH, which includes the concepts of CHRISTIANITY, LAW, KING, AUTHORITY, PATRIOTISM, PROMISE, EQUALITY, RIGHTS, LIFE, FREEDOM, HAPPINESS, INDEPENDENCE, FREEDOM, DIGNITY.

References:

1. *Lakoff G.* Women, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind. University of Chicago Press, 1987.
2. *The Declaration of Independence*; a study in the history of political ideas: Becker, Carl Lotus, 1873-1945: Free Download, Borrow, and Streaming: Internet Archive. URL: https://archive.org/details/declarationinde00beckgoog
3. *The Mayflower Compact*. (1902). Journal of Education, November 13 1902, 56(19), 315. URL: https://doi.org/10.1177/002205740205601912
4. *Ніконова В. Г.* Архітектоніка концептуальної мережі трагічного в поетиці Шекспіра. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. 2007. Вип. 12. С. 285–293.

Т. Є. Недашківська
Житомир, Україна

ЛЕКСИКА ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ В КАРТИНІ СВІТУ УКРАЇНЦІВ І ПОЛЯКІВ (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ)

Гуманітарні науки відносно нещодавно, у XX ст., звернулися до поняття картини світу. Проте вона стала об'єктом дослідження в низці галузей – онтології, гносеології, епістемології, культурології, антропології, соціології, психології, філософії, релігієзнавстві. Так чи інакше дослідженням картини світу займалися C. Geertz і M. Mead, É. Durkheim і M. Weber, S. Freud і C. Jung, J.-P. Sartre та H. Arendt, J. Campbell та ін. Зрозуміло, що широта застосування зумовила поставання проблем, що не вирішені досі: суб'єктивність потрактувань, комплексність, багатогранність і змінюваність об'єкта вивчення, етичні питання, а також обмеженість методів.

Актуальність розвідок картини світу не викликає сумнівів, оскільки в сучасному світі серйозними викликами стали культурне розмаїття, психологічне благополуччя, стрімкі соціальні зміни, політичні конфлікти.

За останні десятиліття склалося чимало інтерпретацій феномена картини світу, багато трактовок залежно від предмета та напрямку дослідження. Однак спільного розуміння терміна не існує, більшість його характеристик є швидше описовими, ніж аналітичними [3]. Зазвичай дослідники користуються робочими дефініціями.

У широкому розумінні картина світу – це система загальних уявлень про дійсність, фактично світогляд. Картину світу можна реконструювати як для великої соціопсихологічної одиниці – етносу, нації, так і для певної групи в складі такої одиниці чи для окремого індивіда. Подекуди до цього терміна підходять не стільки в конкретному науковому, а в метафоричному розумінні. Особливо якщо йдеться про сферу людської духовності.

Неосяжність об'єкта вивчення змушує виявляти фрагменти картини світу, що виявляють її аспекти – наприклад, наївна, релігійна, професійна, наукова, філософська, культурна, екологічна, соціальна, економічна тощо. Специфіка реконструкції та висвітлення картини світу, безумовно, полягає в тому, що її репрезентація можлива за допомогою чи не єдиного засобу – мови. Ось чому дослідження мовної та когнітивної картин світу надають, так би мовити, базовий матеріал для реконструкції вище названих фрагментів.

Оскільки мова є специфічним національним феноменом, то в ній відображені особливості природно-культурних умов буття носіїв, своєрідність національного характеру, які зумовлюють структуру

мовних моделей концептуалізації світу. Нам близький підхід польської дослідниці А. Вежбицької [4], оснований на ідеях основоположника напряму В. фон Гумбольдта та розвиває висновки Е. Сепіра, Б. Уорфа, О. Єсперсена.

Одним із ефективних методів дослідження мовної картини світу є вільний асоціативний експеримент (ВАЕ), завдяки якому моделюється структура асоціативного поля, встановлюється асоціативне значення стимулів [1]. Українські та польські дослідники С. Мартінек, Т. Ковалевська, Л. Кушмар, О. Загородня, Ю. Загоруйко, В. Гнатюк, J. Bartmiński, E. Haman, Z. Saloni, M. Śliwińska та ін. застосовують ВАЕ для реконструкції фрагментів мовної картини світу.

Метою нашого дослідження є зіставлення асоціативних значень лексики економічної сфери в картинах світу українців і поляків.

Отримані асоціативні значення є результатом застосування методу вільного асоціативного експерименту для реконструкції асоціативних полів і асоціативних значень стимулів, асоціативний та зіставний методи задіяні для аналізу семантичних зав'язків між стимулом і реакціями, а елементи статистичної методики уможливлюють обґрунтування доказової бази.

Лексику економічної сфери, а практично економічну картину світу українців активно досліджує Л. Кушмар. Її аргументація стосовно вибору фрагмента картини світу та формування стимульного списку цілком переконлива. З метою виявлення активного словника та формування на його основі стимульного списку дослідниця провела асоціативний експеримент зі 102 носіями української мови, які за допомогою шкалування окреслили коло лексики економічної сфери для подальшого відбору. На другому етапі дослідниця на основі контекстуальної зумовленості з урахуванням частотності й інформативності виділила слова для подальшої перевірки за словниками економічної термінології та тлумачними словниками української мови. У результаті був сформований список зі 116 стимулів, з якими й проведено ВАЕ та реконструйовано асоціативні поля [2].

Для коректного зіставлення асоціативних значень стимулів економічної сфери в українській і польській мовах залучено польські еквіваленти відповідних українських одиниць з дослідження Л. Кушмар. В експерименті взяли участь понад 400 носіїв польської мови як рідної 1979–2005 років народження, 89 % з яких є студентами навчальних закладів Польщі за різними спеціальностями. Матеріалом опрацювання польських слів слугують близько 40 тис. асоціативних зв'язків між стимулами та реакціями.

До списку внесені, наприклад, такі стимули: HURT, GIEŁDA, POPYT, DEFICYT, ZAKRES, DOCHÓD, LIMIT, ZNAK TOWAROWY,

SPEKULACJA, LICENCJA, EKSPLOATACJA, GOTÓWKA, ZALICZKA, IMPORT, EKSPORT, BANKOMAT, KOSZT, CENA, BIZNESMEN, BANKNOT та ін. Крім слів, стимулами були деякі словосполучення термінологічного характеру, семантика яких практично відповідає семантиці слова, як-от: KARTA KREDYTOWA, BANK NARODOWY, KOSZTY UTRZYMANIA та ін.

Аналіз отриманого матеріалу, хоча опрацьований поки не весь масив, дозволяє здійснити зіставлення за кількома параметрами.

По-перше, польські інформанти, на відміну від українських, дали реакції меншої кількості типів. Близько 90 % становлять парадигматичні та типологічні реакції, наприклад: HURT – *towar, sklep, zysk, zakupy, sprzedawanie, pieniądze* та ін.; DEFICYT – *brak, komunizm, limit, ograniczenie, kryzys* та ін. Решта типів реакцій – синтагматичні, фонетичні, ремінісцентні тощо – становить близько 10 %, вони практично є поодинокими в асоціативних полях, наприклад, LIMIT – *czasowy*. Реакції ж невербальні та складені не виявлені, хоча для українських інформантів частотність таких асоціацій становить близько 2 %.

По-друге, обмежена кількість типів польськомовних реакцій, імовірно, зумовлена меншою кількістю різних реакцій на один стимул, що у свою чергу призводить до меншого масштабу асоціативних полів порівняно з українськомовними.

По-третє, якщо в асоціативних полях українських стимулів майже в 100 % випадків наявні, хоч і не в ядрі, оцінні (конотаційні) реакції, наприклад, БАНК – *шахраї*, *лихвар*, то в асоціативних полях польських стимулів оцінні реакції майже відсутні, в опрацьованому матеріалі вони трапилися лише три рази, наприклад, GOTÓWKA – *głupi.*

По-четверте, практично в усіх асоціативних полях польськомовних стимулів сформоване ядро, тобто асоціативне значення слова, тоді як до 10 % українськомовних асоціативних полів не мають ядра або перебувають на межі його формування. Відрізняється також склад ядерних реакцій, тобто асоціативні значення стимулів лексики економічної сфери у сприйманні опитаних українців і поляків відрізняються. Для порівняння: БІРЖА – *праці, безробіття* і GIEŁDA – *akcje, inwestycje, rynek*; ТОРГОВЕЛЬНА МАРКА – *бренд, знак* і ZNAK TOWAROWY – biznes, produkt.

Проведене експериментальне дослідження показало, що сприймання носіями української та польської мов стимулів економічної сфери суттєво відрізняється, хоча виділений для вивчення фрагмент картини світу в громадян країн з подібним влаштуванням економічного та соціального життя, здавалася б, теж подібно структурований. Проте визначено суттєві відмінності в асоціативних зв’язках, в структурі асоціативних полів стимулів, у формуванні

асоціативного значення. У подальшій роботі буде виявлено збіги та розбіжності між асоціативними та лексичними значеннями українськомовних і польськомовних стимулів економічної сфери.

Література:

1. *Горошко О. І.* Інтегративна модель вільного асоціативного експерименту: монографія. Харків; М.: РА-Каравелла, 2001. 320 с.
2. *Кушмар Л. В.* Лексика економічної сфери в мовній картині світу українців: дис. … канд. філол. наук: 10.02.01. Луганськ, 2011. 348 с.
3. *Старикова Г. Г.* Різноманіття картин світу і специфічні особливості мовної картини світу. URL: https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/56-dvadtsyat-shosta-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/672-mnogoobrazie-kartin-mira-i-spetsificheskie-osobennosti-yazykovoj-kartiny-mira
4. *Wierzbicka A.* Semantics, culture, and cognition: universal human concepts in culture-specific configurations. New York: Oxford University Press, 1992. 496 p.

В. В. Ніколаєнко,
Г. М. Семененко
Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВОГО СТОРІТЕЛІНГУ

Професійний розвиток викладача вищого навчального закладу у XXI ст. передбачає необхідність володіння навичками інтеграції сучасних технологій у навчальний процес. Використання новітніх технологій при викладанні іноземних мов сприяє активізації уваги студентів, розвитку їх цифрових та медіа-навичок, а також підтримує їх у бажанні розвивати мультиграмотність. Викладач іноземної мови повинен бути особливо уважним до постійних змін у структурі знань та готовим адаптувати свій підхід до викладання відповідно до цих змін. Важливо підтримувати розвиток потенціалу студентів протягом навчання. Один з ефективних інструментів для розвитку комунікативної компетентності, який дозволяє викладачам та студентам відповідати освітнім вимогам XXI ст. та отримувати взаємну користь, – це цифровий сторітелінг.

Цифровий сторітелінг – це технологія, що існує вже протягом значного часу. Вона використовує різноманітні технічні інструменти,

такі як зображення, графіка, музика, звук, і особистий голос розповідача для створення особистих історій [2]. За словами М. Фразель [2], цифровий сторітелінг – це процес, який поєднує різні медіа з метою збагачення та вдосконалення усного або письмового мовлення. Цифровий сторітелінг може охоплювати широкий спектр тем, виходячи за межі традиційних історій, приймати різні форми та користуватися різноманітними програмними інструментами. Цифрові історії можуть поєднувати зображення, аудіо та відео для розповіді історії або надання інформації. Також може бути використаний голос за кадром та музичний супровід у фоновому режимі. У багатьох випадках письмовий або озвучений контент супроводжується звуком, музикою та зображеннями. Про популярність та перспективність технології сторітелінгу свідчать також численні масові відкриті онлайн курси, які пропонуються відомими світовими провайдерами [1].

Інтеграція комп'ютерних технологій та мистецтва розповіді історій засобами цифрового сторітелінгу є потужною технологічною інновацією в освіті. Вона дозволяє створювати оповіді за допомогою креативних медіа, поєднуючи текст, зображення та аудіо. Використання сучасних технологій для розповіді історій власними словами та голосом дозволяє студентам використовувати цифровий сторітелінг як мультимедійний інструмент у вивченні мови, що сприяє покращенню їх навичок та вмінь.

Цифровий сторітелінг реалізується у груповому контексті, і сам процес навчання говоріння включає наступні етапи:

1. Підготовчий етап: на цьому етапі визначається тема та мета цифрової історії. Викладач вводить тему і визначає завдання, спільно з класом розглядає їх та надає зразок цифрової історії. Учні можуть прослуховувати приклад мовленнєвого завдання з цифрового сторітелінгу для кращого розуміння.

2. Цикл створення та презентації історії: завдання, планування та звіт. На цьому етапі студенти створюють історії у цифровому форматі в парах або невеликих групах. Під час роботи студентів викладач виступає спостерігачем і мотиватором. Він припиняє роботу, коли більшість груп завершує виконання завдання. Після цього студенти переходять до етапу планування, де готуються до презентації своєї цифрової історії перед класом. Викладач виступає як мовний консультант і помічник студентів, виправляючи помилки в їхніх цифрових історіях. Останнім кроком є презентація, під час якої студенти діляться своїми історіями з класом. Викладач виступає в якості модератора та керівника цього етапу, надаючи зворотний зв'язок про виконання студентами завдання з цифрового сторітелінгу щодо змісту, форми та виконання.

3. Мовний фокус: аналіз і практика. Після презентації студенти переходять до аналізу і вдосконалення мовних навичок. На цьому етапі студенти обговорюють конкретний текст історії.. Викладач може запропонувати граматичні правила та вокабуляр, які можуть використовувати студенти. Водночас викладач проводить практичні заняття з новими словами, фразами та шаблонами, необхідними для створення цифрової історії.

Цифрові історії можна створювати за допомогою щонайменше трьох різних типів програмного забезпечення, зокрема *iMovie, Photo Story* та *Movie Maker*.

Звичайний сторітелінг у формі навчання говоріння за допомогою розповіді за картинками, безумовно, є цікавим методом; однак він може не забезпечити студентам нову атмосферу та новий досвід. При використанні цього методу студентам пропонується створити історію на основі послідовності роздрукованих картинок і подати її усно. Під час розповіді за малюнками учні не мають можливості додавати текст для покращення історії. Необхідно пам'ятати, що студенти повинні відтворити послідовність подій лише на основі розміщених зображень. Д. Браун вважає цей підхід особливо вимогливим, особливо якщо малюнки виявляються занадто складними для інтерпретації та розповіді.

Порівняння цифрового сторітелінгу і сторітелінгу з підказками демонструє, що цифровий сторітелінг надає більше переваг і робить навчальний процес цікавішим і мотивуючим. Він дозволяє студентам створювати історії відповідно до їхнього власного стилю та насолоджуватися тим, що вони розповідають. Ця можливість створює глибший зв'язок і позитивні емоції, які не завжди можуть бути досягнуті під час сторітелінгу з підказками. Таким чином, цифрова розповідь об’єднує у собі як традиційну статичну візуальну інформацію (текст, графіка), так і динамічну інформацію різних типів (мова, музика, відео, анімація і т. ін.).

Вибір медіа у навчальному процесі має вагомий вплив на успішність студентів, у тому числі це стосується навчання говоріння. Під час навчання говоріння, викладач повинен ретельно вибирати та застосовувати відповідні медіа, щоб забезпечити активну залученність студентів до навчальної діяльності.

Цифровий сторітелінг дозволяє виконувати складні завдань, що сприяє поліпшенню навичок говоріння студентів. Використання комп'ютерних технології сторітелінга також спонукає студентів до творчого підходу до створення історій та їх практичного втілення відповідно до їх власного стилю. В результаті практики цифрового сторітелінгу, студенти активно працюють над вправами і вдосконалюють свої навички усного мовлення. Це співпадає з думкою

Б. Робіна [3] який підкреслює, що цифровий сторітелінг надає студентам можливість вільно виражати себе як творчих оповідачів, через традиційні кроки вибору теми, проведення досліджень, написання сценарію і розробки цікавих історій.

З іншого боку, розповідь історій за допомогою картинок, що передбачає використання учнями альтернативних варіантів фраз, все ще вимагає допомоги вчителя як керівника, який коригує та допомагає студентам у мовній діяльності. Дослідження також вказують на значну різницю між цифровим сторітелінгом і сторітелінгом з підказками, особливо в контексті навчання говоріння високо мотивованих студентів, хоча ця різниця є менш помітною для студентів, які виявляють меншу мотивацію.

Наведемо приклади деяких ресурсів відповідно до рівня інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх авторів цифрових розповідей. Студенти-початківці можуть скористатися ресурсами для створення цифрових розповідей із низьким ступенем мультімедійності (зображення і текст), коміксів і цифрових книжок, такими як Closr, Storybird, Storyjumper, StoryboardThat, Dvolver, MakeBeliefsComix Pixton, Storyboarding, Stripgenerator, ToonDoo, Newspaper Clipping Generator, VideoScribe, Powtoon. Для студентів, які вже мають певні компетенції у створенні цифрових розповідей, доречно скористатися ресурсами Read The Words, SlideStory, ArtofStorytelling, Widbook, Myhistro Soungle, YAKIToME, Scribblar.

Отже, цифровий сторітелінг має низку переваг у навчанні усного мовлення: він сприяє навчанню студентів на різних рівнях, заохочуючи їх організовувати та виражати свої ідеї та знання в індивідуальний та осмислений спосіб. Коли студенти розповідають історії в драматичному ключі, вони отримують не лише лінгвістичні навички, але й покращують впевненість в собі під час виступів.

Література:

1. *Панченко Л.* Цифровий сторітелінг в освіті дорослих. Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології: зб. матеріалів ІІ Всеукр. Інтернет-конференції 28 квітня 2017 р. Київ: ЦІППО, 2017. С. 126–129.
2. *Frazel M.* Digital storytelling guide for educators (1st ed.). Eugene, Or: International Society for Technology in Education, 2010.
3. *Robin B. R.* Digital Storytelling: A Powerful Technology Tool for the 21st Century Classroom. Theory Into Practice. 2008. 47(3). P. 220–228.

O. V. Novikova
Dnipro, Ukraine

TECHNOLOGIES FOR USING INTERCULTURAL COMMUNICATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

The term «intercultural communication» first appeared in 1954 within the American Scientific School of Cultural Anthropologists. Anticipating future interethnic and intercultural research, representatives of this school – E. T. Hall and G. L. Trager – published the article «Culture and Communication» (Trager, Hall 1954), in which they outlined the scientific and applied perspective of this issue The new direction was further developed after the publication of E. T. Hall's famous and repeatedly reprinted book, «The Silent Language» (1959). In it, the author convincingly established the direct connection between culture and communication, as well as the possibility of comparing different cultures based on universal foundations. Drawing an analogy with the study of foreign languages using universal grammatical categories, Hall concluded that it is possible to master other cultures in a similar way, emphasizing the need to teach cultural literacy in the modern world. Hall's ideas are fundamental for the development of the theoretical framework of this discipline and for the creation of training programs within its scope. This applies primarily to the patterns of nonverbal communication: gestures, facial expressions, proxemics (spatial organization of communication) [3].

E. T. Hall's concept of the dialectical unity of culture and communication, of the cultural conditioning of the communicative behavior of individuals belonging to different cultural groups, has received wide recognition both in the USA and abroad. However, this concept did not immediately resonate in official academic circles (it was recognized only after a change in the scientific paradigm, since Hall's work had been considered too biologically and deterministically oriented).

The impetus for the further development of the new discipline came from the works of American cultural anthropologists F. Kluckhohn and F. L. Strodbeck, concerning the problems of value orientations, as well as ethnolinguists J. Gumperz and D. Hymes taking into account the relationship between language and culture.

It should be noted that the emergence and establishment of a new discipline was due to the real processes of the modern world, catering to the practical needs of people across various cultures, professions, and social institutions. Globalization and internationalization of the economy and service sector, the development of tourism and business, educational integration and numerous migration processes have highlighted the problems of misunderstanding. These challenges have awakened the interest

of cultural researchers in issues of international and intercultural communication. Thus, by the end of the 70s, a new interdisciplinary field of scientific and practical knowledge of the problems of intercultural interaction with its own research subject and corresponding methods had formed in the United States [1].

In European countries, in particular in Germany, interest in the study of intercultural situations appeared much later. First of all, it was caused by conflict situations in the educational and industrial spheres associated with the difficulties of linguistic and social integration of immigrants and their children into the German-speaking cultural context. In the second half of the 20th century, no other region of Europe experienced as large a migration to its territory as West Germany did. The successor of the American cultural-anthropological tradition can be considered the Munich School, which over the past two decades has made a significant contribution to the general theory and methodology of intercultural communication, as well as to the practical experience of researching various cultural systems and communication strategies.

Along with the scientific and educational sphere, intercultural research has an applied, pragmatic importance throughout the world, which is due to the need to train specialists in various fields in order to work in conditions of intercultural contacts. Most intercultural research is based on an understanding of culture in a broad anthropological / ethnological sense. Culture as a complex multifaceted phenomenon is studied by various humanities disciplines, including cultural anthropology, ethnology, ethnography, and cultural studies. With the general focus of research on a single range of issues (man and his world, intercultural interactions, the genesis of culture, etc.), each of these cognitive areas has its own name. Thus, in the USA it is commonly referred to as ‘cultural anthropology’, in England it is known as ‘social anthropology’, and in most European countries preference is given to the term ‘ethnology’.

Intercultural communication operates only with a broad understanding of the phenomenon «culture». Since there is no general universal definition of culture as such, it is difficult to choose a single definition of culture in the broad sense of the word. The starting point in this case can be considered as the classic definition by the British ethnologist E. B. Tylor, dating back to 1871 [3].

Culture, identified with civilization in a broad ethnographic sense by the researcher, is understood as «a complex whole, including knowledge, faith, art, morality, law, customs, as well as all other abilities and habits that a person acquires as a member of society».

Modern German researchers in the field of ethnology and intercultural communication define «culture» in a broad sense as a set of subjectivations (Subjektivationen) – values, norms, ideas, worldviews – and objectifications

(Objektivationen) – activities, modes of behavior, language, artifacts that people learn and which they use to master the living space and everyday orientation in it.

Intercultural relations mean all relationships in which the participants use not only their own coding system, norms, attitudes and forms of behavior accepted in their native culture, but face with other codings, norms, attitudes and everyday behavior [3].

Recent research in foreign language teaching methods has demonstrated that effective instruction in intercultural communication is inseparable from incorporating linguistic and cultural aspect in the learning process. In light of contemporary pedagogical standards , the status and role of regional information in foreign language education is changing. Such information is tailored to correspond to the experience, needs and interests of students and is presented in a manner to facilitate the comparison with the similar experience of their peers in the country whose language is being studied. Research has also shown that there is a framework in modern education upon which communicative learning can be built.

The organization and content of language education in higher educational establishments does not always reflect the real achievements of modern methods. University language programs, guiding documents for practicing oral and written speech, include general instructions on the need to develop regional studies competences in addition to linguistic and communicative ones. And in our opinion, these programs do not contain any indications of specific knowledge and information that should be presented to students in order to develop regional studies competences, including recommendations on what techniques should be used in its selection. The programs' requirement to develop linguistic and cultural competences is, in this sense, rather declarative in nature, since all specific issues related to the organization of the learning process are not reflected in them and, accordingly, the teacher must solve them independently.

The mastery of language material, necessary for the implementation of intercultural communication, is only achievable only through initially comprehensive training that encompasses all speech activities and integrates the use of all analyzers – that is, speaking, listening, reading and writing must function in unity. The need for this stems from the psychophysiological understanding of the inextricable interaction among the analyzers of the cerebral cortex. Therefore, the separation of images of linguistic signs of different modalities from each other negatively affects the strength of assimilation. Within university settings, priority should be given to informative conversations about the events in the lives of students as the most important form of teaching authentic verbal communication. The seasons for this are as follows. Although solving organizational issues of a lesson and study in a foreign language is an important component of

teaching real communication, it should not represent a methodological problem, nor should take up disproportionate amount of time allocated for the educational process [5].

Intercultural communication and foreign language education are two closely related disciplines. Teaching foreign languages involves not only an explanation of grammar, vocabulary and phonetics, but also entry into a foreign language culture; behind every foreign word and concept there is an «idea of the world determined by national consciousness». Today, foreign languages are functionally essential for engaging in real communication across various spheres of society with people from other countries.

The main task of teaching foreign languages at present is to teach a language as a real and full-fledged means of communication. Addressing this practical issue requires a solid theoretical basis, which can be established by: 1) integrating the results of theoretical research in philology into foreign language pedagogy, 2) theoretically comprehending and generalizing the vast practical experience of foreign language teachers.

The general educational course «Foreign languages» at a university should perform, along with its communicative and cognitive functions, also intercultural ones. It should help students understand «foreign culture» and better understand their own «cultural identity». Communicative, cognitive and intercultural aspects in the process of teaching a foreign language must form a unity. Students should learn a foreign language as an integral part of a foreign culture through which they can diminish their cultural ignorance, overcome misunderstanding or prejudices. A foreign language lesson should contribute to the development of competences that would enable students to correlate a foreign language with the cultural norms of the target language's country. This understanding would promote mutual comprehension and would make it possible for students to engage in intercultural communication without fear of differences between cultural habits, traditions, conventions, and norms.

Thanks to cultural experience and competences, a student in a foreign language class studies the language and culture of unknown people or peoples, compares and finds differences. Through these comparisons, the student develops an intercultural sense and expands his horizons. The student begins to comprehend the language and through it the culture of that country. At the same time, this involves a constant comparison between his/her own and someone else's culture, a way of action, in approaching the alien, unusual and its deviation. This process is marked by the student's efforts to overcome the language barrier, reject interlingual and intercultural interference, discover the unusual and surprising in the culture of the target language's country, and accept it with understanding and tolerance. Intercultural communication is an educational process of mutual exchange and mutual acceptance. In this process, regional studies make a significant

contribution, without being an end in itself. It is an integral component of the foreign language education, since intercultural communication along with linguistic competence presupposes knowledge of 'national-cultural' and social rules, traditions, norms, forms of communication specific to different social conditions.

Traditional foreign language education, which was mainly limited to reading texts, did not involve teaching communication. The study of oral topics such as «In the store», «In the restaurant», «In the bank», etc., in the conditions of the absolute impossibility of real acquaintance with the world of the language that is being studied and the practical use of the acquired knowledge was useless. Teaching foreign languages that is based only on written texts reduces the communicative potential of the language to the passive texts comprehension created by someone, rather than fostering the ability to generate speech, which is essential for real communication. Global changes have enabled the revitalization of languages, making them real means of different types of communication, the number of which is growing day by day along with the growth of scientific and technical means of communication.

Currently, in the higher educational institutions, we understand teaching a foreign language as a means of communication between specialists from different countries, not just as a purely applied and highly specialized task of teaching physicists the language of physical texts, geologists - geological, etc. A university-educated specialist is a widely educated person, having fundamental training. Accordingly, for such an individual, a foreign language serves not only as a tool of their trade but also as an extension of culture and a means to humanize their education.. All this presupposes fundamental and comprehensive training of the language. A student's proficiency in a foreign language is influenced by more than just direct interaction with his/her teacher. In order to teach a foreign language as a means of communication, you need to create an environment of real communication, establish a connection between teaching foreign languages and real-world application, and actively use foreign languages in natural, everyday situations. This may involve conducting scientific discussions in the target language with or without foreign specialists, summarizing and discussing scientific literature from other countries, delivering specialized courses in foreign languages, participating in international conferences, working as a translator — activities that all center around effective communication, establishing contact, and the ability to understand and convey information. It is necessary to develop extracurricular avenues for language practice: clubs, open lectures in foreign languages, interest-based scientific societies where students of different specialties can gather.

References:

1. *Бацевич Ф. С.* Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2004. 343 с.
2. *Дротянко Л. Г.* Мультикультуралізм і проблеми міжкультурної комунікації у глобалізованому суспільстві. Thesis, Національний авіаційний університет, 2014. URL: http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/18807.
3. *Манакін В. М.* Мова і міжкультурна комунікація. Київ: ЦУЛ, 2012. 288 с.
4. *Hall E. T.* The Silent Language. New York: Doubleday, 1959. 340 p.
5. *Thornborrow J.* PowerTalk: Language and Interaction in Institutional Discourse. Routledge, 2014. 160 p.

Ю. В. Орлова
Київ, Україна

ТИПОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ВЖИВАННЯ *REFLEXIVE PRONOUNS* ЗА ДАНИМИ МІЖНАРОДНОГО КОРПУСУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Сьогочасні лінгвістичні дослідження характеризуються застосуванням цифрових технологій для отримання інформації про мову з корпусної системи даних, що передбачає використання відповідних корпусних методик для якісного та кількісного аналізу та опису основних мовних закономірностей на матеріалі численних автентичних текстових зразків. Наслідком динамічного розвитку корпусної лінгвістики – одного з пріоритетних керунків сучасних прикладних лінгвістичних досліджень – стає поява технологічних ресурсів, які уможливили автоматичне зберігання та обробку значних за обсягом масивів текстів (О. Демська, В. Жуковська, Д. Кубрак, Г. Лук'янець, Н. Саєнко, E. Adamouta, G. Bennett, A. Reppen та ін.).

Актуальним стає застосування мовного електронного корпусу в навчально-методичній практиці, зокрема в процесі корпусно-орієнтованого навчання та вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти для ефективного засвоєння особливостей функціонування мовних одиниць, типових прикладів вживання лексем та з метою наукового/методичного дослідження реальних (об'єктивних) моделей мовної реалізації у природних різножанрових текстах для формування професійно-орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей (Л. Прийма, Н. Таценко, К. Чуприна, T. McEnery, J. Sinclair, C. Tribble та ін.).

Мета цієї розвідки полягає у вивченні особливостей функціонування та частотності вживання англійських зворотних

займенників (*myself, yourself / yourselves, himself, herself, itself, ourselves, themselves, oneself*) за даними Міжнародного корпусу англійської мови, а саме корпусу ICE Nigeria креольського варіанту англійської мови в Західній Африці (англійський піджин Нігерії).

Матеріалом дослідження обрано Міжнародний корпус англійської мови (International Corpus of English (далі – ICE)) [3], що репрезентує сукупність анотованих усних та письмових корпусів текстів варіантів англійської мови (World Englishes) в країнах світу (адміністративні райони включно), де англійська мова є офіційною державною/однією з офіційних державних або має статус лінгва франка – офіційної мови міжетнічного спілкування. Такими країнами є Велика Британія, Гонконг (адміністративний район КНР), Індія, Ірландія, Камерун, Канада, Кенія, Малаві, Мальта, Малайзія, Нігерія, Нова Зеландія, Пакістан, Південно-Африканська Республіка, Республіка Уганда, Сингапур, США, Сьєрра-Леоне, Танзанія, Тринідад і Тобаго, Фіджі, Філіппіни, Шрі-Ланка, Ямайка та ін.

Кожен лінгвістичний корпус у складі ICE уміщує 1 мільйон слів (500 текстів по 2000 слів кожен) і містить метадані, морфологічну та синтаксичну розмітки. Тексти у корпусі систематизовано за 17 жанрами (репортаж, діловий лист, відкритий лист, студентське есе, стаття тощо).

Дослідження проведено на матеріалі 11 письмових текстів (Academic Humanities) з гуманітарних наук (складають 2,2 % від загальної кількості текстів у корпусі ICE Nigeria [2]), що містять 20 269 слів (складає 2% від загальної кількості токенів у ICE Nigeria).

Загальний кількісний аналіз частотності вживання англійських зворотних займенників (далі – ЗЗ) та їхньої сполучуваності дозволяє висновити, що вживання англійських ЗЗ не є властивим текстам науковому стилю у зазначеному корпусі. Про це свідчить зафіксована кількість 24 випадків вживання формально вираженої зворотності (складає 0,1 % від загальної кількості токенів у корпусі) (див. Таблиця 1), що представлена переважно патерном ДІЄСЛОВО (V) + ЗВОРОТНИЙ ЗАЙМЕННИК (Pron (ref)) (...*express himself*...) на позначення виконання особою дії по відношенню до себе, коли суб'єкт та об'єкт дії співпадають.

Таблиця 1

Кількісний аналіз частоти вживання
англійських зворотних займенників у ICE Nigeria

Зворотний займенник	Частота вживання зворотного займенника	% від загальної кількості токенів у ICE Nigeria
himself	9	0, 04 %

itself	6	0, 03 %
themselves	6	0, 03 %
ourselves	2	0, 01 %
yourself	1	0, 005 %
myself	0	0 %
herself	0	0 %
yourselves	0	0 %
oneself	0	0 %

Встановлено, що науживанішими лівосторонніми колокатами ЗЗ є дієслова (або безособова форми дієслова), іменники та прийменники, правосторонніми – дієслова (або безособова форми дієслова), прийменники та сполучники. Типовими патернами вживання ЗЗ за даними корпусу ICE Nigeria є такі: (to)V(ing) + Pron (ref) + (*to*V) (*... bathe themselves*; *... encourage themselves to reflect ... alienating themselves* тощо) (7 випадків); N (prop/com, sing/pl) + Pron (ref) + V (*be*; pres, sing) (*The Internet / Islam / English itself is...* тощо) (4 випадки); N + Prep (ge) + Pron (ref) (*... image of himself*) (3 випадки); Prep + Pron (ref) (+ Conj. + NP) (*… for himself*; *... between himself and his native tongue*; *...with himself and his environment*) (3 випадки); N(P)/Pron (pers) + V + Pron (ref) (*...an illustrious son of the clan or family has distinguished himself*; *you are contradicting yourself*) (2 випадки); нетиповими: V + Pron (ref) + Adv (*found ourselves today*) (1 випадок); *to*V + NP + Pron (ref) (*...to carry out analytical exercises on the video material itself*) (1 випадок); N + Pron (ref) + PrepP (*... the change itself in a nation-state*) (1 випадок) Ving + Adv + Prep + Pron (ref) (*speaking frankly to ourselves*) (1 випадок); Adj + Prep + Pron (ref) (*... explicit to themselves*) (1 випадок).

Крім того, зафіксовано: 1) 1 випадок вживання іменника *self* із значенням «who a person is, including the qualities such as personality and ability that make one person different from another» (філос. моє «я», укр. *самість*) (*the individual self*) [4]; 2) 2 випадки вживання іменника *self* із значенням «interest in your own advantage» (укр. *сам, себе, собі*) *(the demand for self, concentration on the self*) [там само]; 3) 10 випадків вживання префікса *self- в* складних словах із значенням «used to form words that describe something or someone as doing something themselves» (*self-seeking, self-sacrifing, self-destruction, self-paced, self-preservation, self-government, self-rule* тощо) [5]; 4) 1 випадок вживання іменника *selfishness* «the quality of thinking only of your own advantage»

(укр. *егоцентризм, самолюбство*) (Cambridge Dictionary online); 5) 1 випадок вживання іменника *selflessness* «the quality of caring more about what other people need and want than about what you yourself need and want» (укр. безкорисливість, самовідданість) (Cambridge Dictionary online); 6) 1 випадок вживання *thyself* (*noem., рел.*), *що є* архаїчною маловживаною формою зворотного займенника *yourself* (*... take it upon thyself to force people ...*).

Нами не зафіксовано такі випадки вживання англійських ЗЗ, як-от: 1) *myself* у функції вставного слова із значенням «in my personal opinion»; 2) вживання ЗЗ з прийменником *by* як спосіб вираження емфази «without any help», «completely alone»; 3) вживання об'єктного або ЗЗ по відношенню до суб'єкта дії після *as (for) like, but (for), except (for)* [1, с. 25].

Перспективи подальших досліджень передбачають вивчення особливостей функціонування *Reciprocal Pronouns* (взаємні займенники) на матеріалі Міжнародного корпусу англійської мови, а також інших популярних репрезентативних корпусів текстів американського та британського варіанту англійської мови.

Література:

1. *Foley M., Hall D.* MyGrammarLab. Advanced C1/C2. Pearson Education Limited, 2012. 410 p.
2. *ICE Nigeria.* URL: https://sourceforge.net/projects/ice-nigeria/
3. *International Corpus of English.* URL: https://www.ice-corpora.uzh.ch/en.html
4. *Self.* URL: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/self?q=Self
5. *Self-.* URL: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/self?q=self

О. О. Пальчикова
Кривий Ріг, Україна

КАТЕГОРІЯ «МОВНА ОСОБИСТІСТЬ» У ЛІНГВІСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Нині скерованість вектора освіти на компетентнісну парадигму спонукає до виявлення проявів антропоцентризму в навчанні мов, що зосереджує увагу на питанні «людина в мові», а саме – на формуванні мовної особистості, що є активним учасником лінгвістичного простору, вивчає мову з усвідомленням власних мотивів і кінцевої мети, характеризується мовною поведінкою, доречною в певних ситуаціях.

У лінгвістичному дискурсі термін «мовна особистість» часто застосовують до національно-культурного прототипу носія мови, представника колективної свідомості, що охоплює набір висловлень, у яких відображено певну світоглядну позицію та демонстрування мовленнєвої поведінки, притаманної його / її етносу, як-от мовна особистість письменника (Т. Космеда, О. Крисало, В. Папіш, В. Статєєва, О. Трумко); персонажа художнього твору (І. Богданова, В. Корольова, В. Ницполь, А. Шаповал); кіногероя (А. Бездітко), homo ridens (О. Скриль, Ю. Шарун).

Під час вивчення мовної особистості українських письменників, Л. Мацько [3, с. 27] вказує на те, що означений феномен є узагальненим образом носія мовної свідомості, національної мовної картини світу, мовних знань, умінь і навичок, здатностей і здібностей, мовної культури і смаку, мовних традицій і мовної моди. До компонентів мовної особистості науковець уналежнює мовнокомунікативні суспільні запити, мотиваційні потреби, довершені здібності; фундаментальні мовні знання і гнучке послуговування ними; мовну свідомість і сприйняття себе українською мовною особистістю; органічний зв'язок суб'єкта з історією народу, його традиціями, розуміння концептів національної культури; мовне чуття, відстеження власних переживань щодо демонстрування естетичної мовної поведінки, мовну стійкість.

О. Крисало дотримується позиції щодо прояву мовної особистості автора художнього твору через мовну особистість персонажа твору [2]. Так, головній героїні драматичної поеми Л. Українки «Кассандра» притаманні риси демонстративної (істероїдної) поведінки, а саме: неординарне мислення, красномовство, схильність до фантазування та мовленнєвої агресії, прояви егоцентризму, що на мовному рівні виражено окличними та питальними реченнями, короткими афективними емоційними вигуками або дієсловами в наказовій формі [4].

В. Папіш погоджується, що сукупність лінгвістичних складників ідентифікують творця поеми як демонстративну мовну особистість, про що свідчить зіставлення мовного матеріалу з деякими біографічними відомостями життєпису письменниці [4].

Т. Корольова та А. Шаповал розглядають мовну особистість персонажа художнього твору як феномен, що демонструє як індивідуальні риси особистості, так і загальні національно-культурні характеристики мовленнєвого спілкування. Тенденція наділення героя художнього твору людськими рисами «припускає привласнення ним статусу відносно самостійної особистості» [1, с. 47–48].

Науковці виокремлюють три ключові чинники, що впливають на мовне вираження концептуалізації картин світу мовної особистості:

природні умови існування індивіда (формує асоціації в свідомості та мові, спонукає до зміни мовної картини світу в нових умовах життя); культуру (досвід, набутий в умовах соціально-історичного розвитку нації, цінності та норми, закріплені в мовній системі); способи пізнання світу (нетотожне сприйняття однакових чи різних феноменів дійсності через відмінності мисленнєвих процесів, способів формування, осмислення та репрезентації явищ). Так, свідченням розбіжностей у відображенні несхожих феноменів дійсності в свідомості персонажів романів П. Бак «Імператриця» та П. Загребельного «Роксолана» є використання значної кількості безеквівалентних одиниць, що репрезентують звичаї, обряди, предмети побуту, притаманні китайській і турецькій картинам світу [1].

Доцільним є виокремлення мовної особистості homo ridens у межах художнього твору, під якою О. Скриль та Ю. Шарун розуміють трансформоване відображення в іконічній формі особистості комунікатора, «оскільки його прояв у мовленні / тексті зазвичай носить модельний, імітований характер» [6, с. 278].

Лінгвісти розглядають індивідуальний компонент мовної особистості homo ridens – дотримання певної мовної стратегії з послуговуванням характерними актами гумористичного дискурсу, що окреслюють комунікативну поведінку, соціальний – уживання мовних засобів, що є типовими для конкретної соціальної групи, культурний – використання лінгвістичних засобів, що характеризують визначене етнокультурне суспільство [5].

Отже, мовна особистість є відображувачем категоризації явищ довкілля. Її можна схарактеризувати на підставі аналізу мовних і мовленнєвих засобів, що демонструють особливості світобачення, мислення, ставлення суб'єкта до оточення під час усних і письмових висловлень.

Література:

1. *Корольова Т. М., Шаповал А. С.* Мовна особистість в художньому творі. Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки. 2015. № 20. С. 46–52.
2. *Крисало О. В.* Прояв мовної особистості Валерія Шевчука в оригіналі роману «Око Прірви» та перекладі англійською мовою. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2013. № 17. С. 179–184.
3. *Мацько Л. І.* Українська мова в освітньому просторі: навч. посіб. Київ: вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 607 с.
4. *Папіш В. А.* Демонстративна мовна особистість Лесі Українки (на матеріалі драматичної поеми «Кассандра»). Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2014. Вип. 2 (32). С. 13–17.

5. *Skryl O. I., Parfenova O. V.* To the Question of the Linguistic Personality and Its Components. Development of philological sciences in countries of the European Union taking into account the challenges of XXI century. collective monograph. In W. Klaczewski & H. Stefanek (Eds.). Lublin: Izdevnieciba «Baltija». 2018. P. 362–381.
6. *Skryl O. I., Sharun Yu.* Linguistic Personality of Homo Ridens. Psycholinguistics. 2019. 25 (2). P. 273–289.

О. І. Панченко
Дніпро, Україна

КОСМЕТИЧНА ЛЕКСИКА В ТЕКСТОВОМУ ОТОЧЕННІ

Нині, у період глобалізації, надзвичайно важливим для будь-якого дискурсу є побутування у різних мовних середовищах. Винятком не став косметичний та косметологійний дискурс, що виходить на передній план у зв'язку з доступністю косметичних та косметологійних засобі та процедур, у тому числі поширення продукції міжнародних компаній.

Актуальність дослідження полягає у тому, що косметичний дискурс, який існував в тому чи тому вигляді майже із зародження людської культури, вийшов на міжнародний рівень історично нещодавно, тож його ще не можна називати досконало описаним.

Метою цього дослідження є аналіз лексичних одиниць, притаманних косметичному дискурсу. Окрім власне словників, косметична лексика є поширеною в різних дискурсах. Безумовно, найчастіше її вживають у різноманітних виданнях та загалом ситуаціях, пов'язаних власне з косметикою: каталогах косметичних брендів, їхній рекламі тощо. Особливістю терміносистеми косметики й косметології є те, що тут дуже багато іншомовних слів. Очевидно, це пов'язано з тим, що сама наука зародилася в сиву давнину в стародавньому Єгипті.

Але цими дискурсами текстове функціонування косметичної лексики не обмежено. Її вживають також і у публіцистичних та науково-популярних виданнях, присвячених історії моди, косметики, засобів догляду за шкірою, зв'язку мовних тенденцій з історичними епохами. Такі роботи часто наближені до журналістських розслідувань.

Такою є, наприклад, повість Ч. Поланіка (в інших перекладах – Палагнюка), «Tell-All» [2], у якій головна героїня працює на літню акторку Кетрін Кентон, образ якої явно натхнений образами кінодів

«золотого віку» Голлівуду. У тексті наявно багато згадок про макіяж та грим – наприклад, оповідач постійно наголошує на тому, що улюблена помада Кетрін – червона. Є і досить цікава сцена, де головна героїня готує міс Кентон до виходу, у тому числі за допомогою макіяжу.

Власне назв косметичних засобів тут усього чотири: *lipstick*, *eyeliner*, *foundation* та *blush*. Однак цікавим для нас є те, що тут ці назви засобів вжито у контексті їхнього нанесення під час процесу створення макіяжу. Оповідачка описує їх не лише дуже детально, але і досить художньо: *With ministrations of lipstick and eyeliner I give birth to Ophelia. To Marie Antoinette. <…> Taking shape at my fingertips, my touches of foundation and blush, here is Jocasta*. Окрім поетичного порівняння акторки вже досить похилого віку зі славетними жіночими образами з літератури та історії (*Ophelia*, *Jocasta*, *Marie Antoinette*), подібність з якими досягається за допомогою косметики, тут наявні описи, як саме наносять той чи той засіб. Якщо щодо помади та підводки детальної розповіді немає, оскільки спосіб їхнього використання більш очевидний, то щодо тону та рум'ян (*foundation and blush*) очевидно, що їх можна наносити прямо пальцями, за допомогою численних доторків (*at my fingertips, my touches*).

Також тут ми бачимо назви натуральної косметики або просто, можна сказати, народних засобів, що допомагає покращити вигляд шкіри вже немолодої жінки: так, основний інструмент процедури масажу льодом тут названо *an ice cube*, *melting water*, *the cold*. Детально описано також ефект від такої процедури: *to shrink Miss Kathie's loose skin*, *smoothing the wrinkles*, *saturates the skin of her cheeks, bringing pink to the surface*, *shrinks the folds in her neck, drawing the skin tight along her jawline*.

А, наприклад, у такому реченні описано як інструмент процедури, так і процес та мету її виконання: *Dabbing her face with cotton balls dipped in the cold rubbing alcohol, reducing the pores*. Засобом виконання процедури тут є *cotton balls dipped in the cold rubbing alcohol*, описом процесу – *dabbing her face with*, бажаним результатом – *reducing the pores*.

Ще одним типом фраз на позначення результату роботи візажистки можна назвати ті-таки поетизовані порівняння з відомими жіночими образами: *Given flesh, a smile, swinging her sculpted legs off one side of the bed, this is Helen of Troy*. Тут варто звернути увагу також на окремі ознаки жіночої краси, такі як *sculpted legs*.

Цей уривок цікавий для перекладу [4] як з художньої точки зору (завдяки художнім порівнянням акторки з красунями минулого), так і з суто прикладної, оскільки перекладач має досить точно відтворити назви усіх косметичних засобів та процедур.

Відповідники назви засобів для макіяжу та опису його нанесення також відповідають оригіналу майже дослівно: *Taking shape at my fingertips, my touches of foundation and blush, here is Jocasta – Формуючись під торканнями моїх пальців, дотиків основи та рум'ян, виникає Іокаста*. Загалом передано і назви косметичних продуктів, і способи їхнього використання, а зміни у перекладі незначні і пов'язані з нормами української мови: для уникнення тавтології з фрази *my fingertips, my touches* вилучено другий займенник, внаслідок чого отримуємо фразу *торканнями моїх пальців, дотиків*. Також наявна несуттєва логічна трансформація — замість дослівного *кінчики моїх пальців* перекладено *дотики моїх пальців*, тобто засіб дії замінено на саму назву дії.

Антивікові процедури із застосуванням льоду також описані у перекладі приблизно так само ж детально, як і в оригіналі: *My fingers hold an ice cube, rubbing it in a slow arc below one violet eye to shrink Miss Kathie's loose skin – Мої пальці тримають кубик льоду, втираючи його повільними рухами у шкіру під одним фіалковим оком, щоб змусити в'ялу шкіру міс Кеті підтягнутися*. Загалом і лексика, і граматика відповідають оригіналу, лише у конструкцію *to shrink* додано додаткове слово для збереження змісту: *щоб змусити <...> підтягнутися.*

Загалом цей уривок розкриває обох героїнь: як оповідачку, яка дуже старанно і водночас із натхненням виконує свою роботу, так і її підопічну міс Кеті, яка була колись дуже привабливою та популярною, але в якийсь момент мусить більше уваги приділяти своєму обличчю для бездоганного зовнішнього вигляду.

Ще одним цікавим літературним прикладом розкриття персонажа через опис макіяжу (а, вірніше, його корекції) є «Керрі» С. Кінга [1]. Головна героїня тут – дівчина-аутсайдер з надприродними здібностями, яку виховувала у релігійних традиціях мати-одиначка. Недосвідченість героїні в елементарних речах, таких, як косметика та фізіологія, автор показує за допомогою кількох описів того, як вона користується гігієнійним тампоном для того, щоб промокнути помаду.

Але ці описи цікаві для нас здебільшого з лінгвістичної точки зору. Так, в одному з них сказано: *One of her surviving classmates, Ruth Grogan, tells of entering the girls' locker room at Ewen High School the year before the events we are concerned with and seeing Carrie using a tampon to blot her lipstick with. ... If anyone tried in the future to inform Carrie of the true purpose of what she was using to make up with, she apparently dismissed the explanation as an attempt to pull her leg*. Для нас є цікавими фрази *to blot lipstick with.* та *to make up with*, що означають *промокнути (помаду)* та *поправити (макіяж).*

В українському перекладі першу фразу відтворено майже ідентично: *промокнути губну помаду* (знову-таки, вилучено непотрібний в українському реченні займенник *її*). А от в другій вразі частину мови змінено з дієслова на іменник: *просвітити Керрі щодо справжнього призначення предмета, який вона використовувала для корекції макіяжу* [3].

Загалом можемо сказати, що косметична та дотична до неї лексика може бути важливою частиною публіцистичних та художніх творів і є важливим аспектом їхнього перекладу. Косметична лексика також поширена у науково-популярних, публіцистичних виданнях (де може описувати предмет розгляду, якщо праця присвячена саме питанню косметики), або і у художніх (де слугує засобом розкриття персонажів, їхньої біографії та характеру). В обох випадках косметична лексика є важливим питанням під час перекладу – для більшості назв косметичних виробів існують аналоги у багатьох мовах, однак їхні різновиди та способи застосування можуть стати справжнім викликом для перекладача.

Література:

1. *Кінг С.* Керрі. Харків, 2018. 224 с.
2. *Палагнюк Ч.* Розкажи все. Київ, 2011. 218 с.
3. *King S.* Carrie. New York, 2011. 304 p.
4. *Palahniuk C.* Tell-All. New York, 2011. 192 p.

Н. Л. Плюта
Київ, Україна

ДО ПИТАННЯ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ТА РОБОТИ З КОРПУСНИМИ ВИБІРКАМИ ПРИ АНАЛІЗІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

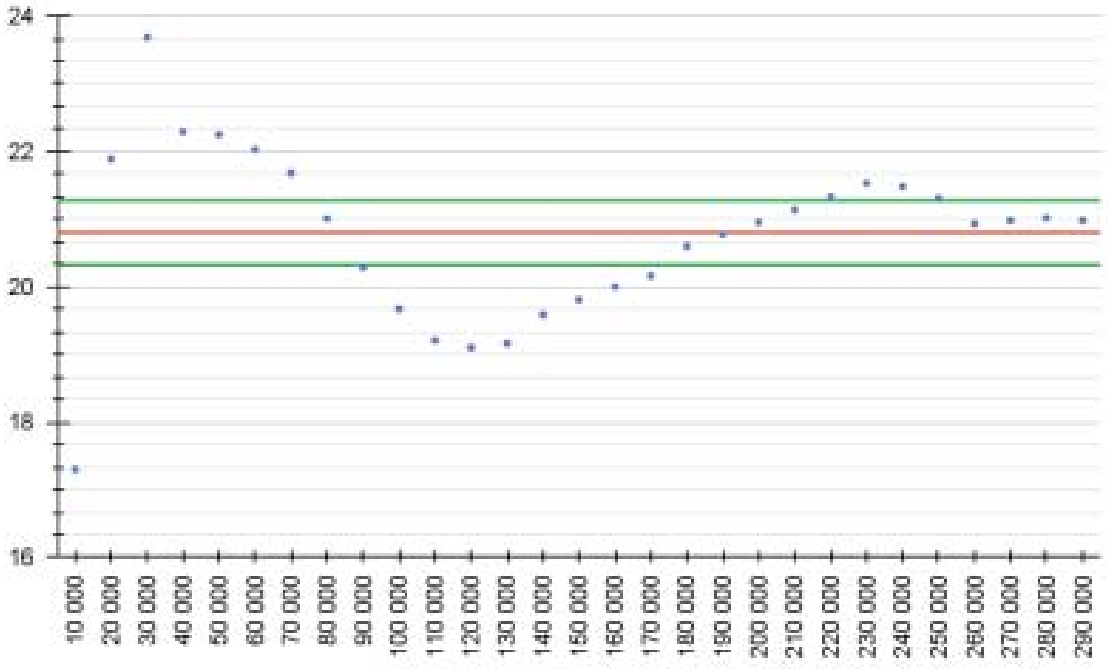
Корпусні методи широко застосовуються в лінгвістиці, включаючи й дослідження дискурсу. Використання корпусних методів у дослідженнях дискурсу, у тому числі й політичного дискурсу, може давати і дає вагомі результати [3]. В процесі таких досліджень доводиться не тільки обчислювати частоту вживання мовних одиниць, а й порівнювати знайдені частоти між собою. І в першому, і в другому випадках, коректний аналіз обчислених частот неможливий без оцінки їх похибок. З цією метою в корпусних дослідженнях широко застосовують статистичні методи обробки результатів вимірювань. Без цього неможлива адекватна інтерпретація результатів експерименту.

Метою цієї роботи є відпрацювання методики дослідження політичного дискурсу методами корпусної лінгвістики.

Як показано в роботах [1; 2], важливе значення має спосіб формування вибірки, її розмір та інші параметри. Згідно з П. де Гааном, корпус повинен мати розмір, достатній для того, щоб «забезпечити статистично надійні результати по частоті й дистрибуції». Водночас «прийнятність вибірок залежить від конкретного дослідження, яке проводиться» [2].

Одним зі способів оцінки розміру корпусу, який поєднує простоту і надійність, є графічний метод. Для своїх обрахунків ми візьмемо частоту дейктика Я (I) у якості одиниці вимірювань як таку, що посідає одну з засадничих ролей у маніфестації саморепрезентації мовця.

Для прикладу розглянемо корпус розміром у 290 тис. слововживань. Для проведення вимірювань його було розкладено на 29 секцій, при чому в кожну наступну секцію входили всі попередні. Перша секція складалася з 10 тис. слововживань. На основі отриманих результатів побудуємо графік (Графік 1). По осі ординат відкладемо частоту дейктика Я (I), розраховану на 1 тис. слів. По осі абсцис – кількість слововживань у секції. Середнє арифметичне значення частоти дейктика Я (I) по вибірці позначено червоною лінією.

Графік 1. Визначення оптимального розміру корпусу з використанням графічного методу

Отримане у результаті підрахунків значення довірчого інтервалу обмежують дві зелені лінії. З графіка видно, що результати вимірювань припиняють виходити за межі довірчого інтервалу для

корпусів, більших за 250–260 тис. слововживань. У випадку базування вимірювань на матеріалі корпусів, менших за 250–260 тис. слововживань, результати носитимуть випадковий характер.

Іншим аспектом, який впливає на точність і достовірність результатів дослідження є спосіб поділу корпусу на секції.

В таблиці (Таблиця 1) наведені результати дослідження залежності частоти вживання дейктика Я (I) і точності її визначення від розміру секцій та способу їх формування для корпусу розміром 290 тис. слововживань.

Таблиця 1.

Вплив розміру вибірки на отримані результати вимірювань

Розмір вибірки	Кіль-кість вимі-рювань	Середнє значення частоти	Оцінка похибки одиничного вимірювання	Середньо-квадратич-на похибка середнього	Коефіцієнт Стьюдента при P=95	Довір-чий інтер-вал
5000	59	20.9797	4.9116	0.6394	2.2025	1.2804
10 000	29	20.8144	4.4624	0.8286	2.0484	1.6973
випадковий	29	20.9777	5.3316	0.9901	2.0484	2.0281
20 000	14	21.0241	3.753	1.003	2.1604	2.1668
30 000	9	20.9794	3.6418	1.2139	2.306	2.7993

Як видно з таблиці, точність визначення частоти залежить передусім від кількості секцій і не залежить від способу їх формування. Водночас те саме значення частоти, яке досягається при максимальній кількості вимірювань, можна отримати одиничним вимірюванням для цілого корпусу.

Для прикладу розглянемо корпуси розміром 80 і 120 тис. слововживань, утворені на основі корпусу, що досліджується. Обрахунки, проведені на основі цих корпусів відображено в Таблиці 2. Для корпусу розміром 80 тис. слововживань середнє значення частоти є практично таким же, як і для корпусу розміром 290 тис. слововживань. Для корпусу розміром 120 тис. слововживань це значення відрізняється майже на дві одиниці.

Визначення довірчих інтервалів для усіх трьох випадків дає три інтервали істинного значення частоти досліджуваної одиниці.

Третій інтервал, розрахований для корпусу розміром 290 тис. слововживань, є найменшим, отже дає найточніший результат. Отже, такий розмір корпусу слід вважати мінімально допустимим для отримання статистично достовірних результатів у нашому випадку.

Таблиця 2.

Порівняння точності обрахунків при заданому розмірі корпусу

Розмір вибірки (тис. сл.)	Кількість вимірювань	Середнє значення частоти	Довірчий інтервал	Істинне значення частоти
80 000	16	21,0125	2,4407	18,5718<X<23,4532
120 000	24	19,1083	2,1368	16,9715<X<21,2451
290 000	59	20,9797	1,2804	19,6993<X<22,2601

У підсумку, для отримання дійсно репрезентативних і статистично значимих кількісних результатів дослідження дискурсу, мінімально необхідний розмір вибірки корпусу повинен сягати значення більше 250-260 тис. слововживань. Точність визначення частоти залежить від розміру корпусу і кількості вимірювань (секцій). Чим більший розмір корпусу і кількість вимірювань, тим вища точність.

Література:

1. *Перебийніс В. І.* Статистичні методи для лінгвістів: посіб. Вид. 2-ге, випр. і доп. Вінниця: Нова Книга, 2013. 176 с.
2. *De Haan P.* The optimum corpus sample size? New Directions in English Language Corpora: Methodology, Results, Software Developments, Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. 3–20. URL: https://doi.org/10.1515/9783110878202.3
3. *Flowerdew L.* Corpus-based discourse analysis. Routledge Handbook of Discourse Analysis, 174–187. URL: https://www.researchgate.net/publication/255712786_Corpus-based_discourse_analysis

М. В. Поддубних
Київ, Україна

НАВЧАННЯ КРЕАТИВНОГО ПИСЬМА ЯК СПЕЦИФІЧНОГО ВИДУ АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Типи текстів, яких студенти вчаться писати, можна поділити на практичне та академічне письмо. Специфічним видом академічного письма є креативне письмо. Креативне письмо як особливий вид академічного письма має великий вплив на розвиток творчих здібностей, креативного мислення, літературної грамотності та комунікаційних навичок студентів.

Проблемі навчання креативного письма присвячені наукові розвідки О. Бігич, О. Гладкої, Г. Пристай, О. Тарнопольського та ін. Питання розвитку вмінь креативного письма досліджено в роботах таких закордонних вчених, як D. Donnelly, G. Harper, J. Harmer, T. Hedge та ін.

Однак, незважаючи на наявність у сучасній науці низки наукових праць, присвячених цій проблемі, сьогодні можна говорити про брак методичного інструментарію та рекомендацій щодо навчання креативного письма іноземною мовою.

Таким чином, актуальність нашого дослідження зумовлена недостатністю наявних методичних рекомендацій для навчання креативного письма. Включення креативного письма до навчання студентів писемного мовлення є одним з пріоритетних напрямів у системі навчання студентів іноземної мови у вищих навчальних закладах на сучасному етапі розвитку суспільства.

Креативне письмо – це особливий вид академічного письма, який передбачає нестандартність мислення автора. Під навчанням креативного письма розуміють вправи продуктивного характеру різного ступеня складності, різні за формою та змістом. Найбільш поширеними формами креативного письма науковці вважають такі: автобіографія/мемуари, журналістські есе, роман, новела, драматичні твори, поетичні твори, тексти пісень.

Навчання креативного письма студентів здійснюється послідовно в три етапи. Метою початкового етапу є формування навичок реалізації письмової мовленнєвої діяльності як креативної. Мета етапу впровадження – розвиток аналітичних умінь та вмінь структурно-семантичної та лінгвістичної реорганізації іншомовного креативного тексту. Метою завершального етапу навчання креативного письма є розвиток і вдосконалення вмінь складання креативного іншомовного тексту. На всіх етапах навчання креативного письма важливим є

використання різних типів вербальних та невербальних опор: зорова наочність (малюнки, картини), звукова (пісні, інструментальні музичні твори), письмова (вірші, оповідання).

Ефективні прийоми навчання креативного письма: «Brainstorming», «Mind-map», «Clustering», «Spider Map», «Chain of Events», «Cinquan», «Storytelling», «Free writing», «Using the writing space», «Keep going», проговорювання вголос, взаємоперевірка, використання онлайн-генераторів заголовків, генераторів коміксів, створення нотаток, емоціональний коучинг тощо.

Модель створення писемного тексту складається із таких етапів: передписьмо (підготовка, збір інформації), складання варіантів (чернеток) тексту, рецензування та перероблення тексту, редагування тексту.

Оцінювання письмових робіт має певні особливості. Реакцію викладачів на письмові роботи студентів можна розділити на дві основні категорії: реагування та оцінювання. Реагуючи, вони прихильно ставляться до змісту та побудови матеріалу і часто (але не завжди) вносять пропозиції щодо його покращення. З іншого боку, виправлення, оцінювання – це етап, на якому можна вказати, коли щось не так. Найпоширенішим способом виправлення студентських робіт є повернення їх з великою кількістю підкреслень, закреслень, знаків питання та позначок. Існує низка більш ефективних способів зробити виправлення позитивним і корисним досвідом: вибіркова корекція, використання маркувальних шкал, символів корекції, переформулювання і т. ін.

Комплекс вправ для розвитку вмінь творчого писемного мовлення на основі принципів запозичення та імітації. Підготовчі вправи: скласти речення/фразу за шаблоном, створити заголовок шляхом імітування, створити загадку за шаблоном. Репродуктивні вправи: створити продовження історії, імітуючи стиль автора, придумати альтернативний кінець відомої казки. Продуктивні вправи: створити вірш у стилі, схожому до оригінальної версії, створити власний текст відомої пісні, імітуючи стиль автора.

Отже, імітація може бути корисною для навчання та розвитку власного стилю. Принцип запозичення сприяє більш глибокому розумінню письма та розвитку письменницьких навичок, а також допомагає студентам відчувати себе більш упевнено в своїй здатності висловлювати власні думки та ідеї в письмовій формі, розвивати оригінальність у письмі.

Комплекс вправ для розвитку вмінь творчого писемного мовлення з елементами гри та уяви. Придумати слова-асоціації до слів/словосполучень, скласти текст, використовуючи знайдені асоціації; створити розповідь про почуття, які викликає картина,

інструментальна мелодія; послухати пісню і передати прозою її зміст; створення загадок про істоти, яких не існує насправді; складання сенкану, хоку, лімерика; придумати історію, в якій зустрінуться герої із різних романів.

Можливість створювати креативні тексти, спираючись тільки на свою уяву, суттєво підвищує мотивацію і задоволення студентів від такого письма, надає необмежені можливості для творчості, знімає психологічний бар'єр, викликаний складністю письмових вправ або страхом оцінювання.

Ефективність розробленого комплексу завдань було перевірено в процесі пробного навчання. Аналізуючи результати пробного навчання, можемо зробити висновок, що використання розробленого комплексу вправ позитивно вплинуло на розвиток вмінь творчого писемного мовлення студентів. Здобувачі освіти із зацікавленістю і максимальною залученістю виконували вправи, спостерігалось підвищення у них мотивації до навчання креативного письма.

Отже, оволодіння майстерністю у написанні креативних текстів дуже актуальне у сучасному освітньому середовищі. Навчання креативного письма може підвищити зацікавленість студентів в навчанні, оскільки це може бути більш захопливим, ніж стандартні методи. Вміння креативно писати має ключове значення для підготовки студентів до викликів сучасного світу, де креативність та здатність думати за рамками стандартів є дорогоцінними навичками. З практичної точки зору, креативне письмо корисне в різних сферах діяльності, включаючи журналістику, маркетинг, рекламу, блогінг, роботу з соціальними медіа та багато інших. Вміння креативного письма можуть бути важливим активом для майбутньої кар'єри.

Література:

1. *Гладка О. В.* Формування письмової комунікативної компетенції студентів засобами технології креативного письма. Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. Херсон, 2012. Вип. №1(6). С. 265–268.
2. *Методика навчання іноземних мов і культур:* теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. За заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
3. *Тарнопольський О. Б.* Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: навч. посіб. Київ: Фірма «ІНКОС», 2006. 248 с.
4. *Harper G.* Creative Writing Studies Creative Writing Studies: Practice, Research and Pedagogy. Clevedon: Multilingual Matters, 2008. 169 p.
5. *Hedge T.* Writing. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2005. 165 p.

А. С. Подзигун
Київ, Україна

ВПЛИВ КАТЕГОРІЇ ПРЕСТИЖУ НА ПОЯВУ ЕВФЕМІСТИЧНИХ СУБСТИТУТІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА ЯПОНСЬКІЙ МОВАХ: ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

Останнім часом багато дослідників звертають увагу на те, що кількість евфемізмів у публіцистичному стилі зростає. Однією з причин зростання кількості евфемізмів, що використовуються у ЗМІ, є врахування провідного в англомовному середовищі принципу політкоректності, якого намагаються дотримуватися у засобах масової інформації. Лексичний рівень політичної коректності пов'язаний зі словами і виразами, що у пом'якшеній формі репрезентують небажані, соціально неприйнятні поняття. Саме такими ефективними засобами являються евфемізми.

Тенденція до пом'якшування висловлювання почала активно розвиватися в англомовному соціумі, і поступово впливати на розвиток інших мов, у тому числі і японської. Також слід враховувати, що на даний момент одним з основних шляхів розвитку японської мови є запозичення лексики саме з англійської мови, у тому числі евфемізмів. Саме зіставлення евфемізмів японської та англійської мов дозволяє проаналізувати процес евфемізації японської мови під впливом домінуючої англомовної культури.

Розглянемо класифікацію причин виникнення евфемізмімів А. В. Артюшкіної [1, с. 31–32] та проілюструємо її прикладами з японської та англійської мов.

Таблиця 1.

Причини виникнення евфемізмів та класифікація евфемізмів відповідно до причини виникнення за (Л.В. Артюшкіною)

Причина виникнення евфемізмів	Група евфемізмів	Приклади
Страх і релігійна заборона	найдавніші перейменування «через заборону»	Туалет お手洗い, 化粧室, *waiting room, restroom*
Морально-етичний фактор	евфемізми, утворені з морально-етичних причин	Сліпа людина: 目の不自由な人, *visually impaired person*
Прагнення дотримуватися правил етикету	евфемізми, утворені з бажання дотримувати правила етикету	Померти: 天に召される, *pass away*

Прагнення приховати справжній стан справ: а) з міркувань престижу; б) з ідеологічних міркувань.	евфемізми, утворені з міркувань престижу	Людина, що займається відловом собак: 動物福祉担当官, *animal welfare officer*
	евфемізми, утворені з ідеологічних причин	Контузія: 戦闘ストレス反応 *post traumatic stress disorder*

Приклади, наведені в останній групі, здебільшого належать до лексики, яка з'явилася в англійській та японській мовах доволі недавно, з чого можна зробити висновок, що наразі найбільш активно розвивається евфемістична лексика, поява якої зумовленна прагненням приховати справжній стан справ з міркування престижу або з ідеологічних міркувань.

Дослідниця О. Ф. Іванова вважає, що однією з причин виникнення і закріплення евфемізмів в англомовних культурах є «бажання зберегти позитивне обличчя» [3, с. 166]. Втратити обличчя, тобто почуття власної гідності, самоповагу або авторитет де завгодно – це те, чого всіма способами уникають у японській культурі. Втрата обличчя не просто ставить будь-яку людину в незручне положення, у японській культурі вона утотожнюється з ганьбою, втратою честі. Варто зазначити, що страх бути ігнорованим своєю суспільною групою через втрату обличчя у японців сильніший, ніж почуття провини за свій поганий вчинок.

Запозичена лексика чудово виконує завдання надання емоційного впливу на потенційного споживача, здійснюючи маніпуляцію дуже тонко, у відповідності з усіма законами реклами. За допомогою іншомовних запозичень у рекламному повідомленні клієнту пропонують не продукт, не послугу, а деяку «таємницю». Дослідник Л. П. Крисін акцентує на тому, що «більша соціальна престижність іншомовного слова, порівняно з першопочатковим, іноді викликає явище, яке можна назвати «підвищенням рангу» [4, с. 153–154].

Для престижних систем оцінок характерна мобільність, що відбиває зміни в нормативно-ціннісній системі, які, можливо, тільки почали відбуватися, але не цілком усвідомлюються в соціумі. Наприклад, явище політичної коректності в сучасному англомовному суспільстві, яке викликає безліч суперечок, критику, але ігнорувати існування якого неможливо. Як зазначає лінгвіст Р.Водак, мовні зміни є свідченням соціальних змін, в той же час, виступаючи в ролі «владного інструменту» соціальних змін і ідеологічних установок, можуть самі підштовхнути соціальні зміни [2, с. 54].

Таким чином, заміна немодного, непрестижного обумовлена модифікаціями, що відбуваються в системі норм і оцінок, у тому числі пов'язаних з уявленнями про престижну ієрархію. Визнання соціальної значущості, підвищення соціального статусу, ідентифікація тощо, будучи універсальними категоріями, визначають зміни, що відбуваються в мовній системі. Евфемістичні субститути назв непрестижних професій як засіб залучення до представників статусно привабливої групи мають, з одного боку, «компенсаторну силою», а з іншого боку - створюють ефемерну надію на можливість підвищення свого статусу, ілюзію підвищення в ранзі. У цьому зв'язку представляється логічним розгляд проблеми соціально-психологічних причин виникнення евфемізмів, а також питання про сфери, що підлягають табуюванню.

Непрестижним також вважається звільняти працівників. Англомовні ЗМІ та бізнес-журнали намагаються пом'якшити формулювання вживаючи замість *firing workers*, яке по суті і означає звільнення працівників, наприклад

1) *dehiring workers* – процес, що протилежний найму;

2) *negative employee retention* – буквально означає «негативне утримання працівників»;

3) *facility and cost rationalizations* – раціоналізація зручностей та витрат.

У японській мові є багато слів, що означають «звільняти з роботи». Але підрахувавши частоту вживання їх у провідній японській газеті «Асахі шінбун», можна зробити висновок, що частота їх вживання неоднакова. Помітна перевага надається дієслову 解雇する, яке на відміну від решти синонімів у своїй ієрогліфічній структурі несе найменш негативну конотацію.

Перший ієрогліф 解 означає «звільняти, демонтувати, ставати слабшим», другий 雇 – «брати на роботу». Тобто значення, яке несе дане слово можна співвіднести з англійським «dehiring». Інші синоніми, такі як 免職, 放り出す, 罷免, 放逐 несуть у собі компонент, що містить негативну конотацію «звільняти, викидати, гнати».

Отже, категорія престижу є одним з факторів впливу на евфемізацію лексики англійської мови, яка у свою чергу активно впливає на японську. Незважаючи на культурні відмінності між носіями цих мов, сфери лексики, що активно збагачуються в обох мовах співпадають, але на відміну від англійської мови, у японській велика частина неологізмів – це запозичення, які в силу належності до іншої мовної групи дійсно стають ще менш зрозумілими для японців, ніж для носіїв англійської мови, яка користується власними словами як інструментом пом'якшення висловлювання.

Література:

1. *Артюшкіна Л. В.* Семантичний аспект евфемістичної лексики в сучасній англійській мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. М., 2002. 135 с.
2. *Вітліцька О. В.* Лінгвістична репрезентація тендерних стереотипів у рекламі: на матеріалі англомовних і російськомовних рекламних текстів: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.19. Тамбов, 2005. 144 с.
3. *Іванова О. С.* Комунікативна ефективність англомовної реклами: (когнітивно-семантичні основи): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04. М., 2002. 197 с.
4. *Крисін Л. М.* Іншомовне слово в контексті сучасного суспільного життя. Російська мова кінця XX століття (1985–1995). М., 2000. 220 с.

Т. Д. Савенко,
Л. Ю. Корзова,
І. Ф. Бойченко
Київ, Україна

ПРИНЦИПИ СИСТЕМНОСТІ Й КОМУНІКАТИВНОСТІ ПРИ ІНТЕНСИВНОМУ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Явище комплексності передбачає одночасність прояву багатьох параметрів будь-якої діяльності. Комплексність у мовному навчанні – це одночасне й паралельне переплетення і цілей (теоретичне осмислення, практичне оволодіння спеціальністю, знайомство з культурою країни перебування), й аспектів (фонетика, лексика, граматика, стилістика, лінгвокраїнознавство), і видів мовлення. Можна сказати, що при інтенсивному навчанні саме таке переплетення стає фундаментальною основою самого навчання, і що якраз тісність злиття цілей, аспектів і видів мовлення утворює своєрідний феномен особливого методу навчання мови як іноземної. Не випадково у методичній літературі останнього часу інтенсивне навчання науковці розглядають, з одного боку, саме як особливий метод пришвидшеного навчання усного мовлення, а з іншого – класифікують його як синонім ефективного навчання. Наша інтерпретація базується на семантиці самого слова: навчання, яке здійснюється у стислі строки зі значним ущільненням навчального часу та особливою концентрацією навчального матеріалу.

Навчальна діяльність при інтенсивному навчанні, як правило, стає основним заняттям людини – воно наразі ніби протиставляється розтягненому в часі екстенсивному. Такому підходу і розумінню інтенсивного навчання відповідає початковий, стартовий період

оволодіння іноземною мовою, коли подається елементарний курс, який містить вступний фонетичний та граматичний матеріал.

При сучасній загальноприйнятій та незаперечуваній комунікативній направленості навчання постає питання про домінування принципів презентації матеріалу, оскільки принци комунікативності вступає у конфлікт із принципом системності. При цьому слід враховувати, що термін «системність» використовується методистами неоднозначно. Одні цю якість пов'язують із системою дій студента-викладача та розуміють під системністю чітке слідування певним методичним принципам. Інші визначають системність, виходячи із системи мови, а методичний принцип системності вбачають в особливому способі відображення цієї системи. Заради уникнення різночитань перше явище прийнято називати «систематичністю», а друге – «системністю». Принцип систематичності такий же давньоприйнятий у методиці, як і дидактичні принципи доступності, наочності, слідування від простого до складного, тощо. Натомість системність – порівняно новий дидактичний принцип, який спирається на теорію систем і витікає із системного підходу у вивченні складних об'єктів. У практиці викладання іноземних мов він полягає в одночасному введенні групи взаємопов'язаних одиниць, які фундують систему, та розглядається як засіб узагальненої подачі граматичного матеріалу. У цій одночасності й паралельності введення взаємопов'язаних одиниць (говорячи про інофонів, які вивчають українську мову як іноземну, усієї парадигми відмінків) і заключається сутність конфлікту принципів системності та комунікативності, оскільки комунікативність передбачає спілкування на всіх етапах навчання, тобто актуальну текстуалізацію кожної одиниці. Нагромадження одиниць одного порядку в межах однієї подачі навчального матеріалу веде до неприродності її мовленнєвої частини, тобто суперечить принципу комунікативності. А врахування тільки вимог і правил комунікації веде до надмірного дроблення системи мови, що викликає значне навантаження на пам'ять студентів, оскільки перешкоджає залученню ефективних засобів засвоєння.

На наш погляд, конфлікт між цими принципами виникає при абсолютизації котрогось із них. У цьому випадку у протиборство вступають взаємовиключні методичні системи, кожна зі своїми сильним та слабкими сторонами. Уникати виникнення конфлікту, зберігаючи і використовуючи переваги кожного підходу, можна за умов дотримання комплексності у слідуванні принципам системності й комунікативності. Це уможливлюється, якщо прийняти і погодитись із наявністю окремих компонентів навчального процесу, визнати право на існування та важливість інформаційної частини у процесі оволодіння мовою наряду з розвитком навичок та вмінь у всіх видах

мовленнєвої діяльності – аудіюванні, говорінні, читанні та письмі. Так, у багатьох країнах світу викладачі мовних курсів використовують методику інтерактивного навчання. Застосування інтерактивних методів дозволяє викладачеві створити умови не тільки для всіх видів мовленнєвої діяльності слухачів, але й дає можливість презентувати різні види роботи на уроці. У свою чергу, студенти можуть аналізувати виконану роботу, вчаться поважати чужу думку, розвивають комунікативні вміння та навички, можливість швидко адаптуватися у новому соціокультурному середовищі. Упровадженню інтерактивних методів сприяє індивідуальна, парна, проєктна робота, рольові ігри, робота в малих і великих групах. Інтерактивні методи засновані на принципах взаємодії, активності слухачів, опорі на груповий досвід, на обов'язковому зворотному зв'язку. Створюється середовище особливого освітнього спілкування, яке характеризується відкритістю, взаємодією учасників, рівністю їхніх аргументів, накопиченням спільних знань, можливістю взаємної оцінки та контролю.

Природно, що навчання починається з вирішення задач орієнтування слухачів у ситуаціях, осмислення ними закономірностей типу спілкування, побудови діалога, або монолога, визначення статусу комунікантів і рольової структури спілкування. При цьому відбувається осмислення особливостей мовленнєвої поведінки кожного з інтерактантів, розуміння основних потреб та способів їхнього вираження, повідомлення інформації чи спонукання до чогось. У подальшому робота націлена на: а) вироблення вмінь реалізувати всі необхідні інтенції інтерактантів; б) вираження тотожного семантичного змісту різноманітними способами та пізнання його у різних комбінаціях; в) вибір адекватних мовних засобів у залежності від зміни складових комунікативної ситуації – рольового статусу учасників спілкування, психологічного типу партнера по спілкуванню, часових рамок спілкування.

Отже, перед інтенсивними курсами стоїть непросте завдання – досягнення заданого рівня комунікативної компетенції, що являє собою багатокомпонентний феномен, який уможливлює здатність здійснювати мовленнєву діяльність. Це здійснюється завдяки реалізації комунікативної мовленнєвої поведінки на основі мовних, соціолінгвістичних, предметних і країнознавчих знань за допомогою вмінь, пов'язаних з дискурсивною, лакутивною та стратегічною компетенцією у відповідності з різними ситуаціями спілкування. При цьому мовний компонент є, безумовно, одним із основних, на якому акцентується увага при інтенсивному навчанні.

Прикладом комплексності при інтенсивному навчанні іноземних мов є оволодіння іноземною мовою на мовних курсах для українських біженців у європейських країнах. Це саме той випадок, коли

комплексність, теоретичне осмислення, практичне оволодіння мовою, знайомство з культурою країни перебування й аспектів (фонетика, лексика, граматика, стилістика) відбуваються у стислі терміни.

Так, на мовних курсах для українських біженців в Іспанії опановують іспанську мову люди різних вікових категорій, різних базових спеціальностей, які зазвичай вивчали як іноземну одну з германських мов (частіше англійську, або німецьку). Тобто відбувається знайомство з абсолютно новою для них системою романських мов, що на початковому етапі викликає багато труднощів. Особливо вони стосуються розуміння нових граматичних форм, системи граматичних часів, способів дієслова – все це є абсолютно новим для розуміння і осмислення.

Оскільки ситуація вимагає засвоєння мови за короткий період часу, то саме комплексність підходів до викладання іспанської мови, системність і комунікативність дозволяють слухачам курсів достатньо швидко оволодіти мовою. Так, наприклад, розмовна тема «Vamos de compras» («Ходімо за покупками») починається з ознайомлення з новою лексикою, потім пропонується системна добірка вправ на відпрацювання компетентностей читання, говоріння, письма на базі тексту ¨Los grandes almacenes¨ («Великі магазини») з урахуванням усіх раніше вивчених граматичних форм:

¿Has ido de compras hoy? – He ido.

¿Que has comprado? – He comprador el pan, la leche y la fruta.

¿Manana iras tambien? – Si, ire.

На цьому прикладі ми бачимо відпрацювання не тільки лексичного матеріалу теми «Vamos de compras», а й граматичних часів Pretérito Perfecto Compuesto та Futuro Simple. Таким чином, відбувається текстуалізація кожної із взаємопов'язаних одиниць, що сприяє ефективному засвоєнню матеріалу. Інші комунікативні завдання (діалоги, полілоги тощо) також передбачають комплексний підхід, що і дає можливість в обмежений термін оволодіти новою іноземною мовою. Слухачі швидко звикають до спілкування іспанською мовою у класі і з легкістю «переносять» це спілкування у побут і на роботу. Це допомагає слухачам навчитися виконувати різні соціальні ролі, аналізувати конкретні ситуації спілкування, створювати власні такти мовленнєвої поведінки. Подібна стратегія навчання іноземної мови направлена на забезпечення того, щоб кожний слухач відчув себе активно діючою особою на занятті. При цьому важливо слідкувати, щоб зміст навчального матеріалу був гнучким, враховував потреби слухачів, включав проблемні, комунікативні тексти, які містять необхідні елементи новизни, щоб заняття не перетворювалося у монотонний перелік методичних операцій. Зазвичай на інтенсивних курсах активно використовують різноманітні елементи театралізації:

від роботи над емоційно забарвленим мовленням до написання діалогів. Виконання подібних завдань збільшує інтерес до занять.

Наголосимо, що принципи системності й комунікативності, які застосовуються на мовних курсах для українських біженців в Іспанії, підтверджують свою ефективність і стають базовим чинником для слухачів, здатним підготувати їх до вільного спілкування в іспаномовному середовищі.

Уживані методичні напрацювання й практики, за допомогою яких здійснюється навчання на мовних курсах, є ефективним засобом, що допомагає реалізувати комунікативну функцію навчання мови. Набуті навички й знання, чітко орієнтовані на освоєння нового типу мовного висловлювання, допомагають слухачам у вже індивідуальному відборі мовних засобів і дозволяють слухачам самостійно використовувати засвоєні знання у реальному повсякденному спілкуванні.

Таким чином, окрім розвитку комунікативних умінь і навичок, інтерактивне навчання одночасно допомагає встановленню емоційних контактів між слухачами, вирішує інформаційне завдання, оскільки забезпечує їх необхідною мовною, так і країнознавчою інформацією. А відчуття успішності в оволодінні мовою робить сам процес навчання більш плодотворним.

Література:

1. *Антонюк Н. М.* Культурно-етична парадигма у мовленнєвій комунікації. Київ, 2000. 112 с.
2. *Бруннер К.* Викладання української мови в Німеччині. Теорія і практика викладання української мови як іноземної: зб. наук. пр. Вип. 4. Львів, 2009. С. 8–26.
3. *Онуфрієнко Г.* Термін комунікація в поняттєвому вимірі й лінгвістичному контексті. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2010. № 675. С. 154–160.
4. *Rizun V. V.* The vital questions of mass communication theory: monograph. Ed. by prof. O. M. Kholod. Kyiv, 2009. 168 p.
5. *Decree on the media of social communications «Intermifica»* URL: http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ ii_vatican_council/ documents/vat-ii_decree_19631204_inter-mirifica_en.html.

О. М. Самар
Київ, Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ДОПОМІЖНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поява штучного інтелекту (ШІ) в освітньому процесі відкриває нові можливості для педагогів. Технологізація освіти представляє широкий спектр питань і труднощів, але одночасно відкриває перспективи для майбутнього. Освітній процес отримує нові можливості завдяки штучному інтелекту. Це означає, що педагоги можуть використовувати інноваційні технології для поліпшення навчання студентів. Застосування штучного інтелекту може допомогти в аналізі даних, персоналізації навчання і забезпеченні доступу до навчальних матеріалів.

Проте штучний інтелект також породжує виклики для педагогів. Вони повинні засвоїти нові навички і знання, адаптуватися до росту технологій і розвивати нові підходи до навчання. Додатково існує потреба у вирішенні етичних питань, пов'язаних з використанням штучного інтелекту в освіті.

Штучний інтелект впроваджений в освітній процес може змінити сам процес навчання. Він може забезпечити індивідуальний підхід до кожного студента, надаючи необхідні матеріали та завдання, враховуючи їх особливості і потреби. Також штучний інтелект може вести моніторинг і оцінку прогресу студентів, що допоможе педагогам у визначенні ефективності навчання.

Штучний інтелект відкриває нові перспективи для вивчення іноземних мов, поліпшуючи якість освоєння іноземної мови та мовних навичок у студентів. Застосування штучного інтелекту в системах інтелектуального навчання дозволяє індивідуалізувати процес навчання, адаптуючи його до потреб, здібностей та темпу навчання кожного студента.

Однією з головних переваг штучного інтелекту в цьому контексті є здатність сприяти негайному зворотному зв’язку. Системи інтелектуального навчання, які використовують штучний інтелект, можуть надавати студентам миттєві відповіді і вказівки під час навчання, тим самим допомагаючи їм виявляти та виправляти помилки в режимі реального часу. Це може бути особливо корисним в контексті навчання професійної термінології, де точність та вимова є дуже важливими.

Окрім того, штучний інтелект може допомагати збагачувати словниковий запас студентів шляхом надання контекстуальних

прикладів та застосування технік машинного навчання для автоматичного визначення смислових відтінків слів і фраз. Це створює сприятливі умови для поглибленого розуміння та освоєння мовної структури та граматики.

Таким чином, штучний інтелект допомагає підвищувати якість вивчення іноземних мов шляхом індивідуалізації процесу навчання, надання негайного зворотного зв’язку та створення сприятливих умов для поглибленого розуміння і вдосконалення мовних навичок у студентів. Це відкриває нові можливості для подальшого розвитку і вдосконалення освітнього процесу в сфері вивчення іноземних мов [3].

Штучний інтелект також може викликати певні тривоги щодо навчання іноземних мов. Зокрема, можна відзначити такі питання та потенційні негативні наслідки: зниження ролі викладача, обмеження розвитку креативності та критичного мислення та розрив між студентами з різними соціально-економічними статусами [2].

Штучний інтелект може створити динамічні та цікаві заняття, які залучають студентів до активної пізнавальної діяльності. Інтенсивність навчання може бути підвищена завдяки миттєвому зворотному зв'язку, який штучний інтелект надає студентам. Використання технологій штучного інтелекту дозволяє стимулювати розумові здібності, розвивати абстрактне та логічне мислення студентів. Важливим аспектом є також залучення пасивних студентів до навчання, оскільки штучний інтелект може забезпечити інтерактивність та зацікавленість.

Покращення мотивації до навчання та активної участі студентів є одним з ключових прикладів позитивного впливу штучного інтелекту. Сучасні технології можуть навчити студентів відповідно до визначених ситуацій, надаючи можливість для контрольованої діяльності та індивідуального зворотного зв’язку.

Важливо зазначити, що використання штучного інтелекту повинно бути підтримане викладачами та належними навчальними ресурсами. Розробка якісних програм та забезпечення належного навчального матеріалу є ключовими для успішного впровадження штучного інтелекту в процес вивчення іноземних мов. Окрім того, важливим аспектом є забезпечення доступу до цих технологій для всіх студентів, незалежно від їх соціально-економічного статусу. Системи, що працюють цілодобово (24/7), можуть надати доступ до індивідуального зворотного зв’язку у зручний час. Усі ці параметри забезпечують позитивний вплив штучного інтелекту на вивчення іноземних мов та сприяють ефективному навчальному процесу [1].

У вивченні іноземних мов штучний інтелект може виконувати ряд корисних функцій, таких як розпізнавання мови, переклад бізнес

термінології, підтримка вивчення професійної лексики, а також створення інтерактивних вправ і тестів для студентів. Однак важливо розуміти, що ШІ не може повністю замінити глибокого навчання та навичок, які можна отримати через роботу з викладачами та різними методами навчання. Передача інтерпретацій відтінків мови, гумору та культурних особливостей є викликом для ШІ, оскільки це вимагає розуміння людської психології та соціокультурного контексту. Навички мови включають в себе здатність до спілкування, але також вони сприяють розвитку критичного мислення, аналітичних та синтетичних навичок, пам'яті та концентрації.

ШІ може створювати віртуальні середовища, де студенти можуть практикувати мову в різних ситуаціях. ШІ може створювати інтерактивні вправи та ігри, які допомагають студентам практикувати мову, накопичувати лексику відповідно до їхньої спеціальності та граматику через цікаві завдання. ШІ може надавати швидкий доступ до перекладів професійної термінології, вимови та визначень слів, допомагаючи студентам розширити свій словниковий запас. За допомогою аналізу даних ШІ може створювати персоналізовані програми навчання з урахуванням індивідуальних потреб та рівня студентів. Він здатен виконувати різні корисні функції, такі як розпізнавання мови, переклад термінології, створення інтерактивних вправ та тестів для студентів. Проте важливо розуміти, що ШІ не може повністю замінити глибоке навчання та важливі навички, яких можна набути через спілкування з викладачами та роботу над розумінням культурних аспектів та контексту мови. Інтерактивні вправи та віртуальні середовища можуть покращити практичний досвід спілкування в реальних ситуаціях. Аналіз даних допомагає створити персоналізовані програми навчання [4].

Штучний інтелект може значно полегшити і покращити процес навчання іноземних мов, але він не заміняє важливого взаємодії з викладачами та практики в реальних ситуаціях. Використання технологій ШІ як додаткового ресурсу для студентів може бути дуже корисним, але індивідуальний підхід та підтримка від викладачів залишаються невід'ємною складовою успішного вивчення мови.

Загалом технологізація освіти з використанням штучного інтелекту вносить як позитивні, так і негативні аспекти. Вона надає нові можливості для педагогів та студентів, але водночас потребує вирішення викликів і проблем, з якими вона пов'зана.

Література:

1. *Зубенко О.* Штучний інтелект і вивчення іноземної мови. Закарпатські філологічні студії. 2022. Вип. 27. Т. 2. С. 80–85.
2. *Мар'єнко М., Коваленко В.* Штучний інтелект та відкрита наука в освіті. Фізико-математична освіта. 2023. Т. 38. № 1. С. 48–53.

3. *Козубай І.* Комплексний аналіз впливу штучного інтелекту на викладання та вивчення іноземних мов. Актуальні питання гуманітарних наук. 2023. Т. 1. Вип. 63. С. 210–214.
4. https://enguide.ua/magazine/shtuchniy-intelekt-zaminit-vivchennya-inozemnih-mov

К. К. Сінгх,
Т. В. Макухіна
Київ, Україна

ВПЛИВ КОМП'ЮТЕРНОГО СЛЕНГУ НА МОВНУ КУЛЬТУРУ І РОЗВИТОК

Англомовний комп'ютерний сленг є результатом динамічного процесу, в якому користувачі створюють власні мовні спільноти. Цей контекст часто містить найрізноманітніші лексичні одиниці з власними визначеннями. Такий сленг сприяє формуванню спеціалізованих розмов між гравцями та онлайн-спільнотами.

Можна зробити висновок, що мовна економія є важливим засобом оптимізації часу та підвищення ефективності комунікації в сучасному суспільстві. Використання абревіатур і коротких речень допомагає передати більше інформації меншою кількістю слів, особливо у сфері соціальних мереж і текстових повідомлень.

Методом спостереження в мережі Інтернет, була підтвержена теорія К. Аллана та К. Берріджа, що різноманітні види сленгу можуть виконувати різні функції, такі як створення інтимної атмосфери або вираження емоцій. Сленг може допомогти вплинути на культуру спілкування в онлайн-комунікації та цифровому просторі [3, с. 2531].

Сторінка спортивної ліги NBA Africa в соціальній мережі Facebook використала спортивний сленг «MVP» («Most Valuable Player») та «slam dunk», щоб обговорювати події та святкувати важливі досягнення у світі спорту. Це допомагає створити дружню атмосферу та ініціювати невимушені розмови серед вболівальників, оскільки загальнозрозумілий сленг сприяє формуванню почуття приналежності до спортивної спільноти [4].

Сленг може бути ефективним інструментом для створення образів і виклику асоціацій, що запам'ятовуються, в рекламних повідомленнях, але ефективність такого використання залежить від розуміння аудиторією.

Згідно з дослідженнями К. Аллана та К. Берріджа, існує п’ять типів сленгу: свіжий і креативний, легковажний, імітаційний, акронімний і кліпінговий [2, с. 41].

Була проведена лігвістична розвідка, яка розкриває ці мовні явища [5].

Свіжий і креативний сленг використовується для вираження інноваційних тенденцій або для створення спільності між групами. Іноді утворюються нові слова або змішуються слова, щоб лаконічно висловити емоцію. Вираз «*cringe*» використовується для вираження негоди від чогось не комфортного або соромного, і це підкреслює наочність та індивідуальність спілкування.

Легковажний сленг підкреслює унікальність спілкування і використовує гумор, іронію та гру слів для створення живого діалогу в суспільстві. Вираз «*no sweat*» означає гру слів, створення веселого настрою та безтурботності.

Імітаційний сленг включає в себе імітацію звуків, акцентів та мовленнєвих патернів для створення настрою та підкреслення згуртованості спільноти. Вираз «*buzz*» імітує дзижчання бджіл і використовується для вираження почуття енергії та радості.

Акронімний сленг використовує абревіатури та акроніми, щоб передати інформацію одним словом і заощадити час у спілкуванні. Наприклад, «*FOMO*» («Fear of Missing Out») означає страх пропустити тенденцію або подію.

Кліпінговий сленг використовує скорочені версії слів і фраз для економії часу і для зручності. Наприклад, «*info*» замість «інформація». «*Totes*» (скорочення від «totally»), означає «цілком» чи «повністю». Такий сленг іноді створюється для спрощення та прискорення комунікації.

Ми провели аналіз і виявили, що К. Аллан і К. Беррідж також з’ясували, що сленг виконує сім основних функцій у комунікації: адресування, ініціювання невимушеної розмови, приниження, висловлення вражень, демонстрація гніву та показ близькості [3, с. 2531].

Сленг не обмежується лише позитивними функціями, але також може використовуватися для виразу негативних почуттів і емоцій. Слова, як «*airhead*» або «*loser*», передають глузування та приниження. Використання сленгу, наприклад поняття «chillax» може вказувати на глибоке розуміння та спільну мову між людьми.

Фраза «what’s up?» може розпочати неформальну розмову та відзначити більш інтимне спілкування між співрозмовниками.

В ситуаціях, коли формальної мови не вистачає для виразу гніву чи обурення, сленг може бути ефективним інструментом для

вираження цих почуттів. Такі слова, як «*crap!*», можуть використовуватися для вираження гніву або незадоволення.

Лінгвістичні дослідження показали, що сленг відіграє важливу роль у мовній культурі, особливо в різних соціальних групах, зокрема [5].

Сленг обслуговує певну соціальну групу і формує мовну ідентичність, коли його використовує ця соціальна група. Сленг використовується молоддю та іншими групами, такими як злочинці

Сленг живий і динамічний, він відображає мінливі мовні традиції суспільства. Він постійно розвивається, адаптується до нових реалій і може набувати емоційного та експресивного забарвлення навіть тоді, коли стає літературною мовою. Поняття «hype» відображає ставлення до популярних або очікуваних подій та може набувати нових відтінків.

Той факт, що сленг географічно виходить за межі великих міст, свідчить про його універсальність і доступність для різних соціальних груп. Розвиток інтернету та використання соціальних мереж значно вплинули на поширення та ефективність сленгових виразів в Інтернеті. Одним з найяскравіших прикладів є поширення широко відомого сленгового терміну «*LOL*» («Laughing Out Loud») через соціальні мережі та меми.

Наш аналіз показав, що інтернет-користувачі часто вдаються до слів і виразів, які надають гумористичного характеру їхньому спілкуванню. Сарказм і гумор є важливими елементами внутрішньоігрової комунікації та взаємодії гравців. Поняття «cray» проявляється в заміні слова «*crazy*» більш коротким і виразним словом. Поняття «finsta» полягає в поєднанні «*fake*» або «*private*» для опису облікового запису в Instagram, що може вказувати на фальшиву чи приватну сторінку [1].

Відмінності між сленгом 2013 р. і сленгом 2023 р. показують, що нові технології, соціальні медіа та інтернет-культура мали значний вплив на розвиток англійського сленгу, що призвело до появи нових абревіатур та сленгових виразів, які відображають сучасні тенденції та інтереси молодого покоління.

Порівняння англійського сленгу у 2013 та 2023 рр. одразу виявляє суттєві відмінності, спричинені розвитком інтернет-культури та нових технологій. Наприклад, у 2013 р. були популярні такі абревіатури та акроніми, як «*YOLO*» (скорочення від «You Only Live Once», що в перекладі на українську означає «живеш лише раз») та «*FOMO*» (скорочення від «Fear Of Missing Out», що в перекладі на українську означає «страх щось пропустити»).

У 2023 р. сленг пішов ще далі: з’явилися нові терміни, такі як «*vibe check*» та «*nomophobia*», які віддзеркалюють сучасні технологічні реалії і тенденції. Це порівняння показує, що сленг динамічний і може

адаптуватися до соціальних і технологічних змін. Він відображає сучасні тенденції та інтереси молодого покоління, роблячи мовну культуру більш яскравою та виразною.

Дослідження, спрямоване на вивчення ставлення українських студентів до використання англійського ігрового та комп'ютерного сленгу в Інтернеті, було проведено за допомогою методу онлайн-опитування через соціальну мережу Instagram.

Результати дослідження показали, що українські студенти готові та бажають вивчати іншомовні терміни для цифрового спілкування. Більше того, вони показали готовність використовувати комп'ютерний сленг в офіційних ситуаціях, дотримуючись відповідного контексту та обираючи відповідний мовний стиль в залежності від ситуації.

Література:

1. *Berlitz*. 321 colorful, odd and unique American slang words and phrases. URL: https://www.berlitz.com/blog/american-slang-words
2. *Hafni Ayu Dewi Manurung, Hendra Heriansyah1, Diana Achmad.* An Analysis Of Slang Terms In The «Deadpool» Movie. Research in English and Education, 5 (1). P. 39–45. URL: https://jim.usk.ac.id/READ/article/download/14912/6351
3. *Kadek Ayu Teja Murthi, I Made Suastra, & Ni Luh Putu Krisnawati.* The Analysis of Slang Words in Romantic Comedy Movie. ULIL ALBAB: Jurnal Ilmiah Multidisiplin, 2(6), P. 2529–2535.
4. *NBA Africa*. «When I was coaching him, he was the MVP of the league, he was the MVP of the All-Star Game, he won the Slam Dunk competition, and he was the Defensive Player of the Year. That's greatness. Michael Jordan was now the best player.» – Doug Collins on #TheLastDance on Netflix URL: https://www.facebook.com/NBAAfrica/posts/when-i-was-coaching-him-he-was-the-mvp-of-the-league-he-was-the-mvp-of-the-all-s/3145473288804406/
5. *Park A.* 130+ Most Useful American Slang Words You'll Hear and Use in 2023. FluentU. URL: https://www.fluentu.com/blog/english/american-english-slang-words-esl/

Т. В. Сіроштан
Мелітополь–Запоріжжя, Україна

ІСТОРИЧНІ ЗМІНИ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ

Сьогодні питання, пов'язані з останніми змінами в українському правописі, посідають помітне місце в дискусіях про проблеми функціонування української мови. Це зумовлене вагомим значенням правописних норм у житті суспільства, адже «національна орфографія, починаючи з алфавіту й закінчуючи правилами вживання розділових

знаків, є важливим складником етнічної культури і невід'ємним її зовнішнім атрибутом» [2, с. 3]. Часто незнання історії українського правопису спричиняє в наш час формування хибних уявлень про невиваженість і недоречність сучасних орфографічних норм, тому вивчення динаміки правописної системи української мови виявляється цілком актуальним.

Понад тисячолітня історія української орфографії сягає часів Київської Русі й безпосередньо пов'язана з іменами таких учених, як М. Смотрицький, Б. Грінченко, І. Огієнко, А. Кримський, О. Синявський та багатьох інших. Мовознавці (зокрема, В. Німчук) називають кілька етапів розвитку правописної системи: 1. Давньоукраїнський (X–XIV ст.). 2. Староукраїнський (остання чверть XIV–XVIII ст.) з двома періодами – другий південнослов'янський вплив (XV–XVI ст.) та період формування національної самобутності української орфографії (XVII–XVIII ст.). 3. Новоукраїнський етап (XIX–XXI ст.) [3, с. 5–6].

Дослідники історії української мови (І. Огієнко, В. Німчук, Л. Гнатенко та ін.) вказують на надзвичайно несприятливі умови розвитку її орфографії: від стихійного формування правописного узусу в XI–XVI ст., визначення її самобутніх рис у XVII–XVIII ст. до усталення її норм в умовах бездержавності XIX–XX ст. До початку минулого століття в українській мові функціонували правописні системи, що відображали історико-етимологічний або фонетичний принцип. Тривалий час конкурування «грінченківки», «кулішівки», «драгоманівки», «желехівки» та інших правописів урешті-решт призвело до закріплення фонетичного у своїй основі орфографічного кодексу. «Найголовніші правила українського правопису» (1921 р.) стали першим офіційним виданням у XX ст. Пізніше орфографічні норми української мови в умовах тоталітарного режиму радянської доби переглядалися 1928, 1933, 1946 та 1960 р. здебільшого з метою усунення в них «націоналістичних» елементів та зближення з російською правописною системою. Лише на початку 90-х рр. XX ст. після здобуття Україною незалежності нова редакція правопису поклала початок усунення невластивих українській мові росіянізмів. У 1999 р. було оприлюднено проєкт української орфографії, над яким працювали провідні вчені-мовознавці В. Німчук, А. Грищенко, К. Городенська, О. Пономарів, Н. Тоцька та ін. Майже 20 років він залишався незатвердженим (адже це питання дотепер є занадто політизованим). Навіть сьогодні для багатьох українців окремі норми «Українського правопису» 2019 р. виявляються незрозумілими й сприймаються негативно.

Зауважимо, що робота над проєктом останньої редакції українського правопису почалася у зв'язку з необхідністю перегляду

правописного кодексу відповідно до об'єктивних обставин національного й мовного відродження українського народу. Дискусійні правила стосувалися послідовного вживання літери **ґ**, початкового **и** перед приголосними **н** і **р** та в деяких інших випадках, написання слова **пів** окремо, вживання флексії **-и** в іменникових формах родового відмінка, відмінювання та правопису слів іншомовного походження тощо. Загалом, запропоновані зміни виявилися «не кардинальними» й становили собою «уточнення правил, зменшення кількості винятків» [2, с. 78] і мали на меті відобразити живе, неспотворене українське слово.

Остання редакція «Українського правопису», затверджена 2019 р., містить частково правила, зафіксовані в проєкті 1999 р., а також деякі нові. Наприклад, висвітлює норми вживання великої літери при написанні назв сайтів (§54), як-от: *твітер, фейсбук* [4, с. 62]. Значна частина запропонованих правил, що дуже важливо, пропонує варіативність у написанні слів, коли носії мови можуть обирати, якої орфографічної норми дотримуватися – старої чи оновленої. Наприклад, у §95 зазначено: «У родовому та давальному відмінках однини іменники третьої відміни мають закінчення **-і**: *Бершаді, ванілі, галузі, герані, гідності…* Іменники на **-ть** після приголосного, а також слова *кров, любов, осінь, сіль, Русь, Білорусь* у родовому відмінку однини можуть набувати як варіант закінчення **-и**: *гідности, незалежности, радости, смерти, чести, хоробрости…*» [4, с. 100]. Доволі резонансними в суспільстві стали також правила творення і вживання назв осіб жіночої статі – фемінітивів. Наприклад, *філологиня, директорка, редакторка* [4, с. 27]. Гендерне питання в мові досі продовжує активно обговорюватися, адже, як зазначає С. Єромоленко, воно є не правописним, а культурно-історичним [1]. Доречність використання окремих форм іменників жіночого роду на позначення професій з часом буде природним шляхом визначена самими носіями мови.

Зазначені новації і сьогодні потребують системної презентації з боку науковців, педагогів, практиків у публічних виступах, докладних публікаціях тощо. Повноцінному усвідомленому використанню нових правописних норм сприяють також нові курси і спецкурси в закладах вищої освіти. Наприклад, у Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького здобувачам вищої освіти пропонують вибірковий освітній компонент «Актуальні питання українського правопису», у якому передбачено ознайомлення як з історію української орфографії, так і з сучасними орфографічними нормами, де особлива увага приділяється новаціям 2019 р.

Отже, зміни в українському правописі, затверджені в його останній редакції, є цілком закономірним результатом природного

розвитку української мови. Вони співвідносяться з суспільно-політичними процесами в країні, відображають сучасний стан мовленнєвого середовища українців, їхній менталітет та історію. Обізнаність із правилами орфографії є обов'язковою умовою офіційно-ділового спілкування, свідчить про культурний рівень та освіченість мовця. Усталені орфографічні норми роблять мовлення зручним для користування, оптимальним для вираження думки.

Література:

1. *Єрмоленко С. Я.* Що і чому змінюється в українському правописі? URL: https://www.radiosvoboda.org/a/svoboda-v-detalyah/29983038.html
2. *Німчук В. В.* Переднє слово. Історія українського правопису: XVI–XX століття. Хрестоматія. Київ: Наукова думка, 2004. С. 5–26.
3. *Німчук В. В.* Проблеми українського правопису XX – початку XXI ст. Кам'янець-Подільський, 2002. 116 с.
4. *Український правопис.* Київ: Наукова думка, 2019. 282 с.

О. І. Скопненко
Київ, Україна

ДОДАТКОВА ІКОНІЧНІСТЬ ГРАФІКИ ЯК ПРОБЛЕМА ЗОВНІШНЬОЇ ІСТОРІЇ МОВИ (ШТРИХИ ДО ЛІНГВОСЕМІОТИКИ БІЛОРУСЬКОЇ ЛАТИНИЦІ)

Графіка або транслітерація самі по собі як сукупність знаків позбавлені ідеологічного потенціалу, оскільки головне їхнє завдання максимально докладно передавати інформацію, ґрунтуючись на конвенційності розуміння знаків. Проте такого «вакууму» існування графічних або транслітераційних систем не буває, бо «реальна система мови, на відміну від більш звичайних систем, <...> не має самостійного, самодостатнього існування і становить лише одну з властивостей людського суспільства, одну з сторін його діяльності. У цьому розумінні вона позбавлена об'єктної цілісності і лише умовно може розглядатися в абстракції від свого безпосереднього суб'єкта – людського суспільства» [5, с. 25]. Іншими словами, мовний знак можна розглядати або безвідносно до середовища його функціонування, або з урахуванням різноманітних ролей розгляданих елементів у системі складних взаємозв'язків суспільства, яке змінюється відповідно до обставин існування. Причому вага таких ролей залежать від конкретних культурно-історичних обставин. Прагматичне

навантаження дуже мінливе й потребує уважного прочитання, адже через певний час прагматику деяких мовних засобів буде важко або й неможливо встановити. З трансформацією суспільства відбувається й зміна конвенційних параметрів, на яких і ґрунтується сприйняття графіки (транслітерації). І часто така зміна більше залежить від поточних умов життя мовного колективу, ніж від закоріненої історичної традиції.

Для створення належного опису зовнішньої історії мови важливо не лише уважно аналізувати особливості функціонування мови, її контакти, міграцію носіїв, мовне планування та законодавство в конкретній державі, соціолінгвістичний статус мови, збройне або безкровне поглинання мовного й культурного простору одного етносу силою іншого, а й символічну та іконічну сутність мовних змін. Утрата державності (підпорядкування іншому етносові) завжди призводить до зміни мовної ідеології. Культурне й мовне поглинання території іншого народу, як знаємо, може відбуватися й без формальної окупації.

За Ч. С. Пірсом, мовні знаки мають найбільший ступінь конвенційності, бо ґрунтуються на умовному, немотивованому зв'язку з позначуваним об'єктом. Крім того, ці знаки за природою символічні [7, с. 91–92]. Л. Безугла зауважує: «Найважливішим питанням, яке постає перед дослідником іконічності, є питання її типології. Найчастіше застосовується критерій рівневої диференціації мовних засобів, що здатні породжувати іконічність, за якими виокремлюють фонологічну (фоносемантичну і фонографемну), синтаксичну, лексичну, лексико-граматичну та композиційну іконічність» [1, с. 16]. Згідно з цим критерієм дослідники вивчають іконічний потенціал та іконічну функцію «різноманітних мовних засобів: звукового повтору та ономатопеї (Fischer), графіки (Ellestrцm), лексики (Белицкая), синтаксичних фігур (Просяннікова), граматичних категорій (Haiman), техніки монтажу (Burger, Grimm) тощо» [там само].

Наша мета – порушити питання іконічності офіційно затвердженої транслітерації як часткового вияву графічної системи білоруської мови та пов'язати іконічність графіки (транслітерації) із зовнішньою історією названого ідіому.

На думку Дж. Лайонза, «іконічний той знак, форму якого можна пояснити через її подібність до того, що цей знак означає; знаки, у яких немає такої якості, неіконічні» [4, с. 29]. Якщо розуміти транслітерацію як знак давньої історичної форми графічної системи мови, то, гадаємо, можна говорити про вторинну іконічність графічної системи.

Об'єктом дослідження стали офіційно транслітеровані тексти білоруської мови початку XXI ст. в мовному середовищі Білорусі.

Наукова новизна дослідження полягає в застосуванні нового погляду на офіційно затверджену транслітерацію як частину історії літературної мови, а теоретична значущість – у внеску в історію мови та лінгвосеміотику. Результати розвідки можуть бути використані у викладанні історії слов'янських літературних мов, лінгвосеміотики та відповідних спецкурсів.

Об'єктом дослідження обрано білоруську мову через те, що вона опинилася в статусі загроженого ідіому, а під час Великої війни в очах великої частини українського суспільства стала асоціюватися з образом країни-співагресора й викликає негативну реакцію. Насправді цей ідіом зайняв типову нішу мови колонізованого народу й виконує вторинну функцію в побудові антиукраїнських наративів у цій війні. Навіть більше – у пропаганді Білорусі прибічники розширення функцій білоруської мови асоціативно майже завжди пов'язувані з українцями як ворожою нацією. Теми «Мова ворожнечі в білоруських медіа» або «Образ українців як ворожого народу в ЗМІ Білорусі» досить широкі, потребують докладного аналізу й виходять за межі наших завдань, тому лишаємо їх осторонь, але наголошуємо на тому, що процеси асиміляції в Білорусі були пролегоменами до сучасної війни Росії проти України. На прикладі асиміляційного тиску російської мови в Білорусі можна простежити не лише етапи зменшення комунікативної потужності білоруської, а й виявити загальні тенденції в стратегії витіснення колонізованого ідіому потугою мови колонізатора, що дає змогу робити загальнотеоретичні висновки в соціолінгвістичній площині.

Для того щоб окреслити історичний контекст іконічності білоруської графіки / транслітерації, подамо стислий аналіз соціолінгвістичного стану білоруської мови в нашу добу. На початку XXI ст. вона опинилася в статусі загроженої, оскільки внаслідок послідовної мовної політики в БРСР та в Республіці Білорусь сфери функціонування цього ідіому істотно скоротилися на користь російської мови. Упродовж 1990–1995 рр. у Білорусі єдиною державною була білоруська мова, але й тоді вона не набула ознак поліфункційної, хоч тенденції до розширення меж застосування цієї мови були досить виразні. Після Другої світової війни офіційного статусу державної мови в законодавстві БРСР не було, хоч згадки про роль білоруської мови в судочинстві й освіті наявні в деяких статтях Основного закону БРСР 1978 р. У попередній Конституції Білорусі (діяла з 1937 р.) у статті 25 зазначено, що «закони, ухвалені Верховною радою БРСР, публікують білоруською, а також російською, польською та єврейською мовою» [2]. Це фактичне повторення Основного закону 1927 р. щодо порядку застосування мов у республіці: «Оприлюднення найважливіших законодавчих актів

здійснюється білоруською, єврейською, російською та польською мовами». У жодному законі радянського часу не використовувано поняття «державна мова». Лінгвонім *єврейська мова* тут позначає їдиш. Проте декларація застосування чотирьох мов як державних в офіційній сфері в Білорусі, ясна річ, не означає, що всі названі мови в радянський період виконували такі функції. Як відомо, від 1933 р. позиції російської мови в Білорусі тільки посилювалися, а решти ідіомів – скорочувалися. Їдиш зник з мовного ландшафту Білорусі після Другої світової війни внаслідок винищення єврейського населення, більшість польськомовного населення в 50-х рр. XX ст. виїхала до Польщі, найбільше польськомовних поселень збереглося на північному заході Білорусі – у Гроденській обл. Унаслідок урбанізації країни наприкінці XX ст. істотно зменшилася комунікативна потужність білоруських діалектів. РБ належить до високоурбанізованих країн. Станом на 2015 р. рівень урбанізованості Білорусі становив 76,7 % [докладніше див.: 9] (пор.: в Україні 1 січня 2013 р., за даними Держстату, цей показник вимірювали 68,9 %).

Після т. зв. референдуму 1995 р. в Білорусі статус державних здобули білоруська та російська мови, що ознаменувало початок скорочення сфери застосування білоруської великими темпами та розширення використання російської мови [докладніше див.: 8]. Закон РБ «Про мови» (чинна редакція від 17 липня 2023 р.) фактично закріпив переважання російської мови в усіх сферах суспільства й держави. Станом на 2023 р. білоруська мова майже цілковито витіснена з офіційної сфери, справочинства, судової системи, армії, правоохоронних органів, з вищої негуманітарної освіти, виробничої сфери, проєктної документації тощо. Білоруську мову як окремий предмет вивчають у школі, у країні функціонують нечисленні білоруськомовні ЗМІ (здебільшого друковані та електронні), у теле- й радіопросторі Білорусі панує російська мова. Проте білоруська зберігає за собою певну символічну й іконічну функції в межах публічного простору країни.

Згідно зі статтею 10 згаданого закону паспорт громадянина РБ, ідентифікаційна картка та біометричний паспорт громадянина мають містити написи білоруською, російською та англійською мовами. Оскільки об’єктом нашого дослідження стали тексти, транслітеровані згідно з державними стандартами, то під увагу потрапили офіційні документи (паспорти), написи на вказівниках, схемах тощо.

На початковому етапі свого існування нова білоруська літературна мова використовувала лише латинську графіку, під кінець XIX ст. кількість кириличних текстів цією мовою істотно зросла, але це не призвело до зникнення традиції використання латиниці. Перша білоруська газета «Наша ніва» (1906–1915), яка відіграла провідну

роль у кодифікації нової білоруської літературної мови, виходила двома графічними системами до 1912 р. Перший граматичний кодекс «Білоруська граматика для шкіл» Б. Тарашкевича (1918) був надрукований латиницею та кирилицею. Наступні перевидання праці також друкували двома графіками. Поступово, після численних вагань, у білоруських виданнях закріпилася латинська графічна система з діакритичними знаками для шиплячих (її умовно можна назвати графікою чеського типу). Проте після 1939 р. випуск білоруських книжок і періодики латинкою на етнічних землях припинився. У СРСР білоруська мова стала лише кириличною. Традиції використання латиниці зберегла білоруська еміграція в країнах Заходу.

Після проголошення незалежності Республіки Білорусь 1991 р. гостро постала проблема використання літер латинського алфавіту для передавання білоруських онімів у міжнародних і національних документах, публічному просторі. Міністерство внутрішніх справ РБ затвердило «Інструкцію з транслітерації прізвищ і власних імен громадян Республіки Білорусь» (2008), яка спиралася на «англійську систему» транслітерації. Вона й досі чинна для оформлення документів у Білорусі (принаймні не вдалося виявити іншого документа, що скасовував би цей припис). «Транслітерація згідно зі згаданою інструкцією має чимало вад. По-перше, вона спотворює білоруські імена й прізвища <…>. По-друге, є розходження в передаванні деяких літер з білоруської та російської форм. По-третє, не дотримано пункту про пом'якшення приголосних. Отже, під час транслітерації в паспортах інструкції не дотримуються» [3, с. 173] Як зазначає В. О. Кощенко, у МВС Білорусі частіше використовують систему транслітерації, яку розробила Міжнародна організація цивільної авіації (ІСАО). У країні чинний ще ДСТ 7.79.-2000 «Правила транслітерації кириличного письма латинським алфавітом», розроблений російським Держстандартом і затверджений органами стандартизації Азербайджану, Білорусі, Казахстану, Киргизстану, РФ, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану. Фактично це дещо модифікований радянський ГОСТ 16876-71. Крім того, у Білорусі з 1990 р. почали використовувати латинську систему для передавання географічних назв (її ще називають у літературі «географічною латиницею»). Вона створена на базі білоруської національної латинської системи. «Географічна латиниця» була прийнята в ООН для передавання білоруських власних назв [Там само]. Фактично для передавання онімів у Білорусі стали використовувати національний варіант латинської графіки.

Після тривалих узгоджень упродовж 2000–2007 рр. «географічну латиницю» затвердили урядові структури, поступово білоруський онімний простір через транслітерацію ревіталізував національну

латиницю, яка набула своєрідної іконічності в Білорусі. Тут іконічність розуміємо як графічну репрезентацію у свідомості підготовлених реципієнтів традицій давньої білоруської писемності. Досить швидко цей варіант транслітерації стали офіційно використовувати на інформаційних табло, дороговказах, мапах тощо.

І лише через 12 років носії імперської культури змогли прочитати цю іконічність як ознаку культури Чужого. Оскільки після 2020 р. в Білорусі посилилися антизахідні наративи й практики, квінтесенцію яких можна знайти в словах І. Сергеєнка – керівника адміністрації О. Лукашенка. Чиновник заявив, що «керівник держави доручив урядові усунути практику використання латиниці в найменуванні вулиць і топографічних об'єктів і використовувати тільки державні мови». І що це зроблено через звернення «небайдужих громадян», які тут «побачили нав'язування ліберальних цінностей і культурних традицій» [6]. Так виникла *подвійна іконічність* – колонізованого та колонізатора, – наслідком якої стало усунення національної латиниці з офіційного вжитку. Постановою Державного комітету з майна РБ від 24 березня 2023 р. «географічну латиницю» скасовано, натомість запроваджено транслітерацію, базовану на російській лінгвістичній традиції. Нині в Білорусі триває процес заміни написів, здійснених білоруською латиницею, на російськомовні відповідники. Функціонування цього різновиду латиниці тепер можливе тільки в еміграції, де розглядану графічну систему використовують деякі електронні ЗМІ та видавництва (рівнобіжно з кирилицею). Національна білоруська латиниця знову стала набутком історії.

Література:

1. *Безугла Л.* Концептуальні типи іконічності поетичного тексту. Лінгвістичні студії. 2020. Вип. 40 (2). С. 15–24.
2. *Канстытуцыя (Асноўны закон)* Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі. URL: https://bit.ly/45JRkTf.
3. *Кошчанка У. А.* Зборнік матэрыялаў Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі «Моўныя правы і іх абарона» 28 сакавіка 2015 г. Т. 1. С. 171–178.
4. *Лайонз Дж.* Лінгвістична семантика. Вступ. Пер. з англ. М.: Мови слов'янської культури, 2003. 400 с.
5. *Мельничук О. С.* Розвиток мови як реальної системи. Мовознавство. 1981. № 2. С. 22–34.
6. *«Навязванне заходніх* ліберальных каштоўнасцяў». Сергеенка патлумачыў, чаму з вуліц прыбралі лацінку. URL: https://bit.ly/497GE3M.
7. *Пірс Ч.* Засади прагматизму. Пер. з англ. СПб.: Алетейя, 2000. 352 с.
8. *Скопненко О. І.* Білоруська мова в офіційній сфері Білорусі: традиції і сучасний стан. Мовне законодавство і мовна політика: Україна, Європа, світ. Київ: Вид. дім Д. Бураго, 2019. С. 189–212.
9. *Belarus*. The World Factbook. Washington, D.C.: Central Intelligence Agency.

Т. В. Слива
Київ, Україна

ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ОБРАЗНИХ ЗНАЧЕНЬ ЛЕКСЕМ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПІР РОКУ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Однією з найважливіших структурно-семантичних властивостей слова є образність. Порівняно з іншими мовними одиницями слово має найбільший образний потенціал, воно здатне відображати асоціативні зв'язки явищ позамовної дійсності, втілювати уявлення людини про навколишній світ. Образ як категорія відображення перетворюється на знак саме за допомогою слова.

Дослідження образності в лексико-семантичному аспекті було започатковано О. О. Потебнею («Думка і мова», «Із записок з теорії словесності. Поезія і проза. Тропи і фігури», «Психологія поетичного та прозового мислення», «Естетика і поетика слова» тощо) та Ш. Баллі («Французька стилістика»). «Образність насамперед аналізують як здатність викликати за допомогою мовних засобів наочно-чуттєві уявлення, а також як уміння оперувати наочно-образними уявленнями, які постають і перетворюються у свідомості людини» [4, с. 72]. Наразі теорія образності є самостійним напрямом сучасної лінгвістики (передусім семантики та стилістики).

Образність лексичних одиниць традиційно вивчали у зв'язку з дослідженням ідіостилю письменника або загальних закономірностей мови художнього твору. Поступово лінгвісти переходять від дослідження образного вживання слів у мовленні до аналізу образності як властивості слова, тобто як до факту мовної системи (Е. С. Азнаурова, А. Л. Коралова, М. І. Черемисіна, О. А. Юріна, Н. О. Ілюхіна та ін.). При цьому увага лексикологів та семасіологів зосереджена на структурі лексичного значення образних лексем, а також на особливостях їх функціонування в мовленні. Проте семантика образних лексем є недостатньо дослідженою. Потребують подальшого вивчення структурно-семантичні розряди і семантичні типи образних слів, власне образні лексеми, неекспресивні образні одиниці з предметним характером образності тощо.

Дослідження типології вербальних асоціацій, а також семантичних відносин між словом-стимулом та асоціатом дозволило нам виділити особливу парадигму – асоціативно-семантичну групу (АСГ), асоціативний зв'язок елементів якої підтверджується семантичним зв'язком. О. А. Юріна виділяє два структурно-семантичні різновиди образних засобів мови: мовні метафори та власне образні слова. Серед членів АСГ, кауземами (вихідними словами) яких є назви пір року, представлена низка власне образних слів, наприклад,

сніжноягідник (*коралина*), *снігур*. Вони є рефлексемами (членами АСГ) кауземи *зима*, з якою їх пов'язує сема 'сніг', експлікована в кореневих морфемах. Рефлексемою слова *весна* є лексема *веснянки*. У деяких лексемах виділяються лексико-семантичні варіанти з образним (метафоричним) значенням, наприклад, у слова *крупи* наявний ЛСВ «2. Атмосферні опади, схожі на дрібні кулясті зернята.» [3, 4, с. 372]).

Проте образності в певних контекстах можуть набувати інші лексеми (зокрема кауземи) унаслідок вживання в переносному значенні.

Так, у слова *зима* лексикографічно закріплене значення 'навчальний рік' [3, 3, с. 566], а лексема *весна* набуває значення 'рік' лише при позначенні віку кого-небудь [3, 1, с. 341]: *Може, і вона була вродлива у свою* ***сімнадцяту весну*** (В. Коломієць).

Слід зазначити, що за умови одночасного використання усіх або кількох назв сезонів в одному контексті зазвичай актуалізується семантична ознака 'відрізок часу', при цьому сезонні слова не називають певну частину року, а вживаються на позначення невизначеного (абстрактного) проміжку часу: *Скільки літ – і скільки зим, і осеней, і весен – а все здається: випливе нараз із очерету човен.* (В. Стус); *Була сподівана розмова / Минули літо і зима. / Тепер лиш мова Бажанова* (А. Малишко); *Проходжу їхні осені і весни* (Т. Коломієць). За одночасного вживання в текстах назв перехідних сезонів зазвичай актуалізуються антонімічні семи 'період відродження' (весна) і 'період в'янення' (осінь): *Гетьте, думи, ви, хмари осінні! То ж тепера весна золота!* (Леся Українка); *А в мене – в осінь побрела весна* (С. Йовенко).

Окрім назви сезону, слово весна має ще одне, номінативно-непряме, лексикографічно закріплене значення – 'молодість' [3, 1, с. 341]). Ознака 'частина року' транспонувалась в ознаку 'частина життя (людини)': *Зараз весна твого життя.* (Л. Кудрик); *Я буду пити келих муки, Весь жах розлуки І поминать свою весну* (О. Олесь) та ін.

Ознака 'період життя людини' представлена також у семантичній структурі назв інших пір року, її актуалізація відбувається за умови переносного вживання сезонних лексем, хоча лексикографічно вона закріплена, поруч з весною, лише у слова осінь як відтінок значення (//Час наближення старості, згасання почуттів, життя [3, 5, с. 766]): *Стала на порозі, як тихе літо, як видиво його, Тритузного, юності, що прийшло глянути на його* ***осінь*** (О. Гончар); *Вже не весна, але іще не осінь, Нашого* ***літа*** *ще засяє просинь!; Іще не* ***осінь*** *та вже нема кохання!* (В. Губарець); *О дерева життя, вже йде на* ***зиму?*** (В. Стус).

Слід також зазначити, що слово весна частіше, ніж інші сезонні слова, реалізує емотивні значення 'пора любові', 'пора надій',

‘щаслива пора’, ‘краща пора (року або життя)’: *Я першим поглядом завжди дивлюсь на тебе, тобі присвячую я літ своїх світання,* ***весну*** *думок,* ***весну*** *свого кохання.* (М. Вінграновський); *Бо не було* ***весни*** *у нашім серці* (Леся Українка).

У нашому сприйнятті весна є періодом пробудження природи, літо – періодом зрілості, розквіту; осінь – періодом в’янення, але й періодом збору врожаю; зима – останнім, суворим періодом року (унаслідок чого в лексеми розвинулось переносне значення ‘глибока старість’, ‘смерть’). Таке сприйняття сприяло перенесенню відповідних значень на міжособистісні стосунки й соціальні явища: *І саме тут, як у казкових снах, Така жадана, трепетна і світла, Зустрілась нашій* ***осені весна*** *І сакурами ніжними розквітла* (В. Попелюшко); *І, як вино, світилась осінь, святкова* ***осінь*** *у душі.* (І. Жиленко); *Минуло ся кохане, Минула ся весна, Зморозив душу холод, Настала в ній* ***зима.*** (М. Колцуняк).

Образних значень назви сезонів набувають за умови вживання в певних контекстах замість своїх рефлексем: *Весна виникала, де тільки могла: трава на фронтонах, дощі і сухоти, і тепла бруківка; <…> квола* ***весна зеленіла*** *зі стін* (Ю. Андрухович), *Стирчать руїни, мов після чуми і пожежі, що пройшли нероздільно через село, а* ***сліди притрусила зима*** (В. Барка).

Можлива й зворотна заміна каузем рефлексемами: *Весна прийде, гаряче літо, чи* ***морози*** (О. Неприцький-Грановський); *Хай* ***сніг*** *чи небо голубе, Весна шумить чи плаче осінь* (Є. Будницька) лексеми морози та сніг реалізують значення ‘зима’, чому сприяє їх використання поруч з назвами інших пір року: весна – літо – морози; сніг – весна – осінь.

Усе зазначене ілюструє положення про те, що одним із основних способів надання слову образності є вживання його в переносному значенні, тобто провідне місце в актуалізації асоціативного (потенційного) значення лексеми належить передусім контексту. Перспективою дослідження є виявлення образних значень членів інших АСГ, зокрема тих, що формуються словами різних частин мови.

Література:

1. *Гуцуляк Т. Є.* Образність як елемент розмовного мовлення і як компонент мовної семантики. URL: https://www.academia.edu/16880830
2. *Куньч З. І.* Образність мовлення як ознака культури мови (на прикладі метафори). Український смисл. 2018. № 2018. С. 14–22.
3. *Словник української мови*: в 11 т. АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
4. *Фоміна І. Л.* Роль образності мовлення під час навчання. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія, 2014. № 11. Т. 1. С. 72–74.

Н. В. Сніжко
Київ, Україна

НОВІТНІ ТЛУМАЧНІ СЛОВНИКИ В СИСТЕМІ НАУКОВИХ І КУЛЬТУРНИХ ЗВЕРШЕНЬ УКРАЇНЦІВ XXI СТ.

Тлумачні словники – це основа і результат наукового і культурного розвитку соціуму. Вони акумулюють різногалузевий досвід мовотворців, увиразнюють закономірності розвитку мови і суспільства в полікультурному просторі, моделюють когнітивні процеси, мовну й концептуальну картини світу, унаявнюють провідні ідеї мовотворчості.

Теоретичне осмислення наукових засад та способів інтегрального відтворення пізнавальних здобутків соціуму у словниках тлумачного типу належить до актуальних завдань лінгвоукраїністики. Лексикографи формують новітню методологію укладання тлумачного словника активної лексики українців XXI ст. та тлумачного словника мови творчих особистостей України другої половини XX – початку XXI ст. На основі цих словників постане загальномовний ідеографічний словник, який увиразнить поняттєву структуру сучасної української мови і систематизує мовно-виражальні засоби нової доби.

Нагальні завдання української лінгвокогнітології та семасіології пов'язані з моделюванням мовної та концептуальної картин світу, дослідженням семантики нової лексики та з'ясуванням динамічних змін у мові другої половини XX – першої чверті XXI ст. В теорії семантизації актуалізуємо проблеми семантичної структури слова, дослідження активних моделей транспозиції семантики, пошук оптимальних способів лексикографічного відтворення моделей метафоризації та образного вживання слів та їх лексико-семантичних варіантів [1; 2].

Семантизація слів у новітніх тлумачних словниках пов'язана з дослідженням провідних ідей українського мовомислення, формуванням синоптичної схеми ідеографічного словник та пошуком оптимальних формул тлумачення слів. У новому тлумачному «Словнику мови творчих особистостей України другої половини XX – початку XXI ст.» (далі – СМТОУ) концептуальні домінанти постають внаслідок макроструктурного маркування слів та їхніх значень. Ремаркою Див. у кінці словникових статей відтворюємо результати колективного осмислення письменниками, публіцистами та перекладачами (О. Гончаром, І. Дзюбою, Є. Сверстюком, Гр. Тютюнником, М. Лукашом, О. Забужко, Ю. Андруховичем) особливостей українського світосприймання в епоху тоталітаризму, посттоталітаризму та періоду новітнього національного Відродження.

Постає, наприклад, низка синонімів на позначення імперії зла: *імперія закам'янілого зла; імперія гулагів; катівська сталінська імперія; імперія північних хижаків; кривава імперія; соцімперія; найбільший табір планети; імперія терору й голодомору; тоталітарний гігант* та ін. Семантичну сферу «Українське Відродження» наповнюють стійкі сполучення слів: *Розстріляне Відродження; лицарі Розстріляного Відродження; духовне відродження; буря відродження; вітри оновлення; відродити духовний корінь; євшан-зілля духу українського; сила духу; доба нового мислення; духовне твердиня нації; національна мова як вищий вияв духовності* та ін. [3].

Новітній «Тлумачний словник української мови активного типу» (далі – АСУМ), над яким нині працюють лексикографи Інституту української мови НАНУ під керівництвом Є. А. Карпіловської, покликаний відтворити мовомислення сучасних українців, увиразнити традиції й інновації української мовотворчості та культурного розвитку, слугувати зразком сучасного культурного мовлення [2].

Внаслідок комплексного опрацювання текстових джерел різних стилів і жанрів (художньої літератури, публіцистики, ЗМІ, наукових текстів, перекладної художньої і наукової літератури, енциклопедій, електронних сайтів тощо) постає узагальнена картина українського світосприймання й мовомислення кінця XX – початку XXI ст. Маркування спільних семантичних компонентів слів та стійких сполучень слів, систематизування синонімів та варіантів слів дозволяє формувати синоптичну схему (поняттєвий каркас) ідеографічного словника, тобто моделювати сучасний український світогляд та мовні засоби його відтворення, які черпаємо у провідних письменників, науковців, публіцистів, перекладачів, журналістів, громадських діячів сучасності. Постає сукупний досвід нації в інтегральному лексикографічному відтворенні, який увиразнює результати та закономірності розвитку науки і культури в Україні і світі. Відтворюємо концептуальні домінанти *Україна, світ, пізнання, наука, культура, природа, предмети побуту, почуття, емоції* тощо. Світові досягнення соціуму на сторінках новітнього АСУМ моделюємо на основі низки перекладних творів різних народів світу. Вони увиразнюють матеріальні й культурні здобутки американців, англійців, французів, поляків, чехів, японців та ін., а мова перекладу українських поліглотів насичує мовну систему українців новими словами й образними висловами, сприяє моделюванню загальнолюдських культурних цінностей.

Новий АСУМ відтворює життя в усіх його проявах, моделює мовосвіт творчих особистостей, дає зразки новітнього правопису й слововживання. Словник стане у пригоді іноземцям, адже в ньому детально відтворюємо усі семантичні й граматичні нюанси сучасної

української мови. Новизною АСУМ є детальне лексикографування нової питомої й запозиченої лексики. Словник відтворює динаміку мовних змін на рівні семантики, граматики, стилістики й культури мови. Широко представлена в новітньому АСУМ лексика російсько-української війни. Спостерігаємо активну розбудову поняттєвих груп «назви захисників і захисниць» (*азовець, айдарівець, холодноярець, жінка-воїн*), «назви зброї та засобів захисту від неї» (*касетна бомба, фосфорна бомба, бронежилет*). Постають нові метафори й образні вислови: *стерти «градами»; смертоносні квітки* (про ракетно-залпові системи)*; коридор смерті; Україна сьогодні – це Фермопіли Європи* та ін. Засвідчуємо лексику на позначення активних міжнародних відносин, злагодженої допомоги народів світу у протидії терористам (*альянс оборонних індустрій, броньований кулак* та ін.).

Сучасна активна лексика, зібрана в новітніх тлумачних словника, слугує перспективним монографічним дослідженням стратифікації лексики та закономірностей розбудови змістової сторони мови. Засвідчуємо високий матеріальний і культурний розвиток українців упродовж кінця ХХ – першої чверті ХХІ ст., адже постають активно наповнені терміносистеми різних галузей знання (фізики, хімії, математики, інформатики, біології, медицини, фінансової справи, військової справи тощо), увиразнюємо їхнє функціонування у сучасному дискурсі (*бозон, бонусний, бустерний* та ін.).

Сучасні тлумачні словники – джерело знань про досягнення соціуму у різних сферах пізнання. У джерельній базі АСУМ засвідчено сотні монографій та колективних наукових праць, опрацьовано фольклорні і пісенні джерела, подано зразки мовотворчості провідних творчих особистостей України (Л. Костенко, В. Шкляр, Н. Гуменюк, В. Лис, М. Матіос, З. Мензатюк, Г. Вдовиченко, Л. Воронина, Д. Чередниченко, І. Савка, Н. Нікалео, М. Кідрук, А. Кокотюха, Дара Корній, С. Талан, В. Слапчук, Т. Белімова, Л. Новикова, І. Складаний, Л. Мовчун, Н. Фіалко, Л. Дяченко, Н. Волошко, Л. Паниченко, П. Ярмоленко та ін.). Отже, постає багатогранна основа різноаспектного лексикографічного опису структури та функціонування сучасної української мови. Новітній АСУМ містить низку стійких сполучень слів, образні вислови й афоризми, які посилюють високий виховний ефект словника та його культурну значущість: *Людина людині повинна світити* (О. Гончар); *Найкращий вчитель – пам'ять роду* (О. Хмельовський); *Молімося за світ піснею Роду, що Мати співала* (О. Радимир). Інноваційні засоби поглибленого відтворення складних правописних моментів посилюють прагматику словника, увиразнюють граматичний лад мови.

Отже, новітні тлумачні словники української мови забезпечують потреби мовців і слугують основою макронаукових досліджень

розвитку науки і культури в епоху глобальних змін. Вони моделюють провідні ідеї українського та світового мовомислення, увиразнюють процеси демократизації, державотворення та духовного відродження в Україні XXI ст.

Література:

1. *Сніжко Н. В.* Концепції новітніх тлумачних словників української мови та проблеми металексикографії. Українська мова. 2022. № 3. С. 3–24.
2. *Сніжко Н. В.* Новітній тлумачний словник активного типу: реєстр, джерела укладання, структура словникової статті. Лексикографічна парадигма XXI ст.: теорія і методологія. Відп. ред. Є. А. Карпіловська. Київ: Ін-т української мови НАН України, 2023. С. 452–476.
3. *Словник мови творчих особистостей України другої половини XX – початку XXI століття.* З. Г. Козирєва, Л. В. Мовчун, І. А. Самойлова, Н. В. Сніжко, О. М. Тищенко, Т. В. Цимбалюк-Скопненко, Л. І. Дідун; Наук. ред. Є. А. Карпіловська і З. Г. Козирєва. Київ: Ін-т української мови НАН України, 2022. 787 с.

I. P. Suima
Dnipro, Ukraine

COMMUNICATIVE AND PRAGMATIC PECULIARITIES OF THE ENGLISH INTERVIEW

Communication has different types of expression, intentions, semantics and pragmatics. The interview is undoubtedly one of the best combinations of all communication factors and can also be multi-faceted, which is the reason for the interest in the study of interview texts.

Political interview texts are particularly interesting in their pragmatics, as the strategies and tactics used by political figures aim to influance large masses of people. As it is known, it is more difficult to influence the opinion of a large number of people, as each individual possesses his/her own point of view and worldview. Moreover, political figures often use manipulation, using different strategies and tactics for this purpose [1].

The interview is characterized by situational conditions and a direct form of communication. Elliptical constructions are often used in dialogic speech; personal pronouns, first and second person singular and plural nouns are common; truncated forms of two or three words merge into a single phonetic form; and there is a predominance of simple sentences in terms of structure. Non-verbal methods of communication, such as facial expressions and gestures, also play a role. In addition, the interview

employs a structural and functional-semantic type of sentence known as a replica-answer [2].

The semantic space of interview texts is depicted using the «semantic capsule» model [4]. This model allows representing the layering of different content elements within interview texts, consisting of a core and a periphery, the latter adding various information, such as problems, time and place.

The main purpose of the interview is to obtain information, using pragmatic influence under specific conditions, which is achieved by applying various strategies and tactics. A strategy is understood as a general plan for carrying out communication, while the actions and methods by which the speaker's ideas are implemented are called tactics.

Therefore, pragmatic and communicative approaches are paramount when investigating the features and characteristics of interviews.

In addition, the characteristic combination of pragmatic, syntactic and semantic properties of the interview text corresponds to the prototype text. Since the parameters of the prototype text can change, depending on certain circumstances, we can identify another feature – the hybridization of interview texts [3].

Examining the interview texts, reveals that speakers achieve communicative goals with the help of verbal and non-verbal techniques [2]. The former are apparent, while the latter are more subtle.

At the same time, certain types of communicative tactics, which are part of the speaker's communicative strategy, are used. Strategies are chosen according to certain conditions of communication, the intentions and the characteristics of the communicators. Therefore, the entire complex of speech actions used to exert influence and achieve the communication goal should be considered a strategy.

The speaker chooses certain linguistic units to convey information, and builds utterances from them to establish certain semantic relationships [5].

Thus, the text has a certain pragmatic potential, which provides linguistic influence on the recipient.

The communicative intention is expressed in the structure and content of the text.

Summarizing these perspectives, it should be noted that the target instruction, implemented with the help of substantive and formal-structural properties, is, in fact, the pragmatic potential of the message.

For a better understanding of the essence of the theory of speech influence, one should concider the concept, where speech influence is seen as effective communication in terms of its purposefulness and motivational conditioning [4].

The fields of communicative linguistics and the science of influential effectiveness are aligned, since any communication has certain motives,

which are expressed by both linguistic and non-linguistic goals and strategies. The effectiveness of communication depends on the speaker achieving his own goals, as well as maintaining a balance in the interlocutors' relations.

Despite the above, not all strategies and tactics can be successful, sometimes they lead to conflict situations or abuse of the interlocutor. Therefore, it is important to distinguish between illocutionary and cooperative effectiveness.

Illocutionary effectiveness is achieved through the use of strategies and tactics without establishing a balance, whereas cooperative effectiveness promotes communicative cooperation, possibly due to only partial achievement of the goal by the addressee.

Therefore, the notion that combines the speaker's goal achievement with communicative balance with the interlocutor appears contradictory. Nevertheless, the object of the theory of influence is cognitive, psychological, social, linguistic and other mechanisms that enable influence on the individual's consciousness, as well as on the decision-making process.

It is worth noting that the communicative approach to the study of the text structure is always primary during the analysis of dialogic speech, since it is believed that the speech behavior of the interlocutors is determined by their institutional roles, tasks and goals.

Since the institutional discourse is marked by a constant alternation of communicative approaches established by interlocutors and the use of standard questions, interviews are also included in institutional discourse.

At the same time, the interview can also exhibit features of non-institutional discourse, due to the possibility of exchanging roles between communicators and using non-standard questions.

Considering the result and effectiveness of interlocutors' cooperation during the interview, it should be noted that these are directly influenced by several factors: the communicators' understanding of each other's communicative status, adherence to socio-cultural guidelines, mastery of the common language and the extent of their shared background knowledge. Under these conditions, the choice of speech communication tactics is crucial and is tailored to achieve the goal of influencing the other communication participant.

As a component of the heuristic intentional discourse planning program, a communicative strategy is defined, as well as its implementation and effectiveness of information exchange and influence [3].

Despite the fact that linguists consider communicative strategy from different perspective, there is an indisputable fact for everyone that any communicative strategy is implemented through communicative tactics.

Hence, communicative tactics are considered to be specific methods of influence subordinated to the communicative strategy.

As previously mentioned, communicative and pragmatic influence occurs during any interview, and this is undeniable, since the main goal of each of them is to obtain the necessary information. Despite this, political interviews are quite interesting in this regard, as interviewees try to influence public opinion using suggestive means. Undoubtedly, their interviews are prepared in advance, as every misstep in wording can cause public distrust and contempt rather than drawing attention to the individual, which is often the case with celebrities.

A political figure achieves communicative influence through the use of intensifiers, expressive, emotionally saturated tropes and stylistic figures, the palette of which is extremely diverse. Among them, the following are the most used.

1. Metonymy: *Great Britain decided to keep check on some people… .*

2. Metaphor: *A good politician of the world*.

3. Epithet: *An extraordinarily talented embassador.*

4. Repetition: *… and I won't prejunde whether or not they'll be successful. If they are successful…*; *What would be your red line? What would be the red line that needs to …*; *… bad for Europe, bad for the world.*

5. Rhetorical questions: *Will this hold by way of a promise? Are we looking at a broader set of sanctions?*

6. Additional words or phrases, demonstrating speaker's opinion: *I think, my hope; I suppose*; *but what I do know is … .*

7. Inversion: *On providing lethal weapons to Ukraine, it's important to point out that we have been … .*

So, it should be noted that an inseparable attribute of speech is communicative and pragmatic influence, which is manifested in strategies and tactics chosen according to the situation.

The type of interview dictates the nature of communication, but the common goal remains the influence of the correspondent on the recipient in order to obtain relevant information.

During interviews on political topics, it is more often the recipient who influences the correspondent rather than the other way around. The task of a political personality is to influence the masses, and therefore, every word is carefully selected during an interview, creating an extremely strong pragmatic potential in their speech.

The texts of political interviews are distinguished by their pragmatism, and are characterized by the fundamental role of the communicative features of the interview in general and the individual texts in particular.

On the other hand, journalistic texts are characterized by the frequent use of synonyms and figurative expressions. Despite this, the pragmatic

meaning of a speech act depends not only on the speech situation, but also on the recipient.

Therefore, the study of such texts necessarily involves taking into account subjective aspects related to both the interviewer and the respondent, as well as the recipient.

The analysis of political interviews texts is carried out using both general and special linguistic research methods. In the research process, a range of non-speech factors, integral to the interview texts, are taken into account. Such methodological principles are primarily applied to non-fiction journalistic text.

Scholars single out general approaches applicable across all sciences: induction and deduction. So, induction is considered to be a logical inference from the particular to the general, and deduction is a logical inference from the general to the particular. Hence, the deduction approach is used in the study of political interviews.

Other general scientific methods are also used.

1. Descriptive, for describing general provisions, definitions and concepts.

2. Comparative, juxtaposing different scientific approaches and opinions to further analyze and identify the core principles conductive to research. In addition, the comparison of completely different languages gives a better understanding of the peculiarities of political English-language interviews.

3. The comparative method, for contrasting two structurally different languages revealing specificities through their realities and features, which translators usually address through appropriate translation transformations.

4. Structural, organizing and logically presenting of the results of the analyzed material. It is worth noting that the structural method is integral to distributive analysis.

Therefore, the texts of English-language political interviews are considered to determine their features, properties, taking into account their environment, that is, distribution.

In addition, semantic and communicative-pragmatic analysis methods is employed to determine the peculiarities and pragmatic orientation of English-language interviews.

The research is based on quantitative methods of analysis, which serve to identify the frequency of the use of tactics and strategies in English-language political interviews and the translation transformations applied during their translation.

Another fundamental linguistic method used in the analysis of English interview texts is the definitive method, which is necessary to determine the main meanings of concepts that have differences in interpretation.

Comparative translational analysis is necessary for comparing the original texts with their translations. Political interview texts are replete with neologisms, abbreviations and variable realities. To convey these elements in translation, equivalent and contextual substitutions with stylistically neutral, full or partial counterparts in the target language are used.

Moreover, for a detailed analysis of the text of English-language political interviews, communicative analysis is applied, which is based on such important concepts as the communicative passport of an individual, the speech passport of a person and extra-linguistic concepts of the context and communication situation [7, p. 271]. These concepts help to better understand not only the roles of participants in a political interview, but also their intentions.

All of the above-mentioned is used to review the state of studies of English-language texts, as well as to identify their functional, stylistic, and pragmatic features, and when considering translation methods for English-language political interviews.

References:

1. *Сисоєва Т. А.* Реалізація стратегій автора у текстах масової комунікації. Стратегії комунікативної поведінки: Матеріали доповідей Міжнар. наук. конф. Львів, 2016. С. 95–99.
2. *Титаренко Д., Титаренко О.* Дослідницьке інтерв'ю: методичні рекомендації з організації та проведення дослідження. Київ: ТОВ «Праймдрук», 2018. 40 с.
3. *Штельмах М. Л.* Структурні моделі жанру інтерв'ю: прагматичний дискурс. Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. Київ: Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. 2016. С. 130–144.
4. *Шумило І. М.* Використання лексико-граматичних трансформацій при перекладі англомовної реклами, що містить прецедентні феномени. Перекладацькі інновації. Матеріали VIII Всеукр. студ. наук.-практ. конф. Суми, 2018. С. 110–113.
5. *Kovtunenko I. V., Bylkova S. V.* Interview as a genre of new media communication: rhetorical relations and pragmatic effects. New York, 2019. P. 81–86.

А. Р. Фазилов
Київ, Україна

ОГЛЯД АБЕТОК КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ МОВИ: СИНХРОНІЯ ТА ДІАХРОНІЯ

З приходом ісламу до Криму (XI–XII ст.) кримські татари перейняли арабську в'язь. Користуючись алфавітом на основі арабської графіки, кримськотатарська мова пройшла довгий шлях, розвиваючись протягом шести сотень років.

У 1928 р. настала потреба у зміні абетки, було вирішено перейти на латинську графіку [2]. Варто зазначити, та латинка відрізнялась від сучасної абетки кримськотатарської мови. Це відкрило більше можливостей у освітньому, письмовому, видавничому просторі. Вчені того часу уважно спостерігали за новою абеткою і процесом її впровадження у кримськотатарську мову. У процесі використання латинської абетки старого типу, були помічені певні неточності та проблеми. Тому було організовано три наукових конференції, метою яких було внесення правок у орфографію, пунктуацію нового алфавіту, стандартизація мови та визначення граматичних правил.

Цю роботу не встигли завершити, функціонував цей алфавіт всього 10 років, за період яких його не встигли й адаптувати для потреб кримськотатарської мови.

На зміну йому в 1939 р. [1] радянською владою була примусово впроваджена кирилична абетка на основі російської мови з додатком у вигляді правил російської мови, нашвидкуруч накладеної на кримськотатарську мову.

Не всі кримські татари встигли звикнути до попередньої абетки, як її знову поміняли. Така ж доля очікувала і кириличний алфавіт, через рік після реформи почалась Друга світова війна. Зрозуміло, що ні про який розвиток мови у воєнні часи не йшлося.

Після закінчення війни, 18 травня 1944 р. кримських татар депортували, таким чином, розділили народ і знищили мовне середовище. У той же час була введена цензура на будь-які видання, заборона на освіту та політика відміни щодо кримськотатарської мови.

26 червня 1991 р. був організований II Курултай кримськотатарського народу, на якому було прийняте рішення переходу кримськотатарської мови на латинку (нового зразка). Проте де факто, перехід відбувся лише на папері – і більшість людей продовжило користуватись кириличною графікою.

23 лютого 2014 р. російська федерація окупувала АР Крим і через півроку запрацював закон про заборону використання латинського

алфавіту. З того часу кримськотатарський мовний простір розділився на два вектори: в Криму та на материковій частині України.

22 вересня 2021 р. ВР України ухвалила закон про кодифікацію кримськотатарської мови на основі латинської абетки [4]. Це маленький, але дуже важливий крок для кримськотатарської мови.

Актуальним завданням, що стоїть перед вченими, є переконання носіїв мови у доречності переходу на латинську абетку з лінгвістичної точки зору, адже 90% кримських татар досі користуються кирилицею. Попри це нововведення, наразі нема підстав вважати кримськотатарську такою мовою, що розвивається. Згідно з класифікацією ЮНЕСКО 2010 р., кримськотатарська мова належить до мов, що перебувають під загрозою зникнення [3].

Література:

1. *Емірамзаєва А. С.* Формування кримськотатарської мови та її місце у класифікації тюркських мов. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2016. № 25, т. 2. С. 38–40.
2. *Чобанзаде Б.* Основи орфографії кримськотатарської літературної мови. Перша Кримська наукова конференція з кримськотатарської мови. Сімферополь, 1928.
3. *Atlas* of the world's languages in danger. UNESDOC.UNESCO.ORG. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000187026
4. *Закон* про затвердження алфавіту кримськотатарської мови на основі латинської графіки. ZAKON.RADA.GOV.UA URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2021-%D0%BF#Text

H. M. Tsyhanok, T. I. Klochkova,
O. V. Berestok, L. I. Baidak
Sumy, Ukraine

LINGUISTIC ANALYSIS OF THE CONCEPT SECURITY (within the scope of the international project Erasmus+ Jean Monnet Module «The linguistic dimension of the notion «security» as the key component of the concept of a safe educational space: the European experience»)

The EU concept is based on six core values that are currently shared by every Ukrainian. These values unite us with Europeans more than intergovernmental agreements and their legislative implications. Nowadays, the common educational policy is also at the forefront: from the development and implementation of an internal safe educational space to its outer expression regarding the safety of education and culture.

Noteworthily, the six core values of the EU are enshrined in Art. 2 of the Treaty on the European Union, based on the respect for human dignity and rights, freedom, democracy, equality, and the rule of law. The EU goals include protection of peace and well-being of citizens, as well as freedom, safety and the rule of law without internal borders. Whereas freedom is the ability to make their own choice and decision that affect their life or the life of a society, the right to safety is an integral part of freedom. Therefore, freedom is not just a free expression of one's opinion or protection from unfounded detention. It also includes the protection of personal data, safe ecological and educational environment, reliable international educational programs (the right to study) and freedom of movement.

Reforms are being carried out on the basis of these European values, especially in the field of research and education, which are primarily intended to implement the EU experience gained. There is a critical need to live in a comfortable and safe country, to travel and study freely, to know that the state provides everybody with equal rules. And as we abide by the Treaty, this need will be met.

The concept of «safety» is an integral part of the European values. It should be noted that the modern research community of every knowledge area (especially experts in philosophical, economic and technical sciences, as well as law) focuses on the study of «safety» phenomenon. Linguistics abides in a sufficient number of dictionary entries «safety» concept. From the point of view of comparative analysis of etymological, component and semantic features in Slavic (Ukrainian) and genealogically distant English, the term has not been studied yet. This project aims to fill the gap. Moreover, the main task of modern education entails creating a safe educational environment, to ensure the rights, freedoms and interests of applicants. The main ideas of modern education, supported and distributed by the EU, are the ones aimed at ensuring the rights, freedoms and interests of students, presented in the concept of a safe educational environment. The deeper insights have been gauged on the direction of education in Ukraine: an educational institution is not only a place where students are taught, but, first of all, a space for their full cognitive and physical development, a center established for successful and creative students. The atmosphere of physical comfort, favorable social and psychological climate, which supports the developing personality, responds to the needs in a timely manner and respects the individualities, seem essential for establishing such an institution. To initiate a safe education system, it is important for teachers to gain effective tools for this activity.

Since the word is the most important tool of influence for the teacher, the European values will be introduced into education via language means, including understanding of the conceptual meaning of «safety» at all levels

of mental perception of reality, conducting an in-depth linguistic research of the concept.

The study of the linguistic representation of the primary adaptive human need for safety provides the reveal of the structural and functioning peculiarities of ethnic and personal linguistic consciousness, the formation of the linguistic picture of the world of a particular society.

The concept of "safety" led to a comprehensive analysis of the means of verbalization of the basic human need for safety of native speakers of certain languages, namely Ukrainian and English.

The project studies certain linguistic problems related to the verbalization of the concept of «safety», which belongs not only to the nomination of primary adaptive human needs, but also to the main component of the European values as a linguocognitive phenomenon, as well as means of conceptual representation in the Ukrainian and English languages. Taking into account that the realization of human existential demand in safety affects the formation of his or her mental system, there is a need to explore this concept and the peculiarities of its verbalization in the cognitive aspect from the standpoint of anthropocentrism.

Reflecting the surrounding realities by means of language appears extremely complex. In particular, identical phenomena of reality often receive different nominative significance. The choice of nomination and its motivation are determined by the mentality of a certain ethnic group.

This project is focused on nomination of abstract concepts, namely the concept of «safety». Due to the fact that, on the one hand, it allows to understand the essence of the nominative unit as a linguistic phenomenon in correlating its content and form, and, on the other hand, to identify the criteria for choosing a certain concept that is verbalized in a real speech situation (discourse).

The project is based on the understanding that for a resident of Ukraine and an EU citizen, this concept should be identical in its content, forms of its provision, in specific real-life situations that require protection measures. However, mental and verbal reflections the «safety» concept depend on the challenges and threats that arise in the process of human life. The concept of «safety» is changed due to the new threats, such as pandemics, terrorist threats, environmental disasters, etc. A range of security-related concepts that reflect its certain aspects (international security, cultural security, spiritual security, cybersecurity, etc.) is formed. Thus, the social and cultural contexts of life affect the perception and features of verbalization of the concept of «safety». Depending on the challenges facing each generation and each community, they need relevant articulatory manifestations and new meanings.

There is also a threat to the possibility of the Ukrainian language functioning as the national language of Ukrainians. The civilization

development and technological progress lead to new threats, the number and diversity of which is constantly growing (international terrorism, cybercrime, the proliferation of weapons of mass destruction, organized transnational crime, global economic crises, mass migration and unemployment, environmental and natural disasters). The peculiarity of the conceptualization of these processes, their verbalization in the linguistic consciousness is an urgent problem of modern linguistics, requiring sustainable research and a comprehensive methodology for implementation.

П. Ю. Шопін
Київ, Україна

ТИПОВІ ПОМИЛКИ У СТУДЕНТСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ І НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ СТАТЕЙ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

На заняттях з дисципліни «Теорії і практики перекладу (друга іноземна мова – німецька)», яку вже другий рік викладаю на кафедрі прикладної лінгвістики, порівняльного мовознавства та перекладу Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, студенти-магістранти регулярно перекладають публіцистичні та науково-популярні тексти, а я перевіряю ці переклади і допомагаю студентам опублікувати свої праці переважно на сайті культурного порталу «Експеримент». Студенти зазвичай перекладають тексти з таких джерел, як журнал Німецької залізниці «Mobil», газети «Berliner Zeitung» тощо.

Під час перевірки студентських перекладів помітив, що вони часто мають спільні риси. У цій доповіді розповім про типові помилки, які роблять студенти, і спробую пояснити їхні причини та стратегії їх виправлення та уникнення, що стає важливим складником навчання компетентного перекладу з німецької мови.

По-перше, студентам складно зрозуміти значення та використання ідіоматичних виразів у німецькій мові. У публіцистичних і популярних текстах автори часто використовують не весь ідіоматичний вираз, а лише його вельми впізнавану для носіїв мови частину, але для студентів стає викликом впізнання такого фрагмента. Ба більше, ідіоми можуть використовуватися в новому контексті, де їхнє значення відозмінюється – це також може призвести до помилок через нерозуміння зміни контексту.

По-друге, суб'єкт-об'єктні відносини часто стають серйозним викликом під час перекладу. Наприклад, студенти можуть неправильно зрозуміти пасивні конструкції німецької мови, що регулярно призводить до зворотних значень, коли суб'єкт стає об'єктом і навпаки.

Іншою типовою помилкою у студентських перекладах є неправильна транслітерація та транскрипція власних назв та імен. Студентам слід зважати на конвенції перекладу деяких назв, які вже регулярно зустрічаються в українській мов.

Добре відомо, що слова, які мають схоже звучання або написання, стають «хибними друзями» перекладачів. Так німецьке слово «*die Marmelade*» можуть перекласти українською як «мармелад». Як показав досвід перевірки студентських перекладів, така помилка виникла під час перекладу слова «*glokal*». Замість «глокальний», студент переклав його як «локальний», що свідчить про необхідність перевіряти слова у фахових джерелах і бути готовим до зустрічі з новими поняттями і термінами в німецькій мові.

Іноді студенти не зважають на контекст використання багатозначної мовної одиниці та обирають неправильне значення в цьому конкретному випадку. Студентам слід більше звертати уваги на контекст. Можна навести декілька показових прикладів такої помилки. Тут варто згадати лише один: слово-запозичення «*qeer*» означає «дивний», а також «квір» в англійській мові, але в німецькій мові використовується це запозичення лише в другому, новому, значенні. Але студент переклав це англійське запозичення як «дивний», що свідчить про неувагу до особливостей використання цієї мовної одиниці в німецькій мові. Багатозначність мовних одиниць є класичною проблемою під час перекладу.

Прийменники в німецькій мові також становлять типову проблему під час перекладу текстів українською. Наприклад, «*ich arbeite bei der Stadt*» означає, що людина працює на місто, але перекладач осмислює прийменник «*bei*» в сенсі місцезнаходження і робить помилку, відтворюючи це речення українською так: «я працюю в місті».

Потенційна багатозначність через збіг різних форм та залежність від синтагматичного оточення особових, присвійних та, особливо, вказівних займенників у німецькій мові ставить перед студентами складні виклики. Розглянемо декілька повчальних прикладів помилок під час перекладу вказівних займенників (*die, der, das, diese* тощо). Використання артиклів у ролі займенників іноді спричиняє помилки під час перекладу українською.

Форми заперечення у німецькій мові також призводять до помилок під час перекладу українською мовою. Використання та

значення «nicht» і «keine» українським студентам не завжди вдається правильно відтворити в українській мові.

У німецькій мові дуже поширені складні іменники. Важливо розуміти, що ядро значення таких іменників завжди утворює кінцева основа (кінцеве слово). Студентам слід більше наголошувати на цій особливості німецької мови.

Розуміння термінів, які вживає автор, є передумовою адекватного перекладу. Іноді помилки в українських перекладах студентів виникали саме через недостатню увагу до значення та використання термінів у німецькій мові.

В українській мові стать (граматичний рід) діяча (мовця) маркують особливі певні форми дієслова. Іноді студенти-перекладачі забувають про цю особливість української мови, що призводить до помилок, коли, наприклад, жінка говорить німецькою «*ich habe das selbst gesehen*», а переклад мовця як чоловіка: «я сам це бачив». Студентам слід більше уваги звертати на стать мовця або діяча.

Ще однією типовою перекладацькою проблемою є використання в німецькій мові дієприкметникових конструкцій Partizip I і II. Ця проблема також пов'язана з суб'єкт-об'єктними відносинами у реченнях та пасивним і активним станом у німецькій мові. Українським перекладачам слід більше увагу звертати на ці граматичні аспекти побудови речень і текстів у німецькій мові.

Студенти можуть навчитися компетентному перекладу з німецької мови українською, якщо звертати їхню увагу на типові помилки, які вони роблять під час цієї діяльності. Роль викладача тут полягає в свідомому аналізі та синтезі досвіду перевірки перекладів студентів на заняттях і поширенні знань про типові помилки, а також в забезпеченні необхідної практики перекладу відповідних мовних одиниць і конструкцій з німецької мови українською.

І. Ю. Яницька
Київ, Україна

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ НЕВЕРБАЛЬНОЇ РЕАКЦІЇ НА КОМПЛІМЕНТИ В ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ

Соціолінгвістика – фундаментальна галузь лінгвістики, що займається вивченням взаємодії мови із суспільством з метою кращого розуміння її структури та функціональних властивостей. Невербальні засоби комунікації, зокрема жести, міміка, тон голосу та інші форми

виразності, все частіше стають предметом лінгвістичного дослідження. Особливо актуальним питанням у контексті культурної різноманітності є невербальна реакція на компліменти, що сприяє заповненню лакун і кращому розумінню етнокультурної специфіки способів вираження та сприйняття компліментарних виразів і безсловесної поведінки загалом.

Проведений аналіз наукової літератури показав, що дослідженню невербальних аспектів спілкування приділяється значна увага серед українських та світових мовознавців. До числа відомих українських вчених можна віднести Н. Борисенко, Ю. Микитюк, А. Солодку та І. Шкіцьку. Питання невербальної реакції на комунікативний акт комплімент у Туреччині вивчали М. Більмез, Е. Шахін, А. Актюрк, М. Імрек та ін. Незважаючи на те, що в обох культурах мовознавці трактують термін «невербальна комунікація» (тур. «*sözsüz iletişim*») як спосіб передачі інформації без використання словесного мовлення, вчені також зазначають, що культурні особливості і соціальні норми можуть впливати на усвідомлення та фактичне прийняття чи неприйняття компліментарних висловлювань. Для прикладу, в деяких культурах компліменти можуть інтерпретуватися як інтегральна складова процесу спілкування, тоді як в інших рекомендується виражати скромність або ігнорування подібного роду висловлювань.

У турецькій лінгвокультурі способи вираження невербальної відповіді на компліментарні висловлювання можуть варіюватись в залежності від таких екстралінгвістичних факторів, як соціальний статус, вікова категорія, стать, місце проживання та віросповідання учасників спілкування. Однак варто зазначити, що індивідуальні особливості і психологічні чинники мовця також мають вплив на цей процес.

Як відомо, соціальне положення визначає образ життя індивіда та відображається на його вербальній і невербальній культурі поведінки. На думку І. Конюкової та Є. Сидоровської, соціальний статус безпосередньо впливає на формування моделі спілкування у процесі міжкультурної комунікації [1]. У ході нашої наукової розвідки нам вдалося з'ясувати, що жителям Туреччини, які мають вищий соціальний статус, під час прийому компліментів характерна реакція з вираженою впевненістю на утішний коментар. Це може проявляється у їх прямій поставі, гучнішому голосі, сміливих жестах та зайнятті центральної позиції. Тоді, як особи з нижчим соціальним статусом проявляють виразнішу емоційну реакцію.

Здійснені дослідження стосовно вікового фактору учасників спілкування свідчать про те, що молодь більш схильна до спонтанної й емоційної виразності у відповідь на компліменти, тоді як люди середнього і старшого віку проявляють збалансовану і контрольовану

реакцію [3]. Специфічною рисою турецького невербального спілкування у цьому контексті також вбачаємо особливий спосіб виявлення вдячності за комплімент, що полягає у поцілунку руки старшого за віком адресанта.

Цікавим також вбачаємо той факт, що у турецькому суспільстві, незважаючи на велику кількість наукових праць, що свідчать про протилежну думку, існує загальне уявлення про жінок як більш емоційно чутливих, ніж чоловіків [2]. Результати проведеного нами лінгвістичного інтерв'ю підкріплюють цю тезу і відображають її актуальність у турецькому соціокультурному контексті. Опитані нами респонденти зазначають, що особи жіночої статі демонструють більш виразну невербальну експресію позитивних емоцій у відповідь на комплімент (усмішка, піднесення брів, обійми тощо), тоді як в осіб чоловічої статі спостерігається менша експресія цих емоцій або використання інших невербальних засобів (міцне рукостискання, пряма постава тіла тощо).

Регіональна ідентичність також має безпосередній вплив на формування унікальних параметрів для невербальної комунікації. У більшості розглянутих географічних регіонах Туреччини спостерігаються спільні риси невербальної реакції, включаючи аналогічні мімічні та жестикуляційні рухи, що супроводжують відповідь на комплімент. Однак певні історичні події, традиції та норми, що успадкувалися з покоління в покоління в межах конкретної території, сприяли формуванню колективної пам'яті, яка сьогодні впливає на культурну поведінку та спілкування нації. Таким чином, ми можемо помітити, що культура спілкування в Егейському регіоні вирізняється жвавим та енергійним стилем мовлення, використанням широких жестів, емоційного виразу обличчя, активного зорового контакту тоді, як в Східній Анатолії, де присутній вплив курдської культури, ця реакція виражена більш обережно та скромно, і включає в себе такі дії, як притискання руки до серця, плескання руками під час виявлення радості, покірливе нахилення голови, погладжування бороди тощо.

У результаті аналізу, спрямованого на розуміння впливу релігійного аспекту на моделювання невербальної реакції на турецькі компліменти, було встановлено, що відповідь мусульман на компліментарні висловлювання характеризується вираженням скромності та вдячності, заснованим на вченні ісламу. Мусульманські догмати наголошують на важливості моральності, поваги до себе та інших людей, а також стриманості у своїх вчинках, тому послідовники ісламу схильні використовувати позитивні жести, такі як посмішка або легкий поклін, щоб виразити вдячність та прийняття компліменту.

Отже, на основі проведеного дослідження ми дійшли висновку, що подібно до вербального мовлення за допомогою символів, що використовуються в мові, невербальне мовлення виражається знаками, створеними нашим тілом. У турецькій лінгвокультурі несловесна комунікація є поширеним видом спілкування та реагування і може варіюватися залежно від конкретної ситуації та специфіки психотипів учасників спілкування.

Аналіз відмінностей у безсловесних реакціях на компліменти у турецькій культурі мовлення залежно від соціального статусу особи, віку, гендеру, впливу регіональної та релігійної приналежності сприяв виокремленню етнокультурної специфіки турецького регіону. Таким чином, нам вдалось прослідкувати розбіжності у несловесному реагуванні мовців, які належать до вищої і нижчої соціальної ієрархії, чоловічої і жіночої статі, різного адміністративно-територіального устрою, та дослідити вплив ісламу на моделювання відповідей на компліменти. Зазначена тематика має перспективу дослідження з точки зору удосконалення теоретичних та практичних знань.

Література:

1. *Конюкова І. Я., Сидоровська Є. А.* Соціальний статус у сучасній міжкультурній комунікації. Культура і сучасність. 2022. № 1. С. 56–61.
2. *Tekke M., Faizal A.* Ghani, and Radzuan Mohd Kassim. «Evaluation of Gender Roles in Turkish Society: Cultural Impact on Education Perspective». Paris, France: Atlantis Press, 2020.
3. *Güneş A.* Nonverbal communication codes of Turkish culture. International Journal of Business and Social Science, 4(2). 2013. C. 91–98.

О. В. Янковський
Київ, Україна

ІСТОРІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОРАБЛЯ ЯК СИМВОЛУ У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

З давніх часів корабель мав велику символічну значущість у свідомості людства, виконуючи різноманітні ролі, від символу рятувальника, подібного до ковчегу легенди про Ноя, до образу захисника та засобу переміщення між різними світами. Ці кораблі мислилися як такі, що існували в реальному матеріальному світі, нерідко маючи вражаючі розміри або будуючись з неординарних матеріалів, таких як камінь чи скло.

У християнській традиції корабель і церква часто співзвучно асоціюються. Іноді Ісус Христос відображається як капітан корабля, а бурхливе море символізує небезпеку, яку церкві доводиться подолати, таку як гріхи, коливання і єресь [4].

З епохи Ренесансу образ корабля став популярним у різних сферах західноєвропейського мистецтва. Ще до цього періоду в міфології різних народів корабель символізував пошук та досягнення мети, а в християнстві його розглядали як символ спасіння, що включав хрестоподібну щоглу та голуба на мачті, які символізували віру та спасіння [1; 3].

Образи морських подорожей в різних літературних напрямках та епохах набули важливого значення. Класична традиція використовувала образи морської подорожі як риторичні метафори для опису складних та ризикованих справ, таких як літературна творчість. Від часів Горація метафора корабля-держави, яка подолає бурі між небезпечними скелями, стала ілюстративною.

У літературних творах античності кораблі та морські подорожі відіграють важливу роль та мають глибокий символічний зміст. Епоси Гомера, такі як «Іліада» і «Одіссея», розповідають про героїчні подорожі на кораблях, які виражають невизначеність життя та небезпеки на життєвому шляху.

Образ корабля, алегоричний в своїй природі, символізує різні аспекти суспільства та людської природи. Один з ранніх прикладів цього образу можна знайти у праці Платона «Республіка» (360 до н. е.), де державу порівнюють з кораблем, який подолає бурхливе море та досягне своєї мети лише за умови мудрого керівництва. Ця метафора стала вихідною для написання поеми «Корабель дурнів» (1497) німецьким сатириком С. Брантом. У поемі різко висміюються недоліки суспільства та його лідерів. Термін «корабель дурнів» виник у середньовіччі, коли хворих саджали на корабель та відправляли їх у море в надії, що вони більше не повернуться [1].

У біблійних текстах корабель символізує не лише транспортні засоби, але й показує ставлення єврейського народу до моря. У Старому Заповіті видно, що євреї не були нацією мореплавців, оскільки вони головним чином оселялися подалі від моря, і ті, хто проживав на узбережжі, не мали надійних гаваней для кораблів. Страх перед невідомістю моря виявлявся в тому, що кораблі зазвичай зображалися на відстані під час описів подорожей до сусідніх країн. Наприклад, коли Соломону потрібно було перевезти золото, йому, ймовірно, довелося найняти кораблі і моряків у фінікійців (3 Цар. 9:26–28). У Псалмі 103, після докладних описів сухопутної природи, згадка про кораблі на морі залишається лаконічною: «Це море – велике та просторе... Там плавають кораблі» (Пс. 103:25–26) [4]. Ці образи

корабля відображають неспокій та непевність перед невідомістю, що часто відчувається в людському суспільстві [4].

У Новому Заповіті виділяється вплив грецького та римського підходів до морських подорожей як ключового засобу міжнародного спілкування. Половина біблійних посилань на кораблі припадає на Новий Заповіт, де цей символ використовується для вираження ідеї подорожі, безпеки та перевезення вантажів, асоціюючи їх із багатством та процвітанням.

Однак найяскравіші образи пов'язані з корабельними катастрофами. У загальному літературному контексті корабель служить символом жаху, небезпеки та руйнування фінансових надій. Ці аспекти підкреслюють невпевненість людини перед непередбачуваною долею та вражають її життєві вподобання й надії.

Еволюція образу корабля простежується у творчості французьких поетів-символістів Ш. Бодлера, А. Рембо та С. Маларме [2].

Ш. Бодлер виділяв величезність моря у своїх творах, називаючи її ключовим аспектом краси та безмежності. Образ корабля для нього став символом гармонії та ритму, які відображали таємничість людської душі. У їхніх творах відчутно естетичну цінність цих символів через їхню складність та симетрію.

У творі «П’яний корабель» А. Рембо образ корабля набуває глибокого метафоричного значення, що відображає внутрішній світ поета та його творчий процес. У цьому вірші корабель, що втрачає управління, втілює самого поета, його поетичну сутність та внутрішню бурю пошуків. Цей образ є центральним у вірші, наділяючи його ліричним навантаженням та віддзеркалюючи безладдя та хаос у світі поетичного натхнення [2].

Корабель, який втрачає управління, стає символом невпинних пошуків та безпорадності поета перед величезністю світу та непередбачуваністю творчого процесу. Цей символ у А. Рембо виражає складність та суперечливість поетичної творчості: поєднання гармонії і хаосу, спокою і неспокою, внутрішньої гармонії та розтріскуватості думок [2].

У своїй поемі «Кидок гральних кісток» С. Малларме втілює свою філософську та естетичну концепцію через висвітлення матерії поезії, яку він порівнює з нескінченною морською глибиною. Ця морська глибина власне має своє життя та магію, що витягує людей у безмежність реальності. У поезії С. Малларме людина зображена як корабель, який стоїть перед важливим вибором: зануритися у повсякденний реальний світ або заглибитися у пошуки таємниць всесвітнього існування [2].

Ця концепція безладу в людській свідомості триватиме, доки слова та висловлювання не набудуть своїх точних форм і значень.

С. Малларме вдається втілити цю філософію у використанні графічних елементів тексту, які впливають на ритм і виразність поеми. Ці графічні деталі створюють стрімку динаміку у викладенні сюжету, додаючи глибини та складності поетичному висловленню автора. У його творі поєднуються віртуозне використання мови та графіки, що відображає його унікальний погляд на світ та поетичне бачення реальності.

Символ корабля у літературі є вкрай важливим та універсальним, зберігаючи глибоке смислове навантаження в різних культурних контекстах. Поети античності, зокрема в Греції та Римі, відзначали його значення як символу подорожі та відкриття нових горизонтів, які відображали рух людства вперед. Він також посідає важливе місце в релігійних текстах Старого та Нового заповітів, де корабель символізує спасіння та новий початок після потопу. Таким чином, символ корабля у літературі перетинає епохи та культури, залишаючись актуальним та важливим для розуміння глибоких аспектів людської природи та світу навколо нас.

Література:

1. *Бартко С.* Образ корабля дурнів у літературі та мистецтві. Професійна підготовка майбутніх спеціалістів у загальноєвропейському мовному контексті: проблеми та перспективи. 2016. С. 70–72.
2. *Ніколенко О. М.* Поезія французького символізму. Шарль Бодлер, Поль Верлен, Артюр Рембо: посіб. Харків: Веста, Ранок, 2003.
3. *Classen A.* The symbolic and metaphorical role of ships in Medieval German literature: a maritime vehicle that transforms the protagonist. Mediaevistik, 25(1), 15–33.
4. *Morgan R. J.* Wail, O Ships: The Role of the Sea in the Bible. Tracing the Biblical story of the sea, from Genesis to Revelation. URL: https://rebeccajanemorgan.medium.com/wail-o-ships-the-role-of-the-sea-in-the-bible-2cecedab880.

ЗМІСТ

Андрощук О. С.
ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-СЕРВІСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ……..……3

Анненкова О. С., Коваленко О. А.
СЕМАНТИКА І ФУНКЦІЇ НОВОТВОРЕНЬ ДЖ. РОУЛІНГ В ГЕПТОЛОГІЇ ПРО ГАРРІ ПОТТЕРА…….……6

Artomova Ye. O.
'FLAMER' AS A TYPE OF VIRTUAL LINGUISTIC PERSONALITY AND SOME ESSENTIAL FEATURES OF ITS COMMUNICATIVE BEHAVIOUR……9

Аскерова І. А.
ЛІНГВОЕМОЦІОЛОГІЯ: СУЧАСНІ ПОЛОНІСТИЧНІ СТУДІЇ……12

Астахова А. А.
МОТИВ ПЛИНУ ЧАСУ В ХУДОЖНІЙ ПАРАДИГМІ ФІЛОСОФСЬКОЇ ЛІРИКИ Л. КОСТЕНКО……...…….17

Бабич М. Є.
ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ЗАСВОЄННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНІКИ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ, ПОБУДОВАНИХ НА ОСНОВІ АСОЦІАТИВНО-СЕМАНТИЧНИХ ГРУП……..…….. 21

Балабан О. О.
ГНОСЕОЛОГО-ОРІЄНТОВАНА КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ КОГНІТИВНО-СЕМАНТИЧНИХ УНІВЕРСАЛІЙ У СПОРІДНЕНИХ МОВАХ……..25

Безруков А. В.
ФЕНОМЕН 'FAKE NEWS' У КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНИХ МАСМЕДІА……..….. 29

Блинова І. А.
ПОВТОР ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ЧОРНО-ГУМОРИСТИЧНОГО ЕФЕКТУ (на матеріалі англомовної прози)……32

Боговик О. А.
МОВНО-КУЛЬТУРНИЙ КОНТИНУУМ
У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ…….……..…….35

Бойко М. І., Горохова Т. О.
ДИНАМІКА ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД 2022–2023 РР. …….……..38

Боліла В. І.
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ
ГОЛОВНОГО ГЕРОЯ В РОМАНІ У. С. МОЕМА
«ТЯГАР ПРИСТРАСТЕЙ ЛЮДСЬКИХ»……40

Бондаренко А. О.
ТЕХНОЛОГІЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ В ІНТЕРАКТИВНОМУ
НАВЧАННІ ГРАМАТИКИ У 5–6 КЛАСАХ
НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ……..43

Бондаренко Я. О.
НАЦІОНАЛЬНО МАРКОВАНІ АМЕРИКАНСЬКІ
ЮРИДИЧНІ ТЕРМІНИ……..47

Вакулич М. І.
SLAVICA ЧИ BALTICA: ПРОБЛЕМА ЕТИМОЛОГІЇ
АНТРОПОНІМА НА ПЕРЕТИНІ МОВ…….. 50

Весельська Г. С.
КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ
РЕСТОРАННОЇ ГАЛУЗІ……...53

Воловенко І. В.
МОВНА ОРГАНІЗАЦІЯ МЕТАМОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ
(РЕФЛЕКСИВІВ) СУЧАСНОГО ПОЛІТИЧНОГО
ДИСКУРСУ…..……..56

Волощенко Є. І.
КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ
КУЛІНАРНИХ ВІДЕОБЛОГЕРІВ……58

Гарлицька Т. С.
РОЛЬ КЕЙС-МЕТОДУ У ФОРМУВАННІ
МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ЗДОБУВАЧІВ І (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ…….61

Горбач І. С.
НАРАТИВНІ ТЕХНІКИ В НОВЕЛІ О. ГЕНРІ
«ОСТАННІЙ ЛИСТОК»……64

Горідько Н. М.
АВТОНОМНЕ ІНШОМОВНЕ НАВЧАННЯ
ЯК ОСНОВА ДЛЯ ПОДАЛЬШОГО ПРОФЕСІЙНОГО
САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ…….….. 68

Horokhova I. V.
MODERN CHINESE BORROWINGS IN ENGLISH……70

Горохова Т. О.
ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОМОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ
СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ……76

Гудзь С. О.
ТОРГІВЛЯ «БАШ НА БАШ»: ОСВОЄННЯ
ТЮРКСЬКИХ ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНИХ
ЗАПОЗИЧЕНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ……...……..79

Давидюк Л. В.
ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ СТІЙКОСТІ УЧНІВ
СЕРЕДНІХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
ЛІТЕРАТУРИ…….……82

Демченко Я. В., Гордієнко О. О.
МЕТОДИ НАВЧАННЯ ПЕРЕФРАЗУВАННЯ
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО МІЖНАРОДНИХ ІСПИТІВ……87

Dovhan O. V.
SPECIFICS OF POLITICAL INTERNET DISCOURSE
IN THE CONTEXT OF LINGUISTIC RESEARCH……..……90

Жадлун М. І.
ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ПАРИЖАНКИ В РОМАНІ
І. КАРПИ «ДОБРІ НОВИНИ З АРАЛЬСЬКОГО МОРЯ»…….95

Жовнір М. М., Шевченко О. М.
МУЛЬТИМОДАЛЬНИЙ ТЕКСТ: ДО ПИТАННЯ
ОСОБЛИВОСТЕЙ СПРИЙМАННЯ ЗАКОДОВАНОЇ
ІНФОРМАЦІЇ……..….. 99

Збежховська Ю. О.
РИСИ АНТИУТОПІЇ В РОМАНІ Е. БЕРДЖЕСА
«МЕХАНІЧНИЙ АПЕЛЬСИН»……. 105

Зернецький П. В., Зернецька О. В.
ПОРІВНЯЛЬНИЙ КОМУНІКАТИВНО-СЕМАНТИЧНИЙ
ДИСКУРС-АНАЛІЗ АМЕРИКАНСЬКИХ
ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ІНАВГУРАЦІЙНИХ ПРОМОВ
ПОЧАТКУ ХХІ СТ. ……107

Іщук А. А., Пугач І. О.
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
АНГЛОМОВНИХ МЕМІВ……..109

Ishchuk A. A., Ishchuk O. M.
BANNER ADVERTISING'S CREOLIZED NATURE:
MERGING VERBAL AND VISUAL ELEMENTS……..…111

Кадочнікова О. П.
СИМВОЛІЗМ ХУДОЖНЬОГО ОНІМІКОНУ
(на матеріалі подкасту «Хоробрі казки»)……..113

Каплінська М. О.
ЦІННІСНИЙ КОНФЛІКТ У ТВОРАХ Р. ДАЛА «ЧАРЛІ
І ШОКОЛАДНА ФАБРИКА», «МАТИЛЬДА»…….....117

Кісіль А. І.
СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИНТАКСИЧНИХ
ПОВТОРІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ
(на прикладі роману Т. Гарріса «Мовчання ягнят»)…….120

Князєв Д. Ю.
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У КИТАЇ ХІХ–ХХ СТ.
ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СХІДНО-ЗАХІДНИХ
МІЖКУЛЬТУРНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ЗВ’ЯЗКІВ
ТА КРИТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ……123

Коваль Т. С.
ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ…….127

Кондрич Н. М.
МОТИВ ВТЕЧІ В АМЕРИКАНСЬКОМУ РОМАНІ
ХХ СТ.: ТИПОЛОГІЯ……..129

Костюк О. М., Світлишина Е. Д.
СПЕЦИФІКА ХУДОЖНЬОГО ВТІЛЕННЯ ТЕМИ
ВІЙНИ І МИРУ У РОМАНІ ДЖ. ЕРПЕНБЕК
«ПРОКЛЯТТЯ ДОМУ»…..…….132

Кравцова Ю. В.
МЕТАФОРИЧНА МОДЕЛЬ ЯК СЕМАНТИКО-
КОГНІТИВНА СТРУКТУРА……..136

Куварова О. К.
«КОРЕКТНА ЛЕКСИКА» В СИСТЕМІ ЛЕКСИКО-
СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ МОВИ……..140

Статтю вилучено за ініціативи автора 144

Куцос О. І.
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛЯ РЕЛІГІЙНИХ КОНЦЕПТІВ
В УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ СВІДОМОСТІ……..147

Лавренчук М. А.
РОЛЬ СУФІКСІВ У ФОРМУВАННІ КОНОТАТИВНИХ
ЗНАЧЕНЬ ІМЕННИКІВ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ
МОВІ……. 151

Лаврінець О. Я.
ДИНАМІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАСИВНИХ
КОНСТРУКЦІЙ У СУЧАСНОМУ НАУКОВО-
НАВЧАЛЬНОМУ МОВЛЕННІ……..153

Ласкава А. М.
ЯВИЩЕ ДИСФЕМІЗАЦІЇ В СУЧАСНОМУ
УКРАЇНСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ……157

Лемещенко-Лагода В. В.
ПРИНЦИПИ ФІКСАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-МАРКОВАНИХ
ОДИНИЦЬ ШОТЛАНДСЬКОЇ МОВИ СКОТС
У СЛОВНИКАХ СЕРІЇ «SAY IT IN SCOTS»……160

Леміш Н. Є.
ВЕРБАЛЬНІ ТА НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ АНГЛІЙСЬКИХ КАУЗАЛЬНИХ СПОЛУЧНИКІВ (на матеріалі паралельних текстів оригіналу та перекладу роману Дж. Роулінг «Harry Potter and the Prisoner of Azkaban»)…….. 164

Лощиніна К. В.
ТВОРЧІСТЬ ДЖ. ФАУЛЗА У КОНТЕКСТІ ПОСТМОДЕРНІЗМУ ХХ СТ. ……169

Лук'янова А. І.
ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОНЯТТЯ «ІННОВАЦІЯ» У МІЖДИСЦИПЛІНАРНОМУ ВИМІРІ…….. 172

Liashenko S. V.
METHODOS OF COMPARATIVE STUDY OF THE MANIFESTATION LINGUISTIC ANTHROPOSPHERE IN LINGUISTIC ANTHROPOSPHERE IN LINGUISTIC CULTURES…….. 175

Масік С. В.
ЗАСОБИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ……179

Matvieieva S. A., Babych V. O.
EYE-TRACKING CORPORA: A BRIEF VERVIEW……..……183

Mashtakova N. V.
LINGUOCULTURAL FEATURES OF PROVERBS WITH OMEN'S SEMANTIC EXPRESSING WEATHER INFLUENCE ON HUMAN LIVES……..…….186

Мирошніченко І. М., Файчук Т. Г.
ФРАЗЕОЛОГІЗМИ В ЗАГОЛОВКАХ УКРАЇНСЬКИХ І ПОЛЬСЬКИХ ЗМІ НА ВІЙСЬКОВУ ТЕМАТИКУ……191

Мітіна Г. С.
ПЕРВНІ ФЕМІНІЗМУ В РОМАНІ «ЖІНОЧИЙ ПОРТРЕТ» ТА ПОВІСТІ «ДЕЙЗІ МІЛЛЕР» Г. ДЖЕЙМСА….....195

Mikheieva D. O., Ishchuk A. A.
A VALUABLE COMPONENT OF THE CONCEPT
TRUTH IN THE AMERICAN LINGUISTIC PICTURE
OF THE WORLD……..197

Недашківська Т. Є.
ЛЕКСИКА ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ В КАРТИНІ СВІТУ
УКРАЇНЦІВ І ПОЛЯКІВ (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ)…….200

Ніколаєнко В. В., Семененко Г. М.
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ З ВИКОРИСТАННЯМ
ЦИФРОВОГО СТОРІТЕЛІНГУ……..203

Novikova O. V.
TECHNOLOGIES FOR USING INTERCULTURAL
COMMUNICATION IN FOREIGN LANGUAGE
TEACHING……207

Орлова Ю. В.
ТИПОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ВЖИВАННЯ *REFLEXIVE*
PRONOUNS ЗА ДАНИМИ МІЖНАРОДНОГО
КОРПУСУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ……212

Пальчикова О. О.
КАТЕГОРІЯ «МОВНА ОСОБИСТІСТЬ»
У ЛІНГВІСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ…….. 215

Панченко О. І.
КОСМЕТИЧНА ЛЕКСИКА В ТЕКСТОВОМУ
ОТОЧЕННІ……...….218

Плюта Н. Л.
ДО ПИТАННЯ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ
ТА РОБОТИ З КОРПУСНИМИ ВИБІРКАМИ
ПРИ АНАЛІЗІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ…….. 221

Поддубних М. В.
НАВЧАННЯ КРЕАТИВНОГО ПИСЬМА ЯК
СПЕЦИФІЧНОГО ВИДУ АКАДЕМІЧНОГО
ПИСЬМА В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ……..225

Подзигун А. С.
ВПЛИВ КАТЕГОРІЇ ПРЕСТИЖУ НА ПОЯВУ ЕВФЕМІСТИЧНИХ СУБСТИТУТІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА ЯПОНСЬКІЙ МОВАХ: ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ……228

Савенко Т. Д., Корзова Л. Ю., Бойченко І. Ф.
ПРИНЦИПИ СИСТЕМНОСТІ Й КОМУНІКАТИВНОСТІ ПРИ ІНТЕНСИВНОМУ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ……231

Самар О. М.
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ДОПОМІЖНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ…….. 236

Сінгх К. К., Макухіна Т. В.
ВПЛИВ КОМП'ЮТЕРНОГО СЛЕНГУ НА МОВНУ КУЛЬТУРУ І РОЗВИТОК…….. 239

Сіроштан Т. В.
ІСТОРИЧНІ ЗМІНИ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ……242

Скопненко О. І.
ДОДАТКОВА ІКОНІЧНІСТЬ ГРАФІКИ ЯК ПРОБЛЕМА ЗОВНІШНЬОЇ ІСТОРІЇ МОВИ (ШТРИХИ ДО ЛІНГВОСЕМІОТИКИ БІЛОРУСЬКОЇ ЛАТИНИЦІ)…….. 245

Слива Т. В.
ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ОБРАЗНИХ ЗНАЧЕНЬ ЛЕКСЕМ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПІР РОКУ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ……..251

Сніжко Н. В.
НОВІТНІ ТЛУМАЧНІ СЛОВНИКИ В СИСТЕМІ НАУКОВИХ І КУЛЬТУРНИХ ЗВЕРШЕНЬ УКРАЇНЦІВ XXI СТ. ……...254

Suima I. P.
COMMUNICATIVE AND PRAGMATIC PECULIARITIES OF THE ENGLISH INTERVIEW…….257

Фазилов А. Р.
ОГЛЯД АБЕТОК КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ МОВИ:
СИНХРОНІЯ ТА ДІАХРОНІЯ…….. 263

Tsyhanok H. M., Klochkova T. I.,
Berestok O. V., Baidak L. I.
LINGUISTIC ANALYSIS OF THE CONCEPT SECURITY
(within the scope of the international project Erasmus+ Jean
Monnet Module «The linguistic dimension of the notion
«security» as the key component of the concept of a safe
educational space: the European experience»)…….. 264

Шопін П. Ю.
ТИПОВІ ПОМИЛКИ У СТУДЕНТСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ
ПУБЛІЦИСТИЧНИХ І НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ
СТАТЕЙ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ……267

Яницька І. Ю.
СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ НЕВЕРБАЛЬНОЇ
РЕАКЦІЇ НА КОМПЛІМЕНТИ В ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ…….. 269

Янковський О. В.
ІСТОРІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ
КОРАБЛЯ ЯК СИМВОЛУ У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ…….……272

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Кафедра слов'янських, романських і східних мов

СВІТ МОВИ – СВІТ У МОВІ

Матеріали VII Міжнародної наукової конференції

Українською, польською, англійською, німецькою, литовською,
іспанською, французькою, китайською, турецькою мовами

За зміст і достовірність фактів, цитат, власних імен
та інших відомостей відповідають автори

Електронне видання

ВИДАВНИЦТВО
УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені М. П. Драгоманова

Підписано до друку 25.12.2023 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Умов.друк.арк. 16,62. Облік.видав.арк. 14,58
Зам. № 236
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова.
01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.

9 789669 312990